

*„Napjaiban az igazság virága nyíljék,
és béke legyen az egész földön...”
(Zsoltárok könyve)*

PÁLYÁZAT
A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ FŐIGAZGATÓI
POZÍCIÓJÁNAK BETÖLTÉSÉRE

Írta:
Dr. Ókovács Szilveszter

*A pályázat elválaszthatatlan részét képezi a Magyar Állami Operaház 2023/24-es
Kalendárium, amelyet szokásomhoz híven magam írtam.*

Budapest, 2023. március 28.

előhang

Ha pályázatot írnak ki egy pozícióra, amelyet egyetlen személy tölt majd be, világos a leosztás. Akkor annak az egyetlen személynek saját magának szükséges leírnia a saját gondolatait. Csapatokról megnevezés szintjén lehet szót ejteni, de a csapatok tagjainak a hatályos jogszabályok szerint majd külön-külön meg kell pályázniuk saját vágyott/leendő pozíciójukat a Magyar Állami Operaház vezetésében. Most a főigazgató-jelölt alkalmassága dől el, és ahogy senki sem küldhet maga helyett nyelvvizsgázni senkit, úgy senki sem írathatja meg a saját személyes programját mással. Logikai úton ebből az következik, hogy ami a papírra kerül, az nemcsak ott van a pályázó fejében, de azt összefüggéseiben is látja, érti, alkalmazni képes. Mások helyett nem beszélhetek, de én ezt a képességet ajánlom az Ön figyelmébe, és természetesen az elmúlt 11 és fél esztendő eredményeit.

Arra kérem a Tisztelt Olvasót, a Zsúrt, hamar tegye túl magát a terjedelmi elképedésen. Tudom, most az Ön idejéről is szó van, de mégiscsak a Magyar Állami Operaház, a világ egyik legnagyobb és legaktívabb előadóművészeti intézményének vezetésére szóló egyik pályaművet olvassa. Az Ön döntésén (is) múlik, hogy a 140. évadtól a 145-ig ki irányítja hazánk egyetlen, operának és balettnek, tehát e műfajpárnak dedikált intézményét: OPERA csak ez az egy van a magyar nemzet számára. Nem tanítják semmiféle egyetemi szakon, hogyan kell vezetni, ahhoz túlföldön komplex ismeretek szükségesek a kiszámíthatóan kiszámíthatatlan körülmények közepette történő sikeres irányításához – és túl kevés ilyen szakemberre van szükség, hogy egyetlen operaháza működjön egy nemzetnek.

Ez az intézmény emberi erőforrását és ingatlan/ingó portfólióját tekintve is legalább nyolcszor nagyobb pl. a Nemzeti Színháznál: ugye, senki sem gondolja komolyan, hogy 25 oldalt ne kéne összegondolkodni annak a másik, de ugyancsak emblemikus színháznak a vezetéséhez is? Írásom tehát legalábbis arányos terjedelmű. Ez a feladat és ez a felelősség egyszerűen ezt követeli meg időben, energiában, összpontosításban, sőt, meggyőződésem szerint háttérismeretben is.

Tudnia kell, hogy az elmúlt 12 évet nem előszobákban töltöttem, hanem az OPERA ügyeivel. Nem a pályázataim mögé szerveztem támogatókat, hanem az intézmény köré finanszírozást, a színpadaira pedig programot. Nem nyaralót építettem, hanem az Operaházat, az Eiffelt és az Erkelt, együtt a kollégákkal.

Tudnia kell, hogy 12 év alatt egyetlen egyszer sem abból a támogatási összegből gazdálkodtunk, amelyet év elején a központi költségvetés jelzett. Nem volt egyetlen esztendőnk sem elvonás(ok) nélkül, sőt, plusztámogatások elvonására sem egyszer volt példa, mégis megoldottuk, sosem fordultunk tartós tartozással. Tudnia kell, hogy kollektív szerződésre irányuló magatartást kötelező a jogszabályok szerint tanúsítani, tehát tárgyalni folyamatosan muszáj, de kipróbáltuk már 8 éve, és a 105 oldalas KSZ-szel működni olyan zsákban táncolást jelent a létező jogszabályi környezetben túl, amelyet ha az Operaház épületének bezárásakor (2017) nem mondunk fel, biztosan csődbe jut az intézmény. A

rengeteg kötöttség nem tette volna lehetővé a szükségszerű és improvizált navigációt – márpedig a szakszervezetekkel „együtt”, a jogokat megosztva, a felelősséget megtartva lehetetlen kormányozni.

Tudnia kell, hogy a szocializmus örökségét leküzdeni a fejekben a legnehezebb: a „bármit csinállok, úgysem tudtok kirúgni”, „bármennyire nem vagyok már alkalmas, kötelességek eltartani”, „hogyan képzelitek, hogy nem adtok szerepet”, „mindegy, de ez a százéves hagyomány” típusú mondatok ugyan egyre ritkábban hangzanak el, de akárhogy szeretném, kevésbé a mi munkánk, inkább az idő múlásának következményeképpen vannak eltűnőben. De még vannak.

És Önnek azt is tudnia kell, hogy az „Operaház” (idézőjelbe teszem most, mert valójában ez így nem cégnév, hanem egy épület neve volna csak, a rövid cégnév: OPERA), tehát az „Operaház” mégsem „viperaház”. Nem azért forr körülötte a levegő megalapítása óta időről időre, mert rossz idegzetű vagy erkölcsű emberekből állna, akiket eleve így kontraszelektálva vesznek fel. Mindössze arról van szó, hogy minden művészeti ág itt találkozik, szükségképpen itt feszül egymásnak, és csaknem kétezer individuum zökkenőmentes irányba állítása majdnem akkora feladat, mint amekkora hatást képes kiváltani. És az OPERÁ-ban mindenki művész, ez a sérülékeny attitűd a kétkezi kollégától az adminisztrációig mindenkire átragad. Óhatatlan van ez így, de így van, ennek figyelembevételével kell a miniviharokat is bölcsen szemlélni, és tudomásul venni azt is, hogy esténként egyetlen Tosca állhat csak a színpadon, és a négy másik művésznő ettől úgy érzi, őt megfosztották valamitől – az az egy pedig könnyen úgy gondolhatja, hogy neki ez jár, sőt, régóta járt volna. Így a kívül maradottak csalódott leveleket írnak, a kedvezményezett bezzeg nem ír sehová, mert ő sem feltétlen boldog, és a mi szféránkban a boldogság amúgy is magánügy, csak a sérelmeket szokás teríteni. Tehát: mindig zajlik az élet, távtartással kell szemlélni, aki pedig vezetőként ezt nem teheti meg, az legalább vegyen egy nagy levegőt, és legyen belátó – és mindig tartsa magánál a kezdeményezést.

Azt nem Önnek kell tudnia, hanem nekem, hogy aki kívülről néz ránk, operásokra, sokszor az állami támogatás összegén túl semmi mást nem lát. Nem osztja el az alkalmazottak számával a főösszeget, nem értékeli a feladat nagyságát, hisz tisztában sincs vele: a habverés másik fő oka tehát a pénzszag, pontosabban a pénz szagának illúziója. Hogy mennyire más a valóság, arról is szól ez a dolgozat.

De a Magyar Állami Operaház és annak irányítása nemcsak abban különbözik a körülöttünk létező prózai színházaktól, zenekaroktól, táncegyüttesektől, hogy az érdekképviseltek irányába is folyamatos készenlétben kell lennie. Egyetlen magyar állami előadóművészeti intézmény sincs kitéve ily mértékben a saját működési bevételének: 2023-ban az – elvonások miatt – 13.8 mrd Ft-os állami támogatás mellett 5 mrd Ft-os bevételi csúcstól kell hozni úgy is, hogy a fizetések objektív forráshiány miatt nem emelhetők, a nagy közüzemi rendszerek igénybevételének ára pedig nem tudható. 35%-nyi saját bevétel ebben a szektorban, ráadásul két ekkora humán-erő-igényes és óhatatlanul a múltban gyökerező műfajjal rendkívül nehéz feladat, a klasszikus szponzoráció törvényi környezete nem adott, a mecenatúra pedig nem alakult ki. Ha a kiképzettség, a tapasztalat, a megélt idő és az összeszokott csapat nincs, akkor

ennek a sokelemű helyzetnek, sokismeretlenes egyenletnek nem lehet elfogadható megoldása.

És meg kell tartani opera és balett, zene és vokalitás, nemzetközi és hazai vonatkozás, tradicionális és kortárs előadás, nagyszabású és kamaramű, régi és új szerző, tapasztalt és pályakezdő előadó, reprezentatív és költséghatékony produkció, népszerű és ritkaság, idős és fiatal néző, elitista és szociális célzás kényes egyensúlyrendszerét: az OPERA ugyanis univerzális szereppel és igényekkel szembesül, ellentétben a színházakkal, zenekarokkal, táncegyüttesekkel. Tőlünk mindent várnak és annak az ellenkezőjét is, nekünk mindent és bármikor kell tudnunk játszani – egyéb koncepció vállalhatatlan személyes meggyőződés, de az intézménytörténet szerint ugyanúgy. Mi az egyetemesre szerződünk, ha tetszik, ha nem.

A következő bő 200 oldal tehát azért is születik, hogy Ön lássa, megismerhesse a feladat komplexitását, és ha figyelmesen végigolvassa, képet alkothasson egy speciális intézmény világáról. Mivel valóban közös időnk telik vele, mindenképp hálás vagyok türelméért és kíváncsiságáért. Nem kétlem, hogy az opera világának egyes területeihez többen és alaposan értenek Magyarországon, de az elmúlt évtizedek, és különösen az utóbbi 12 esztendő csak erre irányuló érdeklődése és energiái miatt tény, hogy nekem az OPERA komplex módon az ügyem.

helyzetképi vázlat

Pedig 2023-as pályázatomban is végződhetett volna extra röviden: megyünk tovább, hisz ezt latolgattam már 2017-ben ugyanúgy. Akkor mégis tudtam, hosszút fogok írni, mert szerettem volna felrajzolni egy szocialista nagyvállalatból korszerű európai operaházzá válni kívánó nagy repertoárszínház fejlődési folyamatát. 500 oldal született, több is, mint pályázat, inkább kézikönyv, ahogy az egyik zsűritag akkor megjegyezte. Nincs, nem is volt efféle elvárás, és ma már nem hajt ilyen vágy engem sem. Pontosabban: ma nem ilyen vágy hajt. Ma megőrizni szeretném, amit 12 év munkájával elértünk, mert miként a választott mottó is mutatja a *Zsoltárok könyvéből*: a szorongatások idejét kezdtük élni, és csupán vágyunk a békét – a fejlődésnek most a belső forrásait kell keresni. Nagyon úgy tűnik, hogy csak saját tehetségéből és kreativitásból, kitartásból és saját bevételből merítkezhettünk – és ez sem kevés!

krízisek

Háború idején nem hallgatnak ma a múzsák, de hangjuk torzul. Nem árt végigpillantanunk az OPERA 140 esztendejének nagy bezárásain, krízisein, hogy az élet nagy tanítómesterét, a történelmet segítségül hívjuk: a Covid-19-ig összesen 3 volt belőlük. (Számos cikket, esszét írtam ezekről, most csak röviden.)

1914-ben még ki se nyitott az Operaház, vezetői – az ifjú Bánffy Miklós gróffal az élen – példamutatóan bevonultak, ám a következő tavasszal a pesti hátországi dekadencia csak' kikövetelte az Ybl palota nyitását. Utolsónak bár és félszívvel, de a legnagyobb intézmény is megadta magát a harci pszichózisnak, a pusztulás előtti operettvilág fellángolásának. Tehette: Budapestet nem érte kár, és hol volt még a románok bejövetele? Előbb a magyarok foglalták el Bukarestet... aztán mégis országvesztés lett a vége. Másképp volt tragikus 1945. A második nagy háború alatt az Operaház végig játszott, csak karácsonykor zárta be kapuit, igaz, akkor rögtön bedeszkázta, el is torlaszolta. A pincében vagy négyszáz odamenekülő dolgozó, művész – és *Kodály Zoltán* a beteg és idős feleségével. Országvesztés lett ebből ugyanúgy, habár az épület ezúttal is megmaradt. 1956-ban megint volt néhány hónap pauza: a száz évvel későbbi idő már nem a márciusi ifjak világa, nem színház deszkáin vívja meg magát a forradalom, a *Bánk bán* helyett dobtáras géppisztolyok szólnak, azután decemberben már nyit az Operaház.

Lám, 2020 márciusáig azt hittem én is, akit ugyanúgy vonz a Ház és az intézmény múltja, mint másik két idősíkjá, hogy ekkora leállás immár elképzelhetetlen. Hisz ahhoz háború kell, arra meg hosszú évtizedek óta nem mutatkozik igény, hála a Jóistennek. Nos, a 2020-as vírusstop ormótlan fügét mutatott 136 addig eltelt intézményi esztendőnek, és lepipálta a Nagy Háború nyolchónapos elnémíttatását is. Nagyon kemény helyzet érkezett el és maradt itt gyakorlatilag bő egy esztendőn át. Úgy kellett felszínen maradnia a Magyar Állami Operaháznak, hogy az Ybl palota építési kapacitáshiány miatt időben elcsúszó felújítási projektje okán már évek óta teljes ki- és szétköltözöttségben létezett, s így míg bevételei radikálisan csökkentek, kiadásai hasonló dimenzióval nőttek: a szaldó irreális képet mutatott, naponta kellett úrrá lennünk rajta.

A mentőhajóként még 2011-ben kitalált és 2013-ban rapid ráncfelvarrással a játékra ideig-óráig alkalmassá tett Erkel Színház üzemelt ugyan, de az Operaház arany kariatidákhoz szokott nézői nem szerették és nem látogatták szívesen, csak az igazán elkötelezettek, az eleve az Erkelhez szocializálódtak – tőlük viszont bevétel nem volt várható. A másik mentőhajó, az Eiffel Műhelyház multinacionális kivitelezője még a Covid-zár előtt levonult az építkezésről, maga után hagyva egy alig működő, belsőépítészeti kialakítatlan, rideg és üres hangáregyüttest. Így 2020 márciusában úgy maradt el végül az Eiffel miniszterelnöki átadása a vírus miatt – egy héttel a megvalósulás előtt –, hogy leginkább megkönnyebbülést éreztem. Igen, mert nem tudtam, mi vár ránk. Csak azt láttam, hogy húsvétra mindenképp visszatérünk, ezzel számoltam a híreket hallgatva, és addig kicsinosítjuk magunk a Műhelyházat, jöhet a prolongált átadás! Nem így lett, illetve nem rögtön lett így.

A vírus miatti teljes és tartós zárlattal az OPERA minden színházi bevételét elvesztette, a több mint 100 magyar magánénekes – egyféle humán nemzeti kincs! – pedig munka és megélhetés

nélkül maradt. Nem látszott, hogy jöhetnének ki a több tucat kisebb-nagyobb bérleményből úgy, hogy az Eiffel Műhelyház nem készült el, így viszont nem tudhatott csökkenni a pénzügyi teher sem. Az épp leszervezett három évad, amellyel 8 év erőfeszítése után értük volna végre utol az operavilágot, egyetlen márciusi nap alatt omlott össze, és hiába adott jogi felmentést mindenre a vis maior helyzet, immár nemcsak az évek óta az Andrássy úton „felejtett” közönségünk, a szétesett bérletrendszerünk és a megbillent pénzügyi pozíciónk vészjelzései villogtak, most már a komplett magyar énekesi „társadalom” is a megszűnés szélére került. A még 2017 nyarán indított operaházi rekonstrukció ólomlábakon haladt a feladat és a költségek többszöröződése felé, így az időhorizonton újabb és újabb évek tűntek fel: volt, aki egyenesen 2023-ról beszélt... Hiába volt mindez három évvel ezelőtt, most, amikor e sorokat írom, még mindig érezzük nyomását, és már átlapolódnak rá újabb traumák hatásai.

A magyar magánénekeseket a *Köszönjük, Magyarország!* program néhány tízezer forintja nem menthette meg, csak az OPERA *Mentőöv* elnevezésű konstrukciója, amelynek keretében a Miniszterelnökség által rendelkezésre bocsátott 500 millió forintból havi bruttó 350 ezer forintos járandóságot utaltunk minden bepályázónak másfél éven át – természetesen vállalniuk kellett a felvett összegek három év alatti „visszaéneklését”. Az egzisztencia teljes összeroppanásától megmenekültek vállalkozóként működő énekeseink, akiknek a számára – saját erőből finanszírozva, a működésen megspórolva – több száz (!) digitális lehetőséget is szerveztünk: zárt ajtós opera- és balettpremiereket, áriaesteket, keresztmetszeteket, interjúkat, sztorivideókat.

2021 júniusában az OPERA újra közönség előtt is játszani kezdett, 2021 őszére pedig mint Münchenhausen, saját erőből elkészültünk az Eiffel Műhelyház lényegével. Át is adtuk, ami pedig még hiányzott belőle, azt – a próbaterelem-komplexumot – 2022 júniusára ugyancsak döntően saját tervek, saját gyártás és saját szerelés, festés révén készre jelenthettük: újabb átadás következett. Az Operaház Hajós utcai szolgáltatóépülete még ma is „támadás alatt”, de mire e dolgozat elbíraltatik, a Simándy József nevére keresztelendő egykori üzemház, a színházzal alagúton is összekötött 12 szintes, csaknem 5.000 hasznos m²-es objektum nagyobbik részét is birtokba vesszük. A beruházások véget mégsem érnek egészen: majdnem száz éve keressük az OPERA Emléktárának helyét (és most meglettük végre), az Erkel Színház és az Eiffel Műhelyház OPERA Campus elnevezésű oktatási részének koncepcióterveit is készítjük, az Opera Stúdió nevű posztgraduális képzésünk épülete pedig a maga feltételes közbeszerzésével immár egy éve várja a forrást és a másfél esztendőnyi munkálat startpisztolyát.

Nagy lépéseket tettünk, nagy felismerésekre jutottunk. Immár tudjuk, hogy az OPERA hatalmas, művészetre szabott erőforrásai miként foghatók dologra akkor is, ha éppenséggel ezen művészeti formák fizikai kereteit kell megalkotnunk, s ez mostantól önbizalmat ad nekünk a további tervek szövögetésénél. Egy évtizede élünk abban a szellemben, hogy ha egy szolgáltatásra valóban szükségünk van, akkor azt onnantól már biztosan nem szolgáltatótól kívánjuk beszerezni. A jövő hatékonysága, a jövő mozgástere a saját intézményünkbe inkorporált tudásból, humán erőforrásból és technikából épül, no és a tapasztalatból. Így tudunk alumíniumot hegeszteni, kárpítózni, műgyantázni, kreatívokat és videóétüdüket készíteni, filmet forgatni, lemezt felvenni, tribünt gyártani, mozit üzemeltetni, saját takarítóegységet és őrséget is üzemeltetni – hosszú még a sor.

újabb krízisek

Az elmúlt bő dekad kétségkívüli eredménye, hogy a 2020/21-es válságban végül a pénzügyi helyzetünk külső extra segítség nélkül is egyenesbe került, hogy végül ki tudtunk jönni minden bérleményből, az Operaház újraindítása is megvalósult, az Üzemház elmaradt kivitelezése is újra indult már. Ugyanakkor gyűlnek a viharfellegek is: elnyert költségvetési forrásaink egy része tudhatóan mégsem jut el hozzánk a háborús és migrációs hatások miatt, mások értéke az inflációval bukik alá. A legfrissebb megrázkódtatást, a háborús gazdasági helyzet okozta egy-másfél milliárd forint nagyságrendű forráscsökkenést (2022) is elhajolva igyekszünk megoldani: szomorú pillanat, de a még bejáratós Eiffel Műhelyház összes, 130 felnőtt előadásainak törlésével és több társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos projekt szüneteltetésével próbáljuk elkerülni a csődöt, így viszont újra a magánénekesek nehézségeit növeljük, hisz elveszítik korábbi felkéréseik harmadát.

Az OPERA energiarezsije már most a korábbi négyszeres szintjén tart, a rengeteg szálon idegen valutákhoz kötött működés (kottajog, honoráriumok, import termékek, pl. spicc cipő, húr, nád, hangszer stb.) egyre több forintot emészt fel, a pénzügyi tervezés súlyos lékeket kapott. Az alkalmazotti fizetések fedezete megvan, ám értékállósága a 2021-es 20%-nyi emelés óta a mai napig, 2023 márciusáig már 30%-ot romlott. Mivel idén emelés nyilvánvalóan nem várható, a kollégák türelme egészen hihetetlen és zavarba ejtő. Szeretik a munkájukat, friss felmérésünk szerint büszkéek arra, hogy itt dolgoznak: ez a bizalom ad átmeneti tőkét az újszerű problémák elhárításáig.

értékesítési krízis

Nemcsak a váratlan kiadások okozzák az operai létezés kereteinek zavarát. Nézzük az értékesítési oldalt! Az intézmény bérletrendszer az ötéves Andrassy úti pauza miatt gyakorlatilag elkopott, de a hűségesebb nézők is sajátos post-covid szindrómában szenvednek: sokkal kevesebben és sokkal kevesebbet vásárolnak, sokkal rövidebb távra. Így az utolsó operás „békeév”, a bezárás előtti 2016/17-es szezon pótbérletezéssel együtt 32 ezer eladott példány fölé futott, ami átlagos bérlethosszal számolva is eladta a színházi helyet csaknem 40%-át. (Ez a szívós munkával, repertoárújítással kiharcolt adat az ezredforduló óta a legjobb bérletértékesítési tömeget jelentette.) A 2022-es pótbérletezés végén viszont írd és mondd 8 ezer bérlettel állunk, ami a hozzáférhető székek 10%-a, magyarán esti jegyekkel kell eladnunk 90%-nyi helyet majd: ekkora értékesítési feladat még sohasem állt elő. Nem a kezdővonalra lökött minket vissza az élet (megannyi összejátszó körülménye), hanem egyenest az öltözőbe. Míg e sorokat írom¹, éppen elindul a 2023/24-es Szláv szezon bérletezése, még egyáltalán nem

¹ 2023. március 28-án (k) délután, a pályázat nyomtatás előtti állapotában az egyetlen naptári napja kezdett bérletértékesítés hihetetlenül megnyerő képet mutat: 3143 eladott példányt, bő 150 millió forint bevétellel!

tudni tehát, milyen értékesítési eredményeink lesznek, de 25%-os növekedést várok, magyarul a bérletesek 10 ezer fölé emelkedését akkor is, ha a jelenből kivesszük az elköteleződés, tehát a régi világ ezen a területen biztosan nem állítható helyre. (Ugyanakkor helyét átveheti a napi jegyek drágább és kockázatosabb, ám sokkal improvizatívabb világa.)

A feladat tehát intézményi stratégiai szempontból a következő ciklus első két-három esztendejében az OPERA értékeinek védelme, anyagi és művészi deficitek kiküszöbölése, az elért eredmények megtartása – és a fejlesztések előkészítése kell legyen a fókuszban. (Hozzávéve az Eiffel Műhelyház innovatív bevezetését, a készülő Üzemház – Simándy épület – beüzemelését, az ún. kisingatlanok felújítását saját erőből – Hajós utcai és Révai utcai ingatlanok –, hangszerek beszerzését, a megépült ingatlanok állapotfenntartását.) Humán és művészeti szempontból a bérek, honoráriumok értékvesztésének megállítása, majd növelése, a képzési struktúra kialakítása és működtetése, illetve a művész életpálya-modellek igazítása, a nemzeti kultúrához kötődés és a magyar művészekhez kötődés erősítése elsődleges feladat.

A 2023-28 közötti főigazgatói ciklus második fele, az ország kilábalásának és a beruházások újraindulásának ideje azonban már a megvalósulás kell legyen: az Opera Stúdió és az Opera Campus teljes megnyitása, az Opera Depo beruházás konténeres rendszerének teljes működése, az OPERA Emléktárának átadása, az átépített Erkel Színház színes programjának indítása, és új források bevonásával az intézmény működési finanszírozásának és művészi színvonalának az európai első vonalba történő emelése, hisz ez a határozott kormányzati szándék is. Természetesen, ha az ún. bécsi modellt sikerül követnünk, az Ybl palota újrainvitása után folyamatosan figyelni kell kísérni az elhasználódó részeket, még egyszer nem állhat elő az épület leromlott állaga. (1955 óta a Bécsi Állami Operaház nulla évet állt, míg a mi magyarunk összesen már kilencet – ezért kell monitorozni az évente milliós belépésű, élő és lüktető műemlék állapotát.)

A következő oldalak mindezt rögzítik a 2023 tavaszi intézményi helyzetképet, és tömören az ide vezető utat is, elvégre a megtett kilométerek rajzolják ki, milyen sofőr is volnék? Ábrázolom továbbá a magyar és a nemzetközi operai és balettkörnyezetet, valamint konkrét évadtervek mutatják be, mit és mikor lép az intézmény, ha vezetője maradhatok. (Sőt, abban is reménykedem, hogy dolgozatom akkor is hasznosulhat, ha a döntés végül mégsem engem választana ki: ekkor utódomat segítheti legalább a helyzetértékelésben, hisz különös, hic et nunc világ az operái és a baletté, amely Magyarországon ilyen intenzíven csak itt, minálunk, a Magyar Állami Operaházban átélhető és megtanulható.)

tartalom

előzetes összefoglaló

tettek és tervek 14

innováció az operában: tartás & rugalmasság

intézményfejlesztés

opera

balett/baletttintézet

egy méregfog win-win kihúzása

zenekar/énekar/gyermekkar

gyermekprogramok

kézikönyv 90

gyakran ismételt kérdések (GYÍK)

nemzetközi beágyazottság

alapadatok (2010-2022)

csapat

évadok (2011-2031)

organogram/portfolió

nemzetközi összehasonlító elemzés

bécs: egy naprepertoár-ház a topon

tízmilliók: csehek, írek, portugálok

magyar rémálom?

zárszó

dokumentumok 203

életrajz

diplomák, igazolások

előzetes összefoglaló

Az opera és a klasszikus balett az európai kultúra több ezer esztendő fejlődésének két csúcsterméke: minden művészeti ág aktív és meghatározó, kihagyhatatlan szerepet játszik bennük – mintha a művészeti ágak orgonáját hallanánk azok összes sípján egyszerre szólni. Összetettsége miatt e két műfaj igényli a legnagyobb élő erőt az előadások során, ebből következik, hogy az előkészítés fázisaiban is a legnagyobb anyagmennyiség és emberi erőforrás-igény merül fel, tehát a gyártás és a próbák alatt. És hiába épültek a világban a legnagyobb színházak éppen operaházakká, az egyes termek méretének nagysága annyival nem tud nőni, amennyivel a hagyományos prózai vagy kis zenészházai (operett, musical) játéknál nagyobbá és még nagyobbá növekszik az operák és klasszikus balettek költsége. Így áll elő az a képlet, amely alól egyetlen operaház vagy balett társulat sem tudja kivonni magát: reális piaci helyár önmagában nem, csak extra támogatás tarthatja fenn e két műfaj élő, non-virtuális, non-digitális működését.

Intézményes magyar operajátszásról 1837-től beszélhetünk. A három évvel később éppen *Erkel Ferenc* első operája bemutatójának estéjén Nemzetire átkeresztelt Pesti Magyar Színházzal azonos fedél alatt működött a lábra kapó operatársulat, és a még később ébredő tánckar is. 1884-ben – húsz év vívódás és tíz esztendei építkezés után – végre önálló épületet kapott e két műfaj. A Magyar Állami Operaház azóta, tehát alapítása óta, 140 éve hazánk legnagyobb kulturális intézménye, ingó- és ingatlanportfoliójának értéke 200 milliárdos nagyságrendű, az Ybl-palotával Magyarország leglátogatottabb (és működő) műemlékét birtokolja, az Erkel Színház révén övé Közép-Európa legnagyobb ültetett nézőterű színháza, az Eiffel Műhelyházzal pedig – hazánk romos, legnagyobb ipari műemlék csarnokából – új működési formával, céllal Magyarország legnagyobb középülete is szárnyai alá került.

A hazánkba látogató, véleményformáló külföldiek egyik legfontosabb igazodási pontja ez az intézmény, amely immár infrastruktúráját tekintve is a világ legnagyobbjai közé került – ugyanakkor játsszási minősége – leginkább operáknál – még mindig nem éri el az európai első vonalét, ha a V4-eknek felette is van már. Minden summázó összehasonlítás csalóka a részletekben, ugyanakkor sokat elmond, hogy a legnagyobb és legaktívabb intézmény relatív (rendszeresen foglalkoztatott létszámra vetített) működési költsége nincs a magyar kulturális dobogón sem: egy koncertterem, több szimfonikus zenekar és két fővárosi színház is előzi, több vidéki zenekarral és színházzal pedig fej-fej mellett küzd a sokadik helyért – miközben az a hamis toposz is él, hogy az OPERA színarannyal van tele. Ez a 2018-tól felgyorsultan romló, a valóságban eltakart szituáció hosszú távon tarthatatlan: nemcsak azért, mert könnyedebb műfajokat ér el relatíve nagyobb támogatás, hanem mert a feladatellátás jószerivel már a 10 hónapos operaidényben nem teljesíthető, miközben épp a 2022-es nyár mutatja, hogy a teljes nyarat érdemes az OPERÁ-nak végigjátszania.

Miközben tehát történelme és mai potenciálja is óriási, s így konkrétan a világ 4-5. legnagyobb intézményévé teszi, úgy már ahhoz is meg kellene duplázni állami támogatását, hogy a nagyon hasonló szisztémában és méretben működő Opera de Paris forrásainak harmadából

dolgozhasson. (Természetesen tudatában vagyok a következő évek nehezebb levegőjének, jelenleg a támogatás értékének megőrzése lehet reális cél.) Pedig kutatások szerint az OPERÁ-nak a párizsihoz képesti 1/6-nyi fenntartása valójában az állami támogatás töredékébe kerül a sok generált költség és bevétel miatt (jegyek forgalmi adója, repülőtéri díjak, taxiköltségek, hotelszoba ára, éttermi fogyasztás, butikköltség stb.), felemelésével pedig a magyar kultúra és az országimázs is rengeteget nyer.

És a nemzeti küldetés is. Ezt még kevesebben értik, pedig nemcsak hazai alkotások (balettek, operák, zenekari darabok) íratását, műsoron tartását, helyzetbe hozását jelenti. Az opera és a balett nemzetközi világában – Oroszország kivételével – az elsőrangú helyek a maguk kategóriáiban sajnálatos módon felcserélhetők. A színpad fejlécét letakarva nincs ember, aki biztosan megmondaná, hol jár, mely ország melyik színházában: New Yorkban, Londonban vagy Milánóban-e, ha az előadók neveit nézi. Ez természetesen szép is a nagy körforgásban, mert magyar művészek ugyanúgy hozzáférhetnek remek szerződésekhez bárhol, de a helyzet, mely szerint idehaza a magyar ének- és balettművészet fennmaradása kockán forog, hazánk intézményei számára más utat jelöl ki.

Ne ütközzön meg senki: elismerhetünk értéknek valamit, amelyhez képest nálunk más, még magasabb érdek értéke kap prioritást. Sem abban, hogy mit veszítünk a magyar énekesek és balettművészek pozitív diszkriminációjával, sem abban, mennyi időt, energiát vagy forrást költünk a határon túli magyarok vagy a kis-magyarországi vidék operával-balettal történő felinjekciózására – nos tehát, egyik esetben sem elsődlegesek a számok. Ahogy igaz a mondat: minden perc elvesztegetett idő, amelyet nem közönségneveléssel töltünk, úgy az is helytálló, hogy nincs az a pénz, amelyet ne volna érdemes elkölteni a magyar művészeti oktatásra és legfőbb értékeink egyikének, a magyar művészetnek a támogatására. Aki énekelte már velünk az Operaház első főzeneigazgatójának szerzeményét Ungváron, Sepsiszentgyörgyön vagy akár csak Felsőőrön (magyarán a *Himnusz*t), tudja, miről van szó – még többen pedig elhiszik talán. Felfogásunk szerint az OPERA a művészet zászlóshajója, a művészet pedig a kultúra vezérhajója: a kultúra életerején nem kevesebb, mint az adott nemzet identitása múlik. Ennek megőrzése ugyan pénzkérdés is, de nem múlhat pénzen.

A 2011-ben megígért, mintegy 80 új produkcióval végrehajtott óriási repertoár-újításnak 2020 elején, tehát épp a covid járvány kitörésével egyidejűleg ért végére az intézmény. Megduplázta nézőszámát, saját bevételét, teret nyitott a fiataloknak és a családok felé, megjelent a világ operatérképén az egyik legszélesebb, legszínesebb repertoárt kínálva. Ezen országos stratégia nélkül sem volna más út előtte, mintsem a párhuzamosan elkészülő infrastrukturális fejlesztések nyomán további minőségi változásba fordítani eddigi szerkezeti építkezését. Mert 2016-ban elérte mennyiségi határait: a 2010/11-es lepusztított, egy játszóhelyessé, wagnertelenné és forrástalanná tett intézményhez képest öt év múlva már a Magyar Állami Operaház tartotta a 4. legtöbb operaelőadást a világon, 32 ezer bérletese pedig utoljára a rendszerváltás környékén volt az OPERÁ-nak, 2016/17-es 604 ezer fizető nézőjét sem lehet könnyen lehet meghaladni.

Az OPERA zenekara ma már annyi felkérést kap operai specifikációjú munkákra, amelyet mind elvállalni képtelenség még a bővített létszámmal is (emlékeztet a 2018-as Carnegie Hall-beli hangverseny, a legnagyobb mai operadiva, *Anna Nyetrebko* gáláit már külföldön is kíséri az

együttes), az OPERA énekkarát 2017-ben a világ legjobbjának választották Londonban, és a Magyar Nemzeti Balettet is a világ első tíz nagyegyüttese között jegyzik, teljesítményét pedig a American Ballet Theaterrel azonos fokon, ahogy azt a New York-i vendégjátékon is megtapasztalhattuk. Ilyen értelemben tehát a magyar operajátszás földrajzilag képes lenne egyetlen test, egyetlen szervezet irányítása, de legalábbis ernyője alatt működni – ugyanakkor a szubszidiaritás megtermékenyíti a vidéki, nemes operajátszó hagyományokkal bíró nagyvárosokat, tehát „irányítani” színházait nem szabad, sőt, ellenkező hatást, szegényítést érne el. Az OPERA partner legyen!

Innen van esélye 2028-ra egy átépített Erkel Színházzal a Magyar Állami Operaháznak arra, hogy újra úgy válhat három játszóhelyes intézménnyé, mint ahogy *Bánffy Miklós* korában volt erre szándék – abban a fénykorban, amely valójában csak előre vetíteni lehetett képes annak bekövetkeztét, amit a kommün és Trianon már nem tette lehetővé (Operaház-Népopera-Várszínház portfóliója). Az újra megcélzott méret ugyanakkor humánerőben nem, vagy alig haladja meg az ezredfordulón kapott (vagy akár a rendszerváltozáskor létezett) két játszóhelyes méretet, szinte ugyanazzal az 1.200 alkalmazottal képes ellátni az Ybl palota, az Erkel Színház és a Bánffy terem megtervezett játékát, illetve az eltérés a 10%-ot, tehát a 120-as létszámbővítést nem érné el. E helyszínek azonos intézményhez tartozása kulcskérdés, az Opera de Paris vagy a nagy orosz operaházak (Bolsój, Mariinszkij) példája és saját történetünk nyomán garanciája az együttműködésnek és a szinergiák kihasználásának. Ugyanakkor játékprofiljuk érthetően más és más: épp e komplementer-szerepből érthető meg a nagy, az egész nemzetre már az alapítói szándék szerint is hatni kívánó és hatni képes intézményi potenciál maga.

Magyarország mai mérete és úthálózatának, tömegközlekedésének fejlettsége révén gyakorlatilag 3 óra alatt Budapestről mindegyik kiemelt nagyváros és Kecskemét is elérhető, az egymástól távoli, haránt irányú nagyvárosok elérése is összevethető a Budapest-Kolozsvár távolsággal és menetidővel. Elmondható tehát, hogy fekvésében Magyarország – Erdéllyel együtt is – olyan élhető léptékű operavilágot mondhat magáénak, mintha két szomszédos, operajátszással bíró európai nagyváros vagy New York keresztirányú peremei közötti mozgást modelleznénk.

Ugyanakkor hazánkban – minden ellenkező híresztelés és a saját históriánkból ábrándosan itt maradt kép dacára – jelenleg nincs akkora énekesi-táncosi-karmesteri létszám, sőt még akár hangszerjátékosi potenciál sem, amely lehetővé tenné, hogy szétagoltan működjön a minőségi hazai operajáték. Sem az Erkel Színház elszakítása és az Operaházzal történő esetleges rivalizáltatása nem vezetne célra (ez 1911 és 1951 között évente kiderült), sem az OPERA Eiffel Műhelyházának leválasztása nem tenne jót a központosított, ám történelmi távlatban is épp emiatt jól működő, a válságokat aranykorokra váltani képes magyar operaéletnek. Elég csak arra gondolni, hogy az Operaháznak gyártóüzemei és raktárai, az Erkel Színháznak gyártóüzemei, raktárai és próbatermei sem volnának, ha az Eiffel nem szolgálná ki őket, míg az Eiffelben lévő Bánffy terem színpada nem tudna helyet adni a klasszikus zsinórpadlásos, nagy közönséget igénylő daraboknak a romantika korából (esti költségét tekintve rentábilisan pedig egyáltalán nem), hiába tudná legyártani, bepróbálni és raktározni a jelzett produciókat. E három objektum nemcsak csodálatosmód egyetlen egyenesen fekszik

(!), de komplementer szerepeik miatt csak összehangolt, egy kézben tartott működéssel képes a köz javára létezni.

A három teljesen különböző, de azonos kvalitást követelő játszóhely megfelelő profiljainak összeillesztése 2028-ra lehet teljes. Ekkor az egész intézmény százéves jövőjét megalapozó, 2010 óta végrehajtásba lépett terv végállapota a következő: teljeskörűen felújított Operaház és Hajós utcai Simándy épület (korábbi Üzemház), teljeskörűen átépített Eiffel Műhelyház és kialakított Opera Campus (oktatási funkciók), színpadi traktusát és főhomlokzatát újraépített, klimatizált Erkel Színház. Fontos megjegyezni, hogy utóbbi intézmény 2013-ban csak belső festésen, nézőtéri ráncfelvarráson esett át br. 1.7 milliárd forintból, így a legnagyobb magyar színházépület színpadi és kiszolgáló helyiségeket jelentő problémáit nem sikerülhetett orvosolni. Azonban, hogy a végleges bezárást elkerülje, feltétlen szükséges a második ütem végrehajtása a 2026-2028 közötti időben, a Erkel színházi beruházás költsége 20 mrd Ft-os nagyságrend lehet, a koncepcióterveket az OPERA 2020 óta készíti, az előterjesztés benyújtása 2023 őszén várható: ez az Erkel Színház már multifunkcionális befogadóintézménynek nyílna ki, amelyet a Magyar Állami Operaház működtet, és önmaga is játszik benne, ám már jóval kevesebbet, mint korábban. Így áll vissza a valaha volt városi színházi modell, hisz a nagy, erőszakos közönségbővülés és az opera/balett dominanciájának ideje lejárt. De hasonlóképp zavarná a működést a Budapesti Operettszínháznak a politika által többször is meglebegtetett OPERÁ-hoz csatolása: a két intézménynek nemcsak tradíciója és repertoárja, de teljes társadalmi-szociális közege, művészi dimenziója, árfekvése is más, zenekartól-énekkartól énekeseken-táncosokon át a közönségig alig van átfedés. Hiba és példa nélküli is volna összevonásuk.

Az iméntiekkel összefüggésben, a Magyar Állami Operaház esetleges szétszedése nyomán e kétfajta éték összeöntéséből valódi értékek és megtakarítások sem keletkezhetnének, a keveredés viszont sok veszélyt hordozna. Az opera a legdrágább műfaj, amely tehát rendkívül sok partner együttműködését igényli – ilyen szempontból is más az operettjátszás helyzete.

De lényegesen más a hazai kortárs táncé is, amelyért a Nemzeti Kulturális Tanács felállása szerint ugyancsak a Magyar Állami Operaház visel valamiféle felelősséget. Kortárs tánc szintéren a szóba jöhető társulatok 30 vagy bőven az alatti táncművészeket jelentenek. A hazai klasszikus balett helyzete mindezekhez képest teljesen tömören leírható: Magyarország egyetlen spicc-balettegyüttese, amely a kortárs koreográfiák mellett az irodalom igényes nagybalettjeit is képes eltáncolni és az alaprepertoárt műsoron tartani, most is, miként korábban egyedül az OPERA balettegyüttese, a Magyar Nemzeti Balett. Mindennek oka a speciális kereslet-kínálatban és a klasszikus balettegyüttesi infrastruktúra hatalmas, a kortárs együttesekétől gyökeresen eltérő fenntartási költségeiben kereshető.

tettek és tervek

innováció: tartás & rugalmasság

Fél évvel ezelőtt ugyanúgy pályázatot kellett írnom, ahhoz képest változott valamelyest a világ. Nos, a világ bizonyos értelemben nem változott. Egy operaintézmény feladatai mindig az előadóművészet mint végcél körül forognak, nehéz helyzetben is – lásd az imént sorolt történelmi kríziseket – a játékképesség bizonyos fokú fenntartásán áll vagy bukik a működés. Az elmúlt évtized megfeszített munkájának hála, az OPERA raktáraiban több, mint 100 produkció díszlete-jelmeze sorakozik, játszani tehát bőven van mit esetleges premierínség idején is. Legalább az Operaház mint épület és mint színpadi kapacitás működőképességének megőrzése nemcsak bevételi szempontból lényeges, de az intézményi tartást, a pszichózis elkerülését, a közönséggel való kapcsolat folytonosságát is jelenti.

Jelenleg a Magyar Állami Operaház kapcsán sem a hatályos Alapító Okirat, sem más fenntartói dokumentum, sőt, a jelen pályázati kiírás sem tartalmazza tételesen, miféle működési keretben kellene az intézménynek elhelyeznie magát. A mai időben mindez nem kényelmet és számonkérhetetlenséget biztosít, hanem teret ad az improvizálásra a folyamatosan változó körülmények között: 2011 óta egyetlen percig sem éreztem lehetőségét a robotpilótára kapcsolásnak, de most vihar, köd, éjszaka és üzemanyagprobléma egyszerre jelentkezhethet. És ami jelentkezhethet, az jelentkezik is.

Ha arról kérdeznék, miféle haváriaterveket kell egy OPERA-típusú intézménynek foganatosítania, a következőket érdemes tudni végzetes forráshiány esetén (hisz az energia is finanszírozás kérdése ma már):

- legvégül az Operaház épületét szabad lekapcsolni, mert innen nyeri az intézmény saját bevételének 90%-át, és itt tud értelmes foglalkoztatást biztosítani a legtöbb alkalmazottjának is (ti: foglalkoztatási kötelelem);
- az Eiffel Műhelyház az OPERA egészének hátterét adja. Ha vészes forráshiány lép fel, amely az Erkel Színház leállításával nem orvosolható, először a felnőtt előadások (kísérleti, réteg- és crossover produkciók, kortárs balett) törlése kell történjen, a gyermekprogramokat a társadalmi küldetés miatt a legvégsőkig kell tartani, és ha már nem lehetséges, akkor átteni az Operaház – egyébként kevésbé alkalmas – tereibe. Ha már az Eiffelben folyó díszlet-, kellék- és jelmezgyártási folyamatokra vagy ezek munkakörülményei biztosítására sem volna fedezet, akkor az intézmény csak repertoárt játszhat, a scenika dolgozóit ideiglenes jelleggel a színpadi terek váltóműszakjaként kell alkalmazni, nyilván annak függvényében, hogy az operaházi játék feltételei fennállnak-e. Ebben az esetben az Eiffel Műhelyház egésze lekapcsolt állapotban van.

- a Simándy épület (üzemház) energetikai jellemzőit még nem ismerhetjük, részleges átadása 2023 májusában várható. Ha olyan helyzet állna elő, hogy nincs forrás a működtetésére, akkor funkcióinak művészi elemei (énekkar, gyermekkar) az Operaház tereiben ideiglenes jelleggel elhelyezhetők, az adminisztráció számára viszont csak a home office marad, kivéve a számviteli dolgozókat, az ő számukra ideiglenes elhelyezést kell biztosítani az Operaház épületét körülvevő utcákban található kisingatlanjaink egyikében;
- az Erkel Színház hatalmas épület, energiahatékonysága nulla-közeli, helyenként a fagyhatárig sincs alapozva eleve építkezési panama során épült, mindössze 9 hónap alatt 1911-ben. Hűteni nem lehet, fűteni drága a mai árak mellett, tehát lekapcsolása szükséghelyzetben az első lépés kell legyen (ezt tettük 2022 őszén is);

az OPERA Mentőöv Program: innováció és szocializmus

A Mentőöv Program addig nem ismert, nem alkalmazott módja volt a teljes – pályázó – magyar magánénekesi társadalom megmentésének. A kamatmentes kölcsön nyújtása és a lejáratú idő rugalmas hosszabbítása valódi segítséget nyújtott a mai diplomás bérminimum értékének biztosításával és azzal a szándékkal, hogy a végül másfél éven át felvett összeg „visszaénekelhető”. A programba lépett mintegy 80 művész számára kivétel nélkül biztosítottunk operai lehetőséget az összeg visszafizetésére – akinek szolistaszerződést már nem tudtunk adni (ennek több oka lehetett, adott esetben saját képességeinek megváltozása is), annak énekkari, nagyköveti, énekmesteri lehetőséget ajánlott az intézmény –, mégis sikerült a programnak rossz hírért kelteni. Emlékszem olyan kulturális vezető személyiség telefonjára is, aki semmiképpen nem óhajtotta megérteni, hogy nem a közönség kárára kell egy efféle életmentő program felvett támogatását „visszaénekelni”, hanem azt kell nézni, hogy az OPERA a bajban és a visszafizetéskor is segít, pedig erre egyetlen más intézmény nem vállalkozott ilyen szisztémában. Mára a folyamat visszatért békés medrébe, folyik a honoráriumok harmadáig történő visszafizetés-visszafogás, és bár néhányan eltökélték, hogy sohasem fogják belátni egy 4-5 éves futamidejűvé lett kamatmentes kölcsön ilyen pénzromlás melletti primér előnyeit sem, a szocializmust nem sikerült számonkérni a Magyar Állami Operaházon. Az OPERA Mentőöv Program olyan innovatív eszközként marad meg, amely kormányzati segítséggel, de szakmailag releváns szabályok és eljárás mentén volt képes egy egész művészeti szcéna túlélését biztosítani.

gyors és folyamatos kézi vezérlés rezsiválság idején

A kedvezőtlen gazdasági körülményekhez történő alkalmazkodás alapfeltétele egy ekkora intézmény – valóságos vállalatcsoport – túlélésének, ráadásul ezt a folyamatos manővert úgy kell végrehajtani, hogy ha a backstage-ben van is némi rázkódás, az már a nézőtér meg nem zavarhatja. A Covid-19 pandémia majd az orosz-ukrán háború hatásaként jelentkező negatív világgazdasági jelenségek következményeinek - elsősorban az infláció, árfolyamváltozás, támogatás megvonás, energiaválság belső kezelésére 2022 februárjától folyamatos intézkedéssorozattal reagáltunk, így fenntartva az intézmény működő- és fizetőképességét.

Az intézmény üzemeltetéséhez kapcsolódó hatályban lévő intézkedések:

Főigazgatói utasítás a kötelezettségvállalásokat érintő azonnali intézkedésekről (I-IV.)

I.

Hatály: 2022.02.23. – 2022.05.05.

Tartalom:

- Kötelezettségvállalások priorizálása (premierok, rendezvények, reprodukció, keretszerződések, napi működés)
- Heti beszámoló az előkészített kötelezettségvállalásokról, felterjesztés főigazgató-helyettesen keresztül jóváhagyásra
- Egységes 60 napos fizetési határidő (kivéve közbeszerzés)

II. (módosítás)

Hatály: 2022.05.06. – 2022.08.02.

Tartalom:

- Ugyanaz, mint az előző +
- Bruttó 200e Ft alatti kötelezettségvállalásokra is előírt előzetes engedély
- Bértömegnövelő intézkedés nem indítható
- Rendkívüli munkaidő nem rendelhető el (kivéve művészi és színpadi tevékenység, ha indokolt)
- Javasolt költségcsökkentő intézkedések bekérése 2022.05.31-ig
- Beszerzési igények előzetes jóváhagyása központi e-mailen keresztül
- Fedezetigazolások központi előzetes jóváhagyása priorizáció szerint (premier, rendezvény, játszási költség, egyéb)
- Zenekari kisegítők forrásigényének előzetes bemutatása
- Nyugdíjazásra vonatkozó Operai juttatások felfüggesztése
- SZÉP kártya kifizetés elhalasztása
- Átalány juttatás kifizetés elhalasztása

III. (módosított)

Hatály: 2022.08.03. – 2023.02.14.

Tartalom:

- 2022/2023-as műsorterv módosítása (premierek törlése, Eiffel Bánffy termében a felnőtt előadások törlése, különleges események törlése, Erkel Színház fűtési szezonra történő kiürítése)
- Álláshelyek zárolása, kivéve művészi
- Zenekari kisegítő, külső táncos szerződtetési tilalom
- Szerződések újratárgyalása, megszüntetése (ha a törléssel érintett)
- Energiatakarékossági intézkedések előírása
- „Gondos gazda” szemlélet előírása mindenki számára
- Kötelezettségvállalási utasítások ugyanazok mint az előzőekben

IV. (módosított)

Hatály: 2022.02.15. – hatályos

Tartalom:

- Humánpolitikai intézkedések
 - Álláshelyek zárolása
 - Bértömegnövelés kezdeményezése csak szakmailag indokolt esetben
 - Rendkívüli munkaidő engedélyezésére új folyamat bevezetése (OperaTutti)
 - Szolgálatszám maximumok szigorú betartása
 - Zenekari kisegítő, külső táncos szerződtetése tilos
 - Nyugdíjazás csak törvény szerint
- Kötelezettségvállalások
 - Ugyanazok a szabályok mint előzőleg
 - Beszerzési igényekhez készletszint vizsgálat elrendelése
- Munkatársi felelősség
 - Vezetők számára ellenőrzési kötelezettség hangsúlyozása (utólagos köt.váll. megelőzése érdekében)

Főigazgatói utasítás energiatakarékossági intézkedésekről (23/2022)

Hatály: 2022. 11. 09-től

Tartalom:

- Energiatakarékossági intézkedések KIM előírásai szerint
 - Használton kívüli fogyasztók lekapcsolása
 - Műszaki hibák jelzésére eljárásrend (OperaTutti)
 - 18°C hőmérséklet
 - Elektromos járművek töltésének tiltása
 - Épületvilágítás csökkentése
 - Összehangolt, időprogramozott légtechnika
 - Használati melegvíz korlátozása
- Hétfői munkavégzés átszervezése, egységes home office
- Energiatakarékossági felelősök kijelölése (központi, szervezeti egység szintjén)

Egyedi költséghatékonysági, bevételt növelő, illetve költségcsökkentő projektek:

	Projekt megnevezése	Kezdés dátuma	Állapot
1.	Számviteli nyilvántartás a beszerzésekről - megrendelési duplikációk kiküszöbölésére	2022. december	megvalósult/folyamatos
2.	Bérbeadási szabályzat - bérleti díjak emelése	2022. december	folyamatban
3.	Kártérítési szabályzat - kártérítési szabályok szigorítása	2022. december	megvalósult/folyamatos
4.	Gyógyszernyilvántartás - szigorú kiadási rend bevezetése	2022. december	megvalósult/folyamatos
5.	Kórus munkarend optimalizálása - műszakpótlék minimanizálása	2022. június	megvalósult/folyamatos
6.	Elektronikus TIG-ek - elektronikus teljesítésigazolás/számlafizetési folyamat digitalizálása	2022. május	folyamatban
7.	Az őrzés- védelemmel kapcsolatos feladatok kizárólagosan saját erőforrással történő ellátása	2022. június	megvalósult/folyamatos
8.	Balatoni üdülők üzemeltetési költségeinek csökkentése	2022. június	megvalósult/folyamatos
9.	Asztalos és lakatos gépek javítási költségeinek csökkentése	2022. június	megvalósult/folyamatos
10.	Gipszkarton megrendelés csökkentése	2022. június	megvalósult/folyamatos
11.	Eiffel parkolás fizetőssé tétele	2023. január	folyamatban
12.	Régi konyhatechnika értékesítése	2023. január	folyamatban
13.	Ballonos víz megszüntetése	2023. január	megvalósult/folyamatos
14.	Belföldi szállítás kiváltása saját autóval	2023. január	megvalósult/folyamatos
15.	WC papír és kéztörölő mennyiségi csökkentése	2023. január	megvalósult/folyamatos
16.	Szárazjég hatékonyabb biztosítása	2023. január	megvalósult/folyamatos
17.	Közönségforgalmi mosdó fizetőssé tétele	2023. március	folyamatban
18.	Balett szaunák lekapcsolása	2022. február	megvalósult/folyamatos
19.	Az OpeRajz program havi egy alkalomra való csökkentése	2022. június	megvalósult/folyamatos
20.	OperaKeltető tábor törlése	2022. június	megvalósult/folyamatos
21.	Hangfolyam-tanfolyam kedvezmény csökkentése	2022. június	megvalósult/folyamatos

22.	Közbeszerzési eljárások saját hatáskörű bonyolítása	2023. január	folyamatban
23.	Jelmezek értékesítése	2022. december	folyamatban
24.	Jelmezkölcsönzési díj megemlése	2022. december	megvalósult/folyamatos
25.	Erkel internetelőfizetés felmondása	2022. június	megvalósult/folyamatos
26.	Lejáró IT support szerződés kiváltása support kollégával	2022. június	megvalósult/folyamatos
27.	Szemléletformáló kampány a nyomtatás csökkentéséről	2023. január	megvalósult/folyamatos
28.	Kottairás becsatornázása a Kottatárba külső szakember megbízása helyett	2022. február	folyamatban
29.	Sablonszerződések körének bővítése	2022. június	megvalósult/folyamatos
30.	Ügyvédi költség, perek kiszervezése csak a legindokoltabb esetekben	2022. június	megvalósult/folyamatos
31.	Postai költség csökkentése (ne legyen minden levél térítvevényes)	2022. június	megvalósult/folyamatos
32.	Jogtár előfizetések racionalizálása	2022. június	megvalósult/folyamatos
33.	Megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatása:	2022. június	megvalósult/folyamatos
34.	Bérpótlék igények elkerülése	2022. június	megvalósult/folyamatos
35.	Olasz nyelvű librettók belső fordítása	2022. június	megvalósult/folyamatos
36.	Próbák tömbösítése	2023. január	megvalósult/folyamatos
37.	Napicetlik és kiadványok csökkentése	2022. június	megvalósult/folyamatos
38.	Terjesztés felfüggesztése	2022. március	megvalósult/folyamatos
39.	Bánffy terem moziként történő üzemeltetése	2022. február	folyamatban
40.	LED fal bérbeadás	2022. február	folyamatban
41.	Projektorok bérbeadása	2022. február	folyamatban
42.	Zenekar - karbantartási kiadások csökkentése	2022. február	megvalósult/folyamatos
43.	Zenekar - hangszerszállítási költség csökkentése	2022. február	folyamatban
44.	Festőműhely (olcsóbb festékek)	2022. június	megvalósult/folyamatos
45.	Csak a legszükségesebb jelmezek legyártása	2022. június	megvalósult/folyamatos
46.	Textilek beavatása házon belül	2022. június	megvalósult/folyamatos

47.	Balett korrepetitori költségek csökkentése	2022. február	megvalósult/folyamatos
48.	Balettmeister költségek csökkentése	2022. február	megvalósult/folyamatos
49.	Balett személyi kötelezettségvállalások felszabadítása	2022. június	megvalósult/folyamatos
50.	Díszletelejtezés kalodákba, ezek értékesítése	2022. december	megvalósult/folyamatos
51.	Külső raktárak megszüntetése	2022. december	folyamatban
52.	Díszletek újraértékesítése	2023. január	folyamatban
53.	Pirotechnikai szolgáltatások beszerzése	2023. január	folyamatban
54.	Régi operai székek értékesítése	2023. március	folyamatban
55.	Andoc Posta implementációja	2022. június	megvalósult/folyamatos
56.	A munkaidő-beosztások felülvizsgálata	2022. június	megvalósult/folyamatos
57.	Irodai nyomtatók számának minimalizálása - fénymásolópapír beszerzés minimalizálása	2022. június	megvalósult/folyamatos

az OPERA vezetési-finanszírozási helyzetének stabilizálása

A Magyar Állami Operaház 2011 nyarán vezetés és szerződések nélkül várta az új évadot. Az 5.3 milliárdos állami támogatás egyetlen játszóhelyre korlátozódott, de a mintegy 880 dolgozó és a több tucat számlás énekes és karmester kifizetésére már nem volt elég forrás. A frissen érkezett vezetőség az évad 2012-es részét visszavonta, újratervezte. A központi utasítás szerint 144 állást megszüntetett, de úgy, hogy kifejezett hangsúlyt helyezett a nyugdíjba menők álláshelyeinek törlesztésére, a belső munkanélküliség horizontális felszámolására, a kifizetési folyamatok áttekintésére. A legmerészebb lépés egyben nagy visszhangot is váltott ki: az énekesek rugalmas kitűzése és foglalkoztatása miatt a közalkalmazásban dolgozó magánénekesi tár megszűnt², a dologi kiadásból visszaszerződött énekművészek (az

² „A hagyományos, a rendszerváltozás viharain át is alapvetően ugyanolyan mederben jogfolytonos magyar közalkalmazás csapdába ejtette az Opera énekes szólistáit, karmestereit. Arany kalicka volt ez, hisz kilépni örültség lett volna, az alkalmankénti elengedés végig bizonytalan maradt, ám az intézmény gazdasági érdeke akkor is a közalkalmazottak felléptetését igényelte, ha azok elsőrangú minősége már elkopott. Így bukott alá az előadások színvonala, s így nem tudott és nem akart egymástól megszabadulni munkáltató és alkalmazott. Fájó döntéseket ígért, de azonnal szükségessé vált ennek struktúrájának a leváltása egy szabadabb, minőséget követelőbb – és a kitettség miatt több honoráriumot is fizető rendszerre. 2013-ra a leghosszabb szolgálati idejű művészek felmondási ideje is lepergett, végére értünk a csaknem 200 művészt és kollégák érintő csoportos létszámleépítésnek. A szakszerű eljárásnak hála, a perek száma az 5%-ot sem érte el, visszahelyezés mindössze egyetlen esetben történt. Nem volt a 32 magánénekesből egy sem, aki valamilyen mentőövet ne kapott volna, fontos volt az emberséges eljárás. A legtöbbben az akkor még éppen létező énekesi életjáradékot igényelheték meg afféle előnyügdyként, mások beléptek az e célra alapított Opera Nagykövete Programba, megint mások új, immár megbízási szerződést kaptak és ma is énekelnek, korábbi honoráriumuk többszöröséért – de természetesen havi fizetés, közalkalmazási forma nélkül. A karmesteri tár csak néhány művészből állt, két

elbocsátottak háromnegyede) viszont magasabb honoráriumot kaptak. A 2012/13-as évad már tematikus tervezés mentén készült, Verdi és Wagner „közös” születési bicentenáriumának jegyében.

új belső szervezeti alapok

A 2012-es kényszerű, de szükséges leépítések és szerkezeti változások és az évek során az azokat követő, a mindenkori fenntartó engedélyével végrehajtott átalakítások nyomán a Magyar Állami Operaház működése tisztábbá, átláthatóbbá és rugalmasabbá, a kor kontextusát követni képes rendszerré vált. A főigazgatói pozíció tervezési, kormányzati kapcsolattartási, protokoll és külső kommunikációs szerepe világossá vált, az új pozícióként létrehozott általános főigazgató-helyettesi munkakör pedig az operatív irányítás bázisa lett. Itt a hatalmas, alapvetően vertikális függések szerint szervezett apparátus horizontális átfogására is alakult csapat: ezt a zárt feladat-alapú munkát a főigazgató-helyettes közvetlen irányításával működő Központi Projektmenedzsment végzi el. A komplex elvárások és összefüggések miatt immár azonos egységben működik az értékesítés az őt támogató marketinggel, a jogi terület a humán feladatkörrel, a díszletgyártás a jelmezkészítéssel. Tiszta portfóliót visz most már az OPERA alkalmazotti tömegben legnagyobb tára, a Főzeneigazgatás: „csak” a zenekar, az énekkar, a gyermekkar és a kottatár, valamint a korrepetitorok, zenekari altisztek ügyeit kezeli, a magánénekesek a Művészeti Igazgatás ügkörébe tartoznak. Kettéválasztottuk a műszaki terület átláthatatlanul hatalmas rendszerét: a Színpadi Műszaki Igazgatóság az 5 színpadi tórat igazgatja és a három nagyszínpad rendszereit, valamint a próbatermek felszerelését felügyeli, míg az Üzemeltetési Igazgatóság az OPERA ingatlanjainak (Operaház, Simándy épület/Üzemház, Erkel Színház, Eiffel Műhelyház, Opera Depo, bérlemények és kisingatlanok) fenntartását látja el. Az intézmény soha nem látott figyelmet fordít a humán tevékenységre, a dolgozók motiválására, csapatépítésére, tájékoztatására, különböző kedvezmények, szolgáltatások nyújtására.

kivétellel tovább dirigáltak az új szerződési módusban is, egyikükről pedig más munkakörben gondoskodtunk. Jelenleg egyetlen művész, az első karmester áll közalkalmazásban, mert az ő szerepe éppen az, hogy ismerje a repertoárt, és szoros helyzetekben is számíthasson rá az intézmény. Fontos azt is megjegyezni, hogy a nyugat-európai rendszerben közalkalmazásban legfeljebb az énekesi társulat kismesterei vannak, a hosszabb távon is kiszámítható módon működő, az intézményhez egyszerűen köthető karakterénekesek, míg a közép- és főszerepeket évadokra vagy produkciókra szerződöttetik. (A német rendszerben is közalkalmazásba fordul a folyamatos szerződötetés 15 év után, ám ezt az énekesi pálya lehajló periódusának közeledtével már nem várják meg a színházak, és nem hosszabbítanak.) Ami pedig a háború előtti magyar gyakorlatot illeti, ott is az évados szerződést találjuk, később pedig a vasfüggönyös rákosizmus-kádárizmus tette értelmetlenné a gondolkodást a szabadúszó művészi lét és a közalkalmazás megmerevedése között. Végül – minden külső okok szolgáltatott hullámvérés dacára – meglepéssel szemléljük ezt a tizedik éve beállt új rendszert, mert bebizonyosodott, hogy a magas fokon énekelni képes művészek színpadon maradtak és jobban keresnek (ami korábban az intézményi bérszámfejtésben járulékra ment, az is náluk landol, és igen kedvezményes formák jelentek meg a társasági adózásban), több legális szabadidejük van máshol is fellépni, és már addig is külsős művészek énekeltek a szerepek többségét, míg a közalkalmazottak jó része fizetésért ült otthon. Most mindenki egyenlő, ennek a bántó különbségtételnek is véget lehetett vetni. És az sem bizonyosodott be, hogy az előadási biztonságot veszítenénk el: az énekesekre ösztönző hatással volt saját sorsuk saját kézbe vétele, a bevezetett „Nincs bemonadás, csak lemondás” elv jegyében maximálisan törekszenek helyt állni, évi 5-6 alkalommal pedig izgalmat élünk át, hisz hirtelen kell helyettes keresni, de egyrészt erre minőségi biztosíték a régi rendszerben sem volt, másrészt az előadások 1%-áról, azokban 1-1 művésztől van szó, amely mechanizmus ébren tartja a védekezőképességünket is. Előadás pedig el nem maradt ilyen okokból az elmúlt években.”

(részlet 2017-es pályázatomból, ÓSZ)

léépítés és felépítés

A 2012-es kényszerű (központilag elrendelt) létszámleépítést már 2013 őszén 150 fő nagyságrendű bővítés követte az Erkel Színház közelgő újrainyitása miatt, és a létszám csekélyebb mértékben, de az Eiffel Műhelyház üzembe állásával is emelkedett. Jelenleg mintegy 1.200 alkalmazott dolgozik a Magyar Állami Operaházban, másokkal ellentétben saját takarító- és őrzőszemélyzetet foglalkoztatunk, karrierútban, különösen szoros operai kötődésben gondolkodunk.

közalkalmazottiból alkalmazotti létforma

2011-től több lépcsőben gyengült a közalkalmazásnak a piaci szférában történő munkáltatáshoz képesti előnye. A kedvezmények fogytával gyakorlatilag e speciális közcélú forma előnyei is elfogytak, és nem érte az OPERÁ-t váratlanul a 2020 nyári központi intézkedés, amely a törvény erejénél fogva soroltatta át a Munka törvénykönyve alapján foglalkoztatott alkalmazottakká az intézmény korábbi közalkalmazottait. A helyzetet az érdekképviselők kiélezték ugyan, de – részben az OPERA saját vállalásai, kompenzációi miatt – csak jelentéktelen mértékű elvándorlás volt megfigyelhető.

babaprémium, happy hétfő, TÉR és más kedvezmények

Az alkalmas kollégák intézményi kötődésének erősítésére, illetve a bérszínvonal kompenzálására kedvezmények egész rendszere épült ki: nemcsak átalány költségtérítést adunk a közlekedésre és az otthoni munkavégzéssel kapcsolatos ráfordítások kompenzálására, de minden dolgozó, aki nem rendelkezik az Eamtv. által biztosított pótszabadsággal, ehelyett 5 nyári szabad hétfőt kapott, különböző szűrővizsgálatokat szervezünk, az ún. kísértékű juttatás minden évben eljut a kollégákhoz, igyekszünk minden karácsony előtt ún. pulykapénzt fizetni, a TÉR rendszer segítségével – a személyes vállalások és teljesítések függvényében – pedig kvázi 13. havi juttatást kaphatnak dolgozóink. Megoldott a sportolási lehetőség (Eiffel Műhelyház), ha szerényen is, de működőképes Balatonudvariban található üdülők is. Mindemellett 2021. január 1-től egy sereg családbarát juttatást vezettünk be, illetve néhány további előkészítés alatt áll:

Házasságkötés kapcsolódó kedvezmény

A „mézeshét szabadság” minden operai dolgozónak egy hét (5 munkanap) plusz szabadságot jelent házasságkötés esetén, melynek idejére a munkáltató metesíti a munkavállalót a munkavégzési kötelezettség alól a rendes szabadság idejére is járó bér megfizetése mellett. A „mézeshét szabadság” a házasságkötést követő 1 hónapon belül esedékes.

Gyermekvállaláshoz és gyermekneveléshez kapcsolódó kedvezmények

A babaváró program keretében minden arra jogosult operai alkalmazott bruttó 1 millió Ft egyszeri juttatást kap gyermeke szülésekor, hogy ezzel járuljunk hozzá a gyermekvállalás költségeihez. Erre a juttatásra az a szülő jogosult, aki legalább két év aktív operai jogviszonnyal rendelkezik, Operás szülők esetén csak egyikük jogosult a juttatásra. Minden operás apukának egy hét (5 munkanap) plusz szabadság jár gyermekes születésekor, melynek idejére a munkáltató mentesíti a munkavállalót a munkavégzési kötelezettség alól a rendes szabadság idejére is járó bér megfizetése mellett. Az „apaszabi” a gyermek születését követő 1 hónapon belül esedékes és egyben is kivethető. A bölcsődés- és óvoda kezdési támogatás egyszeri 20e Ft/gyerek összegű juttatás, amire minden operai dolgozó jogosult. Ugyanakkor, ha mindkét szülő operás, csak egyikük veheti igénybe a támogatást. Az iskolakezdési támogatás szintén évenkénti 20e Ft/gyerek összegű juttatás, amire minden operai dolgozó jogosult. Ugyanakkor, ha mindkét szülő operás, ezt is csak egyikük veheti igénybe. Tanítási szünetekben az Opera több működési helyszínén (Erkel Színház, Eiffel Műhelyház) gyermekfelügyeletet tervez üzemeltetni a dolgozók gyerekei számára, hisz sokak problémája a gyermekek megfelelő elhelyezésének biztosítása a tanítási-, óvodai szünetek ideje alatt. A felügyelet a 3 és 12 éves kor közötti korosztályt öleli fel, szakképzett pedagógus bevonásával.

Előkészület alatt áll az Opera saját zeneiskolai- és balettintézeti képzésének kialakítása, melyben a tervek szerint állandó kontingens áll majd rendelkezésre az Operai kollégák gyermekei számára, operás ösztöndíj program keretében.

A BME Gyerekegyeteme mintájára az Opera is elindította vakációs táborát, melybe – amellettt hogy mindenki számára nyitott a jelentkezés – saját dolgozóink gyerekeit is várjuk. Olyannyira, hogy egy hét kizárólag az övék. A gyerekek színes, illusztrált előadásokat hallgathatnak, filmeket láthatnak az opera és a balett műfajáról, de kipróbálhatják magukat az énekkar, a balettegyüttes, a zenekar a gyártóműhelyek és színpadi műszak világában is. Közlebbbről megismerkedhetnek azzal a rejtelmes színházi világgal, amiről eddig csak szüleiktől hallottak. A tábornak az Opera Eiffel Műhelyháza és az azt körülölelő 3 hektáros park ad otthont.

új szervezeti formák a jövőre: gazdálkodó szervezetté válás?

Az új vezetés szinte azonnal, 2012-ben összeállította a központi költségvetési intézményből gazdálkodó szervezetté válás SWOT-analízisét. Úgy tűnt, hogy a közalkalmazásból történő óhatatlan kilépés hatalmas viharokkal járna – masszív szakszervezeti képvisellel bíró intézmény voltunk akkor –, és a valószínűsíthető végkielégítés-tömeg miatt óriási kiadás is következne belőle. Ugyanakkor a közbeszerzés nehézkes és drága folyamatai alól nem kapnánk feloldozást. Ma, 2023 tavaszán ez a kérdés ugyancsak felvetődik: immár három éve átléptettük dolgozóinkat az alkalmazotti műfajba, ez tehát többé nem volna akadály, de az egyéb előnyök még mindig nem látszanak. Kivéve az eredménytartalékot: volt olyan esztendeje az elmúlt időszaknak, amikor az OPERA kimagasló árbevételért el, azonban a

kifizetések túlszabályozottsága miatt a későn – decemberben – beérkező plusz összeget már nem tudta szabályosan elkölteni: a január elsején nulla órákor érkező állami inkasszó ilyenkor különösen fájdalmas, hisz nem volt olyan év, amelyben ne szenvedtünk volna el zárolást vagy elvonást, mindig lenne helye a forrásnak. A jelenlegi SWOT-elemzést a gazdasági válság, a pénzromlás mértéke és a járványos, majd háborús helyzet nyomán kibontakozó turisztikai visszaesés nem teszi alaposná. Ha a pénzügyi látótávolság nő és kitisztul a helyzet, újra elemeznünk kell az esetleges átalakulást, mert ugyan érvek szólnak amellett, hogy az állam az egyik legnagyobb és mindig a „szoknyája mellett” tartott édesgyermekét közvetlen központi intézményként kezelje, ám ha ez lerontja az OPERA alkalmazkodóképességét és a szféra más, korábban átalakult szereplőjéhez képest versenyképtelen állapotot konzerválna, akkor elhagyjuk a „mamahotelt”.

új szervezeti formák: Gyártási Igazgatóság?

A Magyar Állami Operaház jelenleg 7 igazgatósággal működik, ezek döntő többsége hatalmas, száznál több munkavállalót magában foglaló egység. Az Üzemeltetési Igazgatóság (létesítményüzemeltetés) és a Színpadi Műszaki Igazgatóság szétválasztása után van még egy terület, amely önállóságot kaphat a következő ötéves ciklusban: ez pedig a díszlet-, jelmez- és kellékgyártási részleg. Ha megvalósulnak a tervezett további fejlesztések, és kiépül az Eiffel Műhelyházban az ún. Festő², a Jelmeziroda², az Asztalos², valamint Lakatos² és a Díszletszemle projekt, a szükséges felvételek (ezek egy része már saját képzésből!) után nemcsak a bér munkák vállalása, hanem az akkorra már 150 főt számláló gyártási igazgatóság is saját entitás lehet a főigazgató-helyettesi nagy portfólióból kiválva. Egy ilyen rendszerszintű strukturális lépéstől a felelősségtudat és a morál javulása éppúgy elvárható, mint a jogok és kötelességek tisztulása, illetve az egységesebb összintézményi irányítás elérése, továbbá a főigazgató-helyettesi szint tehermentesítése.

új értékesítési szisztémák a jövőre: OperAPP

Az OPERA saját fejlesztésű applikációja, amely 2023 húsvétjától okoseszközökre települ, nem egyszerűen a hivatalos honlap kilúgozott kistestvéreként írható le. Azon túl, hogy kifejezetten az értékesítés támogatására jön létre, és tudnia kell a műsort, a szereposztásokat, illetve a különféle ajánló és marketing anyagok megjelenítését, a rajongókkal való kapcsolattartás egyik fő eszköze is kell legyen. Látszólag egyirányú kapcsolat, hisz a normál ritmusú online vásárlás lehetséges általa, vagy különleges ajánlatok, háttérinformációk, vagy akár változások kapcsán küldhet értesítést a nézőnek, a felhasználóktól érkező információk elemzése révén ugyanakkor hatása lehet az OPERA programjára, a játszási és kiszolgálási minőség

fejlesztésére, hovatovább a műfaj útjának tervezésére is. Az OperAPP az intézmény vadonatúj Hűségprogramját is kezelni hivatott.

Új értékesítési szisztémák a jövőre: progresszív jegyár?

A poszt-covid intézményi szindrómája a nézők elszokása. Az ennek nyomán kialakuló kölcsönös bizalmatlanság tönkre tette a korábbi status quót: a színház szerette bérletekkel biztosítani előadásainak alap-látogatottságát, amelyek mellé már csak kisebb részben kellett esti eladásokat produkálni, a látogatók pedig hálásak voltak az engedményes árért, és még privilegizálva is érezhették magukat, amikor bérleteiket elsőbbséggel újíthatták. 2020 tavasza óta a legtöbben csak az alkalom előtt közvetlenül vásárolnak, a bérletek értékesítése töredékére esett vissza. Márpedig ha későre hagyják a nézők a vásárlást, akkor az intézményi pánikot és újabb előadás-lemondásokat okoz, ez pedig tovább erodálja az előre vásárlások kapcsán megbomlott bizalmat. Klasszikus 22-es csapdája-helyzet. Ebből kiutat jelenthet a fapados légitársaságok progresszív árképzésének rendszere: az Interticket elindult rendszere kapcsán figyeljük a tapasztalatokat, és ha azok ebben a magasművészeti szférában is kedvezőek, átvehetjük azt a szisztémát, amely folyamatosan, ám változó mértékkel jutalmazza a korábban vásárlót – természetesen a legkurrensebb előadások esetében lesz ennek értelme.

új intézményi értékesítési szisztémák a jövőre: In-House marketing

Az OPERA marketingje a grafikai munkák kivételével eddig is in-house rendszerrel zajlott, általában véve is fokozottan törekszünk az intézményi szintű „önellátásra”. Ezen a területen a digitalizáció ösztönzi ma már a változásokat: köztérről a virtuális térbe, elektronikus médiáról a közösségi platformokra, szórólapok és újsághirdetések helyett a célzott rendszerre, a CRM-re térünk át. Eszközök hálózatát kell kiépíteni, vagy nagyobb hatékonysággal használni és egy irányba, de különböző szerepekre hangolni. Ebben a rendszerben az OPERA kétnyelvű hivatalos oldala a vezérhajó (www.opera.hu), amely egyre több és több adatot, anyagot halmoz fel a produkciós oldalakon (szereposztás, korhatárkarika, stílusjel, cselekmény, ajánló, trailer, képgaléria, fülszöveg, kritikák, interjúk, esszék, werkfilm stb.), hadihajói a Facebook, az Instagram, a Twitter és a Tik-Tok (illetve egyéb, közben létrejövő innovatív és népszerű oldalak), a gyorsnászád az OperAPP, és nem szabad elvetni adott esetben a csoportos sms- és e-mailküldés eredményességének lehetőségét sem. Mindehhez természetesen komoly és jogszerű adatfelvétel szükséges, valamint a big data-rendszerek karbantartása, etikus felhasználása. Az éves Műsorkalendárium és az Opera magazin digitális változatban lesz elérhető, lapozható és kereshető, és ugyanez a sors vár az egyes produkciók műsorfüzetére is – viszont tartalmuk ingyenesen hozzáférhető 2022-től. Televíziós magazinunk, az OperaCafé

forgatott tartalmait nemcsak anyagonként, az adott epizód szétvágásával támogatják a közösségi platformok napi hírfolyamát, de exkluzív, vágatlan tartalmakat is küldenek azokra. A 2022 augusztusában elindított főigazgatói Facebook oldal is naponta jelentet meg sajátos, személyes nézőpontból megfogalmazott posztokat, szintén az OPERA felé terelve a feliratkozókat, de ezt kell tenni a fellépő hazai énekesek, táncosok és karmesterek személyes oldalaival is, azokat banner-szinten az OPERÁ-hoz kapcsolva. YouTube csatornánk nemcsak archivál, de önálló, csak ott publikált intézmény- és épülettörténeti filmekkel, karácsonyi etűdökkel is jelentkeznek. A jövőben meg kell vizsgálni a Műsorgyártás és a Marketing mintájára a fotózás és a grafika esetleges belső szerződésének kérdését a megtérülés és a nagyobb munkára foghatóság kapcsán – olyan időben, amikor a fix állás megléte felértékelődhet.

új intézményi értékesítési szisztémák a jövőre: okosszékek

Az Operaház nézőtéri székeinek támláira, illetve a párkányokra telepített érintőképes kijelzők nemcsak arra alkalmasak, hogy az operák szövegét eredeti nyelven, magyar fordításban és turistaangolul is hozzáférhetővé tegyék, de célzott szisztémák, CRM rendszerek, a bérletes nézőt saját nevével megszólító formák támogatására is született.

új intézményi értékesítési szisztémák a jövőre: LED-kunyhó az Andrásyn

Az OPERA a legszigorúbb műemléki és városképi szabályokat kénytelen betartani, néha úgy érezzük, egy magasabb mérce szerint, mint mások az Andrásy úton. De szemlélet kérdése, hogy a magasabb mércét magunkra kötelezőnek ismerjük el, és kiaknázzuk az ebből fakadó előnyöket is. Ha immár nem engedélyezett alpinista módszerekkel a molinók függesztése az Ybl palota homlokzatára, és az épület előtti járdán is ellenjavallt az ún. CitiLight világító táblák telepítése, még mindig lehetséges egy ledfalas „kunyhó” telepítése a telek sarkánál, az egykori Goethe Intézet oldalában. Itt innovatív módon jegyértékesítő robot (automata) szolgálja ki 2024-től az érdeklőket, akiket animált kreatívok vonzanak a kis árudához,

Új játszási szisztéma: vízkereszt szünet?

Nemcsak a 2022-es tél fenyegető réme, a rezsiárak sokszorozódása íratja át a hagyományos játszási rendet, hanem a nézők hajlandóságának ritmusa is, amelyről a hagyományokra épülő színházi évadnak sokáig nem kellett, később pedig nem esett jól tudomást vennie. A látogatók számára a szeptember éppoly kevésbé kedvelt hónap, mint a másik szélső érték, a június. Még és már túl meleg van, még és már túl közeli a nagy vonzást gyakorló nyár. Az ősz elhozza a színházba járási kedvet, az advent, a karácsony és az év vége csúcsra járatja, az újév és a vízkereszt pedig lecsengeti azt. Utána, télvíz idején a legnehezebb korszak köszönt be, hogy aztán a kiköltekezett és a hidegtől, sötétől elszomorodott, a karácsony búvköréből kikerült emberek a tavasz beköszöntével újra járni kezdenek, és húsvétkor újra kisebb csúcsot élünk meg általuk. A nyár egy nagy turistavárosban, mint amilyen Budapest, értelmessé teheti a módjával mért operajátszást – nemcsak szabadtéren (Margitsziget), de légkondicionált kőszínházban is, erre mutatott példát 2022 nyara. A következő nyár már elhozza a teljes játékot (heti három esti alkalommal), de felveti a kérdést: ha 2024 vízkeresztjén a tapasztalatok erre mutatnak, a következő évben, 2025 vízkeresztjétől miért ne tartanánk három hét szünetet operaházi és eiffeles működésünkben is? Rendkívül erős adventi terhelés után a relaxáció, az új projektekre történő szívós felkészülés és legnagyobb hidegek idején történő közüzemi és munkaidő-takarékosság egyaránt arra bíztat minket, hogy kiüresedett pénztárcájú nézőink új figyelmi hullámát élvezzük inkább februártól, a január nagy részét játék nélkül töltve.

Új játszási szisztéma: nyári népopera fesztivál

Mivel a turistaszezon és az Ybl palota legmagasabban jegyzett építészeti értéke és népszerűsége megköveteli, nyáron is érdemes lehet játszani: ezt az elméletet az Operaház nyitószezonjában, 2022 júniusától volt módunk és bátorságunk élesben kipróbálni. A recept egyszerű, viszont alighanem kötelező tartani: repertoárdarabokból kell 3-4 címet választani, amelyek viszonylag gyorsan és könnyen bepróbálhatók. A címeknek a népszerű Mozart-, Verdi- és Puccini-művek közül szabad csak kikerülniük, klasszikus vagy maximum vegyes stílusú színrevitel él meg (mix), a kortárs nem. Ugyanakkor tilos e szerzőktől is olyan nagyoperák kijelölése, amelyek hosszúak, az igénybe vett hatalmas apparátus, témájuk vagy kevésbé ismertségük miatt alkalmatlanok a nyári játszásra (pl. *Don Carlos*, *Aida*, *Simon Boccanegra*, *Così fan tutte*, *Titusz kegyelme*, *A Nyugat lánya*, *Triptichon*). A telt házak és a sajátos, fieszta-jellegű tetszésnyilvánítás öröme úgy az igazi, ha a munkajogászok helyeslésével is találkozunk. E téren nem egyszerű a helyzet, hisz az OPERA dolgozói korlátos terhelhetőséggel bírnak, azt a káros és jogszabályellenes gyakorlatot pedig már 2011-ben azonnal megszüntettük, amelynek keretében valamely magánvállalkozás visszafoglalkoztatná saját munkakörükbe a saját munkahelyükön a művészeket és munkatársakat, és így az OPERÁ-val szerződve színlelt

vállalkozási szerződés keretében, valójában viszont bújtatott munkaviszony formájában dolgoztatná őket tovább. Egyértelmű, hogy a nyári előadássorozatok szolgálatait év közben kell megspórolni, és igen gondos és jogszerű szabadságtervezéssel kell a kollégák fellépését, pénzkeresetét, munkahelyi motivációját (sikerek) és szabadság alatti relaxációját, revitalizálását egyszerre biztosítani. Ha egy szereposztásos, művenként váltott zenekaros-énekkaros, heti háromszori (kedd-csütörtök-szombat) típusú játékrendben tűzzük ki a programokat június vége és augusztus közepe között (és semmiképpen sem bonyolítjuk balettel, amely a sajátos színpadi létszámigények miatt nem állhat így rendelkezésre, megosztott használatuk nem lehetséges), akkor a nyári játék sikerrel, művészi feltöltődéssel, ám nagyobb áldozatok nélkül, viszont komoly bevétellel kivitelezhető. (Lehetséges produkciók az aktuális rendező nevével: Varázsfuvola – Szinetár, Álarcosbál – Ceresa, Rigoletto – Szinetár, Traviata – Anger, Nabucco – Kesselyák, Pillangókisasszony – Kerényi, Bohémélet – Nádasdy, Manon Lescaut – Szabó stb.)

operatörvény

1938-ban külön törvényt fogadott el az Országgyűlés a Magyar Királyi Operaházról (és a Nemzeti Színházról, ezeket száz éven át – addig – közösen irányították). Tisztelet szülte, a százéves működés iránti főhajtás, de itt volna az ideje, hogy újra hasznos jogszabályt teremjen a főhajtás. Mindig vannak olyan csoportjai egy ország társadalmának, amelyek helyzete a többiekétől különböző. Az Opera specialitása abban rejlik, hogy a (prózai) színházi élet, a (koncertező) zenei együttesek és a fellépő táncformációk számára létrehozott Előadó-művészeti törvény „két ill. három széke” között esik a pad alá. Az OPERA egyedüli intézménye Magyarországnak, a benne működő zenészeket, kórustagokat, balettművészeket, de még díszletmunkásokat vagy statisztákat sem lehet az ugyan szomszédos, de nagyban különböző szférák szabályainak (pl. a háromféle szolgálatlimitnek és számításnak) megfeleltetni. Emiatt 2014-ben az OPERA százoldalas Kollektív Szerződések megkötésére kényszerült három erős és reprezentatív háttérű szakszervezetével, ami rengeteg energia, pénz, idegi fáradtság árán történik, és még így is gúzsba köti az intézményt, hogy 2018-ra felmondtuk. Ezért is szükséges egy olyan jogszabály megalkotása, amely rendezi az OPERÁ-nak és mintegy 1.200 alkalmazottjának helyzetét (és emiatt nem kell szanaszét szedni az Ea.tv-t, ami sokkal tovább is tartana a szokásos módosítási roham, a megnyitott topik miatt). Nemcsak a munkabeosztás rendjét, de az életpályáét is: az országban sehol nincs európai minőség elvárása mellett ekkora igénybevételnek kitéve egy táncművész, egy zenekari vagy énekkari művész sem. Az Opera Törvény ideális életbe léptetése 2022 márciusában, az Operaház újranitásakor lett volna jelképszerű, de időszerűsége nemhogy nem múlik, egyre erősödik. Normaszövegének első koncepciója az OPERA munkálkodásában elkészült. Tervezett témakörök az intézmény és a dolgozók helyzetének rögzítésére:

intézményi forma rögzítése
európai élvonal mint cél rögzítése,
nemzeti felelősség és feladatszabás,
fix támogatási pálya, indexálva,
kooperációs kötelelem,
elvárt premier- és előadásszám,
elvárt produkciós struktúra,
állagmegóvási kötelezettség,
feladatra szabott munkáltatási szabályok,
szolgálatszám-keret,
évadok előre tervezési kötelme,
művészi és műszaki életpályák,
járadéki és előnyugdíj-rendszer,
Opera Nagykövete Program
Örökös Tagok Testülete
Mesterművészek
felelősség a jövőért: képzések,
aktív és kölcsönös kapcsolat a világgal;
kapcsolat a közmédiával,
önálló kommunikáció,
önálló gazdasági tevékenység és
önálló marketing lehetősége
mesterhangszerek.

a nagy ingatlanfejlesztési terv

A 2011-es kormánybiztosi megbízás nyomán a Magyar Állami Operaház intézményfejlesztését ingatlanfejlesztésekkel lehetett és kellett megalapoznia. Az OPERA leromlott állagú és bezárt (Erkel Színház), illetve leromlott állagú, de nyitva tartott (Operaház) játszóhelyekkel

rendelkezett, irodaháza (Üzemház) ugyancsak korszerűtlen és zsúfolt állapotú. Alkalmatlan és kicsi gyártóműhelyekkel bírt, operaprodukciókhoz próbatermei, saját tulajdonú és alkalmas raktárai egyáltalán nem voltak, hosszú évek óta hiányzott továbbá a harmadik, különlegességeket játszó helyszín és a hangszerpark fejlesztése is. A tíz évre és nagyságrendben 100 milliárdra számolt ingatlanfejlesztési terv lényege a következő volt:

1. OPERA szervezeti átalakítása;
2. Erkel Színház gyors, részleges felújítása;
3. Tematikus évadtervezés bevezetése;
4. Erkel Színház újrainyítása;
5. Eiffel Műhelyház építésének előkészítése;
6. Erkel Színház bevezetése, közönségének visszacsábítása és stabilizálása;
7. Operaház és Üzemház részleges felújításának előkészítése;
8. Eiffel Műhelyház megnyitása;
9. Operaház és Üzemház bezárása és részleges felújítása;
10. Eiffel Műhelyház bevezetése, közönségének megtalálása és stabilizálása;
11. Erkel Színház átépítésének előkészítése;
12. Operaház és Üzemház újrainyítása;
13. Erkel Színház bezárása és átépítése;
14. Operaház pótmunkái és visszavezetése;
15. Erkel Színház újraavatása.
16. Kisingatlanok és Emléktár ügyének rendezése

A terv az eltelt 12 évben nem teljesülhetett ugyan maradéktalanul, hisz nem az, nem akkor, nem úgy és nem annyiért épült meg, mindent összevetve mégis elmondható, hogy az Operaház 1884-es és az Erkel Színház (egykori Népopera) 1911-es átadásához fogható operai célú fejlesztés nem volt Budapesten, csak a 2012-2022 közötti periódus. Ez egyben magyarázatul is szolgál a volumen nagyságára minden tekintetben: ha száz évig nem, vagy alig nyúlnak ilyen értékű, bonyolultságú és ekkora üzemnek kitett színházépületekhez, és ennyire nem gondoskodnak a technológia és a logisztika fejlesztésének lehetőségeiről, akkor igen mélyen kell a zsebbe nyúlni. Jelenleg 92 mrd Ft felhasznált állami forrásnál tartunk, az OPERA saját anyagvásárlásai és építési munkálatainak értéke az Eiffel Műhelyház építésének két etapjában mintegy 3 mrd Ft. Tart még a Hajós utcai Simándy épület (korábbi Üzemház) korszerűsítése, amelynek során újabb operás feladatok nyílnak, hiszen az épületnek mintegy

harmada csak szerkezetkészben épül meg a forráshiány miatt (beruházó: Városliget Zrt.). A 10 szintes, mintegy 4.000 m²-es épület részleges átadását 2023 májusában tervezzük. A következő öt éves ciklusra marad az Erkel Színház átalakítása, amelynek koncepciótervei ugyancsak 2023-ban készülnek el. Sort kell keríteni a kisebb beruházások, a villaépületek és a leendő Emléktár megvalósítására is, ezekhez – forrás esetén – az OPERA saját munkaereje is elegendő lehet. A tízéves tervben még nem szerepelt az Opera Campus és az Opera Depo, ezek az épületfelújítások is a következő periódus feladatai lesznek. Ez a hátralévő három nagyobb feladat és a néhány kisebb nagyságrendi becslés szerint – elszálló árak mellett – kb. 50 Mrd Ft terhet jelent majd, jelentős könnyebbség, hogy nem kell egyiknél sem szigorú műemléki szabályoknak megfelelni. Ha legkésőbb az évtized végéig mindegyik megépül, és a Magyar Állami Operaház saját költségvetésének 5-8%-át állagmegóvásra fordíthatja, úgy a következő 30 évben egyáltalán nem kell nagyobb volumenű beruházást végrehajtani a mindenkori kormányzatnak ezen a mintegy 300 Mrd Ft értékű ingatlanportfolión.

erkel színház ráncfelvarrása és újrainvitása

Az ország legnagyobb befogadóképességű színházának felújítására a Kormány 2011 végén mondott igent. A Design & Build konstrukcióban lezajlott építkezés összesen 6 hónapig tartott, 1.7 Mrd Ft-ba kerül. Az épületkülső, a nézőforgalmi terek, öltözők, vizesblokkok felújítását foglalta magában – a színpad technológiája (illetve technológiamentessége) és szűkössége, valamint a kiszolgáló terek elégtelen jellege nem változhatott.³ A Kormány 4 verzióból

³ Álljon itt egy rövid vázlat arról, mi fért bele az Erkel Színház 2013-as, mindössze 3 + 3 hónapig zajló, és mindössze 1.3 Mrd Ft + áfát felemészítő újrainvitásába.

1. **Gépészet**
 - új színpadi felső- és alsógépészet
 - légcseréjavitás
 - elektromos rendszer javítása
 - operaházi szövegfelliratozó átszerelése
 - új reflektorpark
2. **Új homlokzat**
 - Lépcsőjavítás
 - Üvegfalas lezárás
 - két rendezvényterem kialakítása
 - térkövezés, aszfaltmunka
 - homlokzati reflektorok és projektor felszerelése
 - homlokzatfestés, világító betűk
3. **Nézőtéri felújítás**
 - Nézőforgalmi terek festése, új világítása
 - Zenekari árok új burkolata
 - Nézőtéri faburkolatok felületkezelése
 - magyar címer felszerelése
4. **Általános festés és burkolatjavítás, bútorozás**
 - Új zenekari és énekkari öltözők
 - új művészbejárat kialakítása
 - új büfépult-rendszer kialakítása
 - új nézőtéri mellékhelységek
 - új művész szólóöltözők

választotta a második legolcsóbbat, amelynek fontos peremfeltétele volt, hogy ezzel a ráfordítással az Erkel Színház működése 5 évig garantálható. Az Erkel Színház hivatalos újranyitására 2013. november 7-én, a névadó zeneszerző születésnapján került sor a miniszterelnök jelenlétével és ünnepi beszédével.

erkel színház átfogó felújításának tervezése

Az átépített Erkel Színház programing tevékenysége a régi, 1951 előtti Városi Színházéra (1917-től) kell hasonlítson. (Erről fentebb volt szó.) A koncepciótervezést az OPERA berkein belül szerződötetett építészcsapat végzi. Több változattal készülünk el legkésőbb 2023 nyaráig, utána kormánydöntést igényel a továbbhaladás. Az Erkel Színház jelenlegi állapota szerint nem életveszélyes, de játékra a komfort hiánya és a jelentős amortizáció miatt csak korlátozottan alkalmas. Magyarország, sőt Közép-Európa (!) legnagyobb ültetett férőhelyes színházának alább jelzett mértékű átépítése ma értéken becsülve 20-30 mrd Ft-ba kerül majd, és a kiviteli tervek elkészítése fél-egy évet, a munkálatok folyamata további 2 évet vesz igénybe. Ennek nyomán – gyors és kedvező kormánydöntések, sikeres közbeszerzések és szerződés szerint haladó kivitelezés esetén ideális esetben 2028 tavaszán nyithat meg az újjáépített Erkel (vagy Városi) Színház. Az épület állapotában a következő változások szükségesek az anno 9 hónap alatt sebtében felhúzott, 111 esztendeje átadott színház továbbélését segítő:

zenekari árok kibővítése a nézőtér felé, a hangvető kürtő alatt

zenekari árok szekcionáltan emelhetővé tétele

színpad mélységének és a színpadnyílás magasságának javítása

földszinten a Szent II. János Pál pápa tér felé oldalszínpad kialakítása

szólistaöltözők emeletre helyezése (az oldalszínpad új szárnya fölé)

új szólistaöltözők vizesblokkal történő ellátása

hátsó díszletraktár bontása és újraépítése

az új díszletraktár tetején egy-egy opera- és balettpróbatere kialakítása

díszletfogadás kialakítása dokkolható módon a Luther utca felől

mindezek miatt a hátsó parkoló feletti tér lábakra helyezett beépítése

művészbejáró áthelyezése a Luther utcáról a tér felőli oldalra

applikáció központú értékesítés

a színház előcsarnokának és nagybüféjének új belsőépítészete

a színház teljes klimatizálása

a tetőn lévő tárolótér visszanyitása skybar jellegű étterem kialakításával

a színház főhomlokzatának legalább jelzésszintű átépítése az eredeti sziluett felidézésével

eiffel műhelyház tervezése, építése és avatása

Az OPERA jövődó próba-, gyártó- és raktárcentrumát, továbbá különlegességek játszására és közönségnevelésre alkalmas központját 2013 elején találta meg az intézmény vezetése. (Addig csak a célt tudtuk, és épületeket keresgélünk az állami rozsdá-portfolióban.) A tervezés 2016-ban zárult le, a kivitelezés viszont csak csúszással indulhatott központi költségvetési forrásproblémák miatt. A szerkezetében a Strabag által épített, de belsőépítészetiileg az OPERA dolgozói által befejezett Eiffel Műhelyház hivatalos megnyitására csak a Covid-19 után kerülhetett sor, 2021. október 25-én, az Opera Világnapon, az államelnök jelenlétében. Az épületkomplexum ugyanakkor már 2019 tavaszától működött részlegesen, növekvő teljesítménnyel. A Strabagnak számlázott összeg mintegy 33 mrd Ft volt, további kb. 2 milliárd Ft értékben ruházott be az intézmény maga is az Eiffelbe (anyagok, eljárások, munkaerő).

az eiffel próbacentrumának tervezése, kivitelezése és megnyitása

Az OPERA váratlan fejleményként ingatlanproblémái támadtak az egyik testvéregyüttesnek, az MR Szimfonikus Zenekarnak, Énekkarnak és Kottatárnak. Ekkor az intézmény – portfólióösszevonási céllal – felajánlotta Jókai utcai próbatermeit, ha cserébe az Eiffel Műhelyház belsejében új próbacentrumot alakíthat ki. A Miniszterelnökség hathatós segítségével és az OPERA dolgozóinak odaadásával végül 5 nagy próbatermet és 7 próbaszobát sikerült kialakítani a már átadott, működő Eiffel csarnok belsejében, az érintett területre korábban szánt raktárfunkciót pedig sikerült a szomszédos csarnokban kialakítani. Az Eiffel próbacentrumának bensőséges átadására 2022. június 10-én került sor a Miniszterelnökség miniszter-helyettesének jelenlétében. A szerkezetkész állapotig hirdetett tendert az EBH Invest nyerte és kivitelezte, a belsőépítészeti munkákat az OPERA saját dolgozói végezték el. A projekt forrásigénye 2 mrd Ft volt, értéke sokkal nagyobb.

eiffel műhelyház garanciális javításai

Összességében elmondható, hogy az Eiffel Műhelyház szerkezeti és – csak részben megvalósult – belsőépítészeti kivitelezése csapnivalóra sikerült. Évek teltek el, de ma is léteznek nyitott kérdések, amelyeket a kivitelező fővállalkozó, a Strabag Zrt. igen lassan és sokat vitatkozva „végez”. Mivel az építőipari konjunktúra nem kedvezett sem a minőségnek, sem a határidőknek, a beruházón keresztül érdekérvényesítés nem volt optimális, az a realitás, hogy a problémák csak lassan elmulaszthatók, legfeljebb kinőhetnek, és az Eiffel Műhelyház problémái hosszú éveken át velünk maradnak, folyamatos figyelmet követelve.

eiffel: festő2 + díszletszemle csarnok

A 2024 decemberéig telő idő feladata az ún. Óriásraktár maradék terének és az azt övező részeknek a hasznosítása. A raktár belsejébe épült az Eiffel próbateremsora, a maradék egyharmad tér – közel 2.000 négyzetméter egybefüggő csarnokrész – pedig új funkciót kap. Elképzelésem szerint a mellette lévő légkezelő-gépészeti megoldáshoz hasonlóan, ugyanolyan lábakon egy taposórácsos másik szint képződik, amellyel gyakorlatilag megkettőzhető a Festőterem háttérfestő kapacitása (az adott tér felét látnánk el ezzel a fémgalériával). Mindez a száradási idők figyelembe vételével sokkal gyorsabb, kényelmesebb működést tesz lehetővé. A szintén hatalmas belmagasság miatt mindez 5.5 méteres magasságon történhet, így alatta teherautó is közlekedik, ha az alatta és mellette létrehozandó Díszletszemle csarnok funkciója ezt megköveteli. Itt az Operaház és az Erkel Színház színpadára kerülő díszletelemek és kellékek idejekorán történő szemléi zajlanak majd, a természetes és óhatatlan javításokkal együtt. A beruházás külső vállalkozó bevonását igényli az előre elkészítendő és daruzandó acélelemek miatt, ugyanakkor költsége néhány százmillióra becsülhető, annál nem nagyobb. Lépéseket kell tenni e csarnokrész ipari fűtésének és hűtésének megoldására is, valamint a tér megtisztítására, a selejtezések elvégzésére.

eiffel: jelmeziroda2

Az Eiffel egykori Óriásraktárának kétharmadánál van még egy olyan térdarab, amely egyelőre nem kapott galériát. A Békés háziszínpad mellett közvetlenül induló, és a légkezelő teraszig tartó szakasz alkalmas arra, hogy a Jelmeziroda munkatársait odatelepítsük, az így felszabaduló teret pedig a jelmezgyártó kollégák kaphassák meg, bővíthessük a néha szűkös, még így is külső gyártók bevonását igénylő kapacitásunkat. A hatalmas csarnok terében „lebegő” jelmeziroda, amely a tetőgerinc bevilágítóin keresztül bőven kapna természetes

fényt is, impozáns pontja lesz a komplexumnak, és szerencsés elhelyezkedésénél fogva csatlakozni tud a jelmezgyártó műhelyek rendszeréhez (mindössze egy használaton kívüli férfi mellékhelyiséget kell megszüntetni és átjáróvá alakítani). Így az 5.5 méter magasba épített fémgalérián, a szigetelt földemen és az üvegfalakon túl mást nem igényel, fűtése-hűtése a meglévő lehetőségek felhasználásával működtethető. Az új Jelmeziroda kivitelezését természetesen egyszerre kell pályáztatni és kiviteleztetni a Festő2 galériájával. Szándékunk szerint 2025 végéig ezek az elemek is megépülhetnek: a két galériás fejlesztés egymilliárd forint alatti becsült összegből ma kihozható volna, hisz a Jelmeziroda ház a házban elven építhető, semmilyen környezeti körülménnyel össze nem függ, és létesítése legalább 10 új varrónői/szabászi munkahelyet hoz létre, számottevő kapacitásnövekedést és így – külső megrendelés elhagyása révén – végső soron megtakarítást jelenthet az OPERA számára.

eiffel: asztalos2 + lakatos2

Elképzelésünk szerint az Eiffel Műhelyház Márk Tivadar Jelmezcsarnoka, az Operaház negyedik emeleti Jelmeztára és az Erkel Színház Jelmeztára képes felszívni az intézmény teljes jelmez- és kiegészítőkészletét, így az Eiffel csarnokban található pót-jelmeztár megszüntethető. Ennek helyén, illetve a tárolt tartalmának az Opera Depóba távozása után szintén felszabaduló jelenlegi eiffeles lámparaktárnak a helyére a gyártókapacitás két fejlesztendő területe, a lakatos és az asztalosműhely kapna újabb tereket. Minimális átalakítás szükséges ehhez, és a gépekkel történő felszerelés. Terveink szerint 2025 végére ez is megoldódik. Amennyiben a jelmeztárolás kapacitásigénye mégsem tenné lehetővé a pót-jelmeztár megszüntetését, a Lakatos2-Asztalos2 műhely a Festő2 galéria alatt jöhet létre.

operaház rekonstrukciójának előkészítése, megvalósítása

Az első kormánydöntések 2014-től jelezték előre az operaházi beruházás indulását. Az intézmény 2017 nyarán tervezte leállítani a játékot mindössze 9 hónapra, A kékszakállú herceg vára c., a világon egyedülként magyarul játszott opera bemutatásának centenáriumára időzítve az újrainvitást. Az OPERA terveiben elsősorban a teljes színpadtechnika cseréje, továbbá az akusztika javítása, a nézőtéri székek cseréje, a zenekari árok visszabővítése, valamint a klimatizálás és a gyengeáramú technikák megvalósítása és az épület gépészetének, vezetékrendszerének felülvizsgálata szerepelt. (A Hajós utcai Üzemház felújítása együtt mozgott az Operaházéval.) A tender színpadi részét a Bosch-Rexroth, építészeti részét a West Hungaria Bau vezette W-É-L konzorcium nyerte. A Design & Build szerkezetben induló építkezés szerződött tervezőirodája (ZDA – Zoboki) végül a teljes felújítás irányába tolta el a projektet, amely így csaknem 5 évet vett igénybe, sokkal több területre terjedt ki, és

megvalósítása e sorok írásakor is zajlik – pótmunkák, hibajavítások, Üzemház kivitelezése. Az Ybl palota újraindítása 2022. március 13-án a teljes magyar kormány, illetve a leköszönő és a megválasztott új államelnök jelenlétében történt meg, az építkezés mintegy 55 mrd Ft-ba került.

operaház befejezése (pótmunkák)

Az Ybl palota 2022 tavaszi „befejezése” sok kérdést felvet, nekem pedig legalább ehelyütt őszintén válaszolnom kell. A hosszú vegetálás után sebtében összezsapott munka rengeteg hibával járt, jelenleg másfélezer soros az a táblázat, amelybe ezeket gyűjtjük. Valójában az Operaház nem „kész lett” márciusra, hanem „abba az állapotba került”, hogy ugyan nagy művészi és komfort-kockázattal (tehát nem életveszéllyel), de előadásokat tarthassunk benne. Jól szemlélteti a viszonyokat, hogy a Bosch-Rexroth által gyártott és szerelt színpadgépészet meghibásodásai olyan fokúak voltak, hogy nem volt olyan két hét, ahol ne kellett volna előadást megszakítani és függönyt húzni az elakadt színpadra. Ilyen az azt megelőző 7 üzemben töltött évemben egyszer sem fordult elő. A hivatalos átadás óta és különösen a nyári hónapokban is folyamatos munka zajlik, ugyanakkor tetten érhető a már letudott feladat építőipari ernyedtsége is. Jelentős problémák vannak a klímarendszerrel, a színpadtechnikával (trégerék, ponthúzó, süllyedők, utcák, pódiumok, vasfüggönyök, előfüggöny, forgó, gyűrű stb.), a nézőforgalmi térben a nyílászárók szerelvényeivel, a világítási rendszerekkel egyaránt.

simándy épület (üzemház)

Az 1979-ben emelt, Siklós Mária tervezte 12 szintes, Hajós utcai épület igen korszerűtlenné vált a XXI. századra. 4.000 m²-es belső terét föld alatti folyosó köti össze az Operaház pincéjével. Felújítása ugyan kezdettől az Operaház projektjének része volt, azonban az évek múltával kiszorult a beruházó Városliget Zrt. programjából, így forrását máshová csatornázták, nem is tudott elkészülni a 2022 márciusi avatóra. Mivel az Operaház kazánjai a Hajós utcai (leendő) Simándy épület 9. emeletén található, alapszinten foglalkoztak az épülettel, de funkcióit nem kaphatta vissza az átadásra, kivert ablakú szellemházként éktelenkedett az Ybl palota mellett. Végül pótlólagos források segítségével az új közbeszerzést megnyert Laki Zrt. 2022 nyarán kezdte meg a csontvázzá bontott épület kivitelezését, azonban e sorok írásakor már tudható, hogy a pénz csak az épület kétharmadára elég. Így jelenleg azt tervezzük, hogy az OPERA szakemberei miképp tudnának újra efféle munkába lendülni, hogy az intézmény 150 fős énekkara, 80 tagú gyermekkara, 50 fős adminisztrációs kontingense és mintegy 200 színpadi műszaki dolgozó (aki a korábban „üzemháznak” hívott épületben öltözött)

visszaköltözhesen. A Simándy épület részleges birtokba vétele 2023 májusában lehetséges, a munkálatok saját erőből és döntően saját erővel 2024-ben is folynak még.

az opera depo tervezése

Az OPERA Eiffel Műhelyházának próbacentruma csak úgy tudott a működő történelmi csarnoképület belsejében megvalósulni, ha a korábban oda tervezett konténeres tárolóraktár funkció máshol kap helyet. Az intézmény sikerrel lobbizott a szomszédos ún. Forgóváz csarnokért, amely a maga 12.000 m²-vel alkalmas arra, hogy több száz konténert befogadjon, s vele az intézmény teljes díszlet-, kellék- és pódiumkészletét. Az OperaDepo tetejére Budapest legnagyobb naperőművét telepítik, amely segít a hatalmas komplexum gazdaságos és zöld energiával működő energiaellátásában, fejpülete pedig az Opera Campus központja lehet a későbbiekben. A tervek helyben, az intézmény építészeinek keze alatt készülnek. Az OperaDepo (tehát a díszletraktár) projektjére eddig 500 + 130 millió Ft érkezett, a kivitelezés plusz támogatást igényelt. A munkálatok elindultak, a tető felújítása elkészült, a napelemek telepítése folyamatban, esélyes a 2023 félévi befejezés.

opera campus ötlete, szerepe

Ezt a projektet az a 2010-es évtized derekán megérett elhatározás szülte, hogy az OPERA gondoskodhasson speciális működésének különleges utánpótlásáról. Az általános iskolától, tehát a 6 éves korosztálytól akár a 30 évesekig terjedő komplex és széles képzési kör megfelelteti egymásnak az igényeket és a lehetőségeket. Az Opera Campus tervezése az intézmény berkein belül folyik, a projekt lábra állítása, kivitelezése, megnyitása és működtetése pedig a következő főigazgatói ciklus legnagyobb beruházásának ígérkezik.⁴ A

4

Részletes célok az Opera Campus projekt kapcsán:

- a Magyar Állami Operaház gyermekkarának megoldatlan elhelyezése. Hazánk legnagyobb és legtöbbet dolgozó gyermekkarának, az OPERA Gyermekkarának VI. kerületi bázisiskolája megszűnőben, gondoskodni kell saját, operai működtetésű általános Iskola fenntartásáról, amely magas színvonalú, de rugalmas időbeosztású közoktatást biztosít, lehetővé teszi a sportiskolákhoz hasonlóan, hogy a gyerekek egyedi tanrendben tanuljanak, alkalmazkodva operai elfoglaltságaikhoz, emelt szintű zenei képzésükhöz és a szülők számára is elfogadható, szívesen vállalható módon teszi ezt.
- a Magyar Nemzeti Balett Intézet és Kollégium megoldatlan elhelyezése. Az OPERA hatodik éve működő saját képzése, fő célja a professzionális balettképzés, a Magyar Nemzeti Balett utánpótlásának erősítése, hiszen az elmúlt években a tendencia azt bizonyítja, hogy nemcsak Magyarországon, de világszerte csökkent a balettozni kívánó gyerekek száma. Ezáltal a jelenlegi magas színvonal tartása sokkal nehezebbé vált. A Magyar Nemzeti Baletthez meghirdetett éves próbatáncra minden évben 600-800, sőt újabban 1000-nél is több táncos jelentkezik, 15-20 országból. Ezek közül az 0,5%-ot sem éri el a magyar jelentkezők száma. A hat éve elindított Magyar Nemzeti Balettintézet növendékei az elmúlt 4 évben már jelentős eredményeket értek el és fontos szerepet játszanak a Magyar Nemzeti Balett és a Magyar Állami Operaház repertoárjában. Az MNBI létszámát és minőségét tekintve ugyancsak hivatalos és saját iskola létrehozását igényli, (a nemzetközi modellek mellett hasonlóképp működik a MACIVA által fenntartott Baross Imre Artistaképző Szakközépiskola is), ahogy minden neves operaház mellett is működik balettkisiskola.
- A speciális színházi szakmák (díszletasztalos, díszletlakatos, színházi fodrász, jelmezvarró, parókás, színházi cipész stb.) megoldatlan oktatása. Nemcsak az Operában, de a teljes magyar színházi szakmában is fontos lenne friss, képzett munkaerőt

különös hazai munkaerőpiaci és oktatási tendenciák közepette szükségessé vált a Magyar Állami Operaház saját művész- és szakember-utánpótlását biztosítani képes tudásipari szervezetfejlesztés alap-, közép- és felsőfokú képzési központ létrehozásával, egyetemi keretek között. Az OPERA kezdeményezésének célja egyrészt a magyar művészeti oktatásban nem létező szakmai képzések meghonosítása (énekkari művész, zenekari művész, operarendező), másrészt a klasszikus balettképzés esetében kétszeres merítés, egészséges versenyhelyzet teremtése a Magyar Táncművészeti Egyetem (MTE) mellett, harmadrészt nem, vagy nem kielégítő módon létező színházi képzések alapítása együttműködésekkel (operai játékmester, operai ügyelő és sűgő, operai színpadmester, operai fővilágosító, operai festő és szobrász, operai hangmérnök), végezetül pedig posztgraduális operaénekesi képzés meghonosítása. Mindezek megszervezése által az OPERA és a vidéken működő operatagozatok humán erőforrásának utánpótlásképzése, működésük hosszútávú támogatása is segítséghez jut. A képzési központ infrastrukturális hátterét az OPERA Eiffel Műhelyháza, illetve e projekt bővítése képezi, amely a kőbányai MÁV-rozsdaövezet felszámolásának utolsó aktusát jelentené további ipari műemlékek megmentésével. Amennyiben az MTE kapcsán rendezhető a helyzet az OPERA mindenkori balettigazgatójának egyetemi szerepvállalásával, a képzés közös ernyő alá helyezésével, úgy a Magyar Nemzet Balett Intézet szerepe egyszerűsödik, és ráhordó-megalapozó képzéssé válhat az egyetem munkáját segítő – lényegesen kisebb infrastrukturális igény megfogalmazása mellett.

kinevelni. Erre csak egy szakgimnáziumokkal történő együttműködés keretében létrehozandó gyakorlati oktatási pont ad megoldást, amely szintén az Eiffel Műhelyházzal kapcsolódik.

- **OPERA zenekari, balett- és énekművészeinek jelentős része szívesen tanítana.** Tudásuk átadása a napi munkájuk mellett igen értékes kiaknázása volna létező, de rejtett értékeinknek. Az ehhez szükséges pedagógusi végzettséget sokan közülük megszerezték, de célszerű volna a munkahelyükhöz közel vállalniuk ezt a terhet.
- **A posztgraduális operaénekes képzés (Operastúdió) megoldatlansága.** Szemben a balettel vagy a klasszikus hangszeres zenével, a frissen végzett operaénekes élettani és szakmai okokból sem képes még teljes értékű, főszerepes művészként az operaszínpadon helyt állni. Százéves megfigyelés, ezért százéves hagyomány is, hogy a világ nagy operaházai tartanak maguk mellett egy-egy kisebb iskolát, ahol kinevelhetik későbbi sztárjaikat: a Magyar Királyi Operaháznak is volt ilyen ösztöndíjas képzése. Ezt a tradíciót is helyreállítja az Eiffel Csarnok mögött 8 méterre (!) lévő, felújítandó épület, ahová kormánydöntések sora támogatta a tervezett operastúdiót (végül a beruházó forrásszüke miatt „elhagyta” ezt az elemet). A 4 szemeszteres, fizetős képzés szakmai programja a Zeneakadémia opera tanszakának koncepciójából indul ki, ám jelentős színpadi lehetőségek közepette, neves művészek kurzusain keresztül, az OPERA életébe bekapcsolva fejlődhetnek a jelentkezők, akiket elsősorban a magyar vagy határon túli magyar növendékek közül várunk, ám a jelentkezés a V4-V5 országokból is lehetséges lesz. A stúdiósok részt vesznek próbákon, coverolnak énekeseket, és kisebb alakításokban az OPERA nagyszínpadain is láthatók lesznek, illetve fél évente saját vizsgaelőadásokat is létrehozhatnak. Az épület kamaratermében rendszeresen szerepelhetnek, sokrétű képzésben részesülnek. Szociális helyzet vagy kiváló előmenetel esetén az OPERA ösztöndíjakat is nyújthat a maximum 24 növendék számára.
- **Posztgraduális zenekari és énekkari művészképzés megoldatlansága.** Míg a Zeneakadémia és a teljes magyar zeneoktatás szólistákat képez, addig az OPERA állományában 400 olyan muzsikusra dolgozik, akik a zenekar és az énekkar tagjaként szólista-képességekkel, de a csoportos művészeti táruk tudásával látja el feladatát. Az operai beilleszkedéshez nélkülözhetetlen skillek megszerzése csak a Magyar Állami Operaház szakmai felügyeletével történhet idehaza, ugyanakkor az Eiffel Műhelyházban és a mellette kialakítandó Opera Campuson erre is lenne mód.
- **Posztgraduális speciális színházi képzések (operarendező, operai játékmester, operai ügyelő és sűgő, operai színpadmester, operai festő és szobrász, operai jelmezalkotó stb.) indításának megoldatlansága.** Az operai adottságok és követelmények speciális tudást igényelnek, amely a prózai színházi világtól jelentős pontokon tér el, ezért diploma utáni képzéssel sajátítható el. Az operai beilleszkedéshez nélkülözhetetlen skillek megszerzése csak a Magyar Állami Operaház szakmai felügyeletével történhet idehaza, ugyanakkor az Eiffel Műhelyházban és a mellette kialakítandó Opera Campuson erre is lenne mód, kapcsolatban maradván az alapidipломát adó művészeti egyetemekkel (pl. SZFE, Zeneakadémia, Képzőművészeti Egyetem, Iparművészeti Egyetem stb.). *(részletek a készülő előterjesztésből, ŐSZ)*

opera campus tervezése

Az intézmény oktatási központjának tervezése 2020-as ötlet alapján indult el, amikor világossá lett, hogy Jókai utcai próbacentrumunkat átadjuk a Rádió együtteseinek. Ha az Eiffel Óriásraktárában próbatermeket kell építeni, akkor máshol kell raktározni: ott, ahova évekkel ezelőtt provizórikusan beraktuk a díszleteinket. Ha viszont ott maradunk és az ún. Forgóváz csarnokból alakítjuk ki az Opera Depót, akkor annak négyszintes fejpületében ki tudnánk alakítani rég vágyott művészeti bázisiskolánk közismereti részét, vagyis egy komplett egy-egy osztálynyi évfolyamot vivő általános iskolát és gimnáziumot. A balett termek egy oldalsó faváz épület helyén épülhetnek meg látványos formában, a szabadtéri tornapálya a fejpület előtti térség, a belső tornaterem pedig az Eiffel csarnokban már kialakított Járay pálya lehetne. A koncepciótervek az OPERA berkein belül készülnek, a projekt 2024-2025-ben épülhetne meg legkorábban, 2023-as kormánydöntést és kiviteli tervezést, közbeszerzést követően. Tervezési és építési költsége bruttó 20 mrd Ft lehetne ma, az Opera Depo kialakításával együtt. Ide is ideírom, mert vehet az ügy szerencsésebb és költséghatékonyabb fordulatot: amennyiben az MTE kapcsán rendezhető a helyzet az OPERA mindenkori balettigazgatójának egyetemi szerepvállalásával, a képzés közös ernyő alá helyezésével, úgy a Magyar Nemzet Balett Intézet szerepe egyszerűsödik, és ráhordó-megalapozó képzéssé válhat az egyetem munkáját segítő – lényegesen kisebb infrastrukturális igény megfogalmazása mellett.

nemzetközi opera stúdió kivitelezése

Amint az Eiffel csarnok hátsó traktusánál lévő ún. Radnai Állomást felújítjuk – sajnos, a beruházás alap- és opciós programjából is kikerült, pedig a kiviteli tervek 2016 óta készen állnak –, indulhat a stúdió hallgatóinak toborzása. Feltételes közbeszerzési nyertesünk van 2022 tavasza óta, de kormánydöntés híján a mintegy egymilliárdos kivitelezés nem kezdődhetett el. Ha a döntés mégis megszületik, 12 hónap munka után használhatjuk posztgraduális magánénekesek képzésére, operai integrációjára az Opera Stúdiót. Ennek, tehát a felújítás utáni stúdióindításnak a színházi szezonokhoz is igazodó első reális dátuma ma 2025 szeptembere.

opera emléktár

Az Operaház épülete mellett, a Dalszínház és a Révay utca sarkán álló épület minden régi operai dolgozó számára mond valamit: ez volt a Klub, ahol a hőskor énekesei, táncosai,

zenészei összegyűltek előadások után. Utolsó idejében mint Belcanto étterem működött, végül az OPERA visszaadta mint bérleményt, azóta üresen áll. Tulajdonosa, a terézvárosi önkormányzat eladná, 5 éve 450 millió Ft-os árat állapítottak meg, amelyre a forrást azóta is várjuk – a Kormány több 2014-2016 közötti döntését megalapozó előterjesztésnek is része volt ezen ingatlan megvétele és Opera Emléktárrá történő kialakítása. Sajnos, a projektből valahogy ez is kizuhant, pedig ez az egyetlen olyan ingatlan az Operaház közvetlen környezetében, amely még megszerezhető, és olyan fekvésű, méretű, hogy akár közönség fogadására is alkalmas lehet. A Belcanto 400 m² alapterületű (+ pince) lehetősége egy lassan százéves álmateljesítene be: néhai Radnai Miklós korszakos intendánsunk elképzelését, aki a múlt század harmincas éveinek elején, 1932-ben az Operaház Emlékgyűjteményét megalapította, de helyiség híján megnyitni sem ő, sem utódai nem tudhatták. Az L-alakú épület könyökében recepció és információs pont, a hosszabb szárában állandó kiállítás kap helyet sok interaktivitással, a legmodernebb múzeumpedagógiai vívmányok mentén – a galériázható részeket is használva. A hatalmas pincében vetítőtermet rendezünk be, a nagy körséta elején itt látják a vendégek a magyar operajátszás és az Operaház történetét bemutató filmjeinket. A rövidebb szárban az OperaTour adminisztrációja és guide-okat kiszolgáló funkciók kapnak helyet, és egy ruhatár, amely a vezetett csoportok számára segítség. Ha jogot kapnánk a tárgyalásra az Önkormányzattal és forrást a vásárlásra, kb. 1 milliárdos összegből a tulajdonváltás és az OPERA gyűjteményének elhelyezése is megoldódna. Új kis múzeum lépne a budapesti kulturális térbe, amely az intézmény számára nemcsak erkölcsi, tudásbéli, de szolid anyagi hasznot is jelentene, és végre lenne hova tenni a sok turistát. (A leendő emléktár ajtaja éppen szemben van az Operaház Dalszínház utcai oldalán lévő OperaShop bejáratával.) Jelenleg egy másik lehetőség is körvonalazódik az önkormányzattal, egy hosszútávú barter-bérlés lehetőségére.

opera kisingatlanok

Stratégiai kérdés az OPERA számára, hogy a teljesen zárt térszerkezetű Andrassy út – Hajós utca – Lázár utca – Dalszínház utca – Révay utca négyszögbe ékelődve minden olyan földszinti helyiséget megszerezzen, amely eladó vagy kiadó. Ezek a legtöbbször portálos ingatlanok jelentik az Operaház mint épület közvetlen kiszolgálásának egyetlen lokalitását. Már az elődök is így gondolkodtak, ezt mutatta az Opera Klub elhelyezése (az előbbi pont), de az Értékesítési Centrum mai ingatlanjai is így kerültek egy ugyancsak Ybl tervezte bérház, a Hajós u. 13. földszintjére. A mellette lévő házban működött lakatos műhelyünk, ott áll Simándy épületünk (földalatti folyosóval az Operaházba torkollatva), ebben az utcában vásároltunk néhány éve egy nagy pincét a kellék és díszletcsillárok számára. De így van egy kis helyünk a Lázár utcai trafó mellett is, és így üzemelt évtizedeken át a Révay utca végénél, pár méterre az Operaháztól cipésműhelyünk is. Ezeket a „kisingatlanokat” saját forrásból és munkaerővel újítjuk fel és hangoljuk át: a lakatosműhelyből új, utcára nyíló portálú Értékesítési Centrum, az eddigiből marketingiroda, az ún. garázból kellékraktár, a régi cipésműhelyből (amely a

lakatosokkal együtt az Eiffelbe költözött) a Rendezvényszervezés irodája, a trafóházból pedig a Músortyártás bázisa lesz. A kisingatlanok körét növeli még néhány panellakás, amely évtizedek óta az OPERA krízishelyzetű dolgozóit segíti átmenetileg, szobák bérlésével.

opera állagmegóvás

Még egyszer nem szabad hagyni, hogy az intézmény épületei párhuzamosan és ilyen mértékben romoljanak le, a visszaút, lám, 11 évnél is hosszabb, és egyre költségesebb – arról nem is szólva, hogy szétzilálja a társulatot és a közönséget is. Az Opera épületeinek és ingóságainak, járműveinek, valamint tárolt produkciós vagyonának üzembiztonsága most először válik megoldottá: az éves költségvetésből ugyanakkor kötelezően e célra kellene fordítani bruttó mintegy egymilliárd forintot, abból minden állagmegóvás, technikai fejlesztés és kisebb beruházás kivitelezhető: ezzel a kerettel azonban most nem rendelkezünk. Legalább néhány százmilliós keret szükséges az egyik leglátogatottabb hazai műemlék alapszintű állapotartására.

opera nyaralók

A Magyar Állami Operaház korábbi színes ingatlanportfóliója már nem tartalmazza a dunai csónakházat vagy a balatonfüredi hatalmas stéget, ám ma is részét képezi egy lakhatatlanná vált káptalanfüredi több apartmanos villa és egy balatonudvari horgásztanya, amely vízparti elhelyezésű. Utóbbi épület szerény körülményeket elviselő kollégákat még tud fogadni, de konténeres terveink születtek arra, miként válthatnák fel klimatizált és fűthető dobozokat azokat a sátozott fabarakkokat, amelyet már megevett az idő és a mai időjárási viszonyok, komfortelvárások sem feleltethetők meg nekik. Költeni viszont csak akkor tud rájuk az intézmény, ha alapműködése rendbe jön, tehát reményeink szerint 2024-től. Az elkészült és telepített konténerek a vízparti jelleg miatt az év 12 hónapjában használhatók, akár bérbe is adhatók, tehát önmagát eltarthatná, sőt, pénzt is termelhetne az OPERA számára a balatonudvari horgásztanya. A káptalanfüredi épület tatarozása több tízmilliós nagyságrendű, amelyet ugyancsak későbbi években, 2025-2026 táján engedhet meg magának az intézmény. Szeretném felhívni arra a figyelmet, hogy bár mára ez a gyakorlat elsorvadt az állami intézményeket tekintve, a Magyar Nemzeti Bank is rendelkezik nyaralókkal (sőt, egész más dimenzióban vannak azok), és a legnagyobb állami kulturális intézmény, amely központi költségvetési szerv, 1.200 fős alkalmazotti állományának inspirálásaként, a gyakran széthúzó operai ágak kohéziójának elősegítésére továbbra is nagyon hasznosan kezelné a két üdülőingatlant, és aláhúznám, hogy a megfelelő állapotra hozva mindkettő alkalmas arra, hogy az év 9 hónapjában bérbe adva számottevő bevételt jelentsen az intézmény számára.

Úgy gondolom tehát, hogy nem elvenni, esetleg eladni kell őket, sokkal inkább az állam mint gondos gazda elvét követve helyrehozni és használni, kvázi befektetésként is tekintve rájuk.

színházprofilok

Az alábbiakban röviden bemutatom a három játszóhely tervezett egymás mellett élését, művészi komplementer feladatát: Operaház, Erkel Színház, Bánffy terem.

ybl-palota:

operák eredeti nyelven, törzsanyag és különlegesség vegyesen
nagybalettek a klasszikus nemzetközi és magyar repertoárból
önmagukat dologi szinten (esti költség) összességében eltartó előadások
nemzetközi sztárok (énekesek, karmesterek) minden hónapban
magas helyárak, 75% külföldi prémium turista (ötcsillagos hotelek), épülettúrák
főpróba- és matinésorozatok (kisebb pénzü magyarok számára hozzáférés, Elsőkézből)
bérletrendszer (magyarok számára hozzáférés)
előadás hétfő kivételével minden nap (gyakran kedden is), semi-stagione rendszerben
hagyományos évad (szeptember vége – június eleje), nyári sorozatok a turizmus miatt
összességében akár évi 300 opera- és klasszikus balettelőadás, 300e néző, 100e turista
veszély: nem szabad az Operaházat vígopera-mentesíteni

erkel színház:

vígoperák magyarul (*Szerelmi bájital, Don Pasquale, Varázsfuvola, Sevillai borbély* stb.)
magyar művek (Kodály, Ránki stb.)
vígbalettek, népszerű kommersz balettek (*A rosszul örzött lány, Bahcsi* stb.)
társadalmi felelősségvállalási programok

szociális helyárák, erős bérletrendszer, 20% alatti külföldi vendég,
rugalmas előadáskezdés a sok vidéki néző és a családok miatt
saját előadás csak a szezon néhány hónapjában, stagione rendszerben
vidéki operatagozatok előadásai (Primavera Fesztivál)
szimfonikus hangversenyek (fővárosi és vidéki zenekarok, énekkarok)
minőségi musicalek (magyar produkciók előnyben)
értékes ültetett könnyűzene, unplugged koncertek
szalagavatók, rendezvények
viszonylag rövid évad (október eleje – pünkösdig, nyáron szünet)
összességében évi 120 előadás, 150e néző (ebből 40e az OPERÁ-é)

bánffy terem:

XX. sz-i operák (*Pelleas, A karmeliták, Farsangi lakodalom, Az arany meg az asszony*)
kortárs operák eredeti nyelven (*Ments meg, Uram!, A vihar, A Mester és Margarita* stb.)
magyar ősbemutatók (*Tóték, Az ötödik pecsét, Artaban, Valuska, Hazatérés* stb.)
barokk átiratok dzsesszrel (*A tündérkirálynő, Poppea megkoronázása, Dido* stb.)
romantikus slágerdarabok kísérleti verziói (*Bohémélet 2.0, Carmen, Szikki 2.0*)
kísérleti előadások (*Keresztkantáták, Figaro3, Veszedelmes éden, Artaban* stb.)
vizsgaelőadások (SZFE, MNBI, MTE, Zeneakadémia, Opera Stúdió stb.)
kortárs balettek a nemzetközi repertoárból (*Don Juan, Cacti, Episode 31* stb.)
magyar balett ősbemutatók (*A vágy villamosa, Tűzmadarak, Bogártörő* stb.)
gyermekelőadások (*János vitézke, Kishattyúk tava, Hány Jancsika, Kiscsipke, Kiskalóz* stb.)
épülettúrák, nyílt napok, társadalmi rendezvények
külföldi énekesek, karmesterek csak hiány esetén, sok magyar fiatal művész, hallgató
közepes helyárák, bérletrendszer, 50%-nyi külföldi vendég, sok fővárosi, egyetemista
játék csak hétvégén, péntektől, figyelemmel az egyetemistákra, vasárnap este nincs
rövid évad (október eleje – pünkösdig), nyáron rendezvények, esküvők,
művészmozi-klub

magyar nagyfilm-premierek díszelőadásai

összességében évi maximum 120 előadás, 50e fizető néző, látogató

külső rendezvények befogadása

csapatépítő tréningek

osztálykirándulások

Piros pont! Az OPERA hűségprogramja

Az Operának is, mint valamennyi szolgáltatónak, elengedhetetlen az ügyfélkapcsolatok ápolása, a nézőkkel való kapcsolattartás, a nézői szokások, igények alapos megismerése, visszajelzések gyűjtése a működés fejlődési irányainak orientációja és bevétel növelés szempontjai mentén. Már évek óta tervben van és a 2023 márciusától elindul az Opera hűségprogramja, amely a meglévő és potenciális ügyfelekkel való kapcsolattartásban nyújt segítséget. Egységes ügyfélnyilvántartásban, személyre szabottan kezelhető valamennyi regisztrált néző összes vásárlási előzménye. Az ügyfélprofilokból kinyert adatokból látható, hogy ki milyen éreklődéssel, vásárlási szokásokkal rendelkezik, ami lehetővé teszi, hogy célirányosan minden ügyfélcsoportot a számára megfelelő ajánlattal keressünk meg. Ez a rendszer amellett, hogy a marketing kommunikációt célirányossá teszi, az ügyfélelégedettséget is erősíti a személyre szabott kapcsolattartáson keresztül. A keretrendszer rugalmasan alakítható, integráltan működik a weboldallal és az Interticket jegyértékesítő rendszerrel. A célirányosan a kulturális intézményekre szabott – külön címben említett mobil applikáció is ezt a rendszert (CRM) használja az ügyfelekkel való közvetlen kommunikációhoz és információ cseréhez. A program öt kedvezmény szintet tartalmaz, amelyek a vásárlások értéke után jóváírásra kerülő pontok gyűjtésével érhetőek el és meghatározott kedvezményekre, valamint más exkluzív szolgáltatásokra jogosítanak.

Kedvezmény szintek és állandó kedvezmények:

0-999 pontig – **Piano/1. szint:** Karzat Klub tagság + nyilvános főpróbákra jegyvásárlási lehetőség

1000-1999 pontig – **Mezzopiano/2. szint:** 10 % kedvezmény a saját előadásainkra szóló jegyekre és a shopba + 2 Eiffeles 50% kedvezményű jegy

2000-3499 pontig – **Mezzoforte/3. szint:** 15 % kedvezmény a saját előadásainkra szóló jegyekre és a shopba

3500-6499 pontig – **Forte/4. szint:** 20 % kedvezmény a saját előadásainkra szóló jegyekre és a shopba

VIP: 6500 + - **Fortissimo/5. szint:** 25 % kedvezmény a saját előadásainkra szóló jegyekre és a shopba (+elővásárlás jegyekre, bérletekre)

Opera Tutti

Mint minden nagyvállalatnál az Operánál is nehézséget okoz a teljeskörű belső kommunikáció a nagy létszámból, a szervezetileg és földrajzilag szétagolt működésből eredően. Elsősorban ennek a problémának az orvoslása volt a célunk, amikor 2022 őszén beindítottuk az Operára szabott Opera Tutti applikációt. Az alkalmazás teljeskörű munkavállalói platform, olyan funkciókkal, mint:

- **Belső kommunikáció:** az alkalmazás segítségével a felhasználók egyetlen felületen férhetnek hozzá az összes munkahelyi belső kommunikációhoz, belső szabályozókhoz, közérdekű közleményekhez és információkhoz.
- **Onboarding, e-learning:** az alkalmazás segítségével felhasználóbarát, a beilleszkedést és az eredményes munkavégzést segítő kurzusok hozhatók létre, amit a felhasználók online, személyes megjelenés nélkül, papírintesen teljesíthetnek.
- **Adminisztráció:** az alkalmazás segítségével az adminisztrációs folyamatok (időpontfoglalás, bejelentések, ügyintézés) papírintesek, átláthatóak, gyorsabbak és a teljes szervezet számára hozzáférhetőkké válnak.
- **Elköteleződés:** az alkalmazás segíti az elköteleződést, a fluktuáció csökkentését, mivel a munkáltató és a szervezet közelebb kerülhet a felhasználó munkavállalóhoz a közvetlen kommunikációs csatorna létrehozásával. Az alkalmazás egyformán elérhető a számítógépes és nem számítógépes munkakörökben, mivel bárholnan elérhető akár böngészőből, akár telefonra, táblagépre letöltött natív applikáció használatával.

Valamennyi munkatárs ott és akkor tudja ügyeit intézni vagy megnézni az aktuális híreket, amikor és ahol szeretné. Az applikáció okostelefonról, tabletről és asztali gépről is bármikor elérhető. Egy helyen megtalálható angol és magyar nyelven az aktuális műsor- és próbarend, a hatályos szabályzatok közlemények, egy sereg HR nyomtatvány, tájékoztatók, és már adok-vezek csoport is van. Középtávú célunk az, hogy a munkatársak számra releváns tudnivalók egy helyen elérhetőek legyenek, az információ naprakészen kerüljön a kollégákkal megosztásra, ezáltal a belső kommunikáció és a közösség erősödjön.

Eiffel, mint művészeti felsőoktatási inkubátorház

E pályázatban sok helyütt sok szó esik a Magyar Állami Operaház felsőoktatási együttműködéseiről. Ezek élő programok: nálunk vizsgáznak az opera szakos hallgatók, hozzánk jönnek felvételizni a karvezetést végzetek az énekkarba, a mi zenekari művészeink mentorálják a zenekarunk gyakorlatával ismerkedő hangszeres egyetemi hallgatókat a Zeneakadémiáról. Nálunk működnek közre előadásokban az MTE növendékei, mi biztosítunk helyett többféle SZFE-rendezvény számára is, rendező szakos hallgatóikat éveken át láttuk el vizsgafeladattal. Ezek az együttműködések habár forrásfüggők is, természetesen maradnak, sőt egy inkubálási funkció révén komplexebbé, fontosabbá, gyümölcsözőbbé is válhatnak. Az Eiffel Műhelyház ugyanis az a téregyüttes, amely valamennyi állami művészeti egyetemi képzés hallgatóit képes lehet egyetlen közös produkcióban, annak próbafolyamatában és előadási szériájában is egyesíteni. Miként az opera műfaja maga összefoglal minden más művészeti ágat, évente egy-egy júniusi vizsgaprodukció erejéig mód nyílik a közös generációs munkára, ismerkedésre, egymásra hatásra:

- díszlettervezés
- jelmeztervezés
- kelléktervezés
- szobrászat
- festészet
- anyagmegmunkálások
- világítástervezés
- dramaturgiai munka
- koreografálás
- színészvezetés
- zeneszerzés
- vezénylés
- rendezés
- éneklés
- karének
- zenélés
- tánc
- animáció
- film

mindezen területek egy operaprodukcióban egyesülhetnek az Eiffel Műhelyházban.

opera

repertoárcsere (2013-2018)

Kis túlzással elmondható a 2011-es aktív és passzív repertoár produkcióiról, hogy harminc éve születtek – amelyek pedig fájón hiányoztak, azok harminc éve nem voltak jelen.⁵ Ahhoz, hogy egy nagy, a világ első 5 legaktívabb operaháza között lévő intézmény biztosan tudhassa tartani büszke timpanonját egy olyan országban, ahol gyakorlatilag egyedülként a műfaj letéteményese, a következő tizenöt oszlopnak kell szilárdan állnia és minden évadban terheket viselnie:

barokk és preklasszika (Cimarosáig)

Mozart

belcanto (Donizetti, Rossini, Bellini)

Verdi

francia operavilág (Meyerbeertől Debussyig)

magyar klasszikusok (Ruzitskától Dohnányiig)

Wagner

verizmus (Ponchielli, Mascagni, Leoncavallo, Giordano)

⁵ „Ma a Magyar Állami Operaház passzív repertoárján mintegy 50, évados aktív műsorán mintegy 65 különböző opera- és balettprodukció található. Jóval kisebb volt a 2011-es „hagyatéka”, de az a közel 70 mű is hatalmas, a világban igen nagy számú skálát jelentett. Sok éve kaptam a kollégáktól egy bekeretezett Erkel színházi plakátot 1961-ből: tíz nap alatt 7 különböző nagytermi produkció került színre... Ez ma már tarthatatlan, több okból is:

- általánosan megnőtt az igazi opera- és balettfanok minőség iránti igénye
- ennek nyomán megváltozott a próbaigény
- a vizualitás nyomása erősödik, egyre bonyolultabb díszletek készülnek
- amelyeket egyre tovább tart építeni és bontani
- és amely díszletek-jelmezek-kellékek-technológiák egyre többre kerülnek
- ma már nincs üzemi közönségszervezés
- a társadalom kulturális szintje leromlott, kommercializálódott
- mindennek nyomán nincs a régi létszámban potenciális néző
- az állam joggal firtatja az előadás jegyébe ölt támogatásának mértékét
- a sajátbevétel növelésének terepe viszont a fentiek miatt véges
- mert a jegyek árnövekedési üteme és a fizetéseké ollóban nyílik
- a táncosok, énekesek ma már nem korlátlanul kizsigerelhetők
- nem lehet bármikor bármit játszani a szereposztások szétcsúszása miatt
- és mert nincs politikai vasfüggöny.

(részlet 2017-es pályázatomból)

Puccini

Strauss

német operavilág (Webertől Johann Straussig)

szláv operavilág (Glinkától a cseheken, lengyeleken át Sosztakovicsig)

XX. századi és kortárs nemzetközi irodalom (1920-tól)

XX. századi és kortárs magyar operairodalom (1945 után)

gyermekszínházi darabok (makettek is)

Másfél év tervezés után 2013 tavaszán, az Erkel Színház újrainvitálásának küszöbén indult el a repertoár nagyarányú és gyors cseréje. A következő 7 évadban mintegy 80 új, különféle stílusú, méretű és sikerű produkciót mutattunk be. A szembenézés úgy teljes, ha a bukásokat sem hallgatom el, a rendezők nevével együtt:

Strauss: *Arabella* – Bereményi Géza

Verdi: *A trubadúr* – Galgóczy Judit

Weber: *A bűvös vadász* – Zsótér Sándor

Humperdinck: *Jancsi és Juliska* – Rafael R. Villalobos;

És kirobbanó siker sem volt mindegyik, hogy is lehetett volna. Ugyanakkor volt egy sor hatalmas élmény a korrektül teljesítő produkciók mellett:

Strauss: *Az árnyék nélküli asszony* – Szikora János

Wagner: *A bolygó hollandi* – Szikora János

Bizet: *Carmen* – Calixto Bieito

Prokofjev: *Háború és béke* – Calixto Bieito

Menotti: *A telefon* – Almási-Tóth András

Monteverdi: *Poppea megkoronázása* – Almási-Tóth András

Dohnányi: *A tenor* – Almási-Tóth András

Purcell: *A tündérr királynő* – Almási-Tóth András

Poldini: *A farsangi lakodalom* – Almási-Tóth András

Gershwin: *Porgy és Bess* – Almási-Tóth András
Kodály: *Székely fonó* – Michal Znaniecki
Gounod: *Faust* – Michal Znaniecki
Erkel: *Bánk bán* – Vidnyánszky Attila
Kodály: *Háry János* – Vidnyánszky Attila
Tallér: *Leander és Lenszirom* – Zsótér Sándor
Vajda: *Mario és a varázsló* – Galambos Péter
Bartók: *A kékszakállú herceg vára* – Galambos Péter
Puccini: *A Nyugat lánya* – Vaszilij Barkhatov
Strauss: *Ariadne Naxos szigetén* – Anger Ferenc
Verdi: *Traviata* – Anger Ferenc
Verdi: *Aida* – Mohácsi János
Wagner: *A Rajna kincse* – M. Tóth Géza
Bach/Mendelssohn: *Máté passió* – M. Tóth Géza
Vajda: *A képzelt beteg* – Szabó Máté
Kacsóh: *János vitéz* – Szabó Máté
Britten: *A szentivánéji álom* – Szabó Máté
Mozart: *A színikazgató* – Szabó Máté
Donizetti: *Az ezred lánya* – Polgár Csaba
Kenessey: *Az arany meg az asszony* – Káel Csaba
Tóth: *Tóték* – Káel Csaba
Mozart: *A varázsfuvola* – Szinetár Miklós
Szörényi/Gyöngyösi-Bródy: *István, a király* – Szinetár Miklós
Gyöngyösi: *A Mester és Margarita* – Sente Vajk
Offenbach: *Hoffmann meséi* – Székely Kriszta
Lendvay: *A tisztességtudó utcalány* – Székely Kriszta
Puccini: *Bohémélet 2.0* – Damiano Micheletto
Mozart/Rossini/Milhaud: *Figaro*³ – Dömötör András
Mozart: *Szökdelés a szerájból* – Novák János

Mozart: *Parázsfulólácska* – Toronykőy Attila

Mozart: *A kairói lúd* – Toronykőy Attila

Glass: *Veszedelmes éden* – Barta Dóra

Purcell: *Dido és Aeneas* – Barta Dóra

Ez csak a személyes toplistám, rajtuk kívül még számos magyar rendező kapott lehetőséget (Hábetler András, Varsányi Péter, Nagy Viktor, Szűcs Gábor, Szentecki Zita, Vecsey H. Miklós, Geréb Zsófi, Tulassay Ádám, Tarnóczy Jakab, Rátóti Zoltán, Szirtes Tamás, Oberfrank Pál, Aczél András, Kesselyák Gergely, Horváth Csaba, Alföldi Róbert, Göttinger Pál, Horváth Patrícia, Harangi Mária, Eperjes Károly, Kálloy Molnár Péter, Galgóczy Judit, Bereményi Géza, Novák Eszter, Novák Péter, Novák Tamás, Selmeczi György, Szarka János, Szóts Artúr, Zakariás Zalán, Tóth János stb.), ahogy külföldiek is kaptak invitálást minden évadban (a fentiek mellett Frank Hilbrich, Ivan Stefanutti, Stefano Poda, Fabio Ceresa, Casper Holten, Rafael Villa-Lobos, Arnaud Bernard, Georges Delnon, Gianfranco de Bosio, Nina Dudek, Ludger Engels, Jiri Menzel, Jean-Pierre Ponnelle, Silviu Purcarete).

nagyszabású és nagy hatású operaművészet

Meggyőződésem, hogy a hatáskeltés miatt foglalkozunk művészettel, ez a művészet célja és értelme. Ki kell vívni és fenn kell tartani a néző érdeklődését, ez az alap, s hogy mivel? Csakis olyan kérdések boncolgatásával, amelyek a látogató sajátjai is, amelyek tehát a jelenben éppen úgy megélhetők, s amelyek kizárólag konfliktusos helyzetek közepette vitathatók meg. A *Carmen* komplexusos szerelmi háromszöge éppúgy a mába visz, mint az *Aida* konfrontációja a hazaszeretet és a magánélet között, vagy *Gianni Schicchi* ismerőseinek vitája az örökség felett. Vagy Mozart kiégett szexuális ragadozójának, *Don Giovanninak* az élete és halála, vagy a *Tosca* művész hőseinek óhatatlan vergődése egy totális diktatúrában. Ezeket a műveket és azok új produkcióit a legszebb, a legnagyobb és legösszetettebb magyar színháztól, az OPERÁ-tól elvárt nagyszabásúsággal kell előadni, e műfaj jellegéből adódóan a legnépesebb művészgárda által – és cseppet sem melleleg a legmagasabb árú belépőkért. Kevesebb bemutató, ám annál igényesebb kulissza, jelmez és scenika kell jellemezze ezeket a produkciókat, most már csak a legjobbakkal szabad dolgoznunk. Nagyszabású, igényes és hatásos, esetenként felkavaró színre vitelekre van szüksége a műfajnak, a művészgárdának és a nézőnek is – az alpmű, tehát a partitúra sérelme nélkül, sőt, teljes kitisztítottágában és tiszteletében. A 2022-től érvényes és sokkal inkább vállalt, semmint kényszerű „terméskorlátozást”, a csökkentett és fókuszált premierszámot tehát kifejezetten

nagyszabású, a lassan megint avuló repertoár új ékköveinek szánt produkciókkal kívánjuk teljesíteni.

nem nemzetközi inkubátor: magyar énekesekre építeni

Az OPERA érvényes Alapító okiratából ha nem tudnám kiolvasni, akkor erre kényszerítene a költségvetés is: sem okunk, sem pénzünk nincs arra, hogy a nyugat-európai nagy operaházak módjára bárhonnán bárkit meghívjunk bármilyen szerepre. Természetesen invitálhatnánk moldáv, kaukázusi, orosz vagy menekülő ukrán fiatal énekeseket, akik akár a magyar honorárium feléért is fellépnének (egy ideig), de a mi dolgunk egyetlen magyar nemzeti operaházként nem ez. Egy német színház a 80 közül megteheti, hogy fiatalok inkubátora legyen, ezzel behatárolja saját repertoárját is, de senki nem fordul felé univerzális elvárásokkal. Felénk viszont fordul egy egész nemzet, tehát a statutuumból a helyes válaszokat kiolvasni a kötelességünk. Meggyőződésem, hogy a magyar énekesgárdára alapozni az operaszereposztásokat egyet jelent a magyar énekeskultúra megőrzésének esélyével. Ha csak külföldön, elszórva építhetne karriert egyikük-másikuk, rohamos tempóban épülne le a hazai énektanítás. Mintegy 100 rendszeresen közreműködő magánénekesre épül így az alapvetően két és fél helyszínes, nagyrepertoáros semi-stagione játékszísztema, az utóbbi években sok zeneakadémiai hallgatót próbálhattunk ki kisebb-nagyobb szerepekben. Ez a megújulási folyamat sokkal organikusabbá válik, ha a Opera Stúdió megnyithatja kaput. (Bővebben a Tervek között.)

külföldi énekesek, rendezők, tervezők

Nehéz kérdés ez. Egyensúlyt kell találni, hisz se egy elvékonyított, lehetőségek nélkül hagyott magyar énekesi társadalom, se a pozícióiba belelustult, túlzottan magabiztos, önnön pótolhatatlanságába szerelmes énekesi csoport nem visz előre bennünket. Ha sok a külföldi művész, az a közönség érdekében tett lépés is lehet, hisz főleg Kelet-Európából és a Távol-Keletről még mindig ömlenek a jobbnál jobb (ám nem ritkán kevésbé iskolázott, kevésbé muzikális) hangok, és a pálya elejét még egy zseni esetén is képesek lehetünk megfizetni. A második megoldás a hazai kultúrát részesíti előnyben, bizony, néha az adott esti közönség rovására azon az alapon, hogy ha kicsit savanyú is néha, mégis a mienk, mégis ad munkát, reményt, pályaképet, tapasztalatot, fejlődési lehetőséget az az előadás is. Valójában a kényes egyensúly megtalálása mégsem esztétikai vagy hazafias kérdés csupán, mert legalább ugyanannyira pénzügyi is. A hazai keresetek és árviszonyok tükrében a legmagasabb kategóriában fizetett kiváló magyar magánénekes is kevesebbe kerül, mintha 5 ezer euró/este alapon hoznánk valaki mást külföldről, aki egyáltalán nem sztár, viszont útiköltsége és

szállásdíja is van, sok munkába kerül egyeztetni és vele foglalkozni, a rendezést nem, vagy csak videóról ismeri, magyar szerzőjű és/vagy nyelvű darabba értelemszerűen nem beállítható, a megszerzett előadási tudást pedig garantáltan elviszi magával innen. Amíg a Magyar Állami Operaház működésének anyagi lehetőségei 17/100 alapon állnak például az Opera de Paris-hoz képest, valóban csak kivételes esetek (különleges igényű szílamok) és havária-szituációk adnak felhatalmazást külföldi művészek invitálására. Rendezők, tervezők kapcsán is szárazon kell tartani a puszkaport a meghívások hatalmas forrásigénye miatt: évente egy produkciót tudunk külföldiekre bízni.

tematikus évadok

A tematikus évad marketingeszköznek indult, de egyre több színház követ minket, mert nemcsak abban segít, hogy egyik évadot a másiktól a jelen művésze, közönsége, médiája és majd kritikája, műfaj- és intézménytörténete megkülönböztesse, de valóban segít felmérni a repertoárt és annak avulásait, hiányosságait, új ötletek fogannak e gondolkodás mentén. És marketingszempontról is más-más fogódzót kínál a grafika, a módszerek terén. A 2012/13-as szezon óta csak egy kivételt tett a sors: a 2021/2022-es évad kényszerűen, de beszédesen kapta az „Újranyitó” melléknevet, és ebbe nemcsak a vírus utáni nyitás, de az Eiffel Műhelyház hivatalos avatása és az Operaház rekonstrukció utáni újranyitása is belefért. (A következő 8 tematikus évadot későbbi fejezetben ismertetem.)

minőségi játszási rend

Nagy utat tett meg az intézményes magyar operajátszás addig, hogy 2019-ben végre papírra vethessünk három kidolgozott, próbatervvel bíró évadot, és azokat a művészekkel hároméves szerződés keretében szerződhessek le. (Sajnos, ezt a bonyolult, rengeteg tapasztalatot és munkát összegző tervrendszert döntötte össze három hónappal később a Covid-19...) Az út ugyan 135 év hosszú volt, de tény, hogy a múlt század közepéig még a világ csúcsain sem volt divat évekkel előre programot szervezni, hirdetni. Azonban a Magyar Állami Operaház még a kilencvenes évek elején is ott tartott, hogy csak azt tudta, mit szeretne játszani, azt az évad elején még nem, hogy a szezon második felében pontosan mikor és kikkel is játssza azt. Utána pedig egy-egy letervezett évad létezett, amely közben készült a következő. A mára kialakult rendszer három évre lát előre, fix előadásokban – és a közben megépült próbateremsornak köszönhetően – próbahelyszíneken gondolkodik. A szereposztások teljeseek, minimális hiánnyal a második és harmadik évadokban (a nulladik szezon, amelyik éppen zajlik). Az előadások egy szereposztásban futnak, évente egyszer, tömbösítve, 6-12-es sorozatokban. (Kivétel: a Lázár Ervin Program előadásai.) Operaházi produkciók előtt nyilvános főpróbát is

tartunk csütörtökönként, Erkel Színházban, Eiffel Műhelyházban nincs ilyen. A játszás fésűfogas beosztással történik, így a szolisták pihenőnapjai és az énekkar belső ütközései, valamint a zenekar „ugyanazok” elvének következményei is rendezhetők. Nincs produkció, amely csak egyetlen évadra szólna, ám csak kétharmadukat szánjuk 10 vagy azt meghaladó szezonnra, a különlegességeket hamarabb elengedjük azok réteggközönsége miatt. A produkciók többsége egy szezonn után egy másik évadot pihen, és úgy tér vissza. Operanyelven ezt a rendszert úgy hívjuk: két és fél helyszínes, nagyrepertoáros semi-stagione szisztéma. (A hároméves rendszer évadtervezési része 2023 nyarára állhat helyre a Covid és az építkezési csúszások, rezsváltság által elszenvedett veszteségek nyomán. A tapasztalatok fényében a megszülető, de a nyilvánosság számára még rejtve maradó évadok kulcsprodukcióit néhány nehezen egyeztethető kulcsénekesselel iteráljuk, és nyomon követve a közben zajló folyamatos játékot és a bemutatók, repertoárelőadások sikerfokát, bizonyos határok között módosítani is lehetséges a nem nyilvános terveken. Ugyanakkor ezek léteznek, nagy mértékben megkönnyítik így a soron következő szezonnok szereposztásainak részletes kidolgozását és a munkateher is kevésbé hektikus az ebben és a programozás folyamatában részt vevő operás kollégák számára.)

magyar opera 200+

A Magyar Opera200 box (vagy sokkal szebben: díszdoboz) az egyik legnagyobb, de biztosan a legnemesebb vállalkozásunk arra, hogy a hazai operakultúra két évszázadát összefogjuk, szemlézzük és archiváljuk a jelenben úgy előadói, mint szerzői szinten és az opuszokén egyaránt. Még 2011-ben megalapítottuk az OperaTrezor márkanévet, ezalatt adjuk ki mára már lassan százas nagyságrend felé tartó lemezeinket, könyveinket. Évente egy stúdiófelvételt tűztünk ki célul és néhány élő előadást, esetleg egy-egy archív rádiós szalag CD-re mentését is – a műveket pedig nagy műgonddal igyekeztem kijelölni, egy elképzelt, valóban trezorba való kincsestár kialakítása érdekében, és persze, az Opera műsorával is egyeztetve. A kontinuitást hangsúlyozandó három hanganyag korábbi operaházi rádiófelvételek digitalizálása: Balassa Sándor „magyar *Wozzeck*-je”, Az ajtón kívül, Durkó Zsolt monumentális Mózes és Bozzay Attila posztumusz Öt utolsó szín című Madách-adaptációja mind egy-egy legendás Andrassy úti premieren született. Mi pedig mellétezzük a magunk 32 felvételét az utóbbi 7 esztendőből, mert igenis vérátömlesztéssel ér fel, ha az önmagukban halott partitúrákat életre keltjük. Ha friss a mű, ha kétszáz éves, mint Ruzitska József daljátéka, az első fennmaradt magyar zenés színpadi alkotás, ha megszólaltatják, csak az élteti. Megmérni a jelenidő mérlegén a régi sikereket, és módot adni a kortárs komponistáknak a jövő klasszikusait megteremteni: ha kettős célrendszert rajzolok ezzel, pont csak a felét mondtam el. Mert további cél nemcsak az alkotóművészet, de az előadóművészet támogatása is. Az nem lehet, hogy énekesgenerációk archív nyomok nélkül fussanak ki aktív korukból vagy pályacsúcsuk időszakából! És azt sem szabad hagyni, hogy aki énekelni tanul, vagy netán kutatja, hasonlítja, összegzi a magyar vokalitást, ne tudja meghallgatni referenciaértékkel bíró felvételeken

magukat a műveket! A magyar lemezkiadás a rendszerváltás környékén gyors agóniával lehelte ki lelkét. Nekünk akkor is muszáj volt sorompóba állni, ha – dacára az ígéreteknek – végül csak a saját büdzsénk maradt ennek a már szervezésben se kicsi feladattömegnek az ellátására. De a napi teendők, évadok, építkezések mellett ezt is megoldjuk, és ha valaki az 50+3 lemez hallgatása-nézése közben hibákat venne észre (sok az élő felvétel, színpadi zajok kerültek bele stb.), csak bátorítani tudom: nosza, rajta! Versengve tegyünk a magyar kultúráért! A lemezsorozat magángyűjtőknek is hozzáférhető az Opera Dalszínház utcai oldalán található shopban, de valóban minden magyar városi közkönyvtár megkapja gratis az Operától.

erkel222 projekt

Ha már az Erkel-operáknál tartunk, amelyek színvonalas feltárását az eredeti partitúrák kritikai kiadásával, tehát az MTA Zenetudományi Intézetének munkájával együtt kell megvalósítani, fontos, hogy addig is, míg az a nagy és nagyon időigényes feladat zajlik, egy-egy élő nagykeresztmetszetet a *Bátori Máriából* és a *Dózsa Györgyből* is megjelentettünk (mindkettő dirigense Kocsár Balázs főzeneigazgató), ahogy a harmadik színpadra szánt, elfelejtett-sutba dobott Kodály-mű, a *Czinka Panna* részleteiből gyűrt kantátát is hangversenyfelvételnél hoztuk ki. És a múltmentő tevékenység élő előadások rögzítésével igencsak felpörgött a 2018-as Magyar Évadban, és mire november 7-re, a Magyar Opera Napjára (Erkel Ferenc születésnapjára) megjelentettük a Magyar Opera200 díszdobozt, már 35 teljes magyar színpadi mű hangfelvétele kerülhetett bele, 50+ CD-n. Folytatása következett 10 lemeznyi anyaggal, 2022. december 22-én, az intézményes magyar operajátszás kezdetének bicentenáriumán, de a munka nem áll meg, a 2023/24-es évadban újabb 10 korongnyi anyag rögzítését, illetve korábbi felvételek kiadását tervezzük.

balett

öndefiníció

A Magyar Állami Operaház táncegyüttesének márkaneve: Magyar Nemzeti Balett, és ez a névben elismert kvázi autonómia más operaházi együttest nem illet meg. 2023-ban elmondható, hogy immár tartósan a világ egyik legnagyobb és legjobb balett társulata a mienk, amely ötvözi a magyar geokulturális helyzet előnyeit. A francia és az orosz érintés is hat rá, de képes az angol balettstílus és a Hollandia illetve a skandinávok felől érkező kortárs tánc kihívásaira is sikerrel válaszolni. Nem hagyta oda a karakterekre, színészi eszközökre építő magyar táncjátékot – és ezügyben további felújítások várhatók –, nyitott társulatként fogadja be és aknázza ki a hozzá csatlakozó külföldi táncosok tudását. Ugyanakkor a magyar klasszikus balett jövője is itt dől el: magyar bálványok nélkül magyar növendékek sem lesznek, és fordítva – ezt a felelősséget is igyekeztünk saját vállunkra venni az elmúlt években. A Magyar Nemzeti Balett ma kitörési pozícióban áll, 2018-tól már nemcsak a szaklapok Budapestre látogató újságírói és a produkciókat birtokló alkotók, betanító balettmesterek, hanem az európai és amerikai közönség is véleményt alkothattak erről. Amennyire egyértelmű, hogy a magyar művészettörténet vonatkozó fejezete mindig csakis arra mutatott, hogy klasszikus balettegyüttesből egyetlen létezik, s az az Operaházban működő táncművészeket jelenti, ugyanannyira nehezen sikerült dűlőre jutnom magamban a társulat elnevezését illetően. A Magyar Nemzeti Balett mint címke huszonöt éves sincs, az Operaház márkaneve 139 esztendő idén. Az a tehetség, munka és teljesítmény győzött meg, amelyet a balettelőadáson láttam: meg kell szüntetni az alávetettséget, amelyben a balett alázatós szolgálóleánya az operának, és még saját nevén se nevezhetjük. Nem: a terv éppen az volt, hogy az európai élvonalba célzott operaintézményen belül a balett saját jogán is európai hírűvé válhasson.

játszási arányok

2011-től készek voltunk a balettet korábbi mostoha, a legjobb szándékokkal is csak operai szolgálólány-szerepéből szép Hamupipőkeként beengedni az őt megillető társaságba. Szándékunkban állt az együttes hagyományos 1:3 játszási arányát 1:2 irányába tolni – ez praktikusán 110 vagy afeletti éves előadászámot jelent –, és repertoárján megerősíteni a klasszikus balettek helyét, új, látványos bemutatókkal tenni ezt, s ezzel együtt részt vállalni az együttes technikai megújításában, hogy a világ elitjéhez zárkózhasson fel. A játszás arányaiban döntő változás állt be: ha a gazdasági és háborús válság okozta elvonások másra nem

kényszerítenek, a 2023 márciusában kiadott műsorkalendárium szerint 121 balettelőadás zajlik a Magyar Állami Operaház színpadain, és erős a gyanú, hogy ez a valaha volt legaktívabb táncszezonja lesz az együttesnek a klasszikus repertoárt tekintve.

speciális ellenszél a sajtóban

Sem az OPERA zenekara, sem énekkara, sem gyermekkara nem él meg akkora ellenszét, amelyet a magyar táncszakma és az úgynevezett szakújságírás kelt az intézmény balettegyüttesével, szakmai vezetésével és tánciskolájával szemben. A magyar táncszakma a hatvanas évek eleje óta kicsi és belterjes, többen mindenhol ott vannak, kéz kezét mos alapon szövi át a szívességi háló ezt a világot. Az ide hazaérkező nemzetközi étoile, Solymosi Tamás kérlelhetetlen minőségpártisága engem megragadott, másokat pedig elkésértett, mert régi, születéstől fogva birtokolt, vagy akár szerzettnék gondolt pozíciójukat érezték veszélyben. Természetesen a hazai szakírók egy része – talán éppen azok, akik az irigység és a dafke meg nem értés sötét sarkaiba húzódtak vissza, és az összes maradék vitriolos fiolát felpattintva írják a maguk nosztalgizáló regösénekét a hajdanvolt magyar dicsőségről, amikor elég volt a pantomim is a tiszta figurák és elemek helyett –, nos, tehát ők azonnal készek voltak minden előadást lehúzni, minden lépést nevetségessé tenni. Beszédes volt, hogy a legújított szándékú programválasztásra vagy szisztéma-bevezetésre bírtak poros jelzőket találni, és az előfába is belekötöttek. És gyakran felhívták a figyelmet arra, hogy a magyar balett mindig is világhírű volt, de különösen addig, amíg csak magyarok táncoltak benne, és leginkább táncjátékokat – és mi az intézmény vezetésének a környékén sem voltunk. Természetesen ezen túltesszük magunkat, hozzászoktunk, és persze, *aquila non captat muscas*. Úgyhogy marad az a gyakorlat egy tisztességes, kiművelt és elfogulatlan kritikai emberanyag és szemlélet kialakulásáig, hogy az írások otthon, ante festam születnek, epés megjegyzésekkel kísérik azt, amitől a külföldi szaksajtó repes – a magyar és turista közönség pedig nagy elánnal tekinti meg. Sajnos, ki kell mondani, hogy miként a hazai színészoktatás, a filmes képzés vagy más lestopolt szellemi műhelyek, úgy a magyar táncképzés és tánc-szakírás is rendszerváltás előtt áll, amelyet nem lehet megúszni. Ideje volna itt is elkezdni, az OPERA ehhez az érzékeny átalakításhoz a klasszikus balett terén, egyetemi szinten is kész segédkezet nyújtani.

próbatáncok, külföldiek

A 2011-ben mintegy 80 tagú Magyar Nemzeti Balettet 120 főre kell bővíteni, ez volt a terv. Mivel a magyar balettképzés jószereivel egyeduralkodó intézménye, a Magyar Táncművészeti Főiskola (2017-től: Egyetem) erre a kimeneti bővülésre nem volt felkészülve, képzésük eleve 18 félévnyi (!), a klasszikus balettben pedig a szabadúszás csak a legnagyobbak kiváltsága,

egyszerűen nem volt a magyar táncosokból meríteni lehetőség. Várni nem tudtunk, hisz 2013 májusában – éppen balettelőadásokkal – már közeledett az Erkel Színház ideiglenes kinyitása. Ekkor, a megszervezett addíciókkal Budapestre is elérkezett a balett szépséges műfajának élő, eleven nemzetközisége. A próbatáncokra százak jelentkeztek a világ sok országából, külön lökést adott a jól képzett olasz táncosoknak, hogy azidőtájt két komolyabb balettegyüttest is megszüntettek Itáliában. A tervek még csak körvonalazódtak, de már el tudtuk mondani, milyen produkciókat kívánunk premierre vinni: a nagy sztoribaettek vagy az igazán technikás darabok a világ legjobb szabad vagy szabadulni kész táncosait csalták ide. A bővítés nyomán a Magyar Nemzeti Balettnek mára több mint fele külföldi művészből áll, akik számára a 25 éves szolgálati időt követő járadék elérhetetlen illúzió, de akik a nem teljesen európai bér dacára, a város, a fejlődési lehetőség, a hivatásszeretet és a repertoár miatt mégis maradnak. Érkeztek Kanadából, Dél-Koreából, Japánból, Nagy-Britanniából is művészek hozzánk, ám a legtöbb Olaszországból és a Szovjetunió utódállamaiból jött. A „külföldizés” masszívan ment a hazai „szakajtóban”, farizeus módon elhallgatva, hogy a világ minden együttese (az orosz-ukrán-kaukázusiakat kivéve) ugyanilyen színes művészgárdát toboroz, sőt Ausztria, Hollandia vagy Anglia balettkaraiban nagytóval se találni ott született tagot. Arról sem sokat írtak, hogy a magyar művészek külföldi karrierjének inverzében ott áll külföldi táncosok magyar pályának lehetősége is, elvégre nemcsak a tőke, a szolgáltatások és a munkaerő szabad áramlása az Európai Unió három parancsolata, de ez a műfaj – tulajdonképpen minden előadó- és alkotóművészettel együtt, a prózai és musicalszínészek, operettisták, néptáncosok, népzeneészek és jobbra popzeneészek kivételével, sőt a bohócokat leszámítva a cirkuszművészettel is együtt – eleve a legteljesebb mértékben határokon átívelő. Előfordult „magyar öltöző” felirat a balettemelet egyik ajtaján, ki-kiutáltak a sminkasztal mellől néha külföldi művésznőt, de ezeket a szegyetlenjes példákat sikerült hamar kiiktatni. A Magyar Nemzeti Balett folyamatosan fejlődik, ma a szaklapok a világ első 10 együttese közé sorolják, ami hatalmas szó. A mostani addíciókra, egy-egy státusra előfordul 1.000-nél több jelentkezés is (ekkor természetesen videószekletálás zajlik, és csak a legjobbakat, legmegfelelőbbeket hívjuk in situ próbatáncra). A társulat a legnehezebb koreográfiákat is képes eltáncolni, kortárs vagy klasszikus, etűd vagy sztoribalett nem probléma – és persze, kiderült, hogy féltett kincsünknek, a teljesen egyedi Seregi-repertoárnak sem tett rosszat, hogy technikás, friss, harapós, esetleg néha nem magyar anyanyelvű táncosok viszik.

junior company – operabetétek és más próbatételek

A Magyar Nemzeti Balett bővítése 2015-re befejeződött, azonban amint helyre áll a normál kétházas játszási rend, szükség lesz annak a nemzetközi gyakorlatnak a bevezetésére, amely lehetővé teszi a táncosok kinevelését, az együtteshez illesztését, és annak az operai feladatnak is a stabil ellátását, amely az általában kevesebb nehézséget hordozó, ám számosságában mégis nagy feladatot jelentő operabetétek és egyéb, operai közreműködések kiszolgálását jelenti. Ezért a következő lépcső a hektikus terhelést és jogalkalmazást kiegészítő „Junior

Company” kiépítése, amely egyfajta táncakadémia is, és a világ minden nagy együttese mellett működő valóság. A Junior Company 18-22 esztendőes tagjai maximum húszan lesznek, a kétéves szerződési idő alatt nyerhetik el a szakmai vezetés bizalmát a nagy együttesbe való felvétel kapcsán. A négy félév alatt próbáltatásuk és felléptetésük rugalmasabb lehet a Magyar Nemzeti Balett teljes jogú tagjainál. Természetesen arra a rengeteg operai betétfeladat mellett figyelni kell, hogy maradjon minőségi gyakorlati idő és felkészítés a Magyar Táncművészeti Egyetem hallgatói számára is.

új klasszikus repertoár

A kezdet kezdetén megállapodtunk abban a balettigazgatóval, hogy évente maximum két nagy balettbemutató lehetséges a repertoár gyors felépítése miatt, és 1-2 kortárs, kisebb díszlet-, jelmez-, zenekar- és színpadigényű produkció, amelyek viszont legyenek valóban könnyen utaztathatóak. (Utóbb ezt módosítanunk kellett évi 1 db nagybemutatóra a hatalmas költségek és jogdíjak, de legalább annyira a repertoár feltöltődése miatt is.) A balett esetében nem is annyira cseréről, mint inkább a repertoár megépítéséről kell beszélni: egyszerűen nem volt mit cserélni a kezdeti időszak legtöbb esetében. Végül az elmúlt tizenkét szezonban hatvanféle különböző koreográfiát mintegy 1400 előadáson táncolt a Magyar Nemzeti Balett társulata. A balettok közül valójában szinte mindegyik nagy siker volt, a klasszikus repertoár újraépítése (*Hattyúk tava, Diótörő, Csipkerózsika, Kalóz, Don Quijote, Anyegin, Mayerling, Manon, Víg özvegy, Etűdök*) ugyanúgy, mint a kortárs repertoár opuszainak belépése (pl. *Cacti, Petite Mort, Bedroom Folk, Walking Mad, Episode 31, Chroma, Don Juan*). Ma már az OPERA kifejezett terméskorlátozással működik, mert az új repertoár kijátszása a vírus két éve és az építkezések sokéves csúszása, újabban pedig a háborús gazdálkodás miatt egyre hosszabb időt vesz igénybe. Ugyanakkor ez a helyzet elmélyültebb produkciós előkészítést, gazdagabb színpadra állítást, hosszabb és részletesebb próbaidőszakot tesz lehetővé a balettek számára is.

premier nagyprodukciók, egész estés sztoribalettek, alapdarabok (14):

Cranko: Anyegin

Hynd: A víg özvegy

Holmes-Solymosi: A kalóz

Bournonville: A szilfid

Messerer: Don Quijote

van Dantzig: A hattyúk tava

Eagling-Solymosi: A diótörő

Wright: Csipkerózsika

MacMillan: Manon

Messerer: Párizs lángjai

Cranko: Anyegin

Pártay: Aranyecset

Messerer: Laurencia

Zaharov: A bahcsiszeráji szökőkút

Venekei: A vágy villamosa

tovább játszott egész estés – klasszikus és neoklasszikus – balettek a régi repertoárból (11):

Seregi: A makrancos Kata

Seregi: Sylvia

Seregi: Rómeó és Júlia

Seregi: Spartacus

Seregi: A szentivánéji álom

ifj. Harangozó: Hófehérke és a 7 törpe

Pártay: Anna Karenina

Pártay: Elfújta a szél

Harangozó: Coppélia

Eifman: A Karamazov-testvérek

új modern egyfelvonásos repertoár

A 2011 előtti anyagból a Solymosi Tamás vezette balettigazgatás három opuszt tartott meg, a méltán sikeres *Hat táncot* (a világhírű Kylián darabját), Seregi László második, 1981-es *Csodálatos mandarin*-fogalmazását és Lukács András berobbanó munkáját, az *Örvényt*. Hozzájuk pedig nemcsak a Kylián-koreográfia pár-darabját vásároltuk meg, de jogot szereztünk egy sor sztáralkotó művének játszására is, akik gyakorlatilag egytől egyig nehezen megközelíthetők és bizalmatlanok is voltak, ám meggyőzhetők, és a munka végén betanító asszisztenseiket beleértve lábhoz tett fegyverrel nézték a Magyar Nemzeti Balett produkcióját.

egyfelvonásos premierek (16):

Aliev: Bolero

Lander: Etűdök

Balanchine: Téma és variációk

Balanchine: Sylvia pas de deux

Kylián: Petite Mort

Kylián: Hat tánc

Kylián: Sarabande

Kylián: Falling Angels

Inger: Walking Mad

Inger: Rain Dogs

Lukács: Örvény

Venekei: Tűzmadarak

Behal/Ejal: Bedroom Folk

von Manen: 5 tangos (2018)

von Manen: Trois gnossiennes (2018)

von Manen: Black Cake (2018)

Malandin: Don Juan

Ekmann: Episode31

Ekmann: Cacti

Forsythe: A tökéletesség szédítő ereje

Dawson: A napfény természete

McGregor: Chroma

Lightfood: Sad Case

Mirzoyan/Prokofjeva/Solymosi: Paquita

Eagling: Duet

rendelt balettművek

rendelt egész estés művek (2):

Venekei: A vágy villamosa (2017)

Pártay: Aranyecset

rendelt egyfelvonásosok (8):

Frenák: A fából faragott királyfi

Barta: Megbolydult bolygó

Földi: Marsbéli krónikák

Juhász: Táncszvit

Venekei: The Beatlecracker

Venekei: A csodálatos mandarin

Velekei: A fából faragott királyfi

Várnagy: Táncszvit

egyéb rendelt koreográfiák (3):

Farkas: Intermezzo (2016)

Velekei: Két keringő (2016)

Lukács: Újévi keringő (2014)

pas de quartes

A magyar táncélet iránti felelősségérzet vezetett minket abban, hogy a magyar táncegyüttesek körképét bemutató estét életre hívjuk 2013-ban Pas de Trois '13 néven. A kezdeményezés égisze alatt a Győri Balett és a Pécsi Balett vendégeskedett az OPERA balettegyüttesének otthonában, 2014-től pedig már a Szegedi Kortárs Balett társulata is csatlakozott az eseményhez, ennek megfelelően változott a program elnevezése is Pas de Quatres-ra. Azóta a műfaj rajongóinak nagy öröme – amikor van rá forrás – minden évadban egyszer, egy estén látható az ország négy legnagyobb balett társulata, az Erkel Színházban – és végre egymást is meg tudják tekinteni az együttesek, legalább a próbán. Az éves találkozók sorában az

Operaház felújítás miatti bezárása és az azzal egyidejűleg jelentkezett anyagi, elvonási problémák okoztak szünetet, szándékaink szerint 2024 tavaszától újra megrendezzük a Pas de Quatres-ot.

nagy iván nemzetközi balettgála

2014-ben hunyt el Nagy Iván nemzetközi híré balettművész, többszörös balettgazgató, aki visszavonulását követően – Solymosi Tamás ajánlásával – állt újra hazája szolgálatába, és a Magyar Állami Operaház művészeti főtanácsadójaként dolgozott velünk. Széles körű szakmai ismereteivel segítette a Magyar Nemzeti Balett munkáját, együttesünk tagjaiban pedig nagy űrt hagyott maga után. Emlékére évente nemzetközi balett gálaestet rendezünk, melyen a világ legjelentősebb társulatainak – Royal Ballet, English National Ballet, Bolsoj, Párizsi Opera és HeT National Ballet – szólistái és az OPERA balettegyüttesének művészei együtt tisztelegnek Nagy Iván szakmai és emberi nagysága előtt. És e napon adják át a Magyar Nemzeti Balett egy művészenek, mesterének, illetve közreműködőjének azt a Solymosi-díjat is, amely a decemberi *Diótörő*-sorozat legjobbjának jár. A Nagy Iván Nemzetközi Balettgálát sikerült meggyökeresíteni, immár elmaradhatatlan része az évadnak – és az egyetlen megmaradt lehetőség, amikor külföldi sztártáncosokat hívhatunk.

seregi-éj: a seregi-díj

2012 májusában szomorú esemény rázta meg a Magyar Nemzeti Balettet: elhunyt Seregi László. Emlékére díjat alapítottunk, e kitüntetéssel a Magyar Állami Operaház a hazai balett-történet egyik legmeghatározóbb, külföldön is elismert alakjának, a Kossuth-díjas koreográfusnak, Seregi Lászlónak állít emléket, életművének és munkásságának megőrzése és tovább hagyományozása céljából: a díj az aktív koreográfusgeneráció tehetséges alkotóinak elismerését szolgálja. A jelöltek közül a díjat a legrátermettebb, maradandó tartalmat és művészi értéket teremtő, egyéni stílust képviselő, aktív koreográfusnak ítélik oda, évente egy művésznek. Az elismerés – amely nem vándordíj – a klasszikus balett területén kívül alkotó művészeknek, így például kortárs- és színpadi tánc koreográfusoknak is odaítélhető. A zsűri tagjai: *Bán Teodóra* mint kezdeményező, *Kollár Eszter* mint az elhunyt művész párja, *Mihályi Gábor* mint a Magyar Táncművészek Szövetségének társelnöke, Kiss János mint az MTSZ másik társelnöke, *Solymosi Tamás* mint a Magyar Nemzeti Balett igazgatója. A díjjal relikvia jár (a *Seregi László* munkásságát jelképező szobor Krasznai János szobrászművész, korábbi kiváló ügyelők alkotása), valamint egy felkérés is, mely az OPERA következő évadának valamely koreográfiájára szól. A díjat mindig a Mester születésének hónapjában, májusban adjuk át, valamely – lehetőség szerint Seregi – előadás előtt, nyitott függöny mellett.

bbb balettverseny

Mivel a korábbi kezdeményezések elhaltak (pl. *Nurejev*), itt az ideje egy nemzetközi mércével is jelentős társulat otthonában megszervezni, évente megrendezni egy teljesen új típusú balettversenyt, amelynek nyitógaláján a balett Oscarját is kiosztaná a világ legnevesebb szakembereiből álló zsűri. A versenyen három fordulóban kell magát megméretnie a kandidálónak: megmutatni a kortárs táncmódot az Eiffel Műhelyház Bánffy termének színpadán, azután a magyar táncjátékra oly jellemző karakterességet, színészi kvalitást az Erkelben, és végül a klasszikus balett technikát egy nagy *Csajkovszkij*-balett apropóján az újranyitott Operaház színpadán. Ez a hármas mérítés és mérés ad különlegességet, remélhetően „BIG” jelzőt is a versenynek a világ baletteletében. A BBB Balettverseny éves költségvetése a rangot adó magas díjak és a zsűri, valamint a prémium szintű megrendezés miatt mintegy 300 millió Ft, amely e tekintetben kiállná az összehasonlítást a *Marton Éva Nemzetközi Énekversennyel*. Az OPERA minden szükséges ingatlannal, tudással és szakemberrel rendelkezik ehhez, a verseny dologi kiadásai azonban csak plusz támogatás révén teremthetők elő.

válasz extra igényekre

Az elmúlt években megtanultam, bár nem ment könnyen: bármekkora is egy klasszikus balett társulat, bármennyire is széleskörű képzést kapnak a művészek, és táncolnak az egyetemi órákon néptáncot, historikus táncokat, mai társastáncokat, modern mozgást, egy-egy operaelőadásba, de pl. a Bartók-TáncTriptichon Táncszvitjébe is csak módjával lehet, érdemes őket beállítani. Magyarán hiába a fizetési listán lévő 120 táncos (jó, ebből mindig többen sérültek, többen gyermeket várnak stb.), mindig hiány van belőlük. Tényleg nehéz elhinni, de ha a rendező hip-hopot kér, vagy rusztikus néptáncot, kiöregedett táncos figurákat (volt ilyen, *Vidnyánszky Attila a Bánk bánban*), bajban vagyunk. Természetesen meg tudnánk oldani, ahogy egy szívsebész is operál agyat, ha muszáj, csak az nem lesz „olyan”. A mostanában rendszeres, és a gazdasági és háborús válsággal hosszabb időre beköszöntött szűkebb finanszírozás nyomán el kellett jutnunk addig az igazságig: olyan kérését nem teljesíthetjük rendezőnek vagy koreográfusnak, amely kapacitással mi magunk nem bírunk. Ahogy nem tudunk szélesebb, magasabb vagy mélyebb színpadot sem adni a meglévők fizikai adottságainál, úgy kell tudnia választani minden alkotónak az ország messze legnagyobb művészeti intézményének tényleg színes kínálatából. Ami viszont nincs a palettán, azzal nem lehet festeni. Kéretik ezt számításba venni: nehéz időkben, de ma már úgy gondolom, normál ügymenet mellett is az önellátás tartja pénzügyi és mentális rendben az intézményt.

magyar nemzeti balett intézet

Az utóbbi évtizedek egyre sekélyebb felvételi merítése folytán előállt utánpótlási probléma hosszútávra ásta alá az OPERA balettegyüttesének nemzeti jellegét. Mert azért abban a minőség rendíthetetlen őrei is egyetértenek velem és legnagyobb kritikusaikkal is, hogy teljesen nem szabad elveszíteni a nemzeti kontrollt az együttes felett. Kell lennie valamiféle „aranyrészvénynek” akár még – átmeneti – kisebbségbe fordulás esetén is. Nem azért, mert sovinizmus bujkálna bennünk, hanem a magyar balettművészet fennmaradása miatt érzett felelősségből. Ha nincs magyar példa, nem lesz magyar jelentkező a balettképző intézményekbe, és a folyamat néhány évtized alatt oda juthat, hogy ha bár lesz is csekély számú magyar végzős, azok már olyan vékony merítésből jönnek, hogy a válogatott nemzetközi csapat szintjét megütni nem tudják. Elborzasztóak a számok, azt hihetnénk, hogy ez a távoli jövő, ám a balettképzés demográfiája már most az összedőlés állapotában van. Míg a nyolcvanas évek elején 3.000 jelentkezőből rostáltak a Balettintézetben, ma már masszívan 100 alatti a felvételizők száma, és nem sokkal több fiú adja be a papírját, mint a felvehető helyek összege. Végzett nemrég olyan évfolyam a Magyar Táncművészeti Egyetemen (MTE) klasszikus szakán, amelynek nem volt fiú növendéke, és olyan is, amelyre csak fizetős képzésen részt külföldi hallgatók jártak. Mivel az MTE-vel való kapcsolat az utóbbi években nem felhőtlen, sőt valójában még a helyzetértékelésünk is különböző, az OPERA még 2017 elején elszánta magát saját, magyar utánpótlási fiiláléjának megszervezésére. És most egy kis óhatatlan intézménytörténet. A magyar balett szűk kétszáz éves történetének östörténeti fejezetében van egy fontos szereplő, akit nem ismer a nagyközönség. Egy *Campilli* nevű olasz úr, aki egyáltalán megalapozta a Nemzeti Színház, majd az Operaház balett tagozatának működését, több mint negyven éven át szisztematikusan közelítve a minőséget az ab ovo előrébb járt Bécséhez – ám bár a képzés kevésbé érdekelte. A hetvenhárom évvel később született Nádas Ferenc viszont nemcsak az első magyar születésű szólótáncosa az Operaháznak (1917-ben veszi fel Bánffy Miklós, tehát 70 éven át külföldiek táncoltak...), de 1936-tól 13 boldog éven át magániskolában taníthatja a tehetségeket. Mindez pedig az Operaházzal szemközt lévő Dreschler-palota lakásaiban történt, amelyekből az államosítás után, 1949-ben – szovjet mintára – kialakítják az Állami Balettintézetet. Ez ötven évig működik itt, majd az ezredfordulón új zuglói campusba megy az akkorra már Magyar Táncművészeti Főiskola (mára: Magyar Táncművészeti Egyetem), és a Balettintézet egykori épülete kiürül. Ennek 23 éve, ekkor indult meg a két intézmény fizikai távolodásból is eredő szétcsúszása. Mára az egykor volt magániskola egyetemmé lett, sok másféle táncos szakkal, saját balettprodukciókkal, fizetős képzésű külföldiekkel, akiket nem feladata „elhelyezni” a pályán – és az intézmény hatókörén kívül esik az a társadalmi-szociológiai változás, amely az intellektuális munka, a művész felkészülésbe beletett tíz-tizenöt évének elértéktelenedését hozta, és a celebekhez képest az életüket rátévő balettnövendékek által átélt tanulási folyamatot tortúrának címkézte át. Ebben a megsüllyedt kultúrértékrendű, kommercializálódott környezetben komolyan énekelni tanulni se sikk, de a klasszikus balett talán a legnagyobb esést szenvedte el a szülők szemében, dacára a *Fekete hattyú* vagy a *Balerina* c. filmeknek is. Drága magánórák, sok reménykedés, tíz év főiskola, bizonytalan karrier, cigányélet, sérülés, féltékenység, kiszúrás, fiatalon elhervadás, semmi másra nem

értés – mindenki ezt a mantrát ismétli magában, ha arról kerülne szó, hogy a kiskamasz lányát-fiát kellene balettpályára állítania. Ebben a vigasztalan helyzetben kellett a maga útjára lépni az OPERÁ-nak, újra összenőnie egy balettképző hellyel – ehhez viszont azt létre kellett hoznia. A terv a következő volt: mivel a felfejlesztett Magyar Nemzeti Balett háza táján, tehát az Operaház III. emeletén minden szükséges megvan legalábbis a kezdéshez (balettmesterek, termék, öltözők, reggeli lyukak a napirendben – és példaképek és előadási feladatok is, szép számmal), a nagy gondot nem ez jelenti majd, hanem a toborzás, amelyről tudtuk, nagyon nehéz lesz. Ráadásul mi nem vagyunk egyetem, hanem előadóművészeti intézmény, amelynek ugyan statutuumába foglalt kötelessége az utánpótlás kutatása és nevelése, de erre egy forintja sincs. Fizetős lesz tehát a képzés, legfeljebb a kiváló előmenetel és/vagy szociális helyzet szül ösztöndíjakat. Az intézetecske 2017 őszén 80 kiválogatott gyermekkel indult – nem hittünk a szemünknek, amikor bőven 100 feletti jelentkező érkezett a személyes találkozásra. Decemberben a legügyesebbek már felléptek a *Diótörő* legegyszerűbb gyermekstatisztajeleneteiben, de más előadásokban is átestek többek a tűzkeresztségen. Év végén ahogy szokás, innen is menni kellett néhány kisebb tehetségű vagy kevésbé szorgalmas nebulónak, de sokkal több jött helyettük. 2022 őszén már az aktív létszám is stabilan 100 fölé emelkedik, rostálhatók a jelentkezők és a hallgatók is: megnyílt a lehetősége egy akkreditált új intézménynek, amely sokszorta inkább képes lehet friss, honi erőkkal ellátni a Magyar Nemzeti Balettet – egy álom válik valóra a szemünk előtt! A hely természetesen nem lesz elég a felmenő rendszer kiszolgálására még akkor sem, ha az Operaház negyedik emeletén az ún. alsó festő műteremből a Campilli összbalett teremt alakítottunk ki. (Az Opera Campus fejezetrészben olvasható, milyen ingatlanakvizíciót tervezünk ahhoz, hogy magunk mellett tudhassuk kis művészpallántáinkat, s hogy miként képzeljük az ugyancsak elengedhetetlen közismereti oktatást.)

infrastruktúra-fejlesztés

A Magyar Nemzeti Balett az Operaház rekonstrukciójának egyik fontos elemeként megkapta a negyedik emelet természetes megvilágítású, funkciója szerint korábbi Alsó festőtermet (most: Campilli összbalett terem), új berendezést kapott a harmadik emelet három különböző méretű próbaterme (Seregi, Nádasai és Harangozó), továbbá az Eiffel Műhelyház 2022-ben kialakított próbacentrumában egy közepes méretű, nagy belmagasságú újabb balett teremt alakítottunk ki, amely a Bánffy terem színpadára szánt táncművek próbái során és az előadások előtti melegítésnél jöhet jól (Cieplinsky balett gyakorló). A szauna, a több erősítő szoba és a green room mellett a masszázs is külön e célra dedikált helyiségben folyhat. Összességében tehát a 120 fős balett együttes 5 jól használható és vadonatúj gépészetű, berendezésű gyakorlót használhat, működésének komfortját egyéb funkciók is segítik: ez az ellátottság a Magyar Nemzeti Balett fennállása óta sosem látott, európai értelemben véve is rendben lévő helyzetet eredményez 2022-től.

magyar táncművészeti egyetem: viszony és jövő

Ugyanitt fontos megjegyezni, hogy természetesen számunkra világos, hogy az MTE személyében létezik jól felszerelt, akkreditált magyar intézmény, amely adott esetben – rendes toborzás vagy „felhordás” meglétével – képes lehetne újra megfelelő számban kiváló minőségű magyar balettművészek képzésére is. Azonban ahhoz, hogy frissen nekilódult és sikerrel kecsegtető Balettintézetünk az Egyetem első lépcsője legyen, a felsőoktatási intézmény vezetésében és velünk kialakított viszonyában változás kell(ene), továbbá az OPERA együttese mindenkor balettigazgatójának (vagy delegáltjának) kellene betöltenie a balettszakmai rektorhelyettes posztját. Ennek a szakmai pozíciónak a megszerzése és a klasszikus balettképzés felügyelete nélkül ez a mindenképp „egycsöves” rendszer – ti. csak az OPERÁ-ban működik tisztán klasszikus együttes, képzés és diplomaszerezési lehetősége pedig csak az MTE-n van – nem működtethető a számunkra, de ez az út is járható az Opera Campus alakuló-épülő rendszerében. (Elvégre nincs abból problémája, csak haszna Magyarországnak, hogy nemcsak Budapesten lehet jogot tanulni, vagy hogy történész diplomát több fővárosi egyetem is kiállíthat.) Abban sincs hiba, ha valaki más játszik operát Magyarországon – vagy akár Budapesten – rajtunk kívül, elő is fordul: ugyanígy nyitottságot és stratégiai nyugalmat kívánok az alapítványi formában finanszírozott Magyar Táncművészeti Egyetemnek, ahol nem szabadna attól zavarnak támadnia, hogy kilométerekre tőle folyik egy fizetős képzés. Ugyanakkor továbbra is a legfontosabb a kinyújtott kéz: a két intézmény az SZFE és a Nemzeti Színház perszonaluniójának mintájára ha szervesítené együttműködését, és nemcsak az egyetem szerezne hozzáférést az OPERA előadásaihoz, hanem az OPERA is az egyetem képzéséhez, optimálisan hasznosítaná az adóforintokat, és képes lenne ebből a rendszerből a külföldi példákra is bátran alapozható együttműködést, a szinergiákat kinyerni.

darabok a következő ciklusra (11)

Neumeier: *A kaméliás hölgy*

Eifmann: *A Pygmalion-hatás*

Mirzojan/Prokofjeva/Solymosi: *A bajadér*

egy Lightfoot egyfelvonásos

Wheeldon: *Alice Csodaországban*

Balanchine: *Jewels*

Messerer: *Class Concert*

Petit: *Carmen*

Robbins: *West Side Story*

Venekei: *A csodálatos mandarin*

Várnagy: *Táncsvit*

egy méregfog win-win kihúzása

Röviden újra bemutatom két, egyaránt a KIM felügyelete alá tartozó intézmény ambivalens viszonyát, majd lehetséges békéjét, és felvillanthatom kölcsönösen gyümölcsöző együttműködésének megoldását is.

A világ minden nagyobb operaházának van saját balett társulata (kivétel: Metropolitan Opera, New York), így ezen házaknak létezik saját balettiskolájuk is. Ezek a képzőhelyek ráépülnek az operaházi struktúrára: plusz balett termeket és közismereti képzést külön igényelnek ugyan, ám a mesterségbeli tudást jelentő művészek, a példaképek, balettmesterek, fellépési lehetőségek mind ott várnak a növendékekre. Így volt ez Budapesten is. Több fázisra bomlott az első 120 esztendő: az Operaházban nevelkedtek a táncosok, majd 1938-tól a szemközti Drechsler palotában berendezett magániskolában, amelyet az Operaház balettigazgatója vezetett. 1949-ben ebből Állami Balettintézetet csináltak, de az operaházi perszonalunió maradt, és még fél évszázadon át nemcsak fizikai közelségben – egyetlen zebra távolságra –, de az operaházi balettigazgatók hivatali, majd szakmai felügyelete mellett zajlott a képzés. Az új évezredben az Intézetből Főiskola lett, és Zuglóba vitték, ekkor detektálták a szakadás első jeleit. Néhány éve már egyetemi rangot is kapott, és korántsem csak balettképzést visz a Magyar Táncművészeti Egyetem, hanem néptáncot, kortárs táncot, színházi táncot, koreográfus-képzést is, jól felszerelt campusán.

(Az egyetem gyakran hangoztatja, hogy Európában csak 3 ilyen típusú intézmény létezik, ám ez a „különlegesség” éppen a struktúra gyengéire is rámutat: a legerősebb, legnagyobb balettegyüttesek mind saját iskolával rendelkeznek. Ezzel együtt a Magyar Állami Operaház balett-utánpótlása saját iskolából vagy szervesen működő Egyetemről ugyanúgy megoldható volna.)

A magyar táncszakma kicsi, zárt és túlélésre rendezkedett be, még a kritikusok is részei az érdekközösségnek, amelyet a közös múlt és a neveltetés csirizel össze. A lapok eleve leosztottak, és amikor 2010-ben először egy azeri mester, *Ildar Alijev* az OPERA balettegyüttesének élén rövid ideig megjelent, nagy zavart okozott és ellenállást váltott ki. 2011 őszén már az én vezetésemnek balettigazgatója ült a székben, magyar művész, akinek viszont nagyon erős nemzetközi karrierje volt addig, az érdemes és kiváló művész, *Solymosi Tamás*. Bátyjával, a Kossuth-díjas *Zoltánnal* együtt a legjobb külföldi társulatok szólistái voltak, valóban megismerték azt a nemzetközi gyakorlatot, amely sokfelől érkezett, magasan képzett táncosok nagy fegyellemmel történő egy irányba állítására, és ezzel a közönség elvarázsolására vezet. Bár *Solymosi Tamás* végig vigyázott arra, hogy idehaza is táncoljon vendégművészként, a hazai zárt sündisznó-alakzat nem engedte magához közel, a balettpedagógusi és koreográfusi szakokat elvégezhetette, de már a DLA-t máshol kellett elindítania, és 2006-ban megszerzett főiskolai pozíciójából is kiszorították, végül óraadó balettmesteri lehetősége is megszűnt.

Nyilván tisztelet az igen kevés számú kivételnek, de a Magyar Táncművészeti Egyetemet ma ugyanaz a kör és az ő szellemi „leszármazottai” vezetik, mint a rendszerváltás előtt: az SZFE átalakítás előtti helyzetét találjuk itt is. És az ennek megfelelő szűkkörűséget, egymást dicsérő zárt láncolatot, a klasszikus balett szak bemeneti oldalán a toborzás gyatra eredményét, kimeneti oldalán pedig azt a jelenséget, amely több külföldi, fizetős növendéket visz vizsgára, mint magyart – és előfordul, hogy fiú nem is kerül az évfolyamba.

Magyarországon klasszikus balettképzésre leginkább a Magyar Nemzeti Balett tagjainak, tehát az OPERA balettművészeinek van szüksége, ez az egyetlen spicc cipőt használó társulat. Ha a magyar oktatási rendszer „egycsöves” marad, akkor nem az operaházi felvételin, hanem az MTE felvételijén dől el a Magyar Nemzeti Balett (és tagjainak) sorsa. Ez nyilván lehetetlen, az OPERA szakmai vezetése nem függhet ilyen direkt módon egy tőle viszont elhatárolódott módon működő képzőintézménytől. Ráadásul a tánc valóban nemzetközi műfaj, az MNB egy-egy nyitott pozíciójára a világból ma már több mint ezer jelentkezés érkezik, és a néző a magasan képzett, bravúros balettművészt és a teljesítményt méltányolja, nem a származást.

A Magyar Nemzeti Balett neve valójában az állami fenntartást jelenti a táncvilágban, és sehol nem következik ebből nemzeti homogenitás. Ugyanakkor a Magyar Állami Operaház a legszívesebben javítaná a magyarok arányát a 120 fős társulaton belül, ám ahhoz minimumfeltételként az kellene, hogy évente 5-6 csillagos ötös végzettségű magyar balettművész diplomázhasson az MTE-n, fiúk-lányok vegyesen, és közülük mind itthon képzelje el a karrierjét, még hozzá klasszikus társulatban (mehetnek külföldre is, kortárs tánccsapatba is). Tehát inkább 10 kitűnő magyar táncos kellene ehhez – ezzel szemben évente 1-2 végez ilyen szinten – magyarán az MNB a jelenlegi MTE képzésre alapozva nem tudja a magyarok arányát még csak tartani sem, nemhogy fordítani rajta.

Mivel más lehetőség nem kínálkozott, az OPERÁ-val be kívántuk bizonyítani, hogy még fizetős képzéssel is lehet eredményesebb toborzást, alapoktatást indítani, mint azt az MTE – a problémát el nem ismerve, azzal szembesülni nem kívánva – teszi, illetve nem teszi. Ezért 2016 nyarán meghirdettük és elindítottuk a Magyar Nemzeti Balett Intézetet, amely azonnal több mint százfős jelentkezéssel, 80 főnyi felvett növendékkel kezdett. Ma 120 kis magyar gyermek tanul nálunk, de megfelelő infrastruktúra nincs az Operaházban erre, közpénzt nem használunk és nem is használhatunk, ahogy közismeretet is szétszórva, nehéz egyeztetésekkel tanulhatnak a gyerekek.

Az egyetem a helyzetet nehezen viseli. Ingerli őket az MNBI léte, az övékével összemérhető versenyeredmények, a rengeteg lehetőség, amelyet színpadon is nyújtani tudunk a hozzánk járó növendékeknek. Többször robbantottak már ki emiatt sajtóbéli vitát is, az elmúlt héten újrakezdték egy már féléve lenyugtatott kérdést az Indexen. A rektor asszony – úgy vélem, a kuratórium elnöke által felbízva – megint a liberális sajtón keresztül sajnálta le az OPERA fizetős képzését, amelyet viszont most már sem a szülők, sem az oktatók nem hagytak szó nélkül. Most már én sem tudom csendesíteni őket, a nyílt levél a Minisztérium saját magazin-oldalán is megjelent.

Az, hogy valaki vétett, és károkat okozott a Magyar Állami Operaháznak és rajta keresztül a Kulturális és Innovációs Minisztériumnak is, nem kérdés – s hogy épp az elhúzódozó főigazgatói pályázatát végjátékában tette megint tereppé az ellenzéki sajtót, ugyancsak tény. Kinek lehet

ez az érdeke? Az én tisztem ugyanakkor, hogy megoldási javaslattal is éljek, elvégre ezek keresése, a közjó elősegítése működésünk lényege. Az egész szakmai ellenségeskedés feloldása és az MTE „rendszerváltoztatása” egybefűzhető, s eminens érdekként a növendékek sorsa, a régmúlt haladó elveinek használata és a magyar táncoktatás jövője lehetne sorvezetőnk.

Szeretnénk feleleveníteni tehát korábbi javaslatunkat:

- kapjon az OPERA mindenkori balettigazgatója rektor-helyettesi posztot az MTE-n, felügyelve ezzel a klasszikus balett szakágat (akár új státus létesítésével, a pozíció épp addig tart, ameddig operaházi megbízatása, majd váltja őt a következő igazgató)
- a balettigazgató vigyen osztályt is, tevőlegesen is segítsen felpörgetni a képzést
- az OPERA mindenkori főigazgató-helyettese kerüljön az MTE kuratóriumába vagy felügyelőbizottságába
- az OPERA Balettintézete legyen az MTE felhordó iskolája, amely óvodás kortól fizetős szakkörként, általános iskolai alsó tagozatban pedig művészeti iskolaként működik (a gyerekek pedig 10 éves korban felvételiznek az MTE-re, így segítve a toborzást)

Hasonló szisztéma (még szorosabb személyi összefüggéssel) működik az SZFÉ-n, és a modellváltás küszöbén álló Zeneakadémián is van erre százéves gyakorlat (az opera osztály vezetője az OPERA művészeti igazgatója/főrendezője), és karmesterképző vezetője az OPERA főzeneigazgatója, és menedzsmenti szerepvállalásban is (operai főigazgató) ebben az irányba kell haladni. Ugyanis a Magyar Állami Operaház nem csupán a legnagyobb magyar kulturális intézmény, de e három egyetem, továbbá a két képzőművészeti (Képző, Moholy) legnagyobb piaca is. Ha balettiskolánkat ilyen szerves együttműködéssel hajlíthatjuk az MTE „alá”, akkor az OPERA lényegesen kisebb beruházást kell csak végrehajtson az Eiffel területén, az OPERA Campus terv keretében. Ez ugyancsak a közjavakkal történő optimális gazdálkodást jelentené.

Több kérdést is igyekeztem röviden érinteni, ezek azonban összefüggenek. Azt szeretném elérni, hogy az OPERA intézményére a fenntartó Minisztérium se csak az egyik színházaként tekintsen, hanem komplex egészre, amely elődeinktől öröklötten a világ egyik legnagyobb előadóművészeti szervezete, amely a magyar kultúrának és igen, a felsőoktatásnak is zászlóshajója. Úgy vélem, mind az elmúlt 12 esztendőben a világ legjobb együttesei közé magát felküzdő Magyar Nemzeti Balett, mind az MTE megérdemelné a kiépített szerves együttműködés lehetőségét.

számok

OPERA, Magyar Nemzeti Balett (120 művész: 71 lány, 49 fiú – 60 külföldi, 60 magyar, de van köztük számos friss állampolgár)

Magyar Táncművészeti Egyetem (klasszikus balett, végzős évfolyam: általában 10-12 növendék, kb. a fele magyar, néha nincs köztük fiú, vannak gyenge osztályzatúak is)

MNBI (OPERA Balettintézete: 120 gyermek, 95%-a magyar, nincs állami támogatása)

Magyar Nemzeti Balett minőségi kategóriája: Royal Ballet (London), Opera de Paris, Bolshoi Ballet (Moszkva), Mariinszky Ballet (Szentpétervár), American Ballet Theatre (New York) – ezekben az együttesekben jelenleg nincs magyar táncos, csak a budapestiben.

Bécsi Opera Balettegyüttese: a százfős társulatban 10 alatti az osztrákok száma

Győri Balett: 20 magyar, 8 külföldi

Fehérvár City Balett: 1 magyar, 10 külföldi

Szegedi Kortárs Balett: 6 magyar, 9 külföldi

Pécsi Balett: 16 magyar, 4 külföldi

Sopron Balett: 4 magyar, 6 külföldi

Végzősök az utóbbi négy évben Magyar Táncművészeti Egyetemen:

2020: 10 lányból 7 magyar, 3 külföldi, fiú végzős nem volt (Ellenrieder Rubinát, Szelényi Dórát felvettük, Nagy Franciska Eszternek szerződést ajánlottunk, de nem fogadta el, Bécsbe ment, az édesapjához. Jelenleg már Győrben táncol – a karban)

2021: 7 fiúból 4 magyar, 6 lányból 1 magyar (Topolánszky Vincét vettük fel)

2022: 8 fiúból 3 magyar 5 külföldi, 5 lányból 2 magyar, 3 külföldi (Fülöp Annát, Cserhádi Gergelyt vettük fel)

2023: 5 fiúból 2 magyar, 3 külföldi, 10 lányból 3 magyar, 7 külföldi (nem vettünk fel senkit)

Az utóbbi 10 évben 19 végzőst szerződtettünk a Magyar Táncművészeti Egyetemről, közülük 16 magyart. (Nem számoltuk ide azokat, mert nagyon nehéz, akik egy-két-sok év külföldi bolyongás után találtak haza hozzánk.)

zenekar / énekkar / gyermekkar

legnagyobbként idehaza, legnagyobbak között a világban

A Magyar Állami Operaház művészi tevékenységének motorja a szimfonikus zenekar. A jelenleg 220 státussal bíró együttes Magyarországon messze a legnagyobb, de az egész világ 5-10 legnépesebb zenekara között tartják számon. (Európában a Párizsi Opera Zenekara, a prágai Nemzeti Színházé, a moszkvai Bolsój Operá és a szentpétervári Mariinszkij Színházé veszi fel velünk a versenyt létszámban – például a szintén nagyhírű és egyetlen színháza mellett jelentős koncerttevékenységet is mutató Bécsi Filharmonikusok illetve a Bajor Állami Zenekar csak 150, illetve 144 muzsikust tart állásban, ugyanakkor náluk a foglalkoztatás lehetőségei nagyon mások, sokkal rugalmasabbak, a zenekari tagok is sokkal inkább érdekeltek benne, Bécs esetében magukat irányítják 150 esztendőes egyesületként.) Csakúgy, mint a balettnál, az Erkel Színház 2013-as őszi újrainvitása státuszbeli konzekvenciákkal járt a zenekar esetében is, hiszen két színház folyamatos ellátásához a mi operai bikkfanyelvünk szerint három olyan együttes kell, amely szimultán el tudja játszani Verdi Rigolettóját, Mozart Don Giovanniát és Bartók Kékszakkállúját, mindegyiket az előírt besetzungban. Ez a háromszoros-négyeszes zenekari összeállítás a garanciája annak, hogy párhuzamosan – tehát azonos időben – előadhat legalább két játszóhelyen (egy nagyzenekaros árokban és egy kamaraegyütteses formációval az árokban) nagy opuszokat, időnként pedig mellettük egy harmadik nagyzenekaros formáció is játszhat. (Ha épp nem egyazon időben kell muzsikálniuk, akkor a harmadik együttes vagy pihen, vagy próbál. A zenekar bővítése az Erkel Színház 2013 őszi újrainvitásával megkezdődött, és a 2016/17-es évben jutott nyugvópontra a bonyolult, de a muzsikuskok önbecsülését és az együttes morálját is alapszinten meghatározó próbajátékok tisztázásával, immáron a harmadik zenei vezetés, Kocsár Balázs főzeneigazgatása alatt. A bővítés rávilágított a legfontosabb problémákra: az OPERA zenekarának ügye – talán nem meglepő, ha általánosítva azt írom: innen fakadólag is az OPERA egészének dolga – külön kezelendő más zenekarokétól, intézményekétől. Hisz természetesen nem tudjuk elhalászni azt a fiatal muzsikust, aki látja, hogy koncertdobogón, feleannyi munkával többet keres, mint itt az árokban. Azt sem, aki mérlegre teszi, hogy máshol még többet utazhat, külföldre is sokat, ami a mi esetünkben a rezidens helyzet és az operai produkciók mérete miatt jóval korlátosabb. Ezt a diszkrepanciát csakis az anyagiak rendezése, az operai presztízs növelése enyhítheti, ezért is volt fontos felismerés, hogy a zenekari művészek, akik minden előadáson, opera- és baletttestéken is játszanak, így valóban az intézmény motorjai, őket tehát semmilyen fejlesztésből kihagyni nem lehet. Munkakörülményeiket, hangszerparkjukat javítani kell, keresetüket elsőként és folyamatosan növelni. Az áttörés, sajnos még várat magára: egy végső állapotában 220 fős szimfonikus (ez esetben, a régi, pontos szóhasználattal inkább: filharmonikus) együttes bérét fel kell zárkóztatni a körülírt együtteseké mellé – és akkor már csak az elvégzendő feladat nagysága és az árokbéli helyzet miatt néha depresszív hangulat

jelent különbséget... Ha ezt nem tesszük meg, ha a fenntartó ebben nem tud partner lenni, csak átjáróház leszünk, dobantó a körülírt két-három koncertzenekarba vagy külföldre készülő művészek számára, miközben az OPERA csak az életüket idekötő, humán „beruházásra” érdemes muzikusokkal tud mit kezdeni, épp a hatalmas repertoár és a műfajok elasztikus követése, a zenekari játék speciális színpadi figyelmének képessége miatt is.

próbatermek, gyakorlók, öltözők, irodák

Amikor a kormányzat elfogadta segítő szándékkal megfogalmazott javaslatunkat, és ennek nyomán az MR együttese foglalták el Jókai utcai zenekari komplexumunkat, tizenkilencre húztunk lapot. Egyéves lobbitevékenységgel és féléves kemény építőmunkával, valamint a Miniszterelnökség elhivatott munkatársainak értő pénzügyi segítségével sikerült az OPERA próbacentrumát az Eiffel Műhelyház belsejében létrehozni. A parkolók nélküli lelakott helyiségek után gyönyörű és kényelmes, tervezett akusztikájú tereket használhatunk, jó közlekedéssel, parkolókkal. Tudtuk ugyanis, hogy a zenekar sikere a művészek egyéni sikerességére, fenntartott tudására épül. Ugyanolyan lényeges gyakorlólhelyiségek létesítése ehhez, mint a megfelelő próbaterem a teljes zenekari létszám kiszolgálására. Egy 220 fős együttes számos tagja nem tud otthon gyakorolni, ennek oka a lakáskörülményben (áthallás) éppúgy gyökerezhet, ahogy a hangszer jellegében (pl. rézfúvós) vagy méretében is (ütő). Ezért az Operaházban külön rézfúvós termeket hoztunk létre a szuterénben, az Eiffel Műhelyházban ütőtermet építettünk, valamint a tetőtérben 6 különböző, kisebb, ablaktalan, de légkondicionált helyiséget alakítottunk ki a zenekar tagjai számára. Az ütőterem tőszomszédságában nyitott, de elkerített részen lehetőség van a nagy hangszertokok és ládák tárolására, ide külön polcrendszer is épül az OPERA lakatosműhelyének gyártásában. Mindezekon túl az Eiffelben külön zenekari folyosó is létesült, amelyből koncertmesteri szoba nyílik, és további gyakorlótermek mellett (ezeket esetenként az énekesek korrepetálására is használják) a zenekari irodák is itt nyertek elhelyezést az altisztekkel és a hangszertárolókkal együtt. Nem szabad elfeledkezni a zenekari művész komfortfokának egy további lényeges eleméről, az öltözőről. Az Erkel Színházba egyik első dolgunk volt 2013-ban a csoportos öltözők rendbeszedése. Az Operaházban 135 éven át nem létezett zenekari öltöző, egyszerűen Ybl Miklósnak nem kellett ilyet terveznie (a kizárólag férfiakból álló hangszeres együttes eleve frakkban érkezett, kezében saját instrumentumával, így egyetlen fogással beérték, ahova a felöltő került). Az utóbbi évtizedekben, persze, változott az igény, a zenekar fele ma már hölgyekből áll, és senki sem mászkál az utcán és a metrón sem frakkban, ám csak a nézőtér alatti patkófolyosó maradt, ahol balkáni körülmények között öltöztek át a művészek, seprűnyélen átdobott drapéria oldotta meg a „koedukációt.” Az OPERA első kérése volt, hogy az Eiffelbe kiköltöző asztalosműhely kétszintes objektumában zenekari öltözőt lehessen kialakítani, ami ráadásul mintaszerű ipari műemlék környezetben is jött létre 2022-re. Az Eiffel Műhelyházba pedig eleve hetven méteres öltözősor épült, ott egyszerre 6 csoportos tár 12 egységének 400 művésze is öltözhet, a zenekari művészek számára hangszertároló

helyiségeket is kialakítottunk. Összességében elmondható tehát, hogy a főzeneigazgató és a zenekari igazgató operaházi irodáit megtartva és néhány hangolót, tárolóhelyiséget az Ybl palotában is az instrumentumok szolgálatába állítva az Eiffel Műhelyházban olyan koncentrált, új zenekari ingatlanportfolió jött létre, amely immár képes az együttes európai szintű kiszolgálására.

hangszerbeszerzési programok

A megelőző évtizedekhez képest óriásit lépett előre a Magyar Állami Operaház hangszereinek állapota: nemcsak a zenekari muzikusok alkotnak sokkal sikeresebb, feltűnően erős zenekart, azt egyre jobb hangszerek segítségével tehetik. (Ma már az előadások végén a zenekari fénnyel kísért zenekari taps igazi ovációvá fajult, látványos visszaigazolásként a belefektetett munkának és a fiatalításnak, a minőség szem előtt tartásának.) Nemessányi mesterhegedűt kapott az egyik koncertmester, egyedi trombitákat készítettünk Svájcban művészeink sajátos ergonómiája szerint, három mesterhárfaát vásároltunk Olaszországból, aranyfuvolát, oboákat szereztünk be, és az ütő szólam az utóbbi ötven esztendő legnagyobb hangszervásárlását bonyolíthatta le, továbbá vadonatúj zenekari székgarnitúra, kottaállvány- és lámpakészlet is érkezett. Ugyanakkor fontos elmondani, hogy ez a zenekar létszámából és a próbahelyek és zenekari árkok számossága miatt lényegesen nagyobb hangszerfejlesztéssel tudná csak tartani az iramot a mértékadó magyar együttesekkel (hogy az európaiakról ne is szóljunk), a Budapesti Fesztiválzenekarral, a Concerto Budapesttel és a Nemzeti Filharmonikus Zenekarral. Ha ugyanis az Eiffel Műhelyházban található három helyszínt, a Fricsay stúdiót, a Ferencsik zenetermet és a Bánffy terem zenekari árkaát a viszonylag könnyű, szinteltolás nélküli transzport lehetősége miatt egyetlen lokációnak tekintjük, akkor is ott van még az Erkel Színház és az Operaház zenekari árka, magyarán legalább három garnitúra ütős, bőgős és hárfa-készlet, valamint tuba volna szükséges (ezek a nehezen szállítható hangszerek, illetve az orgonák, cimbalmok, cseleszta stb.), amelyek jelentős amortizációt szenvednek el mozgatóskor. És még ebben az esetben nem is számoltunk azzal, mi van, ha a Eiffelben paralel két helyszínen folyik zenekari próba, illetve próba vagy előadás... Az éves valós hangszerigény bőven elviselné a 100 milliós nagyságrendet, ennek mintegy kétharmadára van közbeszerzés alóli mentességünk, ám forrásunk csak szökőévente. Fontos cél elérni, hogy miként a légalapáncsos ember és a darukezelő sem otthonról hozza a saját eszközét, úgy a Magyar Állami Operaház magasan képzett hangszeres művésze se a saját instrumentumát legyen kénytelen munkahelyén az állam szolgálatába állítani.

digitális próbapartner

Mindig keressük annak a módját, miként lehetne a kollégák munkáját segíteni, hatékonyabbá tenni a törvényileg rendelt idő eltöltését a felkészülésben. Ezt segítheti az a példa nélkül álló program, amelyben iPad készüléket kap valamennyi énekkari és zenekari tag, és a rajtuk futtatott programok révén a szólamok elsajátítása, az együttjáték érzetének gyakorlása könnyebb lehet, vagy akár – kóruszólam esetén – a kiejtés hangmintája is segíthet a mű megtanulásában. Az eszközök használatától azt is várjuk, hogy a kollégák és a művészeti vezetés új és még újabb saját ötletei, ezek nyomán pedig szoftverek, megosztási és kontrollfolyamatok révén egyre több zenei és szervezési segítséget kapnak a zenekari és énekkari művészek, tehát kvázi önmagát fejlessze ez a most kiépítendő rendszer. Saját javaslataim között szerepel a zenekari kottába éppúgy, mint a kórusverzióba belevezethető szöveg, fordítás, fonetika, előre beírt instrukciókészlet, hogy a hangszeres művészek is egyre inkább a színpadi produkció részének érezzék magukat. Egy ilyen eszköz módot kínál az adott mű színpadképi prezentációjának beillesztésére is, amely az énekkart a rögzítésben és a felidézésben is segíti – a zenekar számára pedig néhány színpadi totálfotó ugyancsak hasznos lehet a komplex együttműködés kapcsán. Mivel terveim szerint a digitális ceruzával ellátott berendezések a próbákön (énekkar) és az előadásokon (zenekar) is használatban lennének, valóban egészen széles spektrumon lenne képes változtatni ez a szisztéma a mai operai gyakorlaton. Gondoljunk csak a karmesteri, karnagyí bejegyzések azonnali, hibátlan és egységes átvezetésére, különböző karmesterek különböző utasításverzióinak nyilvántartására, a darab húzásaira, időszakos változásaira, a papír fénylésének, a fény falra vetülésének a kiküszöbölésére, változtathatóságára. De ennek a digitális újításnak a révén csökken az OPERA papírfelhasználása, a kollégák táskájának súlya, a kottatár feladattömege, sőt, ennek okán nagyobb zenekari sötétet lehet elérni az árokban, mint a kottapultot világító lámpákkal. (A zenekari muzsikusok lapozópedált is kapnak eszközükhöz, így ütemekre nem is esik ki pl. a tuttiból egy-egy kolléga minden pultnál.) A Digitális próbapartner program 2023 során indul, és ha a társmínisztériumi segítséget indokolják a tapasztalatok, hamarosan tervezzük kiterjesztését a balett társulatra is, ahol főleg a próbák, próbaelemek és előadások visszajátszása, a különböző anyagok szemléltetése kapcsán remélünk segítséget e rendszertől.

zenekari akadémia

Minden komoly szimfonikus együttes igyekszik a saját stílusát, erényeit átörökíteni, és nem abban hinni, hogy a nyugdíjazás és az újak felvételének lassú keveredést jelentő módja érintetlenül hagyja a nagy közös tudást. A próbajátékokon való kiváló szereplés sem mindig garancia arra, hogy sikeres operai pálya elé néz-e a muzsikus, illetve, hogy ha marad is, kívánatos irányba húzza-e a szekeret – arról nem is beszélve, hogy maga a próbajáték is nagyon nehéz konstrukció, az arra való felkészülés is rendkívül hasznos lehet. (A próbajáték fogalmát

említi a vonatkozó, lassan tizenöt éve megszületett jogszabály, de a részleteiről szóló miniszteri rendelet még nem látott napvilágot.) A Zenekari Akadémia kapcsolatot jelent a művészeti felsőoktatás felé is, hisz a végzősök már jelentkezhetnek a programba. Működése egyszerű: a technikai-muzikális jegyek alapján zsűrizett és felvett hallgató mentort a zenekarból kap maga mellé, aki ellátja azzal a tudással, amely egy speciális, operazenekari repertoárhoz és játékmódhoz szükséges. Az ösztöndíjért „cserébe” a hallgató kiválasztott, rákészült produkciókban be is ül a zenekarba, a mentor pedig havi díjazást kap. Ugyanakkor két év múlva, a képzési forma végén a meghirdetett álláshelyre jelentkezve ugyanúgy részt kell vennie a titkos próbajátékon (ennek első két fordulója paraván mögött fut), és nincs garancia arra, hogy ő nyeri. Természetesen nem is szándékunk megtenni, hogy az OPERA zenekarába kerülés legfontosabb aktusát, a próbajáték intézményét felpuhítsa ez a lehetőség. még akkor sem volna ez jó, ha éppen megtehetnénk, vagy Zenekari akadémisták kapcsán azt hangsúlyoznánk, hogy ők valamiféle szűréseken már felvételükkor átestek, és kitartásukkal, tartós minőségükkel már bizonyítottak. Mégsem a garanciákban bízunk, hanem éppen a megszerzett speciális tudásban, a magabiztosságban, amely a próbajátékon hangsúllyal megjelenő feladatot, az opera- és balettrepertoár nehéz állásait jelenti – a Zenekari Akadémia munkájának értelme, gyümölcse itt, a próbajátékon kell megérjen. Partnerünk a Zeneakadémia, hisz kitüntetett figyelmet élveznek a master hallgatóik. Ugyanakkor a Zenekari Akadémia komolyságát, súlyát feltétlen segítők pillanat lesz a Radnai Állomás megnyitása, amelyben délelőttönként az Opera Stúdió, délutánonként már a Zenekari Akadémia órái, mentori foglalkozásai zajlanak. Ennek reális kezdési ideje – a korábban írottak szellemében – 2025 ősze. A Zenekari Akadémia vezetője a Magyar Állami Operaház mindenkori zenekari igazgatója, a képzés a főzeneigazgató felügyeletével működik, 10-12 hallgató részvételével.

„ugyanazok” – garancia a minőségre

A Magyar Állami Operaház egy munkahely. Nem érzem triviálisnak ezt kinyilatkoztatni, mert rendszeresen futok bele még ma, 12 év után is olyan mondatokba, amelyekből az tükröződik, mintha szívességet tenne a véleménymondó, hogy befárad hozzánk, vagy kikéri magának, ha a munkahelye szeretné megmondani, mikor van szükség a munkájára – természetesen a törvényi, és immár nem a szokásjogi keretek között. Az OPERA zenekarának krónikus problémája volt, hogy magát se vette komolyan nagyon sokáig. Ahogy Ferencsik János Állami Hangversenyzenekara egyáltalán nem viccelt azzal, hogy ők hangversenyzenekar és nem próbazenekar, úgy az OPERA szerényen bérezett együttese sem vitte túlzásba a permanens odaadást. E témával tabukat fessegetünk, de eltelt már annyi idő, hogy ki merjük mondani az igazat. Tizenöt-húsz éve (ami az intézmény életének utolsó 15%-a!), ha valakinek jobb dolga volt, még mindig beküldhette a tanítványát maga helyett az árokba játszani. Mindennaposak voltak az önhatalmú mutyik akár még néhány éve is: volt, hogy a fülem hallatára cserélte el egy muzsikust az esti előadását – 18 óra után pár perccel, szinte a kezdés előtt! Természetesen ez egy nagy topik. Ha a Diótörőt, a Figarót, a Carment, a Toscát meg a Traviatát úgylis

mindenkinek kell tudnia, hisz azok alapművek, miért baj, ha az egyik játékos helyére a másik ül? Hát azért például, mert az adott karmesternek ez a második előadása, próba csak az első előtt volt, és van jó pár olyan hely, ahol más tempót, dinamikát, hangsúlyt kér, és aki most ül be, az erről vajmi keveset sejtethet – konkrétan semmit. (Vagy nézzük onnan: *Kocsis Zoltán* vagy *Fischer Iván* túrten volna/túrné-e, hogy akár a mindenki által oly sokszor játszott beethoveni Sors-szimfónia egy turnéján hirtelen olyas valaki üljön be, aki a próbákon nem vett részt... szét is hullana a minden karmesternek mást mondó indítás azonnal.) Ennek a borzalmas, komoly zenei intézményhez méltatlan helyzetnek több régi gyökere is fut régi idők homálya alá. Egyik a rosszul fizettség: amikor mindenkinek tanítania, más zenekarban is állást vállalnia vagy hankiznia kellett a megélhetéshez, bizony, nem a csiszolt zenei szempontokat nézte. Másik a zenekar mérete: mivel itt sosem állandó összetételű gárda játszik, hanem a tripla létszámból adódóan cserélődnek a művészek, meg lehet csinálni a jogos, emberies indokú cserét éppúgy, mint a jogtalan pénz- vagy kényelemközpontút. A harmadik ok a régi, az ezredfordulón kikopott szokás volt, ami akkor még a teljes repertoárjátzást jelentette. (Mi most az Operaházban semi-stagione, az Erkel Színházban a későbbiekben stagione játékmódot követünk, az Eiffel Műhelyházban pedig speciális hétvégi műsor lesz a visszaálláskor – talán valamikor 2024-ben.) Ebben az esetben húsz-huszonöt féle produkció az adott színházban bármelyik héten mehet, akár csak 1-1 előadás is, tehát ezekre külön próbákat ki nem írtak, talán nem is tudtak volna például próbaterem híján... Nem szabad elfelejteni, hogy akkor még az OPERA is csak havonta adta meg előre a műsorát, és a bérletesek is az újságból értesülhettek arról, hogy ha aznapra szól a helyük, mire, milyen címre számítsanak. Ebben a szisztéma láttán ma a szemöldök vonódik fel, akkoriban meg a váll: ha úgysem tartottak próbát, miért ne mehetne be szinte bárki az árokba? Az „ugyanazok” gyakorlata nem ismeretlen az OPERA zenekara számára, korábban is előfordult, hogy egy-egy ritkább és/vagy problémásabb művet (pl. *Strauss*-operákat) csak egy összeállítás próbált be, de eljött az idő arra, hogy az előadásszám visszafogása és a próbalehetőségek bővülése, valamint az ezek nyomán előálló minőségemelkedés egy, az adott sorozat próba- és előadási szériájára nézvést azonos gárda kiírása útján jöjjön létre. Állandó (minősített) kiegészítők, zenekari akadémisták és Nagykövetek alkalmazásával lehet kezelni a különböző besetzungok okozta esetleges hiányokat, de ceterum censeo írom: az OPERA 220 muzsikusa három (adott sorozati) összeállításának működnie kell tudni egymás mellett. (Az iménti szövegben több részletet 2017-es pályázatomból emeltem át mint elméletet: szerencsére a praxis azóta visszaigazolta az „ugyanazok” igazságát, minőségemelő voltát. Sőt, arra is rávilágított, hogy az élet még ennél is bonyolultabb, és néha érdemes az otthon ülő zenekari zenészt akár plusz létszámként is bepróbáltatni, mert akkor a kiegészítő alkalmazását meg lehet takarítani, illetve, hogy néhány darab esetében az első egy-két próba ütközés miatti „mulasztása” nem lehet ok a teljes sorozattól való elesésre egy gyakorlott művész esetén: a finomhangolás tehát tovább folytatódik, cél az azonos gárdával történő elmélyült, zavartalan és eredményes próbafolyamat, illetve a zenekari művészek szolgálatszámának teljesebb kihasználása, a próba-előadás arány lélektani és anyagi eredők miatti monitorozása és beállítása.)

zongoraprogram

Szerencsére az Operaház épületének felújítási költségének a tervezési kezdetektől részeként ismertettük el a Ház zongoraflottáját. Így 2022-ben 30 db új hangszerrel – köztük több, a szólóöltözőkbe elhelyezendő digitális zongorával – bővült a park, eközben selejteznünk és javítanunk is kellett a régebbi példányokat. Összességében két elsőrangú Steinway D modell hangversenyzongorával rendelkezünk (2013-as és 2022-es beszerzések), amelyek az Eiffel Műhelyház Fricsay stúdiójában és az Operaház zenekari árka alatti depóban helyezkednek el. A magyar állam ajándékként rendelkezésre áll egy *Bogányi* hosszú koncertzongoránk is, ez az Eiffel Mozdonycsarnokának színpadán áll, és vásároltunk két darab Yamaha CF6-os hangversenyzongorát is. A zongora- és egyéb hangszerbeszerzés értéke kivételes mértékű lett, meghaladta a 300 millió forintot, de ennek nagyobb részét valóban a billentyűs hangszerek tették ki. A jövő feladata zongorák terén a Simándy épület énekkari emeleteinek (3 nagy karterem és több kisebb szolamterem) hangszerekkel ellátása, valamint az Operaház második emeletén lévő exkluzív próbaszobák kiváló zongorával történő felszerelése. Nagyon illene az Operaház Vörös szalonjába egy műemlék *Thék Endre* rövidzongora (nyomozzuk, hisz az a cég végezte ott az összes tölgy munkát), az Erkel Színház Feszty Foyer-ja is megérdemelné egy kisebb hangversenyekre büszkén használható hangszert, ahogy a Székely Bertalan terem *Petrof* zongorájára is ráférne a teljes felújítás, hogy adott esetben protokolláris minikoncertet bármikor tarthassanak rajta. A Magyar Állami Operaház összes zongoraigénye mintegy 100 különféle hangszert jelent, ezek „másik felét” 2022-ben és a következő két évben vásárlásokkal, felújításokkal fel kell frissíteni.

minőségi ugrás az igazgatásban

Nos, a világ nagyon megváltozott, a hanglemezek tökéletes élményeit még csak-csak lehetett a stúdiókörülmények steril csodájára, a sok újrarájátszásra és vágásra fogni, de napjaink élő blue-ray felvételei megmutatják, hogy színházban is lehet lemezminőségű vagy még jobb, mert előbb, spontánabb hangit teljesítményt nyújtani. A hangsúly ma már a koncepcióról a részletek, a kidolgozás felé hajlik, fantasztikus technikai felkészültségű zenészek ülnek az árkokban is. Ezért igyekszünk olyan rendszert kialakítani szoftveresen (Digi), amely képes kezelni az ütközéseket, számontartja az előéletet (ki mit tud a repertoárról), szabadságot könyvel, törvényes pihenőnap kiadására figyelmeztet. A projekt eddig nem sikertörténet, pedig az irány egész biztosan jó, csak hogy a zenekari tagság döntő része valamiféle szerzett jogának csorbítását látja abban, ha tervem valóra válik, és nemcsak 4 hónappal előre (bár ez sem kis dolog) de egy évre, az egész szezonra beosztja maga a munkáltató a saját alkalmazottait. Pedig ebben aztán semmi sincs, csak a rengeteg, önmagát műemléknek feltüntetető operai megszokás ellen megy ez a rendszer, viszont ugyanúgy ad átlátható munkavégzési feladatot, hogy akár 4-10 hónappal előre is lehet nyugodtan előjegyzést kapni orvoshoz, ügyvédhez, bármihez. Nem

azért brusztolunk, hogy az OPERA ezután is egyéb keresetkiegészítésektől fáradt zenekart üzemeltessen, hanem hogy ebből tisztos módon lehessen megélni. A szoftveres támogatás alapja tiszta. A betáplált tiltások tudják a munkajogot, és a rendszer képes a betáplált darabok igénye szerint beosztani a kollégákat. Természetesen a sterilitása is megvan, ezért ha a főzeneigazgató egy másik koncertmester, oboista vagy harsonás habitusához közelebb érzi az adott szerzőt vagy művet, cserélhet. De ilyenkor összefüggéseket kell cserélni, nem egyes próbákat vagy előadásokat, és ha ez ritkán történik meg, akkor eljutottunk oda, hogy kiegyensúlyozott tudású lesz a mi tripla zenekarunk. (E sorok után újra megjegyzés következik: a 2017-es program közben valósággá lett, sőt, immár meg is haladta a *Digi* rendszer munkabeosztó mechanizmusának tudását, méretét. Friss licenszünk a *Diese* nevű szoftver, amely sokkal több adatot képes kezelni, rendszereket kapcsol össze, és egy éve tartó felkészüléssel szeretnénk belakni, birtokba venni képességeit – mindez a minőség, a rugalmasság és a jogszabályi megfelelés és átláthatóság, könnyebb könyvelés, illetve a visszakereshetőség érdekében történik.)

zenekari sorozatok, avagy mit érdemes egyáltalán?

Annyit zenészként is el kell ismernem, hogy Budapesten valóban sok, a mai helyzethez képest túl sok szimfonikus együttes próbál megélni az egyre zsugorodó piacról. A Magyar Állami Operaház Zenekarának – és rögtön tegyük hozzá: Énekkarának – a monumentális oratorikus műfajban kell, mert ott lehet és ott is érdemes odatennie magát. Bármennyire is lehetne hasznos a zenei frazeálás vagy a hangszerkezelési sajátosságok, a stílusismeret és az intonáció miatt Haydn-kamaraszimfóniákat megszólaltatni, erre még megfelelő akusztikánk sincs. Az Operaházban, az Erkel Színházban és az Eiffel Műhelyház Mozdonycsarnokában mind a nagyszabású művek élnek meg, azok dinamikája, energiája tölti csak fel ezeket a tereket. Így a jövőben évi három nagy szimfonikus hangverseny mellett – a szezon kvázi nyitókoncertje, az Ybl-díjak ünnepi hangversenye és a májusi tematikus fesztivál zárókoncertje – mellett csakis az alábbi lista műveinek előadását tervezem támogatni, a célok közé értve a társulaton belüli kohézió erősítését is:

Bach/Mendelssohn: *Máté-passió*

Händel/Mozart: *Messiás*

Beethoven/Mahler: *IX. szimfónia*

Wagner: *Az apostolok szeretetlakomája*

Verdi: *Requiem*

Mascagni: *Messa di Gloria / Parasztbecsület*

Mahler: *VIII. szimfónia*

Schönberg: *Gurre-dalok*

Kodály: *Budavári Te Deum*

Kodály: *Psalmus Hungaricus*

Orff: *Carmina burana*

Csajkovszkij: *1812 ünnepi nyitány*

Schönberg: *Gurre-dalok*

a monumentalitás fonákja: kamaraprogramok

Míg az operairodalom egyes művei is tartogatnak kamarazeneileg is értelmezhető csemegéket – pl. Strauss *Ariadné Naxos szigetén* c. alkotása, vagy Mozart *Szöktetésének* egyes részletei –, és magunk is teszünk azért, hogy ilyen típusú előadások is szülessenek (pl. a Bach-kantátákra épülő *Keresztkantáták* vagy Purcell *Didója*), a döntően mégis nagyszabású feladatokkal teli napi operai praxis előbb-utóbb kikezdi a hangszeres művész játékkultúrájának finom architektúráját. Nem kérdés, hogy szükség van a kamarázásra, a kérdés inkább az, hogyan, hol, mikor és mennyiért? Az utóbbi években megpróbálkoztunk kamarazenei sorozatokkal, a Covid alatti időben több tucat ilyen felvételt is készítettünk és tettünk ingyenesen hozzáférhetővé oldalainkon. A mai rendkívüli idő viszont nem kedvez ennek, és nemcsak költségvetési oldalról, hanem látogatottsági megvilágításban sem. A fizikai terünk (pl. az Operaház új Medgyaszay tetőterme) és a szakmai elköteleződésünk megvolna az efféle művészi megnyilatkozások számára, még szolgálat is jutna rá, de már honorárium és érdeklődés szinte semennyire sem kimutatható. Eközben a cél maga az út, a felkészülés is az tehát, nemcsak a hangverseny, és az OPERA zenekara és énekkara egy olyan 370-400 fős művészkozüeg, amely a legjobban tudná értékelni ezeket a produkciókat, és amelyhez leginkább ők tudnának inspirációt adni. A következő években megvalósítunk egy olyan hangszeres és vokális programsorozatot, amely természetesen nyitott a külvilág számára is, de alapközönségét éppúgy az OPERA művészei adják, ahogy fellépőgárdáját is. Mert nemcsak gyakorolni, együtt muzsikálni fontos, de ezt befogadni is az: építjük vele a közösséget és a szakmai kvalitásokat is.

filmzenék és stúdióüzemeltetés

Az Eiffel Műhelyház elkészültének ideje nem mondható szerencsés csillagzat alattinak, hisz a hivatalos átadást kétszer is halasztani kellett a Covid miatt, így bejáratására, nézők előtti megismertetésére csak ezekben az években lehet sort keríteni. A bajokat most tetézi a források beszűkülése és a rezsiprobléma, így az Eiffel 2022/23-as felnőtt előadásait, 130 programot törölnünk kellett. Ugyanakkor itt az ideje Magyarország legnagyobb lemezstúdióját, a Fricstay stúdiót felfuttatni: nemcsak az OPERA készíthet itt felvételeket, hanem más is, néhány éven belül a legfelkapottabb filmzene-rögzítő helyé válhat – akár éjszakai üzemmódban is – az OPERA Eiffel Műhelyháza, s ezzel bevételt is termel majd az intézménynek azon túl, hogy a kollégák számára az ő szabadidejükben biztosíthat mellékkeresetet.

a legelső magyar kórus

Az OPERA kórusa csupa leg-leg-leg. Természetesen a legelső az országban, hisz az 1837-es alapítású Pesti Magyar Színház énekkarának jogutódja. De a legnagyobb is a maga 140 fős létszámával, és fejlesztését határoztuk el 20 státusszal. Hogy a legtöbbet dolgozza és a legtöbb művet memorizálja, az sem lehet kérdés. A Magyar Állami Operaház énekkarához fogható mennyiségű és nehézségű munkát hazánk egyetlen kórusa sem végez. A darabok betanulása szinte mindig új karmesterekkel, változó tempóval, dinamikával, hangsúlyokkal történő előadása, a színpadi próbafolyamat nehéz szüléseinek végigállása, időnként pokróc stílusú alkotók kibőjtölése, majd az előadás eljátszása porban-melegben, huzatban-sötétben, vagy épp vakító világosban, szembe csorgó sminkben, álszakállban, petárdák robbanása, emelkedő-süllyedő színpadelemek, forgószínpados szédülés, a zsinórpádlásban függő-mozgó tonnák, rajtuk átközlekedő táncosok és statisztéria közepette és dacára... És ez a kórus valamiképpen mégis mindig a második sorban áll: nem klakkban-frakkban, de rongyokban vagy félpucéran is szolgálva egy koncepciót, azon keresztül pedig az intézményt, a magyar és az egyetemes kultúrát. Nem tudom pontosan, az OPERA énekara miként éli meg, hogy az elmúlt években sokkal többet kellett dolgoznia, mert jelzések, persze, vannak, de ennyi individuum szavából nehéz általános képet alkotni a kórus hangulati és/vagy erőnléti állapotáról. Ugyanakkor ez az énekkar már nem az, amelynek gondot jelentett XX. századi – vagy ne adj, Isten, korábbi – szólamkották silabizálása, e téren roppant fejlődés figyelhető meg, és a sok zenei diplomával, nem ritkán ének- vagy egyenesen operadiplomával érkezett művész hatására nemcsak a produkció színvonala lesz magasabb, de lerövidül a betanulási idő is, amely a szolgálatok ökonomikus felhasználása szempontjából kulcsfontosságú. Ugyanakkor ezt a pompás kórust tudomásom szerint még sosem kérték fel önálló produkciók nyújtására: ezért is érzem rendkívül fontosnak, hogy 2013 nyara óta az OPERA énekara is nagyszabású, szabadtéri önálló estet ad Balatonfüreden, ők adják a szólistákat is, s hogy az Énekari Minifeszt

keretében nemcsak a szokásos dal- és áriaest tud bonyolódni, de minden többször is külön operapremiert kaptak az énekkar művészei. Az OPERA kórusa nem érheti be a hétfő-péntek délelőtti elegáns, háromórás próbával, amelyik 1-2 művet szemlél, hogy azután két héttel később a hangversenyen kottából elhangozzon a szép vokalizálás. A mi énekkarunk memorizál: nemcsak kottafejet, szöveget, de rendezést is, néha táncolnia is kell („nem tánc az, csak egy kis testmozgás az éneklés alatt” – ebbe szokták csomagolni a rendezők azt, amit különben nem kérhetnének). Ők szenvedik el a modern operajátszás egyik fő válságtünetének alkalmi megoldásait is: mivel a mai ember retteg a statikusságtól, menekül az állandóságtól, a rendezők legnagyobb fejtörésévé a nagy kórusoperák alatti tömegmozgatás vált. Márpedig a kar mozgatása sokszor önmagában zeneellenes, nem látni a karmestert, nem hallani a szólamtársakat, remény sincs a zenekari tonalitás őrzésére – és a lihegés, dobogás primér módon is szétverheti a nyugodt hangadáshoz szükséges optimumot. És a nyelv... Kevesen gondolkodnak rá, de énekkari művészeink olaszul, németül, franciául, oroszul, angolul, csehül, finnül és latinul is tanulnak, memorizálnak és énekelnek műveket, akár egyazon évadon belül. Ha valakinél betelik a pohár, és ennyi munka/ennyi pénz relációjában jobb kiutat lát a két nagy magyar hangversenykórus vagy bármely más szféra, szakma irányába, elképesztő veszteség éri az Operát: a személyiség, az adott művész hiányán túl a tudás, a sokéves betáplálás elvesztésének tragédiája. Amikor vigyáznunk kell rájuk, akik alighanem valamiféle szent örület színpad- és hivatásszeretetének okán ragaszkodnak az OPERÁ-hoz, nem elegendő abban bízunk, hogy a minket elhagyó művész sem tudja sehol használni az itt felszedett tudást. Ahogy a zenekart és a balettet, az énekkart is meg kell fizetni, munkakörülményeiket javítani kell. Ez a kórus már nem az ötvenes évek lemezeiről visszaköszönő éles és kontúrtalan hangforrás, hanem kiművelt énekesek, kész művészek csoportja, akik nélkül nincs sikeres nagyopera-előadás.

az énekkari infrastruktúráról

Az OPERA kórusának igazi bázisa a jelenleg felújítás alatt álló Üzemház, a leendő Simándy épület. Ugyan használni még nem tudják, és a rezsiárak elszállása miatt a beköltözés is inkább csak tavasszal vagy évad végén esedékes, ám nagy fontossággal bír az épület funkcióinak átosztása. Ennek révén az énekkar – megtartva 7. emeleti próbatermét – egy újabb, az 5. emeleten kialakított ablaktalan, de légkezelte és nagy belmagasságú próbateremhez jut (korábbi zenekari próbaterem). Ezen felül két szólampróba-terem is rendelkezésükre áll, a 8. emeleten pedig egy harmadik, üvegfalú egység épül ugyanerre a célra. Ezeken a szinteken, de immár a ház Hajós utcai frontoldalán helyezkedik el az énekkari titkárság és a karigazgatói iroda, illetve a korábbi háziszínpadot, amelyet a Gyermekkar kap meg gyakorlóléhségnek, ugyancsak használhatja végszükségben az OPERA kórusa. (Az 5. emeletől kezdődő három énekkari szintre külön lift is indul majd az általános, mindenhol megálló felvonó mellett.) E centrummal párhuzamosan megoldott az énekkar próbáltatása egy, az Erkel Színház korábbi mosókonyhájából kialakított teremben (az intézmény saját beruházásában valósult meg),

illetve az Eiffel Műhelyház Ferencsik zenetermét és Mikó próbatermét is használhatja alkalmoszerűen az OPERA énekkara. Talán írnom sem kell, de ez a mennyiség zavarba ejtő a korábbihoz képest, és együtt a felújított öltözőkkel (Operaház, Erkel Színház, Eiffel Műhelyház) immár normális körülményeket teremtett a kórus működéséhez.

énekkari akadémia

A Zenekari Akadémia mintájára az operai énekkar előszobájaként szeretnénk létrehozni a Magyar Állami Operaház Énekkari Akadémiáját. A Radnai Állomás, a megfelelő képzőhely elkészültével saját kezünkbe kívánjuk venni azon kitűnő énekesek képzését is, akik Magyarország legrégebb óta működő, 1837 óta jogfolytonos, igen speciális feladatkörben működő kórusában képezik el jövőjüket. A mintegy 160 tagú óriás énekkar létszámának, tudásának és frissességének megőrzése miatt a pályázatok befogadása és a jelentkezők meghallgatása után 8-12 énekes kezdheti el a kétéves képzést az OPERA kebelén belül, egy-egy személyes mentorral is segítve a tanulást az adott szólamban. (Már most, sőt, évtizedek óta érzékelhető, hogy súlyozottan lesz szükségünk férfi énekesekre.) Az akadémisták szólamprobákon, különböző speciális foglalkozásokon túl próbákon, hangversenyeken, előadásokon is részt vehetnek, és tanulmányaik alatt ösztöndíjban részesülhetnek. Az OPERA Énekkari Akadémiájának szakmai vezetője a Magyar Állami Operaház mindenkori karigazgatója, a képzés a főzeneigazgató felügyeletével működik.

variációk gyermekkarra

A fenti művészegyüttesek leírásából adja magát, hogy a Magyar Állami Operaház gyermekkara „természetesen” ugyanúgy a maga műfajában a legnagyobb. Hazánk legnépesebb és legtöbbet foglalkoztatott gyermekkarának létszáma hullámzó, 80-100-120 fő körül is alakul. Megjelenésük bármely operai produkciót megédesít – de büszkén szerepelnek az összes Diótörő második felvonásában is. A gyermekhang tisztasága, kis művészkéink odaadó színpadi jelenléte megható – a háttérben rengeteget alkalmazkodó, hordó szülőké nem különben. Az előadásokért bruttó néhányezer Ft-os fellépti díjat fizetünk, de gyanítom, a legtöbb családban ez csak a havi benzinköltséget fedezi, amely a próbákra és előadásokra vitel alatt áll elő. A képzésben és a fellépések többségében közreműködő gyerekek nagy része korábban az Erkel Ferenc Ének-zenei Általános Iskolába járt, a közismereti képzés után az OPERA által biztosított karnagy és korrepetitor foglalkozik velük. A felvételi már évek óta nem döccenő nélküli, határozottan érezhető e területen is a gyermekhiány, és sajnos az is, hogy az iskola közismereti (nem zene-szakmai végzettségű és érdeklődésű) vezetése finoman szólva is kevés affinitással és érdeklődéssel bírt a gyermekkar irányába – miközben ez az egyre inkább elnéptelenedő

belvárosi intézmény egyetlen vonzereje. Mivel a tendencia folytatódott, új „gazdaiskola” után kellett néznünk, így lett az OPERA Gyermekkarának szakmai és lokális helyzete is az Opera Campus projekt ambícióit növelő tényezővé: 2028-ig feltétlen el kell indulnia annak a művészeti bázisiskolának, amely az OPERA maximális támogatása mellett nemcsak a kis balettnövendékek, de a mellettük tanuló, próbáló és szereplő gyermekkarosok közismereti és zenei képzését is megoldja az Eiffel Műhelyház melletti telken. A Gyermekkar – hasonlóan a másik négy művészegyütteshez (zenekar, énekkar, balett, kisbalett) külön lehetőségekkel rendelkezik majd az Operaházban, az Erkel Színházban és az Eiffel Műhelyházban (Opera Campus) is, tehát valamennyi játszóhely közelében, így akár párhuzamos szerepeltetésük és próbáltatásuk is megoldottá válik.

gyermekprogramok

„Valójában minden perc elvesztegetett idő, amelyet mi, operások így vagy úgy, de nem gyermekek művészettel történő megismertetésével töltünk.” Gyakran ismétlem ezt az elvet. Így bizonyára nem meglepő, ha a nemzetgazdasági szigorítások el is érik az OPERÁ-t, ha fájnak és okoznak is csonkolt programokat is, a gyermekelőadások és egyéb társrendezvényeik nem sérülhetnek sem az Eiffel Műhelyházban, sem az Erkel Színházban, de még az Operaházban sem. Ez az alap, innen építkezünk, innen van ráhatásunk a jövőre, ezt kész helyzetet vettük át elődeinktől. Nemcsak a programtípusok és az előadások valamennyi alkalmának megtartása lényeges, de ezen formák, ezen produkciók fejlesztése is. Gyermekeink képzésén tehát nem szabad takarékoskodnunk még ilyen nehéz időkben sem, hisz azzal a jövőnk elől szívánánk el a levegőt.

A balett: versenysport, szoktuk mondani, ha az RSG, a ritmikus sport-gimnasztika versenyzőit látjuk. Kicsit több absztrahálási képesség kell ahhoz, hogy az opera műfajban vagy a szimfonikus zenében is meglássuk az emberfeletti célzó teljesítményt, a felkészülés és a pillanat hevének, az alkalomnak megnyilvánulását, amely éppen annyit adrenalint lök a testbe, mintha sportversenyen venne részt az illető művész. Mégis, hiába áll meg a sporttal kapcsolatban számos párhuzam, egy lényeges ponton semmi közünk egymáshoz: én még sohasem hallottam sportközönséget nevelő programsorozatról! Jobban adja magát, népszerűbb – ez jut eszembe a sporttal való különbözőségről, de valójában nehezen békélek meg a helyzettel: amennyire gyönyörű Norma áriája vagy egy futballista bombagólja, annyira különbözik a kontextus: míg a focijelenetet az egész világ végignézi és ért hozzá, addig a „Casta diva”-t csak a töredéke, aki pedig nem látja, azzal tolja el magától: nem érdekel, nem értek hozzá. Meggyőződésem, hogy nem a valóság, az előadási tapasztalat mondatja ezt (rengeteg operaszüzesség elvétele fűződik a nevemhez), hanem nehezen leküzdhető, mert nagyon régen beágyazott előítéletek sora. Akárhogy is: mint a klasszikus zene minden területén, intézményében és városában, nálunk is múlhatatlan jelentőségű a nézői utánpótlás fellelése.

(digitális) operakaland

Az OperaKaland ideája már a tíz év előtti „Több, mint Opera” c. programomban jelen volt, sőt, 2011-es korai kormánybiztosi interjúmban is, és a tizedikes generációt célozta meg. Konszenzussal: ők még szinte újak a legtöbb középiskolában, idejük, fogékonyságuk, fegyelmük is inkább lehet, több évre vannak még a rettegett érettségig. „Senki ne kaphasson Magyarországon érettségig anélkül, hogy Budapesten opera- vagy balettelőadást nem látott” – ez a szelíd, nem rideg szigorúsággal kezelt elv vezetett minket. Az OperaKaland néhány év

alatt Magyarországon minden idők legnagyobb köznevelési-kulturális projektje lett. Nagyságrendjében és elveiben világviszonylatban is egyedi jelleggel bírt, nemzeti, kormányzati összefogással valósult meg, a kormányzat (minisztériumok: EMMI, NFM), állami tulajdonú cégek (MÁV-START Zrt. GYSEV Zrt., BKK Zrt.), a fogadó kulturális intézmények, az iskolák és a családok együttműködéséből. A program minden magyar közép fokú köznevelési intézmény diákja számára elérhető volt, függetlenül családjának anyagi helyzetétől, lakhelyének intézményünkötől való távolságától. A legmagasabb színvonalú előadásokat kínáltuk: ugyanazt a minőséget, amelyet felnőtt közönségünk számára is nyújtott az OPERA. 2018-tól azonban helyébe a Lázár Ervin Programot léptette a fenntartó minisztérium, és kiterjesztette sok testvér intézményre is. Mivel támogatás híján a saját programunkat folytatni nem tudhattuk – és a LEP teljesítése miatt kapacitásunk sem maradt volna rá –, másképp folytatjuk a diákok művelését. Ragaszkodunk a középiskolás korosztályhoz, és a digitalitás jegyében próbálunk eljutni hozzájuk a legkevésbé költséges módon. Minden évben három előadásunk – két opera és egy balett – saját videófelvételéhez férhetnek hozzá, amelyeket igazgatóink „rendezői kommentárral” látnak el, így teszik exkluzívvá az élményt.

nézzük a demográfiai túli okokat:

- sajnos, nem minden diákot érdekel az opera és a balett
- sajnos, nem minden szaktanárt érdekel az opera és a balett
- messze laknak, nem tudják a közlekedést megoldani
- ha egy napos út is, akkor sem jön ki az iskolák egész éves rendjéből
- nem tudtak róla
- bármi más egyéb okból nem jönnek („csak”)

Az OperaKaland alapelvei között van az opera és a balett műfajának megismertetése egy olyan generációval, amely életének nem része ez a két zenés színpadi műfaj, egyáltalán a komolyzene. Szándékunk a jövő közönségének felnevelése, az élő előadás varázsának átadása, életre szóló élmény kínálása, a kulturális intézményekben elvárt viselkedési kultúra erősítése.

lázár ervin program

Az EMMI 2018-ban az OperaKaland gyakorlatából kiindulva tömeges színházi élményhez juttatásról szóló programot hirdetett. Változott viszont a célközönség: most az általános iskolák világa került fókuszba. Ezzel egyes műfajok – gyerekszínházak, bábszínházak, cirkusz – jól jártak, az opera és a balett műfaja viszont bizonyosan rosszul: egész egyszerűen nem elég érettek a gyerekek még az ösztéművészethez, gagyogni pedig nem akartunk, nem is tudnánk nekik. Mentve a menthetőt, nyolcadikosokat kértünk arra a 29 ezer helyre, amelyet a mi tisztünk lett élménnyel – és diákkal – megtölteni. Nem segíti a programot, hogy habár voltak életidegen elképzelések arról, hogy egész operákat játsszunk, ráadásul a nagy címekből, ez teljes képtelenség lett volna nemcsak az időtényező miatt (egy „rövid” opera két és fél órát vesz igénybe, tehát hónapokon át csak diákoknak játszottunk volna délelőtt, így a próbák tartása ellehetetlenült volna), hanem az anyagiak kapcsán is, hiszen ha egy diák után 3.500 Ft-ot térít a fenntartó, az egy tízfős színészcsapatnak megérheti, de a kétszáz fős operai előadógárdának nagyon kemény bukás. Így a LEP jelenleg egyfelvonásos operákat jelent, amelyeket igyekszünk csökkentett előadói gárdával, de kifejezetten a nyolcadikosokra kalibrálva színre vinni, tehát dedikált produkciók születnek – azonban így is szolid veszteséget halmozunk fel a program nyomán.

produkciók (6):

Mozart/Litkai: *A színigazgató* (Szabó Máté)

Purcell: *Dido és Aeneas* (Barta Dóra)

Donizetti: *A csengő* (Toronykőy Attila)

Puccini: *[szkikki] 2.0* (Toronykőy Attila)

Menotti: *A telefon* (Almási-Tóth András)

Pergolesi: *Az úrhatnám szolgáló* (Hábetler András)

makettek

Ezzel a sajátos terminológiával azokat az előadásokat illetjük, amelyek hármassal születnek, és mindig egy létező, ismert és formáns remekmű leképeződései. Első cél: játsszanak önálló előadást is gyermekegyütteseink, tehát a Gyermekkar és a Balettintézet növendékei. Második cél: ne a saját szüleiknek, hanem a saját kortársaiknak és azok családjának adjanak elő népszerű, közérthető alkotásokat. Harmadik cél: a közönség – gyermek és felnőtt egyaránt –

megismerjen egy olyan címet, amelynek beavató gyermekelőadása után operaházi felnőttprodukcióját is meg tudja tekinteni.

makettprodukcióink (8):

Kacsóh/Petőfi/Andrássy: *János vitézke* (rend.: Harangi Mária, km: Gyermekkar, Balettintézet)

Petipa-Csajkovszkij: *Kishattyúk tava* (koreo: Radina Dace, km: Balettintézet)

Szörényi-Bródy: *István, a király – junior* (rend.: Fekete Pál, km: Gyermekkar)

Petipa-Csajkovszkij: *KisCsepke* (koreog.: Radina Dace, km: Balettintézet)

Mozart: *Szökdelés a szerájból* (rend: Novák János, km: Gyermekkar)

Puccini: *[szkikki] 2.0* (rend.: Toronykőy Attila, km. felnőtt szólisták és gyerekek)*

Petipa-Adam: *KisKalóz* (koreog.: Radina Dace, km: Balettintézet)

Kodály: *Háry Jánoska* (rend.: Harangi Mária, km: Gyermekkar, előkészületben)

Tallér: *Leanderke és Lensziromka* (rend.: Szabó Emese, km: Gyermekkar, előkészületben)**

*: gimnazistáknak készült makettelőadás, teljes hosszal

** : óvodásoknak készülő előadás

kézikönyv

gyakran ismételt kérdések

A következő hosszú tanulmányszakasz formabontó, ám megítélésem szerint rendkívül hasznos. Szócikk, illetve FAQ-logika mentén egyes kérdéseket bemutat, az azokra alkalmazott választ röviden írja le. Mindenkinek ajánlom olvasását, akit az OPERA és az opera, balett speciális ügyei érdekelnek, hogy mi miért történik, de sosem volt ideje belemélyedni, viszont vagy zsűritagként, vagy nyertes pályázóként hasznát venné a sok éven át gyűjtögetett és ehelyütt tömören összefoglalt tudásnak.

szócikk-tartalomjegyzék:

- a., Miért kell ilyen sok dolgozó az OPERÁ-ba?
- b., Miért kell három színház az OPERÁ-nak?
- c., Miért kell ennyi előadás az OPERÁ-ban?
- d., Miért éppen ennyit vagy annyit játszanak egy produkcióból az OPERÁ-ban?
- e., Miért nem nézőmágnes operák és balettek mennek csak?
- f., Miért veszik olyan hamar le a darabokat?
- g., Miért kell ennyiféle címet játszani?
- h., Miért csak hétvége felé játszanak?
- i., Mitől függ, melyik mű melyik színházban megy?
- j., Miért magyar énekesek lépnek fel a legtöbb szerepben?
- k., Kortárs rendezések mellett hogy férnek el a klasszikusok?
- l., Mitől függ, mennyi opera- vagy balettelőadást tűz ki az OPERA?
- m., Miért nincs több kortárs operacím?
- n., Miért lesz valaki operaházi muzsikus?
- o., Miért nem adnak több barokk alkotást, szemben a világ más operaházaival?
- p., Kiket-miket muszáj játszani a Magyar Állami Operaháznak a romantika korából?
- q., Mi a helyzet a XX. századdal, ha abból „kiértjük” Strausst, Puccinit? Mit fontos játszani?
- r., Mi kerül feltétlen a magyar örökségbe?
- s., Miért ilyen magasak az Operaház árai?

- t., Mennyire gyakori vendég a turista?
- u., Mennyire terveznek előre?
- v., Kellenek-e zenekari hangversenyek?
- z., Mennyire nehéz a munkabeosztás?
- x., Hányszor „kell” operába menni?
- y., Mire való a páholy, ha olyan drága?
- z., Magyaroként hogy jussak kedvezményhez?
- w., Miért nem magyarul énekelnek általában?
- aa., Miért játszanak/nem játszanak nyáron?
- bb., És miért nem játszik az OPERA balettet is nyáron?
- cc., Miért nem jönnek híres sztárok?
- dd., És mikor jönnek a külföldi karmesterek, rendezők, koreográfusok?
- ee., Miért játsszák a Diótörőt olyan kiemelkedően magas előadásszámmal?
- ff., Miért áll csupa külföldiből a Magyar Nemzeti Balett?
- gg., Miért nincs itthon több operaház?
- hh., Kiből lesz énekkari művész?
- ii., Miért mindig Japánban turnézik az OPERA?
- jj., Miért nincsenek az OPERA igazgatóságában külföldiek?
- kk., Miért mindig Japánban turnézik az OPERA?
- ll., És ha máshova is megy a turné, akkor hova is?
- mm., Végül, de korántsem utolsó sorban: mikor is lesz világszínvonalú operánk?
- nn., digitális kotta
- oo., Miért volt szükség szláv évadra?
- pp., miért (nem) kell annyiszor Bartók?
- qq., miért kellenek a külföldi rendezők? Pláne kétszer, mint BIEITo?
- rr., végül, de korántsem utolsó sorban: mikor is lesz világszínvonalú operánk?
- ss., mecenatúra
- tt., Napelem park

a., miért kell ilyen sok dolgozó az OPERÁ-ba?

A Magyar Állami Operaház három hatalmas épületegyüttesében (Operaház, Erkel Színház, Eiffel Műhelyház) kb. 1500-1600 alkalmazotti és munkaszerződéses kollégánk működik. Van köztük óvodás gyermek, nem is kevés (statisztáink, balettintézetes növendékeink), de 90 év feletti alkotók is vannak, szerencsére. Az opera és a balett minden este többszáz kolléga együttműködését kívánja meg, a legnagyobb létszám ide kell valamennyi művészeti ág között. Önmagában a zenekar 210 tagú, az énekkarban 150-en művésznk van, a balett társulat 120 tagot számlál, kb. 100 énekes szólistával szerződünk, a gyermekkar és balettintézetünk is kb. 100-100 fiatalkorú művészpálántát mozgat, 40-50 statisztá is rendszeresen fordul meg nálunk. Ha őket összeadjuk, most tartunk 800 felett, de a többi, a művészeket kiszolgáló, nekik gyártó, az épületeket üzemeltető vagy humán, jogi, pénzügyi háttérrel adó egységünk se kicsi. És értékesítünk is kell – szó, mi szó, a hasonló aktivitású (előadásszámú) Opera de Paris 3000 alkalmazottal dolgozik (ott sok a részmunkaidős is), nem túlzott tehát a létszámunk, húsz éve is ennyi volt.

b., miért kell három színház az OPERÁ-nak?

Centrálisan szervezett országban élünk, és ez pontosan így jó. Se sokan nem vagyunk, se nagy országunk nincs többé, jól szervezettek kell lenni, ez a rendszer egy nagy főváros-központból és néhány erős vidéki városból rakható össze a leghatékonyabban. És közlekedési módokból, amelyek segítségével három óra alatt az ország bármely szegletéből ma már Budapestre lehet érni. Az Operaházat nemzeti intézménynek szánták az ősök is, itt, egyetlen városban szervezhető meg optimum-közelin mindaz a komoly, imént bemutatott gárda, amely képes reprezentatív módon operát és balettet játszani. Viszont az irodalom gazdag, a magyar kultúra hatalmas, a hazai közönség étvágya pedig szerencsére sose volt kicsi, így nem egy, hanem kettő, de inkább három helyszínt is szükséges a rétegzett, sokoldalú kiszolgáláshoz. És ahogy az Operaház, úgy az Erkel Színház (korábban: Népopera, Városi Színház) is operára, balettre épült, és az Eiffel Műhelyház Bánffy termét is így konstruáltuk. Ez a többszínház-egy intézményes modell különben máshol is létezik, nemcsak Bécsben, nemcsak Párizsban, nemcsak Moszkvában, nemcsak Prágában, nemcsak Szentpéterváron, és mindenütt 3-3 színpad tudja lefedni a műfajok és az igények sokféleségét, ezzel pedig ütemesen használva a társulatot, az erőforrásokat.

c., miért kell ennyi előadás az OPERÁ-ban?

Számoljunk csak! Egy esztendőben 52 hét van, a színházi szezon szeptembertől júniusig tart. Ha óvatosak vagyunk és kicsit levagdossuk a széleket (klímaváltozás: meleg a szeptember és a június; sok a rivális platform: digitális eszközök, rendezvények), akkor is az az eredmény, hogy 9 hónap X 4.5 hét = 40 héttel. Ha az Operaház csak csütörtöktől játszik (nyilvános főpróba igen kedvezményes áron, magyaroknak, „igazi” előadás péntektől) és egy matinét tart, az heti 5 előadás. Mindez évi 200-at jelent, pedig adventi időben, karácsonykor és húsvétkor, ünnepeken még többre lesz igény, 220-ra azonnal felkúszik az aktivitás. Viszont van egy másik színházunk is, az Eiffel Műhelyház Bánffy terme péntek-szombat-vasárnapi matinében, ha játszik (különlegességeket felnőtt-kamarákat és gyermekelőadásokat), az ugyancsak minimum 3 x 40, azaz 120 nagytermi előadás egy évben. Az Erkel Színház ugyanígy teljesít majd a tervbe vett átépítés után, de opera- és balettprodukcióból csak 3-3 címre számítok félévente, abból 40-50 előadás és hangverseny jön ki egy évadban. Ha ezt a három rész-summát összeadjuk, kb. 400 este és matiné adja magát. Ha a hét egyik fele a készülék, a hétvége pedig összességében a játéka, akkor a legnagyobb magyar előadóművészeti intézménynek ez a normál kerékvágása. Ez a kitűzésszám tud fejleszteni, beosztani és eltartani 80 kitűnő magyar operaénekest, 6-8 karmestert és 700 főnyi csoportos művésztárat (balett, énekkar, zenekar, gyermekkar, balettintézet, statiszták). Ja, és régen sokkal több előadás ment...

d., miért éppen ennyit vagy annyit játszanak egy produkcióból az OPERÁ-ban?

Természetesen vannak fővárosok, ahol az operaház feleannyit, néha csak harmadannyit játszik, mint mi. A stockholmi vagy a madridi, a római vagy az athéni színház így tesz, ott ez a hagyomány, alapvetően produkciós alapon működnek. Próbálnak, és ha elkészültek a darabbal, pár hétig csak azt játszá, azután megint készülnek egy másikra. Ezt hívjuk stagione rendszernek. Viszont a pesti, a bécsi, a párizsi, a zürichi, a müncheni, a berlini vagy a londoni operaház mindig is repertoárt futtatott, tehát több produkciót, sokkal szélesebb palettát visz szinkronban, fogaskerék-szerűen egymásba fonódó darabokkal, amelyek korlátos sorozatokban, két-három hét alatt lefutva kerülnek a nézők elé. Ez a semi-stagione szisztéma a repertoárjátáson belül (régén idehaza a szórvány-repertoárjáték volt jellemző, minden második hónapban lehetett egy-két Tosca vagy Varázsfuvola). A repertoárházak sok évig játszá az opera- és balettcímeket, és sokkal több előadást tudnak tartani értelemszerűen nagyobb társulat, nagyobb ráfordítás és nagyobb nézőszám, valamint bevétel mellett. Egy operacím sorozatának is van belső élete: három előadás nem elég, akkor rázódnak bele a szereplők, 6-8 előadás után viszont fakulni kezdhet, elvesztheti a frissességét. Az is fontos szempont, hogy 6-8 előadás az Operaházban 6-7 ezer nézőt, az átépített Erkel Színházban pedig 9-11 ezer látogatót is jelenthet: az utóbbi két évtized tapasztalata szerint egy-egy címből ennyit bír el a magyar rajongói kör és a turisták elege. (Ha változást érzékelünk, utána tudunk

majd menni.) Kivételt – az ifjúsági sorozatok mellett – csak a Diótörő balettelőadása képez, amely valósággal rítussá vált, idén és 2023-ban is 30-30 alkalommal megy majd advent, karácsony és vízkereszt idején, tehát 27-28 ezer fizető néző látja majd, plusz a karitatív főpróbák közönsége. Amúgy más nagybalettek is megállnak 8-9 előadás táján, ennyi kell a bérletek sokszínűségéhez is. Összességében úgy igaz, hogy a nagy klasszikus opuszokat vivő Operaházban közepes, a populárisabb népoperát játszó Erkelben hosszabb, a különlegességeket, kamaraelőadásokat bemutató Bánffy teremben (Eiffel Műhelyház) pedig rövidebb szériáknak van értelme, kereslete.

e., miért nem nézőmágnes operák és balettek mennek csak?

Néha a szerző, néha a mű címe vagy az adaptáció alapja, máskor az énekes, a táncos vagy a koreográfus, a rendező, a karmester személye, megint máskor maga a produkció a mágnes. Egész friss példáim is vannak, és fontos, hogy némelyik okfejtés csak ebben, illetve egy-egy szezonban érvényes, ám akkor nyilvánvalóan az. Boito operáját például nem a szerző neve vagy a mű címe (*Mefistofele*), nem is az alapmű tulajdonosa (Goethe), hanem a vendégművész (Erwin Schrott) és a nagyszabású produkció híre (Kovalik Balázs rendezése) adta el most. A *Simon Boccanegrát* a cím biztosan nem segítette, a szerző igen (Verdi), de a vendégasztár (Plácido Domingo) még sokkal hatásosabban. A *Porgy és Bess* szerzője (Gershwin) operai értelemben hatástalan, a cím se mond sokat (rosszul is ejtik a legtöbben, nem ismerik), de a produkció híre (Almási-Tóth András „fehér” előadása) annál nagyobb, és Willard White személyében vendégasztárt is fogadtunk, ami meglökte az eladást. A Hunyadi Lászlót elsősorban a mű címe adta el és az alkalom, hogy vele nyílt a gyönyörű Ybl-operaház, nem pedig az, hogy a remek ősváltozatot játszottuk (Kocsár Balázs kutatta és vezényelte, de eddig nem ismerte Pesten senki), pláne nem, hogy zöldfülű rendezte (én). A *Mayerling* balett zeneszerzője még akkor se mond sokat, ha nekünk kedves (Liszt, de nem tudják, hogy ő), a nézők többsége aligha tudná felidézni a koreográfus teljes nevét (Kenneth MacMillan), ugyanakkor maga a nagy (neo)klasszikus balett mint műfaj, mint érzet bír komoly rajongótáborral – itt tehát a művészeti ág altípusa a döntő. De már az *Anyegin* nagybalettnél több tényező is verseng: belejátszik Csajkovszkij operájának aurája (pedig kevesen tudják, hogy a koreográfia muzsikája tényleg Csajkovszkij, de nem az *Anyegin* zenéje...), és az alap, a verses regény és szerzője (Puskin) népszerűsége is. Az előadók kapcsán pedig egyszerű, mint a bot: ha Karajan vezényelne, mindegy volna, mi az; ha Callas jönne, az ő nevére tódulnának; Nyizinszkij életre keltekor se kérdezné senki, mit táncol majd. Ennyit a mágnesekről.

f., miért veszik olyan hamar le a darabokat?

Valójában épp, hogy nem vesszük le hamar azokat. De egy repertoár-operaház mindig pörgeti a produkcióit, csak az úgynevezett on suit, tehát nagy sorozatban játszó, de összességében sokkal kevesebb estét teljesítő színházak (ezeket hívtuk múlt héten stagione operaházaknak) képesek erre, mármint az igazán hosszú szériák játszására. A mi kategóriánk (+ Bécs, London, Párizs, München, Zürich, Metropolitan stb.) egy-egy címet 6-8 alkalommal tűz ki, és általában 2-3 hét alatt le is peregnek ezek az előadások, a legtöbb esetben egyetlen, a több hetes felújító próbákon összeszokó, de még ki nem égő, szét nem eső szereposztással. Azután a mű csak a következő évadokban tér vissza, ám még biztosan visszatér, szemben a stagione házak produkcióival (erre is van bécsi példa: Theater an der Wien), ahol az a normális, hogy a kifutott rendezés megy a koprodukciós partnerhez továbbjátszásra, esetleg eladják vagy selejteznek. Nálunk és a többi nagy repertoár operaházban tehát a nézőnek előre tájékozódnia kell – ez a mai digitális világban nem lehet probléma, lásd: opera.hu –, és érdemes előre megvennie jegyét kedvenc sorozatának valamelyik előadására. Ha mégis lemarad, akkor pedig ott van a remény (szemben a stagionékkal), hogy jövőre vagy két évad múlva újra elcsípheti. Összességében tehát épp ellenkezőleg gondolom: lehet, hogy egy stagione társulat lenyom 18 előadást a Rigolettóból, de aztán 10-20 évig abban a városban, abban a színházban nem látják Verdi e nagyszerű darabját, mert a szezon 6-8-10 címébe sokáig nem fog beleférni, jön a többi slágeropera, jó ideig szóba se kerülhet. A repertoárszínházak viszont – főleg, ahol több színházépület is összpontosul – képesek gyakran játszani a Rigolettót is, legalábbis évadokon át, mindig egy-egy bokorszerű, rövidebb sorozatban.

g., miért kell ennyiféle címet játszani?

A válasz szorosan összefügg a múlt heti levél második válaszával. (Miért kell három színház az OPERÁ-nak?) A mi centrálisan szervezett országunkban egyetlen par excellence operaintézmény és hozzá ütőképes, nagyméretű társulat szerveződött, tudniillik ez a móka elég drága multság is. Így 1884 óta parlamenti, sőt uralkodói szinten kinyilvánított döntés, hogy a nemzeti kultúráért érzett felelősség opera- és balettszelete, sőt az első negyven évben még a szimfonikus zene körükke is a Magyar Királyi/Állami Operaház feladata volt, „van” és lesz. Azt viszont csak úgy lehet ellátni, és ezt a lécezt elődeink tették ily magasra a bécsi, a sógori példa nyomán, hogy ha nem akarjuk 100 előadással „megúszni” a szezonokat, mint oly sok helyen teszik (ezekben általában nem saját együttesekkel folyik a munka), hanem az egész éves „operáztatás”, a magasművészet folyamatos áramoltatása az elvárás és az eljárás, akkor az állandó alkalmazottakkal a szezon minden hónapjának minden hetében minden színpadunkon adunk programot, nem is egyet. Több száz előadás pedig már csak nagyrepertoárral tölthető fel: az első időkben az 50 előadásos bérlet sem volt ritka az Andrássy úton, de még a hetvenes években is léteztek nálunk 16 előadásos bérletek, azokba muszáj volt

különböző címeket sorolni. Ha pedig két vagy több színházat sodort azonos portfólióba az élet (Bécs, Párizs, Moszkva, Szentpétervár – és Budapest), akkor azokban ugyanaz a műsor sem mehetett a városon, az intézményen belül sem, s ez ugyancsak gazdagításra serkentette az éves aktív repertoár színvilágát. Összességében elmondható és örüljünk is neki, mert ilyen pompás évados választékkal nem sok város büszkélkedhet, csakis Európa valóságos kulturális fővárosai: a fentiek. A hamarosan startoló Mítosz & történelem évadban pl. Mozartnak 5 operája és két balettzenéje, Verdinek 4 operája és Requiemje, Puccininek szintén 4 operája és egy róla szóló dráma is, Wagnernek pedig 5 zenedrámája szólal meg, és lesz egy róla írt prózai előadás ugyanúgy. Richard Strausztól 3 operát játszunk, Johann Strausztól kettőt (egyik nagyoperett, másik balettzene), Erkel Ferencről, Gluckról kettőt-kettőt, Bartóktól három színpadi művet, Csajkovszkijtól két nagybalettet. És 24 szerzőtől egy-egy opuszt, korabarokktól kortársig mindenfélét. Újra írom: ez messze nem a teljes repertoárunk, csak az a rész, amelyet 2022/23-ban színpadra viszünk belőle. Ez a színpompa csak így és csak repertoárszínházban keverhető ki.

h., miért csak hétvége felé játszanak?

Szeretjük, ha minket követnek a nézők, de bizonyos esetekben nekünk is igazodnunk kell. Márpedig minden jel arra mutat már hosszú évtizedek óta, hogy a látogatók jegyvásárlási hajlandósága a hétvégéhez közeledve erősödik. A csúcs természetesen a szombat este – általában ezért is tesszük szombatra a premiereket –, családosoknak pedig a szombati-vasárnapi matiné kelendő igazán. Boldogabb időkben (kereskedelmi tévék, digitális riválisok, internethálóba gabalyodás és jobb demográfiai mutatók, no és covid és háború nélkül, viszont turistákkal) kedden is működött az Erkel Színház, ma már ezt meg sem kell próbálni. Valójában a XXI. század embere tényleg akkora készülékeken kapja a tüéles filmeket, akár opera- vagy balettelőadásokat az otthonába, amekkora nálunk a veszprémi mozi kamaratermének kis vászna volt gyerekkoromban. Már a vasárnap este sem az igazi a hétfői munka miatt. Összegezve: az Operaház a következő években csütörtök este játssza a nyilvános főpróbákat magyaroknak, pénteken, szombaton és vasárnap pedig tolja a rendes előadásokat. Az Eiffel Műhelyház Bánffy terme kapcsán a vasárnap estét majd vasárnapi matiné váltja fel, de pénteknél előbb működni ott nem érdemes a következő években. Ugyanez érvényes az Erkel Színházra is: péntek-vasárnap a gyümölcsöző időszak. És ha változást érzünk, egy év távlatával igazítunk. Természetesen létezik még a nem fizető jegyes, hanem valamiképp támogatott előadások rendszere – mi ilyen nem rendezünk –, ahol valaki más fizet a néző helyett, és ő kvázi „ingyen” ül a székén. Ott láttunk már csodákat, ilyen esetekben a látogatói hajlandóság kissé hajlítható, de saját gyakorlatból nem ismerjük ezt a verziót. (A 2023/24-es Szláv szezontól az Operaházban 22 db kedden is rendezünk ked(d)vezményes opera- és balettelőadásokat, meglátjuk, mit szól rá a közönség.)

i., mitől függ, melyik mű melyik színházban megy?

Minden darab megtalálja a maga színpadát a Magyar Állami Operaház épületeiben, ha háromszínház + háziszínpados „érzékeny” szisztéma fogadja be. A nagy operaszerzők nagy műveinek az Operaház lehet a színtere: Mozart, Verdi, Wagner, Puccini és Strauss, valamint a magyarok közül Erkel, Bartók és Kodály is ott érezheti jól magát. De itt vannak az „egyslágeres” komponisták monumentális alkotásai is: Carmen, Chénier, Mefistofele, Hoffman, Gioconda, Porgy, Parasztbecsület, Bajazzók – mindnek az Operaházban a helye, ahogy a nagybaletteknek is: Diótörő, Hattyúk tava, Csipkerózsika, Manon, Anyegin, Don Quijote, Mayerling – a magyarok közül a három Seregi-Shakespeare adaptáció. Az Erkel Színházban népszerű, könnyen befogadható és magyar nyelven megszólaló darabokat, vígoperákat kell játszani: pl. Don Pasquale, Szerelmi bájital, Sevillai borbély, Hány János, Varázsfuvola, Traviata, Tosca, a balettek közül ilyen a Rosszul őrzött lány és a Bahcsiszeraí szökőkút vagy a Párizs lángjai is. Az Eiffel Bánffy terme pedig a különlegességeké, amelyek a legtöbbször különös, akár kísérleti, máskor crossover előadásban kerülnek a nézők elé. Elég csak az összes kortárs balett egyfelvonásosra gondolni (Ekmann és Kylian művei, továbbá a Sad Case, Bedroom Folk, Don Juan, Tűzmadarak stb.) és Venekai Mariann egész estés darabjára, A vágy villamosára, vagy ezekre az operákra: Veszedelmes éden, Poppea megkoronázása, Pelleas és Mélisande, A Mester és Margarita, Tóték, A tündérkirálynő, Figaro3, A kairói lúd, Keresztkantáták, Simona néni, A cremonai hegedűs, Az aranyműves boltja, Siegfried-idill, Krizantémok és a többi. És van még az Eiffel Hevesi háziszínpada, amelynek nézőtere és színpada a gyermekelőadásokat, stúdióprodukciókat fogadja be, és még nem álltunk a nagyközönség elé a Medgyaszay tetőteremmel (Ybl palota), de a szóló- vagy kamarastek ideális helyszíne az lesz ősztől. Mindez azzal a megszorítással érvényes, hogy nagyon jó a három színháztermünk és két kamaratermünk férőhely-kínálata (Erkel Színház: 1.500, Operaház: 1.000, Bánffy terem: 4-600, Hevesi háziszínpad: 125, Medgyaszay tetőterem: 80), és ha az Erkel részleges átépítése sikerül, akkor itt a színpadmélység, a felsőgépészet és a zenekari árok mérete is megjavítható, a nézők pedig évek alatt elfogadják az Eiffel fekvését is, odaszoknak épp úgy, mint tették azt korábban a Müpával, a Nemzeti Színházzal is – pláne, hogy megérkezik mellénk a Közlekedési Múzeum.

ii., miért magyar énekesek lépnek fel a legtöbb szerepben?

Van rá rövid válaszom is: mert nemzeti intézmény vagyunk, és lényegében a magyar vokális kultúra (magánénekesek) fő foglalkoztatója volnánk. Ha mi is beállunk a nemzetközi sorba, és mindig összeválogatjuk a legjobb – vagy a második vonalas, harmadik vonalas stb., ez pénztárcafüggő – szólistákat, akárhol is lehetnénk a világban. Ezért azt vettük a fejünkbe, hogy mindig hazai énekesekkel dolgozunk, kivéve, ha nagyon nincs, nincs ráérő, vagy nincs olyan színvonalú művészünk az adott szerepre, amely a nézőket a jegyárért tisztességes előadásban ne tudná részesíteni. És minden évben hozunk egy-két világsztárt, az meg azért fontos, hogy

utazni nem tudó magyar rajongók és a társulatunk számára is adjunk impulzusokat. Sokan nem hinnék, de nem ez az egyszerűbb út, mert annal nincs gyorsabb, mint ügynököktől és az OperaBase adatai alapján összevásárolni a nemzetközi szereposztást. Magyar énekesből, pláne elsőosztályú magyar művészből, pláne első osztályú magyar férfiénekesből egyre kevesebbet látunk. Egyszerűen nem érkeznek fel az iskolarendszer tetejére, mert bele sem kerülnek. Ahogy balettművész, úgy remek énekes sincs elég mély zeneiskolai merités nélkül, és ez most válságba jutott. Előbb a balett, de már a vokális képzés is. Ezért nemcsak a szoros együttműködés fontos sokunk alma materével, a Zeneakadémiával, de a legnagyobb magyar énekversennyel, a Simándyval is, továbbá Marton Éva nemzetközi énekversenyével, hogy a kitekintésünk is meglegyen a fiatal korosztályban, valamint a Kolozsvári Magyar Operával. Mindenkit látnunk kell, de még ez sem elég: elindítjuk azért az OpeRajt programot, amely az ország minden megyéjében és a fővárosban is alsó- és középfokon oktató mestertanárokat keres és dotál majd, kifejezetten férfiénekes-jelöltek felkutatása, kiszűrése és óvó szemekfülek előtt történő kinevelése miatt. Mégis hosszú lett a válaszom. A rövid az lenne: mert ez is hazaszeretet!

k., kortárs rendezések mellett hogy férnek el a klasszikusok?

Muszáj elférniük. Magam különben mindenevő vagyok – igen, ez látszik is rajtam –, egy színvonalasan megoldott klasszikus előadás más módon, de éppúgy képes elvarázsolni, mint a szimbólumokban, absztrakciókban, lecsupaszításban vagy időutazásban részesített „rendezői” elgondolás. Ennél még sokkal fontosabb, hogy a nézők is ilyenek: sokfélék. És amíg a fővárosban sok kőszínház még több térben és még több társulattal ezerfélét játszik, addig az OPERA sem teheti, hogy három színházában egyféleképp működjön. Tíz éve találtam fel a triviális szlogent: „Az OPERÁ-nak most is célja minden néző kedvében járnia, de nem ugyanazon az estén!” Nem véletlenül éneklünk és táncolunk 60-70 féle címet egy évadban, s van arról több ezer oldalnyi anyag a hivatalos honlapon: aki jönni szeretne, nézze a dátumot, a helyszínt, a kezdést, a hosszt, a szerzőt, a címet, a rendezőt/koreográfust, a szereplőket, a színrevitel stílusának piktogramját, a korhatárkarikát. Meg a képgalériát, meg a trailereket, meg a produkcióhoz fűzött kommentárt és a történet leírását. Ha így jár el, eséllyel választ olyan előadást, amely az ínyére lesz. Ha pedig dafke kalandozni szeretne, azt is megteheti, drukkolunk, hisz az újjal való találkozás még több izgalmat hordozhat. Még valami: a klasszikus és a kortárs színreviteleket külön számon tartjuk, egyensúlyban vannak, és fontos tudni, hogy egy történetmesélős, kosztümös előadás, amely kénytelen felvenni a versenyt az újra divatba jött gazdag kiállítású historikus vagy fantasyfilmekkel, sokkal többbe kerül és jobban igénybe veszi a műhelyeinket. Tehát nemcsak a szellemi izgalom és a nézői rétegzettség, még a fiskális szemlélet is megköveteli a egyes típusú produkciókban gondolkodást.

l., mitől függ, mennyi opera- vagy balettelőadást tűz ki az OPERA?

Van egy tradíció, azt találtuk itt 2011-ben: 2/3 operaelőadás, 1/3 balett. De ezek nem kőbe vésett szabályok. Ha ambíciózus a balettigazgató, ha kilakatolunk Erkel Színházat és emiatt bővíteni kell az együttest, ha építünk Eiffel Műhelyházat, amely kiált a kortárs táncművekért, s ha újranítunk Operaházat is, ahová gazdagabb klasszikus repertoárt telepítünk, akkor természetes, hogy az arány változhat. Speciel most megint kb. 30% a tisztán balettelőadások száma, de nem 80, hanem 110 este lépnek fel a Magyar Nemzeti Balettbe tömörült művészeink. Illetve ez sem igaz: van már kifejezett balettoperánk (Glass: Veszedelmes éden), kvázi balettoperánk (Orff: Carmina Burana) is, azonkívül szezononként legalább 20-30 tisztán operaelőadás táncbetéteiben is lépnek fel balettművészek, ez tehát újabb 100-150 színpadi szolgálat. Amúgy pedig az együttes létszáma, a törvényi munkáltatás kerete, a próbatermek száma, a közönség igénye, a repertoár és az operai szimbiózis kavargó élete is hat arra, épp melyik évadban mennyi lesz a balett kitűzés. Szerencsére masszív béke van, operai és balettigazgatás legfeljebb annyit csatázik, ahogy ma egy katolikus meg egy református ugratja egymást.

m., miért nincs több kortárs operacím?

A XX. század elején több okból – amerikai hatás, migrációs hatás, első világegés, európai depresszió stb. –, de szétvált a nagyközönséget kielégíteni képes művészet a kevesek magasabb rendűnek tartott esztétikájától. Az utolsó operai nagyság Puccini volt, aki mindvégig képes volt bárkit lekötni, az első Richard Strauss, aki még korszakosat alkotott, de már csak hosszú alkotói élete kétharmadában volt képes közönségsikert elérni. A második világháború után még jobban beborult a kortárs zene, és bár ma már vannak a befogadhatóbb hangzáshoz visszafordult szerzőink is (Vajda János ennek a vonulatnak emblematikus operaszerzője), évadonként 1-1 új magyar opera bemutatásánál nagyobb bátorságra már csak azért sem vállalkozhatunk, mert a nézők erősen várják a klasszikus címeket is. (Ilyenkor az évadban más, korábban bemutatott kortárs művek éppúgy megtalálhatók. A következő, Mítosz & történelem című szezonban ezek a kortárs, tehát ma élő alkotó kezétől származó művek kerülnek színre: A képzelt beteg (Vajda), A Mester és Margarita (Gyöngyösi), A vágy villamosa (Venekei/Dés), Trois Gnossienes (van Manen), Bedroom Folk (Eyal/Behar/Lichtik), Sad Case (Lightfoot/Léon), István, a király (Szörényi-Bródy/Gyöngyösi), A tökéletesség szédítő ereje (Forsythe), Veszedelmes éden (Glass), Siegfried idill (Szálinger), Krizantémok (Szálinger), premierként pedig Madarász Iván új operája, Az ötödik pecsét, továbbá egy adventi szeánsz, az Artaban, amelyhez Selmeczi György ír muzsikát. Premiernek számít, pedig már Olaszországban bemutattuk Testoni két iker-egyfelvonásosát (Fantasio & Fortunio), az egész estés premier táncmű pedig A Pygmalion-hatás, Boris Eifmann alkotása lesz. Ez 16 kortárs cím 10 hónap alatt, nem érzem kevésnek.

n., miért lesz valaki operaházi muzsikus?

Hadd kérdezzek vissza: miért nyílik ki a virág? Hogy lesz valaki artista? Szívsebész? Miniszterelnök? Kell legyen elhivatottság a világban, annyiféle nehéz szakmát választunk nagy kedvvel. És annak a mélyén kell lennie valamilyen felfoghatatlan és körülírhatatlan szenvedélynek, amely ide vezet és itt is tart. Egy operaházi muzsikus munkaidejének felét eleve árookban tölti, színpadból nem sokat lát, de a nézőtérből se, és néha a zenéből se sokat hall. Viszont garantáltan szívja a port, koncerteknél sokkal hosszabb előadásokat játszik, és gyakran integetik feléje, hogy adjon kevesebbet, el ne takarja az énekest. A hangversenyzenekarok nem dolgoznak ennyit, de talán többet is keresnek, biztos, hogy elegáns pódiumokon ülnek – ám a művészet összetettségében, a garantált remekművek rendszeres előfordulásában, az élet érdekességében, a karmesterek és énekesek, táncosok változatosságában, a nagy egészhez tartozás élményében fel nem érnek az operások jussához. Ezen kívül kell hozzá kalandvágy: a több száz főt együtt működtető operaelőadás maga a folyamatos izgalom, alkalmazkodás, helyzetmegoldás és nagyerejű katarzisveszély. Logikus is, hogy csak a legbátrabbak vállalják, és hogy őket, ezt a 200 kitűnő kollégát ki sem lehetne lökdösni az árokból.

o., miért nem adnak több barokk alkotást, szemben a világ más operaházaival?

A projekt alapon működő intézményeket nem ér a repertoárszínházakhoz mérni: olyan, mintha egy nyári kurzust az egész éves egyetemi képzéshez hasonlítanánk. Nekünk mindent (is) kell tudni. De oké, barokk. Az első fennmaradt mű-kísérlet Jacopo Peri Euridicéje (volt szerencsém 25 éve a darab magyarországi bemutatójának férfi főszerepét énekelni Gonzalez Mónika címszereplőjének oldalán, Fabio Pirona vezényelt), nem javaslom előadni. Monteverdi ott áll az Andrásy úti peremen (erre még térjünk vissza!), ő bezzeg hatalmas figura, de művei nem a későbbi korok kiforrott operái, inkább mérföldkövek egy úthoz. Közülük kettőt játszunk (Poppea megkoronázása – Bella Máté átiratában, Tankréd és Klorinda párviadala), lehet majd egyszer Orfeónk is, de állandó szerzőnek, a timpanon egyik oszlopának nem mondanám. Magát a barokkot igen, tehát egy-egy barokk/preklasszikus művet mindig műsoron lehet tartani, Gluck Orfeója vagy tauriszi Íphigeneiája ilyen most (Strauss átiratában), de korábban elhangzott koncertszerűen a másik, az auliszi Íphigeneia is (Wagner hangszerelésében), és szisztematikusan bemutattunk egy-egy töről metszett barokk művet is a megörökölt kovaliki Xerxes után: Vivaldi Farnace című operája, Rameau Hippolütosz és Aricia című alkotása, nem felejtetem Bach két „operáját”, a János-passiót és a mendelssohni átiratban repertoárunkon maradt Máté-passiót sem. És játszunk Mozart verziójában a Messiást (két színpadi verziót is bemutattunk belőle, de koncertformában is sikeres), az egyik évben bizonyos Bertoni Orfeóját is előadtuk, és itt van a két Purcell-darab: Fekete Kornélék dzsessz-koncertálásával megbolondítva A tündérr királynő, és az új szezonban érkezik ifjúsági előadásként (annak is

szánta a szerző), a Dido és Aeneas. Itáliai, francia és német barokk, úgy vélem, aki figyelemmel kísér minket, nincs oka panaszra. 12 barokk darab 12 év alatt: és akkor a bónuszként évente előadott Parasztkantátát nem számolom, meg a Keresztkantáták tánccal vegyes előadását, és azt a produkciót sem, amelyet Örömnép címmel még a néhai Ódry Színpadon vittünk színre, ugyancsak Bach műveiből összeállítva. Ennél több a mi esetünkben barokkos túlzás volna. Évente a barokk rekeszből 3 sorozat állítható ki, stabil benne a Máté-passió és a Messiás, és mindig jön hozzá valami.

p., kiket-miket muszaj játszani a Magyar Állami Operaháznak a romantika korából?

Talán nem adja magát elsőre, de ez a kérdés egy korábbival szorosán összefügg: azzal, hogy mennyit játszik az intézmény? Ugyanis akiknek műveit és amely alkotásokat egyszerűen muszaj előadnunk, az a kitűzési szumma, tehát a teljesítmény meghatározza minimum aktivitásunk méretét is. Lássuk csak! Ha a zenetörténeti időrendben haladunk, a barokkal kell kezdeni, imént meg is tettük. Adjunk tehát a barokknak/preklasszikának egy közös oszlopot a homlokzat tartóelemei közül. De már a romantikával bajban vagyunk. gyakorlatiasabb azt kijelölni: egy hosszú XIX. század a fő vadászterületünk ma is, ennek elejét jelentse Mozart, végét pedig az önmaguk stílusát bizonyos értelemben túlélte Puccini, főképp pedig Strauss művészet. A következő, a kronológiában második imígyen hát Mozart, van-e, ki kétlené? Nemcsak Cosí fan tutte és A varázsfuvola – két verzióban (sőt, utóbbi háromban is: Parázsfuvolácska), Figaro háromféleképpen, Don Giovanni (itt hamarosan érkezik az új változat) és Szöktetés a szerájból, de A színigazgató, A kairói lúd és – már közeleg! – Az álruhás kertészlány és az Idomeneo is hozzánk talál. Mozart zsenifachjából 3 sorozatnak mindig illik kikerekednie. Utána a belcanto érkezik, de itt tömegszerzők találhatóak (úgy értem, összeszámítva tényleg írtak vagy 150 operát!), tehát ide is közös oszlopot javaslok a nagy triásznak (Donizettitől A szerelmi bájtalt, a Lammermoori Luciát, A csengőt, a Don Pasqualét – 2 verzió –, Rossinitől A sevillai borbélyt és Az olasz nő Algírban c. magyarországi bemutatót, Bellinitől a Normát adtuk, utóbbi koncertszerűen is.) Ebből a tárból jó esetben 3, kevésbé jól forduló évben 2 sorozat kerülhet ki. A negyedik oszlop megint beton: Verdié (Attila, Nabucco – két verzió –, Rigoletto, Traviata – két verzió –, A trubadúr – két verzió –, Macbeth, Az álarcosbál, Don Carlos, A szicíliai vecsernye, Simon Boccanegra, Aida – két verzió –, Otello – két verzió –, Falstaff – ez önmagában 13 operás sor, de évente kétszer a Rekviem és két ízben a Stiffelio is koncerten hangzott el, és egy további Verdi-Schiller trilógia elkészítésében támogattuk kolozsvári testvérintézményünket, a művek nálunk is színre kerültek: Giovanna d'Arco, A haramiák, Luisa Miller). Verdinél a gyászmise állandó, hozzá 3-4 sorozatnak kell kerülnie. A ötödik „elem” egyértelműen Wagneré: az utóbbi egytucat szezonban előadtuk az örökbe hagyott szinetári Tannhäusert, a Parsifalt (régii és új formában is), és vadonatúj produkcióként hoztuk ki A bolygó hollandit és A nibelung gyűrűje mind a négy estéjét. Ha megy a Ring, akkor Wagner 5 művét játszunk, ha nem, akkor 2-3 elég egy esztendőben. A hatodik oszlop legyen a nagyromantika gyűjteményes világa: ide a Carmen (Bizet, két verzióban, vagy

A gyöngyhalászok is), a Hoffmann meséi, A rajnai sellők (Offenbach), ki ne felejtjük Gounod sikerdarabjait (Faust, Rómeó és Júlia), de a Sámson és Delila vagy A sárga hercegnő (Saint-Saens), esetleg a Lakmé (Delibes) Pelleas és Melisande (Debussy) éppúgy ide tartozhat, mint más „egylágeres” szerzők, akár a veristák alkotásai is: Parasztbecsület (Mascagni), Gioconda (Ponchielli), Andrea Chénier (Giordano – két verzióban), Mefistofele (Boito), A bajazzók (Leoncavallo), de nemcsak olaszok, mert pl. a Fidelio (Beethoven) vagy A bűvös vadász (Weber) mint Wagner előzményei és a Sába királynője (Goldmark) és A halott város (Korngold) mint Wagner valamiféle sajátos visszhangja is, tehát német szerzők és művek csoportja. És igen, Johann Strauss is a maga nagyoperettjeivel (A denevér, Cigánybáró). Ebből a színes kosárból 3-4 sorozatnak minden évadban ki kell kerülnie. A hetedik legyen a szláv romantikus operáé: az övéké is kései eszmélés, így megfér ebben a gyűjtésben Anyegin és A pikk dáma (Csajkovszkij), Borisz Godunov és Hovanscsina (Muszorgszkij), Igor herceg (Borogyin), a Háború és béke (Prokofjev, magyarországi bemutatója készül) és a Ruzsalka (Dvorak), de még Az eladott menyasszony (Smetana) is, vagy akár a lengyel Halka (Moniuszko). Ezekből a művekből évi 1 sorozat elegendő nézetem szerint. A nyolcadik betonbiztos újra: Puccini művészete. Darabjait itt nem sorolom, legyen elég és eléggé emlékezetes az, hogy mind a 12 operáját előadtuk nemrég, a Puccini Itáliája c. tematikus évadunk során, egyedülálló módon a világban: 10 premierrel! Egy bármilyen operaszezon 3-4 Puccini-mű nélkül meztelen. A kilencedik tartóoszlop Richard Strauss géniusza. Az elmúlt 12 esztendőben 6 operája járt az Andrassy úti színpadon (Salome – két verzióban, A rózsalovag, Elektra, és vadonatúj produkcióként az Arabella, az Ariadné Naxos szigetén és Az árnyék nélküli asszony is, utóbbi 2014-es előadása nemcsak a Strauss150 évad és a nagy hatoperás, ugyancsak párját ritkító sorozat megkoronázása, de egyben az első hazai elhangzása is volt e remekműnek). Évadonként 2 Strauss-műnek fontos mennie. Ha jól számolom, a felsoroltakból 16 féle barokk alkotás és „a hosszú XIX. század”, az opera századának felsorolásából is 71 különböző opusz került a repertoárunkra. Összen 98 opera 112 féle produkciójáról beszélünk egy bő évtized alatt – a bő XIX. századot tekintve. És akkor mi maradt ki?

g., mi a helyzet a XX. századdal, ha „kiértjük” strausst és puccinit? mit fontos játszani?

Nézetem szerint egy fontos megközelítés, a tizedik pilaszter: az első világháború és a kommunista rendszerek összeomlása közötti szűk XX. század és a kortárs idő nemzetközi termése, és ezeket egybe is foglalnám jelentős esztétikai összefüggéseik miatt. Tehát Berg két operája (*Wozzeck*, *Lulu*) vagy Schönberg művei (*Várakozás*, *Mózes és Áron*, *Pierrot Lunaire* stb.) éppúgy ide tartoznak, mint Hindemith művészete (*Sancta Susanna*, *A hosszú karácsonyi ebéd*, *Oda és vissza* stb.), de a *Doktor Faust* (Busoni) vagy a *Lear* is (Reimann). A francia XX. századból mi eddig csak Poulenc szívszorító darabját, *A kármelitákat* választottuk ki, ám az angolszász zenék – több száz év után és Amerikával erősödve most már jelen vannak – (Britten: *A szentivánéji álom*, Gershwin: *Porgy & Bess*, Stravinsky: *A kéjenc útja*, Glass: *Veszedelemes éden*, Adés: *A vihar*, Bernstein: *West Side Story*, Menotti: *A telefon* és Heggie: *Ments meg*,

Uram!, majd az érkező Adams). A szlávok közül Janáček főműve (*Jenufa*), Sosztakovics sokfélesége (*Kisvárosi Lady Macbeth*, *Cserjomuski* stb.) vagy a végtelen Schnittke (*Élet egy örülttel*) érdemel figyelmet. Testoni két egyfelvonásosával (*Fantasio & Fortunio*) és a ritkasággal, Einojuhani Rautavaara világbemutatójával, *A bányával* együtt is láttam már gazdagabb termést 12 év alatt máshol, de tegyük hozzá, hogy az itt sorolt művekből bemutatott 26 alkotásnak a nézők csekély érdeklődése is szab határt. Nehéz, ismeretlen és idegen mű a többségük, nincs mit nem érteni ezen a problémán. Azonban évi 2 produkció ebből a rekeszből is ki kell kerülnön az évadtervből.

r., mi kerül feltétlen a magyar opera-örökségbe?

A „tíz plusz egyedik”, a tizenegyedik, számunkra viszont legelső széfben, oszlopban, bárhogy nevezhetjük a hazai, a magyar kultúra gyöngyszemei rejtőznek. Minimálisan Erkel két sikeroperája (*Hunyadi László*, *Bánk bán* – két-két verzióval), de előtte még Ruzitska József itthon műfajteremtő daljátéka (*Béla futása*), majd Orbán György rekonstrukciója, a *Pikkó hertzeg*. Bartók egyetlenje (*A kékszakállú herceg vára* – öt verzióban!), Kodály két színpadi műve (*Háry János*, *Székelyfőnök*), Dohnányi és Hubay-operák (*A tenor*, *Simona néni*, *A cremonai hegedűs* stb.). Kenessey ritka bravúrja (*Az arany meg az asszony*), Kacsóh örökbecsű *János vitéze* (két verzió), Ránki György megunthatatlan *Pomádé királya*, Poldini népszerű vígoperája, *A farsangi lakodalom*, Petrovics és Szokolay klasszikusai (*C'est la guerre*, *Vérnász*), Vajda János sikerdarabjai (*Mario és a varázsló*, *A képzelt beteg*), egy Lendvay Kamilló- és egy Farkas Ferenc-telitalálát (*A tisztességtudó utcalány*, illetve *A bűvös szekrény*), Madarász Iván művei (*Utolsó keringő*, *Az ötödik pecsét*), Fekete Gyula opuszai (*Római láz*, *Excelsior!*), Selmeczi György operaházi alkotásai (*A spiritiszták*, *Artaban*), Tóth Péter sikeres groteszk művét (*Tóték*) vagy Gyöngyösi Levente ihletett darabjait (*Gólyakalifa*, *A Mester és Margarita*), a két kiváló zeneszerzőnk nekünk írott műveit (Tallér Zsófia: *Leander és Lenszirom*, Varga Judit: *Szerelem*), illetve Vajda Gergely partitúráit (*Barbie Blue* stb.), illetve Andrásy Frigyes '56-os daljátékát (*Sír a téli éjszaka*), és habár az előző fejezetben is lehetne, mégis hadd soroljam ide magyarságuk okán Ligeti György (*Le Grande Macabre*), Kurtág György (*Fin de partie*) és Eötvös Péter (*Three Sisters*, *Love And Another Demons*, *Senza sangue* stb.) színpadi műveit, utóbbi szerző magyar nyelvű operát komponál jelenleg a Magyar Állami Operaház számára. És igen, idefér a Gyöngyösi Levente által az igényeinkre alakított Szörényi-Bródy mestermű, az *István, a király* is. Mégis, ha összegzem a magyar oszlopot, a mintegy 39 alkotásból 34-at sikerült is eljátszanunk/bemutatnunk az elmúlt 12 esztendőben. De magyar műből a penzum egy évadban legalább 5 produkció: 2-3 történelmi, 2-3 friss. Nos, ha mindent mindennel összeadunk az operák terén, a következő eredmény születik: 146 féle alkotás 169 féle előadása volt/van/lesz műsoron, színpadon 2011 szeptembere és 2024 júniusa között... (És simán lehet, hogy valamit kifelejtettem, pl. Mezei Gábor Péter *A ravatal előtt* vagy Gryllus Két nő c. darabjait...) Érdemes izlelgetni ezeket a nagyságrendeket, mert gigantikus teljesítményt mutatnak az OPERA falai között.

s., miért ilyen magasak az operaház árai?

Olyan kérdés ez, amely válaszgubancokat indukál. Kétségtelenül nem olcsó operába járni, de visszakérdeznék: miért kellene, hogy az legyen? Talán nem elég értékes? Nem kerül elég sokba előállítani? De bizony. Vagy mondok mást: amikor óvodás voltam, 1974-ben, a fagy 50 fillérbe került. Ma megvan 400 Ft is, sőt. Akkoriban egy operaházi bérlet 365 Ft-ba került, igaz, tíz előadásra szólt (lám csak, ez a körülmény, a nézők ráérése és az őket érő ingerek, lehetőséget száma is mennyit változott: ma a 4 előadásos bérleteink népszerűek). Az Operaház legdrágább esti jegye 40 Ft-ba került. Ha ezt az árat megszorozom 800-zal, 32.000 Ft-ot kapok. Ilyen drága jegyünk ma nincs is. A szomszéd kisszínházak árainak dupláján sem vagyunk, ugyanakkor 30-szor, 50-szer annyi kolléga áll a színpadon vagy az előadás mögött. Azonkívül vannak egészen olcsó helyeink is, a szüneti büféköltség biztosan magasabb, mint azoknak az ára – azért ez is elgondolkodtató, nem igaz? Van operaházi jegy 5-10 gombóc fagy árért is, tehát nem, nem érzem indokolatlannak az Operaház árait, pláne, hogy ebből a bevételből finanszírozzuk az esti művészi költségeinket, a produkcióink létrehozását és újabban már az épületeszi egy részét is. De Barcelonában például bőven 200 euró feletti jegyeket árulnak, az most 80.000 Ft volna, nálunk a legeslegdrágább hely sem éri el a 30.000 Ft-ot.

t., mennyire gyakori vendég a turista?

Ha az Operaház nyitva és a világ is, akkor gyakori. Esti előadásokon akár a nézők fele lehet turista (volt ilyen mérésünk 2016-ban), ami persze, nem feltétlen azonos a „külföldivel”, de az egyszerűség kedvéért most vegyük úgy, végül is elég jelentős az átfedés. A turisták kevésbé rajtolnak a matinékre, általában a magyar darabok sem hozzák lázba őket. De az ismert nemzetközi operacímek és klasszikus balettművek népszerűek nálunk. Sokan az épület miatt jönnek, ez is igaz, de az is, hogy ha szünet után maradnak, akkor már a társulat és a produkció szolgálta meg a jegy árát. Hogy milyen is nagylétszamban külföldi vendégeket fogadni, már lassan elfelejtjük, hisz 2017 júniusában bezártuk az Ybl-palotát, a nyolcadik kerületi, egészen más építészeti értékkel és lokalizációval bíró Erkel Színházba gyakorlatilag nem jöttek át, az Eiffel Műhelyházat pedig még nem fedezték fel – de hisz annak játszásra alkalmas állapota egybeesett a covid-járvánnyal. Amióta annak vége, színházi poszt-covid tünetekkel küzdünk mi is (nézői elszokás, óvatos vásárlás, elköteleződéstől, bérlettől, hosszútávú vásárlástól való tartózkodás stb.), és mire az Operaház szűk négy hónapja megnyílt, ki is tört a háború. Megint egy ok, hogy a turizmus se mutathassa igazi arcát: gondolja meg Néném, hogy egy amerikai vagy japán turista zsebtérképén mennyire esik közel Kijev és Budapest? Egészen közel. Tehát igazi külföldi-rohamunk 5 éve nem lehetett, de bízunk a békében és magunkban, vége lesz ennek a megpróbáltatásnak is.

u., mennyire terveznek előre?

A nyugati világ operaházai 3-5 évre előre terveznek. Ennek oka a drága bekerülés miatti számos koprodukcióban (azok kitalálásában, a források felkutatásában, megszervezésében, létrehozásában) rejlik, de abban is, hogy ezekhez a rendező- és karmestersztárok csak ilyen időtávban hozzáférhetők. Ahogy nemzetközileg jegyzett énekesekkel, sőt, balettprodukciók jogaival kapcsolatosan is így van ez, utóbbiak esetében a betanító balettmesterek ráérése is igen szűk keresztmetszet. Az előre tervezés intenzitása fokozatosan változik: most, 2022 júniusában „természetesen” mindent tudni kell 2023 júniusáig (műsor, szereposztás, próbarend), de a mostani nyár végére 2024 nyaráig is ennyire fix lesz minden. A 2025 nyaráig terjedő tervek és szerződések idén év végéig rendeződnek minálunk, de New York vagy München öt évre előre – tehát 2027 tavaszáig felír már ezt-azt a táblára, pl. Nyetrebko vagy Kaufmann elköteleződését egy adott hónapra, szerepre – még nem direkt dátumokra. És azután lassan telnek majd az üresen hagyott táblák-sorok is. A magyar tervezési gyakorlat mint örökség a kelet-európai házakéhoz hasonló, és nagyon sok munkánk fekszik abban immár tíz éve, hogy legalább három esztendősz tervezést valósítsunk meg – az elhúzódo építkezések és a járványos-háborús válságok már többször visszalöktek minket az éppen elért-megérintett hároméves horizonttól. Most, ahogy írtam, újra megpróbáljuk, hisz nincs más út, mint előre eltervezett vonalon haladni: ez a mi fényezésünk a jövő sötétjében.

v., kellenek-e zenekari hangversenyek?

Kellenek, és nemcsak azok, hanem az OPERA énekkara számára is szükségesek a koncertkihívások. Mert művészeink ugyan speciális helyen dolgoznak, ugyanakkor egy hangversenyteremhez illő ápoltság, egyáltalán: az árokból és a jelmezből kibújás új sikereket és az azokhoz vezető úton szakmai fejlődést jelenthet az operások számára. Ugyanakkor nem egyszerű, hisz szimfonikus zenekarból és koncertből is van annyi Pesten, mint égen a csillag, de ha az OPERA megtalálja a maga műfaját-méretét-stílusát, akkor a már „megtalált” épületben különleges, a többi közül világosan kitűnő hangversenysorozat kerekíthető. Ehhez az Operaház nézőterét gyönyörűen ki kell világítani – úgy értem, extra módon –, és a nagy formátumra, a nagyléptékre kell törekednünk. Természetesen értem én, hogy Haydn-szimfóniák játssza is hasznos a művészeink számára, de azt mások eleve jobban játsszák, mert erre szakosodtak, ilyen értelemben tehát el is válhat egymástól, mi lenne szakmailag ugyancsak fontos (kamarakoncerteken lehetséges), és mi az, amit a közönség csak tőlünk kaphat meg. Meggyőződésem éppen ezért, hogy az OPERA 220 fős zenekara, 160 tagú énekkara olyan műveket adjon elő a komoly méretű hangversenyteremben (most az Operaházat és az Eiffel Műhelyház Mozdonycsarnokát hívom így), amelyeket mások nem, vagy csak nagyon nehezen, újabb és újabb együttesekkel összefogva lehet(né)nek képesek. Aki figyel minket, egyrészt hatalmas szimfóniákat, zenekari dalciklusokat, operanyitányokat láthat

a műsoron, másrészt olyan oratorikus remekeket, amelyek egyszerre adnak nagyszabású feladatot a zenekarnak és az énekkarnak is. Verdi *Rekviemjét*, Mahler *Ezrek-szimfóniáját*, Händel *Messiását*, Beethoven *IX. szimfóniáját*, Bach *Máté-passióját*, Orff *Carmina Buranáját*, Kodály *Budavári Te Deumját* nálunk többet, nálunk rendszeresebben senki nem játssza idehaza az elmúlt évtizedben. Az a cél, hogy nálunk jobban se tudja senki: szerintem jó úton járunk. (És ide 2024 szeptemberében egy másik döbbenetesen monstruózus alkotás is felzárkózik: Schönberg *Gurre-dalok* című gyönyörűséges kompozíciója.) Még annyit ide, hogy a mi muzsikaink modern hangszereket használnak, nem régi instrumentumokat vagy kópiákat, énekkarunk is a nagyszabású megszólalások mestere. Ezért is élvezem kimondottan, hogy a két barokk opusz esetében a „névtelen” átdolgozók, Mozart (*Messiás*) és Mendelssohn (*Máté-passió*) partitúráit használjuk, ezzel is különlegessé, a másokétól eltérővé avatva ezen az alkalmakat.

z., mennyire nehéz a munkabeosztás?

Nagyon. A munka tervezése, elosztása és nyilvántartása az intézmény legbonyolultabb kérdéseinek egyike. Az OPERÁ-ra vonatkozó legfontosabb jogszabály, a 2010 előtt fogant Előadóművészeti törvény rendelkezik ugyan zenekarokról, kórusokról, táncegyüttesekről és színházakról, de míg más kulturális szereplőkre egy-egy aspektus vonatkozik, addig ránk mind, egyszerre. Márpedig az eltérő, a koherenciát operás nézőpontból szem előtt nem tartó jogszöveg előírásait tartani ugyanazon az előadáson csaknem lehetetlen. Egy Hunyadi-estén mind a négy elem együtt van, ezt különböző szolgálat- és szolgálatszám-értelmezésekkel nehéz követni. Ezért is folyamatos célunk egy önálló operatörvény kiharcolása, amely az 1938-as egykori „díztörvény” újratöltése lehetne. Másfelől, aki az OPERÁ-ban díszletet-jelmezt gyárt, adminisztrál vagy épületüzemeltet, amolyan normál munkaidőt dolgozik. Viszont aki előadóművész vagy a színpadi műszak tagja, az a kb. 700 kolléga hétfőn pihen ugyan, de minden hétvégén, sok hétköznap estén, és biztosan minden ünnepezen – pláne karácsonykor! – távol az otthonától, de közel a nézőkhöz tölti idejét. A díszítők és a világosítók gyakran éjjeleket is töltenek benn, az este lefutott előadás bontása és egy másik produkció másnap délelőtti felépítése vagy egy premier bevilágítása gyakran csak így lehetséges. Állandó változás (ember- és technikafüggő esetek, újabb és még újabb produkciók) és nem változó állandóság (138 éve létező OPERA, itt leélhető teljes pályafutás) kettőssége kísér minket, a kollégák a heroikus erőfeszítések közt törnek előre sikerekért, kalandokért.

x., hányszor „kell” operába menni?

Ezt a kérdést azzal a dilemmával szemléltetem, hogy mi a jobb: kevesen sokszor, vagy sokan, kevésszer járjanak operába? Nagy Sándor kardjával úgy kellene átvágni a csomót, hogy „sokan és sokszor”, de ezzel magunkat is átvágnánk, hisz az opera a XXI. század első felében már biztosan nem marad/lesz tömegműfaj. Viszont továbbra is sokba kerül, mert nagysága a „nagyságában” (méretében, komplexitásában) is rejlik. Sokba kerül az adófizetőknek, sokba az intézménynek magának, és így sokba a jegyvásárlónak is. (És kevesebbe a bérletvásárlónak, de arról majd lejjebb.) Márpedig ami relatíve drága, azt vagy kevesen fizetik meg többször, vagy sokak, de csak kevesebbszer. Én inkább az utóbbi mellett vagyok, erre törekszünk az OPERÁ-val, ha már muszáj választani. Az előadás árát – de hogy a valóságos árát, annak kb. az ötödét – el kell kérni a nézőtől, ő pedig így, ha átlagos keresetű, így sem tud hetente jönni, talán még havonta se. Ha viszont cserébe olyan élményt adunk, amely hosszú hetekre feltölti, ha olyan minőségű előadásokat játszunk, amelyek valóban nemcsak hazáig, de majd a következő operalátogatásig is elkísérik a vásárlót, akkor működik a rendszer. Akkor teljesülnek céljaink: minél több magyar emberhez eljuttatni a magas kultúra értékeit. És abból még lehet majd a „sokak, sokszor” modellje is, ha tovább javulnak a keresetek. (A „kevesek sokszor” verziója sokkal inkább a sznob CAMP-kultúra erősítésére, a nemzet többségének elszigetelésére jó, a gyertyás-franciapezsgős-vinyllemez fetisiszták klubjának kiszolgálására.) Ha sokan, de kevesebbszer jönnek, és mondjuk, évente 6-8-10 alkalommal látogatnak meg minket, akkor tökéletes tempóban „fogyasztják” majd hatalmas repertoárunkat: akárhány éven át is mindig új, vagy legalábbis számukra új produkciókat láthatnak. Úgy is, hogy már nem kell sok bemutatóra számítani évente, hisz a repertoárt több mint száz új produkcióval töltöttük fel, és ha ezek után kihozunk 6-7 bemutatót évente, azok minőségére, monumentalitására szeretnénk elsősorban figyelni.

y., mire való a páholy, ha olyan drága?

Először is: az operaházi páholy relatíve nem drága – a földszinti zsöllye-árakhoz viszonyítok ilyenkor. Négy zsöllyeszék ára bőven felette van egy páholy esti díjának, érdemes összeadni, kijön. A páholy különleges szolgáltatás: különtermecske, egy kis bérbalkon az Operaház belsejében az adott nap néhány órájára. Senki nem jár át azon, lakóinak nem kell a ruhatárban vesztegelniük, saját tükör, kis lerakóasztal az osztályrészük. (Ezt a néhány apró holmit csak most nyáron tudjuk visszaszerelni.) Aki páholyt vesz, akár el is késhet, szünetekben tovább időzhet odakint, s ha előbb akar taxihoz jutni és sietne, a függönyhúzáskor már veheti is a kalapját. (Sőt, tulajdonképpen bármikor, csak azt sajnálnánk – ugyanakkor valóban senki más élményét ezzel nem zavarja, onnan feltűnésmentes a távozás is.) Aki páholyban ül, mindenkit lát magasleséből, és ha akarja, őt is látják mások. Ha viszont nem szeretné ezt, a második sorba ül. A páholy mélyén nem probléma egy szem cukrot bevenni vagy vizet inni, orrot fújni, ha

muszaj. Sürgős telefon is felvehető, hisz egyetlen lépéssel a páholyfolyosón teremhet az ember. Ezek nem optimális események az opera vagy balett élvezete kapcsán, de nem mindig optimális állapotban érkezünk az előadásra – és a páholylakókra hostesseink is különös figyelemmel vigyáznak. De a legfontosabb hátravan: aki mostantól páholyt vesz, valójában az egész páholyt kapja meg, annak valamennyi székével. És eldönti: kettesben szeretne-e maradni vagy hozza magával családját, barátait: amennyi ülőhely odabenn, annyian jogosultak tartózkodni ott. És nincs többé vita, ki lát jól, ki nem lát a másiktól, ki állna fel, ki fáradt el az álldogálásban – hisz a vásárló saját szereteteivel tartózkodik ott bent, közös élményeket szereznek, mindent vita nélkül meg tudnak beszélni. A páholy tehát kivételes lehetőség, elsősorban társas operalátogatásra ajánljuk – és még a pénzügyi matek is kijön.

z., magyarként hogy jussak kedvezményhez?

A leggyorsabb válasz erre: váltson bérletet, hisz a sokféle (30-40 féle) kombináció ugyan különböző szisztémák mentén áll össze – milyen nap, milyen műfaj, népszerű-e, különleges-e, melyik helyszín stb. –, de abban mind azonos, hogy komoly kedvezményt érvényesít az adott (állandó) ülés napi jegyeivel szemben. Aki ezzel nem tud vagy nem akar élni, még mindig fellapozhatja az OPERA idei Kalendáriumát, annak 294-297. oldalain számos lehetőség van, vagy itt, digitálisan (<https://www.opera.hu/hu/rolunk/kiadvany/202223-musorkalendarium/>). Ugye, nem annyira egyszerű e jegyek differenciálása, mert minden uniós polgár egyenlő a vásárolt szolgáltatások alanyaként (lásd az üzemanyag-ársapka problémáját), márpedig a legtöbb turista sokkal jobban van eleresztve, mint a magyar operarajongók. Így pl. az évek óta létező Hatos kártya azok számára ad komoly, 3 operaházi estére szóló 50%-os kedvezményt, akik előtte hat alkalommal ellátogattak az Eiffel Műhelyház előadásaira. Külföldi is megteheti, de magyarok számára ez életszerűbb. De 21 évesek részére egész évadban, minden hónap 21-i előadására váltható 2 db 21 Ft-os jegy az Operaházba és az Eiffelbe is. Az összes operaházi matiné árazása jóval kedvezőbb az estinél, ide is magyarok járnak a tapasztalatok szerint, főleg sokan vidékről. Minden produkciónak van legalább 1 db hétvégi matinéelőadása, hogy senki se érezze magát elzárva lokációja miatt kultúrkinccseinktől. Ugyanígy minden operaházi produkciónak van nyilvános főpróbája – ez nem kevés ám, jövőre 34 előadás, tehát több mint 30.000 db jegy! –, ezeket Értékesítési Centrumunkon keresztül olyan magyar társadalmi rétegek, szervezetek kapják, akik nehezen tudnák kifizetni teljes árainkat, így 75%-os engedményben részesülnek. Érdeklődni, telefonálni kell hozzánk miatta, nincs nyilvános értékesítése ezen jegykontingensnek. Ősztől tervezzük még KarzatKlub létrehozását az Ybl palota karzati ülőhelyeinek rugalmasabb eladása és a közösség-szervezés miatt, s ha valaki taggá válik a Budapesti Operabarátok Egyesületénél, szintén kedvezményes lehetőségekre számíthat. Mindezekon kívül természetesen a művészegyetemek hallgatói is külön elbírálás alapján jönnek, az intézményeikkel kötött kétoldalú megállapodások révén. És talán a legfontosabb: nemcsak diák-félárú jegyeink léteznek, de idén ősztől családi giga-kedvezmény is, amikor két felnőtt mellett a hozzájuk tartozó gyerekek 80%-os kedvezményrel

jutnak be pénztári vásárlás esetén. Az Operaház legolcsóbb álló – valójában támaszkodó – jegyeit a kakasülőre mindig az adott előadás startja előtt 2 órával kezdjük értékesíteni, mindössze néhány gombóc fagy áráért... Az Eiffelnek pedig minden helyára továbbra is bevezető árú, tehát igen kedvezményes.

w., miért nem magyarul énekelnek általában?

A Sugár út (később Andrassy út, Sztálin út, Magyar ifjúság útja, Népköztársaság útja, majd megint Andrassy út) operaházának színpadán az első harminc évben német szó el sem hangozhatott a még '48 miatti kurucos fogadalom miatt, így leginkább magyarul énekeltek, néha vendégművészek olaszul, franciául. Később bejött a német, de ugyancsak a német művészek éneklésével. Aki magyar volt, tulajdonképpen a hetvenes-nyolcvanas évekig magyarul is adott elő az Operaházban vagy az Erkel Színházban. A tendencia az egész világban változott meg, végül a németek és az oroszok is feladták a saját nyelvükön (fordításból) éneklést, hisz a zene hangsúlyai leginkább az eredeti nyelven érvényesülhetnek, és vendéget is úgy könnyebb hozni, ha valamennyi művész azonos – eredeti – nyelven tudja és énekei szerepét. Mára már ezt mondhatjuk hagyománynak, hisz 40-50 év telt el e globális fordulat óta. Ugyanakkor népszerű vígoperák, daljátékok és nagyoperettek esetén, továbbá – természetesen – a gyerekeknek szánt programokon ugyanúgy tartjuk a magyar nyelvet. Ha az Erkel Színház átépítésével készen leszünk (remélem, 2025/26 táján), a magyarul szóló családi előadások odakerülnek. Hogy példákat is mondjak: *Szerelmi bájital*, *Varázsfuvola*, *Háry János*, *Don Pasquale*, *Sevillai borbély* és társaik remekül érzik majd ott magukat megint, miközben az Ybl palotában és az Eiffelben illő módon folytatódhatnak az eredeti nyelvű előadások, amelyek fordítását több nyelven kivetítve mutatjuk mindig nézőinknek.

aa., miért játszanak/nem játszanak nyáron?

Jogos a kettős kérdés, mert most például tartunk operaelőadásokat, de csak minden másnap. Korábbi években viszont ezt nem tettük (zárva volt az Operaház), illetve húsz esztendővel ezelőtt egyfajta nyári fesztiválként külső cég szervezett nyári előadásorozatokat. 2011-től a jogot komolyan vesszük és szigorúan értelmezzük, ahogy az Magyarország legnagyobb művészeti intézményéhez illik, és saját munkatársaink, művészeink nem léphetnek fel saját munkahelyükön, saját munkaeszközükkel saját munkakörükben – de más szervezésével. A munkáltatásban csak tiszta viszonyokat tűrünk el, „cserébe” viszont eleshetünk annak a lehetőségétől, hogy épp akkor jussunk közönséghez, amikor a turisták a legnagyobb számban vetődnek Budapestre: a nyári hónapokban! Mivel a hatályos törvény éves maximált szolgálatszámokat ír elő a zenekar, a balett és az énekkar művészei számára (ráadásul

különböző mértékben...), ahhoz év közben kell spórolnunk szolgálatot (próba- és előadási munkaelrendelést), hogy nyárra maradjon, és hogy maradjon idejük a kollégáknak is a kötelező szabadságok kivételére – amelyet különböző részletszabályok írnak elő, az emberieségen kívül, természetesen. Ráadásul azt nem is szeretjük, ha valaki évad közben menne pihenni, hisz mint egy iskolában, itt is ősztől nyárig tart a „főszezon”. No, de mi van, ha ilyen a nyár, mint a mostani? Ha a szerencsésen megválasztott nagy címekre (Az álarcosbál, A varázsfuvola) már hónapok óta elkapták a jegyeket? Az auditorium tele, a hangulat óriási, a művészek is önbizalominjekcióként élik meg az estétet, kétnaponta este besétálni egy pozitív energiájú, nézőkkel tömött házba talán számukra is közelebb áll az élvezethez, mint a robotoláshoz. De mindent a jövő nyár dönt majd el: ha az Ybl-palota újrainvitásának mézeshetei elszállnak, és még mindig minden kitűzött nyári előadásunk (*Don Carlos, Az álarcosbál*) így megy el, akkor a júliusi játékot nem elhagynunk kell, hanem augusztus derekáig meghosszabbítanunk pl. a *Pillangókisasszonnyal* – így viszont idővel be kellene majd iktatni télvíz idején két hét valamiféle szünetet, hogy joggal is bírjuk. Meglátjuk: az biztos, hogy nagy sakkozás lesz, hisz sem a kollégák, sem a közönség, sem az intézmény, sem pedig a műfaj érdeke nem sérülhet.

bb., és miért nem játszik az OPERA balettet is nyáron?

Egy balett társulat életének periodicitása teljesen más, mint az „opera szakosztályé”. Míg az operaénekesek havonta csak néhányszor állnak színpadra, a naponta küzdenek azért, hogy egyszerre sikeres élsportolók és kifinomult művészek legyenek – de hát egy tornász testét sem lehet bármennyire kizsigerelni. Júniusban véget kell érnie számukra az idénynek, és egy teljes hónap testi pihenésnek, regenerálódásnak egyszerűen muszáj elkövetkeznie (azonkívül feljebb is írtam, hogy törvényes szabadsága van a kollégáknak, ugyebár). Augusztusban ekkor vagy akkor, de már folytatódik a munka. Következésképp az egyetlen apró, de elegáns júliusi felkérésen túl (Anna-báli Palotás és nyitókeringő Balatonfüreden) nem tudunk mást vállalni a Magyar Nemzeti Balettel nyárra. És jól is van ez így, a balettművészek egészsége is múlik rajta.

cc., miért nem jönnek híres sztárok?

Válasszuk ketté. Korábban már írtam, hogy a magyar énekeskultúra (szinte) egyetlen letéteményese a Magyar Állami Operaház, mindenesetre biztosan a legtöbbet költi magánénekesekre. Ebből is fakad, hogy feladatunk a magyar művészek esélyhez juttatása, de továbbképzése is, (ha végre elkészül az Opera Stúdió épülete az Eiffel Műhelyház mellett, az lesz az intézményes terepe), működésük támogatása. Az a kb. 100 minőségi magyar énekművész, aki idehaza az operavilágot jelenti, nemzeti kincs, nem szabad őket a nemzetközi

piacról beeső énekesekkel leradírozni, pláne, hogy a felhozatal szűkül. Ugyanazt a helyzetet éljük meg, mint a magyar balettképzés kb. húsz éve, ezért most próbálunk cselekedni az alapoknál, a zeneiskoláknál és konzervatóriumoknál is segítve – erről tehát már írtam. De valóban, feladatunk a külföldi csillagok bemutatása is, nem mindenki juthat el a világba, ezért van néhány intézmény (pl. Müpa, Szépművészeti Múzeum, Nemzeti Színház, Magyar Nemzeti Cirkusz stb.), amely a világot is idehozza egy-egy alkalom vagy periódus erejéig. Teszem hozzá: ha egy adott operaszerepre nem találunk igazán alkalmas magyar művészt, vagy netán beugrani kell, akkor nálunk „alapesetben” is feltűnnek külföldi énekesek. Az elmúlt 10 évadban 96 elsővonalbéli külföldi operaénekesrel léptek fel az OPERA együttesei (ők 29 ország szülöttei), természetesen a magyar művészek mellett. És közöttük tényleg mindenki feltűnt Alagnától Garancán és Kaufmannon át Yoncheváig. A legtöbbször e művészeket gálákra szerződttetjük, mert való igaz, hogy a forrásaink még nem elegendőek arra, hogy hosszú hetekre kössünk le és sorozatokban fizessük a világ jelenleg legjobbnak tartott énekeseit. De aki szeretné, élőben hallgathatja őket nálunk – az a néhány, aki pedig eddig nem jött vagy közben került a top csapatba, a következő néhány évad Sztárestek c. operaházi sorozatában, vasárnapokon lép majd fel.

dd., és mikor jönnek a külföldi karmesterek, rendezők, koreográfusok?

Jönnek, sőt, itt voltak, vannak. 16 ország 50 dirigense jött el hozzánk, és ebbe pl. Valerij Gergijevet nem számoltuk bele, aki az Erkel Színházban Prokofjev *Hamupipőkéjét* a saját szentpétervári zenekara és balettegyüttese élén dirigálta két alkalommal is. Mivel mi is tisztában vagyunk azzal, hogy a Magyar Állami Operaház muzsikusaiknak, énekesinek és táncosainak is szüksége van az új impulzusra, a világ művészi kontextusának megtapasztalására, anyagi lehetőségeinkhez képest igenis törekszünk koreográfusok, tervezők, rendezők, balettmesterek bevonására: csak a soron következő Mítosz & történelem című évadban 6 külföldi rendező egy-egy operaprodukciója megy és 16 olyan egész estés klasszikus vagy egyfelvonásos kortárs balett, amelynek nemzetközileg jegyzett külföldi művész az alkotója. A Magyar Nemzeti Balett vendégeként 6 ország 19 táncművésze kapott meghívást, tehát az OPERA nemzetközi bekötöttsége megoldott, s ennek révén az értő és figyelmes magyar publikum is hozzáférhet a legjobbakhoz akár idehaza is. És ez nem mozi vagy tévé, hanem élő előadás...

ee., miért játsszák a Diótörőt olyan kiemelkedően magas előadásszámmal?

Bizony, ez egy létező kérdés, és ne is menjünk el mellette. Ha általában a sorozatok 5-12 előadásig mennek, tényleg feltűnő az egyetlen 30-as (!) széria, a *Diótörő* azonban nem balett.

Illetve, persze, nagyon is az, de több már annál: rítus. Budapest, az agglomeráció és a legelkötelezettebb vidéki néző is úgy tekint rá, mint az advent-karácsony-újév-vízkereszt időszakának elmaradhatatlan élményére. Pontosan tudjuk, hogy a *Diótörőt* nemcsak a *Diótörő* miatt nézik újra és újra, de a produkció 2016-os újraalkotása a pontosan azt kívánta tükrözni, hogy az OPERA nem kasszasikerként, hanem egyre magasabbra emelt művészi színvonalú alkotásként tekint a *Diótörőre*. Mivel az Erkel Színház 1.750 fős nézőtere is több mint harmincszor telt meg 2021/22 *Diótörőin*, a megújult Operaházba természetesen visszavitt darab a harminc előadást 900 db (látó) hellyel számolva biztosan megugorja majd. Többet fizikailag nem tudunk játszani, ez a mennyiség elképesztő terhet ró a balettegyüttesre, a zenekar legalább váltja magát. És az is tény, hogy a magas helyárak és a hosszú sorozat miatt a szezonok legnagyobb bevételét a *Diótörő* hozza – ugyanakkor Csajkovszkij kompromisszummentes zenekara még a mi fogalmaink szerint is elég nagy, az előadásban komoly mennyiségű balettművész szerepel, gyerekek is táncolnak nem kevesen, énekel benne a gyermekkar, és a bonyolult változásokat megerősített műszak végzi. Tehát a harminc előadás mindegyikén legalább 250 művész és kolléga tevékenykedik a színpadon, az öltözőkben, az árokban és a színfalak mögött. Így elmondható, hogy a *Diótörő* senkinek sem olcsó: bizony, az OPERÁ-nak sem, csalódást itt főleg nem okozhatunk. És mindig iktatunk be karitatív előadásokat is, gyűjtünk, sőt, közösségi oldalunkon már több ízben térítésmentesen vetítettük is a *Diótörő* felvételét. (Fontos adalék lehet, hogy a *Szláv szezon* során talán sikerül megdönteni az elődök csúcsát: 1951/52-ben 40 alkalommal, 1952/53-ban pedig 41-szer ment a *Diótörő* Budapesten – felismertünk tehát valamit, amiről kiderült, régen működött.)

ff., miért áll csupa külföldiből a Magyar Nemzeti Balett?

Az opera.hu-n, tehát a hivatalos internetes oldalunkon található társulati névsorban 120 balettművészt látok jelenleg, 60 kolléga magyar közülük. Tehát ne mondjuk, hogy itt mindenki külföldi, mert tényszerűen nem igaz. 60 táncosból egy közepes európai operaház már kiállítja a balettegyüttesét, ugyanakkor a Magyar Állami Operaház – innen is lehetséges megérteni – a világ egyik extrém nagy intézménye, tánctársulatával szemben hetven éve elvárás, hogy akár egyszerre két nagyszínpadon is képes legyen akár két teljesen más stílusú koreográfia egyidejű előadására, és – más operaházakkal szemben – az egész ország javára működjön. (Erre, mármint a feltétlen párhuzamosságra nyilván nem törekszünk, de már a próbaidőszakok átlapolódása kiküszöbölhetetlen, és nagyszériás sorozatok – pl. *Diótörő*, *Hattyúk tava* – sem futhatnak „pótok”, az óhatatlan sérülések és fáradások nyomán előálló beugrások nélkül.) A hazai táncképzés immár huzamosabb ideje képtelen évente 5-6 olyan profi balettművészt kiforogni magából, aki magyar, aki klasszikusban is erős, és aki itthon képzelel el a karrierjét. A végzősök számra ugyan megvannak, de már előfordul fiú nélküli évfolyam vagy magyar növendék nélküli osztály (sok külföldi vendéghallgató diplomázik Budapesten, ami remek dolog, de ha felvesszük a társulatba, akkor sem a „magyar vonalat” erősíti). Ennek okai messze vezetnek: hiba volt 1948-ban az OPERÁ-tól szovjet mintára elcsatolni a saját balettintézetét,

hiba volt 2002-ben az Operaháztól messze költöztetni a klasszikus képzést, de természetesen a korszellem is hibás, hisz ma már ki tesz bele 10 év kemény munkát olyasmibe, aminek a kimenetele legalábbis bizonytalan? (Ez a folyamat 20 év eltolódással a hazai énekesképzésben is megjelent, elég nagy probléma is lesz belőle, ha időben nem tudjuk megnyitni az operastúdiókat és segíteni az alapfokú képzést.) Ma az OPERA két fronton küzd: egyfelől a táncosok felvételénél az uniós gyakorlat szerinti nyílt audiciókat hirdetjük meg, és nem ritka, hogy egy-egy álláshelyre ezer feletti, több kontinensről érkező jelentkezést regisztrálunk (célunk, hogy közönségünk a lehető legjobb táncosokat lássa a jegy áráért, hisz ebben az előadói műfajban nem kell megszólalni, nemzetközibb is az összes többinél). Másfelől nemcsak a Magyar Táncművészeti Egyetemmel működünk együtt, másfelől ahol gyenge a vízhozam, másik kúttal is kell próbálkozni: 2016 óta működtetjük a Magyar Nemzeti Balett Intézetet, ahol több mint 100 kis magyar gyerkőc tanul balettozni. E két forrásból többet nyerünk majd – idővel, évtizedek múlva újra visszafordulhat az arány a nagy együttesben is. Mert mindennél fontosabb nekünk a nemzeti kultúránk, aki viszont addig is segít minket saját tehetségének, idejének, energiájának és óhatatlanul elkopó izületeinek révén, azt megbecsüljük.

gg., miért nincs itthon több operaház?

A dualizmus kiviruló Magyarországon és a Monarchia más részein is sok új színházépület nőtt ki a földből néhány évtized alatt, és valamiféle koncentrikusság jellemezte ezt a rendszert. Az egyesített Budapest köré vonták ezt a hálót, de akár Lembergig mehetünk – és az már tényleg a periféria volt –, mégsem találunk nagyobb házat az Ybl-palotánál. Az meg kisebb kellett legyen, mint a Bécsi Opera. Van tehát ennek egyfajta birodalmi hierarchiája is, de létezik másik ok: a városok, területek mérete, lakosság száma, fejlettsége. Kolozsvár vagy Miskolc, Pécs, Szeged és Debrecen díszes „nagyszínházainak” létjogosultságát ki vitatná el ma is? Győrbe viszont negyven éve kellett építeni, hogy a város méltó módon zárkózhasson fel a többiek mellé. Kecskemét, Veszprém, Székesfehérvár, Sopron mind megkapta a maga gyönyörű épületét, a teljesség igénye nélkül. De kompromisszummentes operajátszásra még az 5 nagyváros „nagyszínházai” sem alkalmasak. Nincs operai méretű árok, színpad, akusztika, ahogy egy kisebb város és kisebb agglomeráció sem a zenekar, sem az énekar, sem a balett, sem a források – sem a közönség oldalán nem tudhat azonos eséllyel indulni. Ezt be lehet állítani Budapest erőnyerésének, mázlijának, „könnyű dolgának”, én azonban komoly feladatot, vég nélküli felelősséget, országos kötelességet látok inkább benne. Másik operaházat csak magán Budapesten belül hívott életre a századforduló, 1911-ben nyílt meg a Népopera (a mai Erkel Színház), és nagy változást indított el azonnal. Az egyik motívum, hogy három hónap se telt bele, már Bánffy Miklós gróf személyében új és új szemléletű intendáns kellett az Operaház élére, aki felrázza az immár vetélytársat kapott intézményt. A másik pedig, hogy a Népopera néhány év alatt csődbe ment. A színházépület működése csak akkor stabilizálódott, amikor 1951-től az Operaház átvette. Mert – és itt a nagy tanulság – Budapest

nagyváros, hatalmas kulturális örökséggel és jelenléttel, de forrásai nem akkorák, hogy két önálló, saját lábán álló operaházat elbírna. Két vagy több játszóhelyet azonban igényel, ezeket viszont takarékosabban csak úgy lehetséges működtetni, ha közös irányítás-gyártás-épületfenntartás mentén halad a működés, sőt, nincs annyi magas minőségű énekes és táncos sem, hogy szeparáltan létezhessen két nagy intézmény egymás mellett. Komplementer működés kell, arra pedig csak egyetlen kézben tartott vezetési szisztéma alkalmas. Ami pedig bevált, azt kár volna tönkre tenni.

hh., kiből lesz énekkari művész?

A legösszetettebb személyiség kell ehhez. Legyen énekes, aki az időnként roppant nehézségű és méretű feladatokat is képes megszólaltatni, és az operaüzem sem a hangját, sem a technikáját, sem az idegeit nem kezdi ki. Legyen muzsikus, aki jól olvas kottát és gyorsan memorizál, legyen színész, aki éneklés közben is figurában-akcióban marad, mert szeret is játszani – és azokat az utasításokat is képes fejben tartani. Legyen szólista, de közben mindvégig tudnia kell egy nagy csapat alázattal bíró tagjának is maradni, elismerni, hogy szólisták kiszolgálása is feladat (optimális esetben ők pedig a szerzői-alkotói akaratot tartják tiszteletben). Az énekkari művész nem statiszta, de azt is kell tudnia, és szemérmességét is le kell vetkőznie. Magasfokú túróképességgel kell lennie a neves rendező, a világhírű karmester, de az újonc dirigens és az első produkcióját színpadra állító játékmester felé is. Az OPERA énekkari művésze ritka csodabogár, aki kevesebb munkával, memorizálás nélkül, jobb körülmények között többet kereshetne egy koncertszínpadon, mégis itt dolgozik. Énekkar nélkül nincs operaház, a hivatásukba szerelmes énekkari művészek nélkül tehát nem léteznénk. A Jóisten nagy kegyelme, hogy akad 150 ilyen kollégánk a Magyar Állami Operaházban.

ii., miért mindig Japánban turnézik az OPERA?

A turné nehéz ügy – mi nem az, ha opera vagy balett? Mivel ezek nagyszabású műfajok, a sok művészeti ág sok szereplője és a szükségképpen és arányosan nagy asszisztencia utaztatása, ellátása és szállásolása is komoly logisztikát és még komolyabb forrást igényel. (És itt még egy szót sem szoltunk a honoráriumokról, közreműködési díjakról.) Egy ilyen meghívást a legritkább esetben fizetnek a partnerek: ha a világ leghíresebb társulatai útra kelnek (például a Scala operát visz vagy a Mariinszkij balettet), akkor a meghívás üzleti alapú, tehát fedezi az összes költséget, de ilyenkor New York vagy Dubaj mélyen a zsebébe nyúl, szponzorokat szed össze stb. Egy másik vendéjáték-típus esetén a fogadó vagy a küldő állam finanszíroz vagy társfinanszíroz: a fogadó állam kiegészíti a saját fogadó intézményét, vagy a küldő állam

valamiféle országimázs jegyében száll be. Egy-egy ilyen út összeköthető politikai tárgyalásokkal, diplomáciai kapcsolatfelvétel jubileumaival, sporteseményekkel, nemzetközi csúcstalálkozókkal. És néha cserealapon is működik: például a *Bánk bánt* úgy vittük Dél-Koreába a magyar-koreai kapcsolatokat segítő, hogy egy év múlva ők jöttek Budapestre, és így volt Szentpétervárral is – más kérdés, hogy az ő viszont látogatásuk évek óta kútba esik. Igen kevés olyan eset van, amikor a fogadó féllel osztozunk némely költségen: tulajdonképpen csak Indiát tudom ennek kapcsán említeni. De aláhúznám: leginkább Ázsia és az arab világ „fizetőképes”, itt ugyanis nincs vagy alig van még intézményes opera- és balettjáték, miközben az életforma és a pénzbőség már kikövetelné magának a nyugatias életformának ezt a kulturális csúcstermékét. (Kellemes európai kivétel az észti Saarema: oda több darabot is teljes finanszírozással vihettünk 2018-ban.) Egyébként viszont nem gyakori, hogy rendes méretű operaelőadások és balettprodukciók útra kelnek, és nemcsak anyagi oka lehet ennek. Hanem sokkal praktikusabb is: az adott társulatoknak helyt kell állniuk odahaza is, márpedig a komoly intézmények próbarendje és játéksisztémája igen feszes. Mondok példákat: számos meghívást voltunk kénytelenek visszautasítani a *Diótörő* kapcsán, hisz nem nélkülözhetjük a művészeinket az idény leggyümölcsözőbb periódusában, advent, karácsony és újév, vízkereszt idején. Ománba két alkalommal is üzleti alapon mentünk: megkértük és meg is kaptuk az árat, de nem Aidát vittünk, az is igaz. Tiencsin, az egyik legnagyobb kínai város három Verdi-operát kért, és nagy nagy nehezen tudta kifizetni, miközben helyi erőkre is szüksége volt. A nagy 2018-as New York-i vendégjátékot, a V4-es turnét és a 2017-es Kárpát-Haza OperaTúrát a magyar állam külön támogatásával tudtuk megvalósítani, ilyenkor a bevétel is a mienk, természetesen. A kisebb utak – pl. a Gördülő Opera határmenti előadásai vagy a beregszászi Arénában tett éves látogatások – a saját büdzsénk terhére futottak. Japán pedig külön fejezet. 2022 októberében immár tizedszer megyünk, és ez valódi turné. (Szeretik keverni: egyetlen helyszínre menni akár több előadással vendégjátékot jelent, több helyszínt látogatni akár csak egy produkcióval pedig turnét.) Most 13 városban 14 alkalommal játsszuk el a *Varázsfuvolát* – Tokióban kétszer –, és ha nincs vírus vagy háború vagy gazdasági válság, Masajuki Kobajasi irodája két évente szervezi az utakat. Nem fizetnek csillagászati összeget, hisz ez egy magáncég, amely saját tőkéjét kockáztatja, de mindig korrekt és értő partnereink, mi pedig a gazdaságosság és a művészi vállalhatóság keskeny mezsgyéjén egyensúlyozunk. Most 115 kolléga utazik, korábban vittünk *Carment*, *Denevért*, *Traviatát*, *Sevillai borbélyt*, *Lammermoori Luciót*, *Figaro lakodalmát* is, az utak végén általában az OPERA zenekara még marad, és néhány Beethoven-koncertet is eljátszik, tehát szimfonikus műsort. Egyébként, aki a számokat szereti, annak írom, hogy 2011-től mostanáig mind a hét határos ország magyarlakta területein játszottunk, összesen 23 városban 48 opera- és balettelőadást. Kis-Magyarországon belül (Budapesten kívül) 34 városban – néha faluban – adtunk elő közel száz alkalommal. Több mint 50 produkciót (opera- és balettcímet) vittünk a világba színházainkból, ha külföldről van épp szó, akkor 3 kontinens 23 országának 39 városába. (Csak Japánban közel 150 előadást vagy hangversenyt adtunk.) A most induló szezont első indiai vendégjátékunkkal (Mumbai: *Denevér*, *Bánk bánt*), japán turnéval (*Varázsfuvola*, Beethoven-koncertek), illetve egy kis szereplés Brüsszelben (*Háry János*). De például a 2023/24-es évadban semmilyen turné nem várható – attól tartok, így is mindenki irigy ránk, pedig az elején említett nagy méret és bekerülés problémái miatt más, kisebb művészegyüttesek lényegesen többet utaznak. Egyszer muszáj lesz majd azt is mérlegre tenni, hogy egy opera- vagy balettprodukció ugyan több

embert mozgat a a backstage-ben és emiatt többbe is kerül, de lényegesen többet mozgat a nézőtéren és a hírveréssel is, tehát hatásában visszahozza a beleplántált összeget, energiát. Bizony, a Kárpát-Haza OperaTúrán 12 kamion vitte két hullámban az előadások színpadát-világítását-díszletét-jelmezét-kellékét, több teherautó a hangszereket és a backstage felszerelést, hat busz a kollégákat: 350-en turnéztuk végig egy 350 méteres konvojjal a magyar határt – kívülről, majdnem 30 ezer nézőnek mélyre vésődő élményt okozva. Hiába, no, nagy test, nagy... siker!

jj., miért nincsenek az OPERA igazgatóságában külföldiek?

Magyarként nincs semmi bajom a külföldiekkel. Három napja Fabio Sartorit a legőszintébb (van ilyen szó?!) szeretettel öleltem meg csupaszív-csupahang koncertje után (tárgyalunk előadásba visszahívásáról), de említhetném Calixto Bieitót, a nagy rendezőt is (a régi *Carmen* mellé most vesszük fel új rendezését, a Háború és békét), vagy Michael Bodert, a karmestert, akit Elektrát dirigálni láttam minálunk, és leesett az állam (jön is vissza, ő vezényli majd a szegény Stefan Soltész tragikus halála miatt hirtelen megárvult Árnék nélküli asszonyt), vagy itt volt Sir Whillard White, vagy René Pape, vagy Erwin Schrott, vagy Alagna és Kurzak, és Yoncheva vagy Domingo vagy Beczala. Megannyi külföldi művész, aki ától cettig – ahogy szoktuk mondani – elvárásolt engem is. Amikor viszont arról hallok, hogy az OPERA élére esetleg egy komplett külföldiekből álló csapat készül, óhatatlanul eszembe jutnak kényelmetlenül elmondható dolgok. Az első az, hogy kérem, ne. Hogy magyar pályázókból válasszanak – remélem, rajtam kívül is lesz több magyar, ez is felértékelné az elmúlt, most már 11 év teljesítményét. Miért fontos a magyarság ezen a poszton? Úgy mondanám, nem mindig egyformán az. Olyan is volt, hogy Gustav Mahler igazgatott itt – de minden tiszteletünk (sőt, esetemben rajongásunk) dacára jegyezzük meg, abban az időben mindenki beszélt németül Pesten, és a 28 esztendőes zeneszerző-karmester nem a házat igazgatta, hanem zeneigazgató volt az intendáns alatt. Fontos, rendkívül jelentős szerepben, de alapvetően a muzsika tette ki az életét az Andrassy úton és Teréz körúti lakásában is, nem pedig az adminisztráció és a teljes Operaház felügyelete, a kormányzati kapcsolattartás, a sokéves tervezés, beruházásirányítás, a tömegkommunikáció kiszolgálása, a protokoll vagy az intézménytörténet gondozása. (De hisz akkor még tízéves se volt a Ház... mindenesetre a mai főigazgatói feladatok közül egy se volt Mahleré.) Amikor a közlemlekezet Otto Klemperert említi igazgatóként, azt is pontatlan. Jelentős egyéniség, a kiépülő Rákosi-korszak három évének nagy nyeresége, de a valódi igazgató a nagyszerű Tóth Aladár volt, ő találta Klemperert, ő szerződtette, ő búcsúztatta, amikor az (vas)ajtók záródtak. Mert Klemperer is zeneigazgató volt, vezényelni és muzsikusokkal, énekesekkel dolgozni jött. Később a sokszor megjelenő Gardelli vagy Szimonov, vagy a század első felében a két olasz, Tango és Failoni is mind karmesterkedtek Budapesten, egyik se intézményvezetőként funkcionált. Így is sokat, rengeteget köszönhetünk nekik, még a kétszer felfedezett *Kékszállú herceg várának* úttörő előadásait is. De ma más időket élünk. Egyrészt: a határok szabadon átjárhatók, az elmúlt évtizedben külföldi, nem

tucatarmesterek tucatjai jártak az OPERÁ-ban, dirigáltak premiert, előadást, balettet, koncertet. Tanulni lehet tőlük bármikor, okosodni erényeikből, hibáikból igen egyszerű. És a világ másképp is nyitva: nincs az a jelentős vagy jelentéktelen dirigens, akinek felvételét ne lehetne hallani, sőt látni is néhány gombnyomás után a tasztatúrán. A szupersztár karmesteri kört leszámítva bárkit elérhetünk, minden csak naptár, műsor és pénztárca függvénye, tart már a pesti OPERA ott, hogy így legyen. De a magyar karmesterek világa is előrébb tart, mint 1891-ben. Annak a századnak a végén Erkel Ferenc a fiaival úgy csinált csodát, hirtelen felívelést Magyarországon, hogy ahhoz klánszerűen le is kellett uralnia a zenei életet: ma ellenszenves és túrhetetlen volna, akkor azonban évtizedekkel hozta előrébb a hazai klasszikus zene ügyét. És kibújtak már ott, ebből szinte azonnal mások gigászok is, Nikisch Artúr vagy Richter János, de később az Erkelek és persze, a harcostárs és védelmező ikon, Liszt Ferenc iskolájából előkerülhetett hat olyan magyar karmester is, akik alanyai a következő legendás kijelentésnek. „Volt idő, amikor egyszerre 6 amerikai nagyváros zenekarát szedte ráncba 6 magyar karmester.” (Reiner Frigyes: Pittsburgh, Ormándy Jenő: Philadelphia, Széll György: Cleveland, Solti György: Chicago, Fricsay Ferenc: Houston. Ha Soltinál beszámoljuk a Los Angelesben töltött igen sikeres időszakot is, Kertész Istvánnál pedig Chicago meghívását a zeneigazgatói posztra és sok ottani vezényletét, legalább úgy megáll a mondat, hogy valóban volt olyan 15 éves periódus, amely alatt 6 amerikai nagyváros 6 nagyszerű zenekarát nevelte magyar dirigens – de a budapesti zenei élet és oktatás hatása bárhogy forogtunk, ekkor már kézzel fogható a földgolyón). Tehát sem száz éve, sem ötven éve, és jelentem, ma sem kell már „megmutatni” nekünk, mi a vezénylet, és személyes meggyőződésem, hogy ennek analógiája igaz rendezésre, balettigazgatásra is. Példákat, koprodukciónkat, vendégművészeket viszont szívesen alkalmazunk, aláhúzom: akkor, ha az élet megköveteli, a forrásoldal pedig megengedi. És még egy fontos különbség: mi nem Németország vagyunk, amely önmagában a közép- és nyugat-európai operajátszás felét (!) adja előadásszámban, rengeteg többtagozatos, és igen szépszámú, kifejezetten operaházként működő színházával. Ott elfér a sok külföldi igazgató a szintén (még) nem kevés német mellett. Minálunk más a helyzet: van írd és mond 5 vidéki nagyszínházunk, amely operát is játszik – és van egyetlen operaházunk. A nemzeti kultúra érvényesítése pedig érvényesítőket kíván.

Azt se tagadnám el, hogy a mi nemzetünk kétségkívül a nyelvében él. Minden onnan ágazik el. Aki minálunk nem tud magyarul – sőt, rájöttem, ez is kimondható, mert jelentésében teljesen igaz: vagy aki nem magyar legalább kisgyerekkorától –, az nem kapott magyar neveltetést, nem érzi a gyökérzetet, nem tud olvasni sorok között, nem érti, miért tartunk ott, ahol éppen. És nem számon kérhető rajta, miért nem érzi e kicsi, de sokezer éves nemzet szolgálatát, érdekét a legfontosabbnak. Jó ember lehet, nagyszerű művész ugyanúgy, csak a nemzeti érdek képviselésében és érvényesítésében nem nyújthat nagyot. A legnagyobb jóindulattal és akarattal is valamiképp előkelő idegen marad, mert nem doboghat egy szív két hazában. Rengeteg művésznk külföldi a balettegyüttesnél, a zenekarban és az énekarban is van néhány belőlük, magánénekes volt is, létezik is minálunk, aki más nép szülötte. Nagyon szeretjük őket, helyükön is vannak, ahogy sok magyar honfitársunk működik más országok operaházaiban. De ahogy kulturális államtitkárt se külföldiek közül választ a mindenkori miniszterelnök, úgy a magyar kultúra legnagyobb intézményének élén se álljon nem magyar. Ez az én véleményem, nem bánom, ha mások nem osztják. De azt a tényt nem lehet meg nem

történeté tenni, hogy sem az elődintézményekkel (Pesti Magyar Színház, Nemzeti Színház) számított 186 esztendőben sosem főigazgatta az intézményt külföldi személy, csakis magyar.

kk., mit kell tudni a távol-keleti turnékról?

Mint a bevezető is mutatta, nemcsak Japánban hozunk létre produkciókat, de tény, hogy az elmúlt idő – nem is tíz, inkább húsz-huszonkét esztendő – leggyakoribb és legstabilabb partnere egy japán ügynökség, az Open Doors a számunkra. De előbb a nagy kérdésről! A turné nehéz ügy – mi nem az, ha opera vagy balett? Mivel ezek nagyszabású műfajok, a sok művészeti ág sok szereplője és a szükségképpen valamint arányosan nagy asszisztencia utaztatása, ellátása és szállásolása is komoly logisztikát, még komolyabb forrást igényel. (És itt még egy szót sem szóltunk a honoráriumokról, közreműködési díjakról.) Egy ilyen meghívást a legritkább esetben fizetnek részben, pláne nem egészében a partnerek: ha a világ leghíresebb társulatai útra kelnek (például a Scala operát visz vagy a Mariinszkij balettet), akkor a meghívás persze, lehet üzleti vagy akár presztízsalapú, tehát fedezik az összes költséget, de ilyenkor New York vagy Dubaj mélyen a zsebébe nyúl, szponzorokat szed össze stb. (A Metropolitan esetében nem mellékes körülmény, hogy nincs saját balett társulata, ezért rendszeres szezonvégi bérlőjük lehet az ABT, tehát az American Ballet Theatre, illetve nem egy alkalommal a nehéz téli hónapokban egyszerűbb volt orosz balettegyüttes meghívniuk, mint saját operai működést erőltetni.)

Egy másik vendéjáték-típus esetén a fogadó vagy a küldő állam finanszíroz vagy társfinanszíroz: a fogadó állam kisérti saját fogadó intézményét, vagy a küldő állam valamiféle országimázs jegyében száll be. Egy-egy ilyen út összeköthető politikai tárgyalásokkal, diplomáciai kapcsolatfelvétel jubileumaival, sporteseményekkel, nemzetközi csúcstalálkozókkal – tehát ez az a bizonyos presztíz-ök, amely küldő és fogadó oldalon egyaránt felmerülhet. (Különleges eset volt a mi életünkben is, amikor egy kazah-magyar csúcstalálkozó alkalmával az asztanai színház *Hattyúk tava* előadásának főszerepeit a magyar Oláh Zoltán és kazah származású balerinánk, Tanyikpajeva Alina táncolhatták a messzi országban, és a két kormánydelegáció a művészi együttműködés, gyors illeszkedés tanúja lehetett a nézőtéren.) És néha cserealapon is működik, igaz, ilyenkor saját forrásból: például a *Bánk bánt* úgy vittük Dél-Koreába a magyar-koreai kapcsolatokat segítő, hogy egy év múlva ők jöttek Budapestre, és így volt Szentpétervárral is – más kérdés, hogy az ő viszont látogatásuk évek óta kútba esik hol a vírus, hol a háború miatt. Igen kevés olyan eset van, amikor a fogadó féllel osztozunk némely költségen: tulajdonképpen csak Indiát tudom ennek kapcsán említeni. Japán pedig tényleg külön fejezet. 2022 októberében immár tizedszer mentünk, és ez valódi turné. (Szeretik keverni: egyetlen helyszínre menni akár több előadással vendéjátékot jelent, több helyszínt látogatni akár csak egy produkcióval pedig turnét.) Most 13 városban 14 alkalommal játsszuk el a *Varázsfuvolát* – Tokióban kétszer –, és ha nincs vírus vagy háború vagy gazdasági válság, Maszajuki Kobajasi irodája két évente szervezi az utakat. Nem fizetnek csillagászati összeget, hisz ez egy magáncég, amely saját tőkéjét kockáztatja, de

mindig korrekt és értő partnereink, mi pedig a gazdaságosság és a művészi vállalhatóság keskeny mezsgyéjén, tehát mínusz nulla és plusz nulla között egyensúlyozunk. Most 115 kolléga utazik, korábban vittünk *Carment*, *Denevért*, *Traviatát*, *Sevillai borbélyt*, *Toscát*, *Lammermoori Luciát*, *Figaro lakodalmát* is, az utak végén általában az OPERA zenekara még maradt (most is), és néhány Beethoven-koncertet még eljátszik, tehát szimfonikus műsort ugyanúgy. Egyébként, aki a számokat szereti, annak írom, hogy 2011-től mostanáig mind a hét határos ország magyarlakta területein játszottunk, összesen 23 városban 48 opera- és balettelőadást. Kis-Magyarországon belül (Budapesten kívül) 34 városban – néha faluban – adtunk elő közel száz alkalommal. Több mint 50 produkciót (opera- és balettcímet) vittünk a világba színházainkból, ha külföldről van épp szó, akkor 3 kontinens 23 országának 39 városába. (Csak Japánban közel 150 előadást vagy hangversenyt adtunk.) A most induló szezon első indiai vendégjátékunkkal (Mumbai: *Denevér*, *Bánk bán*), japán turnéval (*Varázsfuvola*, Beethoven-koncertek), illetve egy kis szereplés Brüsszelben (*Háry János*). De például a 2023/24-es évadban semmilyen turné nem várható – attól tartok, így is mindenki irigy ránk, pedig az elején említett nagy méret és bekerülés problémái miatt más, kisebb művészegyüttesek lényegesen többet utaznak. Egyszer muszáj lesz majd azt is mérlegre tenni, hogy egy opera- vagy balettprodukció ugyan több embert mozgat a a backstage-ben és emiatt többbe is kerül, de lényegesen többet mozgat a nézőtéren és a hírveréssel is, tehát hatásában visszahozza a beleplántált összeget, energiát. Bizony, a Kárpát-Haza OperaTúrán 12 kamion vitte két hullámban az előadások színpadát-világítását-díszletét-jelmezét-kellékét, több teherautó a hangszereket és a backstage felszerelést, hat busz a kollégákat: 350-en turnéztuk végig egy 350 méteres konvojjal a magyar határt – kívülről, majdnem 30 ezer nézőnek mélyre vésődő élményt okozva. Hiába, no, nagy test, nagy... siker!

II., és ha máshova is megy a turné, akkor hova is?

Manapság valóban leginkább Ázsia és az arab világ „fizetőképes” és „hajlandó”, itt ugyanis nincs vagy alig van még intézményes opera- és balettjáték, miközben épülnek az impozáns operaházak, mert az életforma és a pénzbőség már kikövetelné magának a nyugatias életforma eme kulturális csúcstermékét – még úgy is, hogy sok esetben a helyben működő nyugati cégek nyugati alkalmazottai észrevehető létszámban vannak jelen... (Kellemes európai kivétel az észti Saaremaa vagy az onnan nem nagyon messze lévő finn vár, Savonlinna: ezekre az éves fesztiválokra több darabot is teljes finanszírozással vihettünk 2018-ban, illetve 2011-ben.) Egyébként viszont nem gyakori, hogy rendes méretű operaelőadások és balettprodukciók útra kelnek, és nemcsak anyagi oka lehet ennek. Hanem sokkal praktikusabb: az adott társulatoknak helyt kell állniuk odahaza is, márpedig a komoly intézmények próbarendje és játéksisztémája igen feszes. Mondok példákat: számos meghívást voltunk kénytelenek visszautasítani a híres Diótörőnk kapcsán, hisz nem nélkülözhetjük a művészeinket az idény leggyümölcsözőbb periódusában, advent, karácsony és újév, vízkereszt idején – ugyanakkor értjük, hogy ilyenkor, advent és karácsony idején akár egy nyugat-európai

ügynök is be merné fektetni a pénzét. Ománba két alkalommal is üzleti alapon mentünk: megkértük és meg is kaptuk az árat, de nem *Aidát* vittünk, az is igaz, hanem *Szöktetést* és koncertet. Tiencsin, az egyik hatalmas kínai város bezzeg három nagy Verdi-operát kért, és nagy nehezen tudta kifizetni, miközben helyi erőkre – kórusra, műszakra – is szüksége volt. (A díszletek hazaszállítása kapcsán évekkal később nyertük meg a pert nemzetközi bíróságon – hogy szemléltessem, nem is mindig viták nélküli egy-egy efféle terjedelmes és értékes projekt.) A nagy 2018-as New York-i vendégjátékot, a V4-es turnét és a 2017-es Kárpát-Haza OperaTúrát a magyar állam külön támogatásával tudtuk megvalósítani, ilyenkor a bevétel is a mienk, természetesen. A kisebb utak – pl. a Gördülő Opera határmenti előadásai vagy a beregszászi Arénában tett éves látogatások – a saját büdzsénk terhére futottak.

mm. miért nem oszthatják be magukat ma már a művészek? miért nincs önkormányzás?

Az ember hiheti tehát, hogy minden a *Macskafogó* utolsó snittje szerint zajlik egy intelligens emberekből álló és a felvilágosult és technicizált XXI. században, s így pamutfonalat gombolyító cicák között visz az út, nem pedig egymás idegeit fejtjük fel kárörvendve, a valóság mégis más. Pedig olyan egyszerűnek tűnik: egy vezető legyen döntésképes, ahhoz viszont legyenek információi. És a tudást megfelelő kollégáktól szerezze, akik az ügyekben nem felszíneselek vagy elfogultak. És a rendszer ne csak felszínre hozza a problémákat, hanem azután tűrje is el azok megoldását, fogadja el a döntéseket, sőt, a maga szintjén hozza is meg az oda passzolókat.

Néhány sor csak, de nagyjából az emberiség történetének összes közössége szenved mindezekből, míg csak az utolsó le nem veri majd a biztosítékot. A problémák megoldásának iskolateremtő elve a szubszidiaritásé: sok egyéb mellett a megoldások minél alacsonyabb szintje felé ösztökéli ez a logika a rendszert, de csak odáig, ahol a felelősség a lehetőséggel és – megint előjött! – az információval randevúzik. Megoldásra váró problémából márpedig ezerféle lehet. A mi operaházunkban például néhány évvel ezelőttig magát osztotta be a zenekar, ami lehetett kényelmes – főleg a beosztó barátai számára –, de mások elkedvetlenedhettek, ha kéréseik nem teljesültek, a közönség pedig... Nos igen, a közönség, rájuk még visszatérünk. Aztán ott voltak egyes balettművészek, akik kifigyelték, hogy beugrásért, az este megmentéséért nagyobb honor járt, mint az előadás „sima” eltáncolásáért, ezért megbeszéltek néhány kölcsönös indiszpozíciót, így ugyanannyi erőfeszítéssel több pénzt lehetett keresni, kicsit más dátumokon. A közönség ekkor... a közönség még várjon kicsit, mindjárt. Mert az énekeseket sem ejtették a fejük lágýára. Ha valakinek betegség vagy egyéb elfoglaltság miatt a kitűzés dátuma „kényelmetlenné vált”, régebben nem egyszerűen lemondta, hanem azzal a kollégával, aki hasonló szerepkörben létezett, „elcserélte” a napot. A közönség pedig... hát itt jön a közönség. Én mindig a közönséggel vagyok közös érdekű döntési helyzetben. Ez az axióma megkönnyíti az elhatározást, márpedig még a rossz döntés is jobb, mint a nem-döntés. A közönséggel lenni pedig a legjobb döntés, hisz nem azért vagyunk 140 éve gyönyörű Ybl-palotánkban és a többi

érdekes épületünkben, hogy együtt jól érezzük magunkat, hanem hogy a közönségünk magas minőségű élményt kapjunk – és ha eközben még nekünk is jó, ám legyen! Ahogy az intézményi demokrácia megbicsaklás nélkül nem tartható, a szubszidiáris működésnek is megvannak a maga – definitív – korlátai. A művész nem dönthet önmagáról vagy társairól, azok munkabeosztása a vezető szempontjainak figyelembevételével és a törvényi peremfeltételeknek történő megfelelés mentén történhet csak: különben nem tudunk visszatérni a közönség szolgálatához, csak az egyéni érdek, kényelem és a hamis mammon megvágásához. (Érdeemes ízelhetni az fogalmat: szolgálat!) Mert hát miféle hasznát is venné annak a néző, ha olyan zenekart kapna az árokba, amelynek összeállítása az előadáson sem azonos a főpróbáéval, sőt, még a próbafolyamat közben is változott? Erre régen az volt a válasz, hogy hisz a törzsrepertoárt mindenki tudja, nem probléma csak a végén beülni. Persze, mert úgy is lemegy az előadás, csak nem ugyanaz a minőség szól az árokból, hisz az imént beült kolléga minimum lemaradt néhány instrukcióról, ha minden idegszálát megfeszíti, akkor sem tud a többiekhez teljesen felzárkózni. Aki ezt vitatja, annak elég úgy feltenni a kérdést: ha nem rosszabb a változó művészgárdától a játék, akkor talán jobb? Mert ha nem jobb, akkor rosszabb, ez ilyen egyszerű, mint a kétállású villanykapcsoló esete. Nemrég egy kiváló zeneművész megjegyzést tett az OPERÁ-ban immár évadok óta működő „ugyanazok” elvre, amely egyrészt tényleg elv, tehát vannak azért, mert nem is lehet úgy beosztani, hogy ne legyenek benne esetlegességek (betegség, esküvő, temetés, ritka hangszer stb.), másrészt egy mindenki által elfogadott érzetre és minőségre épít. Hisz a szimfonikus együttesben – úgy értem most: hangversenyzenekarban – hiába ismeri mindenki betéve a Beethoven-szimfóniákat, magára valamit is adó karmester ugyanúgy meg nem engedné, hogy a muzsikuskok tetszésük szerint váltogassák egymás próbákon-előadásokon. Sok évvel ezelőtt megdöbbenő volt számomra e káros gyakorlattal találkozni, de most sem csodálkoztam kevésbé, amikor érvelnem kellett egy olyan módus mellett, amit az illető muzikus maga is éppen így cselekszik, nálunk mégis az ellenkezőjét javasolná... Aztán hol a közönség magasabb érdeke akkor, ha a bizonyos balettszólisták vagy magánénekesek kvázi maguk döntenek el, ki melyik nap lép fel? Jó esetben eszükbe sem jut, hogy a néző a szereposztás tudatában váltotta meg jegyét, rossz esetben pontosan tudják, csak nem foglalkoznak vele. No, de ilyen ma már elő nem fordulhat. Ilyenkor különben nemcsak a jegyvásárló érdeke sérülne, hanem az adott esetben két szereposztásban próbált művészkollégáké is. Összeválogattuk őket, leegyeztettük őket, együtt próbáltattuk őket – csak ha a hajókötel tényleg elüt valakit, akkor legyen változás! Nálunk az sem menő tehát, ha valaki „visszaadja” a másoknak az ilyen-olyan okból kiesett előadást: ekkor nemcsak az első, hanem a visszaszolgáltatót második este szereposztása is megsérül, ugyanazokat a gondokat okozva, amelyeket az előbb írtam. Azt szoktam tehát mondani: ha lemondnál egy előadást, mert beteg vagy, azt ne bánd, hisz betegen nem is szabad, nem is kell és nem is lehet énekelni. Magaddal, a partnerrel, a szerzővel és a közönséggel szemben is tiszteletlenség, hisz előbbiek nem akarnak megbetegedni, utóbbiak pedig teljes árú jeggyel ültek be egy teljes értékűnek hitt előadásra. Ne bánjad az elmaradt színházi alkalmat és a kieső gázsit se, hisz visszakapod Te még ezt – csak hogy nem akkor, amikor magadnak „leszervezed”, hanem pár hónap, esetleg egy év múlva, amikor Neked kell ugranod más helyett. Ez statisztikailag így is van, és cseppet sem mellékesen: így is erkölcsös és helyes. A színházi formának saját nagyszabásúsága miatt legbonyolultabb leképeződése az opera és a

balett. Nemcsak a szólistákat, a kart vagy a zenekart, de a statisztákat és a műszakot sem szabadna cserélni egy-egy produkció során. A jópofa trollkodások, a kacsintós lemondások és a tervezett beugrások, füzetben vezetett csereberék ideje lejárt. Nem kis küzdelem árán értük el, és az volna igazán jó, ha ezt mások, az OPERA perifériáján, de saját területük kellős közepén létező kollégák is pontosan értenék: ugyanis a közönségünk iránti elköteleződés alapja a fegyelmezett és odaadó működés. Ha ez nincs, miért próbálnánk egyáltalán?

nn., digitális kotta

A Magyar Állami Operaház stratégiai célul tűzte ki, hogy a körforgásos gazdaság fejlesztése, környezettudatosság erősítése, papírtakarékos környezetbarát szemlélet erősítése érdekében a saját működését is környezettudatosabbá formálja, párhuzamosan ezt a szemléletet a jó gyakorlatok bevezetésével dolgozói, művészei és közönsége felé is kommunikálja. Ennek érdekében az alábbi projektek megvalósítását tűzte ki célul a 2022-es és a 2023-as évre:

- környezettudatos hulladékgazdálkodási program (ennek elemei: a büfékben nincs egyszer használatos műanyag, szelektív hulladékgyűjtés az egész intézményben)
- szemléletformáló kommunikációs projekt
- irodai papír felhasználás visszaszorítása
- digitális kotta projekt

A fenti projektek közül a digitális kotta projekt bevezetésére kértük az ITM anyagi támogatását. Ezen misszió mentén az intézmény 2023-ra célul tűzte ki a digitális kotta olvasók beszerzését, mely a kottatár munkája mellett a zenekar és énekkar művészi tevékenységét újítaná, könnyítené és fejlesztené. A kották digitalizálása és fájlként egy digitális felületen, applikáción és online térben való alkalmazása már széles körben elterjedt a világon, a hozzá tartozó „pencil” pedig a zenekari tagok húzásainak, a karmester útmutatásainak jelöléseire szolgál. Az eszköz szoftvere IOS alapú Newzik, mely a tableten történő felhasználáson kívül támogatja a HTML alapú otthoni elérést is, így művészeink a színházi próbákön kívül akár otthon is csatlakozhatnak és gyakorolhatnak. A digitális kotta bevezetésével a környezettudatos munkahely és zöld szervezeti kultúra megteremtéséhez is nagy mértékben hozzájárulhatunk a hatalmas mennyiségű papír alapú kotta használat kiváltásával. Egyetlenegy repertoár opera produkció esetében ez a következőket teszi ki: 80 fős zenekar, 80 fős énekkar, 10 fő szólista, egyéb közreműködők, kb. 200 db kotta, ami kb. 14.000 oldal A/4-es méretű kottaanyagot jelent. Egy szezonban nagyságrendileg minimum 60-70 különböző darab van műsoron, ami azt jelenti, hogy egy évben a kották sokszorosítása miatti papírfelhasználás elérheti a 900.000 – 1.000.000 A/4-es lapot! Ezt a papírfelhasználást legalább túlnyomórészt ki tudja váltani a digitális kotta! A digitális kotta bevezetéséhez hardver és szoftvereszközök szükségesek, amelyek beszerzésére az ITM-től pályázati forrást nyertünk és az alábbi eszközök beszerzése folyamatban van:

Megnevezés	Mennyiség
------------	-----------

iPad Pro „digitális kottaolvasó”, tok, toll	500 db
Szoftver licenccij/év	500 db
Összesen	

oo., Miért volt szükség szláv évadra?

Önnel ellentétben én úgy látom most már jópár éve, hogy kifejezett hiátusa van minálunk a szláv operazenének. Még akkor is, ha tettünk lépéseket az elmúlt időben: érdekes tény, hogy a szovjet érában, amikor pedig úgy a cári orosz, mint a kommunisták alatti szovjet-orosz művészetet és kultúrát nagy nyomással áramoltatták a vazallus országok lakói felé, az operaszínpadon ennek mégsem láthatjuk elsöprő lenyomatát. Azt látni az operai Digitárból (www.opera.hu/digitalar), hogy évtizedenként (!) egyetlenegy szovjet opera fért bele, és akkor is leginkább a minőség vezette a mindenkori elődöket, nem a pártszolgálat. A két háború közti Horthy-rendszer finoman szólva sem volt érdekelt a szovjetek futtatásában, hatalmas ideológiai ellentét feszült közöttük. De 1945 után e tekintetben legalábbis szabad lett a pálya, igaz, hogy Tóth Aladár személyében – csodák csodája! – olyan európeér és szó szerinti, valamint átvitt értelmében is “nyugatos” személyiség kapaszkodott meg itt és vitte, vihette a Házat, aki nem tárta ki önként a két kapuszárnyat a vörös muzika előtt. Viszont csak úgy húzhatta ki 1956-ig – és vezethetett volna bátran tovább is, ha ostobán és igaztalanul nem vádolják be egynémely énekesei –, ha néha engedett. Julij Mejtusz operáját 1953 karácsonyára szánták a magyaroknak az elvtársak, szép ajándék kétségkívül, más ügyse volt a boltokban, lévén éppen megint kemény jegyrendszer. Tóth Aladár a mussz-darabot sztárszereposztással vitte színre, próbálta volna meg másképp. Két szereposztásban hozták ki, az ambiciózus propagandatörténet számára a szerző 23 szólószerepet írt, és kis átfedésekkel ezt csaknem 40 operaházi tag tanulta be. Tóth Aladárnak úgy is igaza volt, mert ha már muszáj, ha elkerülhetetlen, akkor legalább az első szereposztás extra hangjainak esztétikai élvezete segítse át a nézőt *Az ifjú gárda* erőszakos didaxisán, nyílt rendszerreklámján. Simándy mint Oleg Kosevoj, vagy Melis György simán túléltek a rájuk is kirótt zenei eltévelyedést, a közönség gyomra viszont nem vette be. Pedig tényleg mindenkit bevetettek: Oláh Gusztáv és Márk Tivadar tervezetek, Nádasdy Kálmán rendezett, a karmester Fischerek apja, Fischer Sándor készítette a magyar szöveget. És Faragó, Sárdy, Radnay, mindenki a színpadon volt, sőt, az új üdvöske, Házy Erzsébet is. Természetesen nem pfújoltak vagy búztak, mert akkor az Andrássy (khn, Sztálin) úton könnyen 38 házszámmal arrébb találhatták volna magukat. Az ifjú gárda végül három évadon át menetelt, de vitték volna tovább, 25 előadás fölé is, ha az 1956 februári előadások után következő ősz már nem valami egészen másról szólt volna... A hatvanas években, éppenséggel 1965-től három évadon át, 21 előadással jött Sosztakovics Katyerina Izmajlovája (magyarul!), amely mű gyakorlatilag megegyezik A mcenszki járás Lady Macbeth-je címváltozatú műalakkal. Aztán róla is elment a fókusz vagy negyven évre, és Petrovics Emil kifejezett szeretetével és Vidnyánszky Attila rendezésében került az Operaház színpadára újra,

de ugyancsak Kisvárosi Lady Macbeth-ként – és immár eredeti nyelven. A hetvenes évek éppen egy Prokofjev-darabot hoztak el, egy abszurd mesét, A három narancs szerelmét. Békés András, a csavaros elvonatkoztatás iránt kifejezett érzékkel rendelkező művész jegyezte a színpadi produkciót, de ahogy a Sosztakovics-opusz, úgy a Prokofjev-darab sem rázta meg az akkori magyar publikumot. Két egymást követő évadban adták, összesen 17 alkalommal, ami nem rossz arány, de kizárt, hogy a bérletesek szerették volna, hisz akkor nem vették volna le a mások mellett Kováts Kolossal, Sólyom-Nagy Sándorral is ékes produkciót. Annak, hogy az utolsó Prokofjev-komponálta operai hangjegy, a Narancs utolsó előadásának záróakkordja elhagyta a hangszereket a zenekari árokban, 47 esztendeje lesz idén májusban... (Természetesen más a helyzet a balettekkel, itt Prokofjev és Csajkovszkij nagyon kis túlzással mindennapos vendég a Házban, sőt, inkább otthon van itt, hisz előbbi esetében a Rómeó és Júlia, utóbbinál a három nagy mesebaletten – A diótörő, A hattyúk tava, Csipkerózsika – túl számos szimfonikus részlettel is jelen van a Cranko-féle Anyegin-adaptáció révén.) A nyolcvanas évek már glasznosztyot és peresztrojkat hoztak, nem ideológiát, és rendre a XIX. század nagy orosz tradíciójának visszatérését az operaszínpadra. Hiába, Csajkovszkij az Anyeginnel és A pikk dámaival, Muszorgszkij a Borisszal és a Hovanscsinával (sőt, A szorocsinci vásárral is valamelyest, ám annak 1949-es premierjét mégsem sorolnám a „szovjet” zenék közé, ez Tóth Aladár zseniális csúsztatásainak egyike lehetett: orosz, de nem szovjet), valamint Rimszkij-Korszakov az Igor herceggel mindent vittek, már Rachmanyinov se tudott betörni, nemhogy a nálánál sokkal modernebbek és ismeretlenebbek, a szovjet éra – kényszerű – elszenvedői, hol túrt, hol tiltott zeneszerzői. Amikor 2011-ben az OPERÁ-ba visszakerültem, a francia zene és Richard Strauss hiányát éreztem, de az elmúlt 11 év alatt ezen sikerült segíteni. Most a szláv zene jön, és ennek a munkának még csak az elején vagyunk, mondanám, hogy a Háború és béke az első fecske, de minden madárhasonlat illik e grandiózus alkotásra, de csak a legnagyobb, a legfelségesebb ragadozóké. De jön majd Borisz is, érdemes kivárni. A szláv népek kapcsán a cseh zenében tettünk kirándulást, hisz a Jenufát a hetvenes években és az utóbbi esztendőben is játszottuk, a Ruzalka hamarosan elkövetkezik, tehát Janáček, akit eleink A ravasz rókácska kapcsán is érintettek (annak is 43 éve már...) mellé felsorakozik Smetana, akinek két műve több mint száz éve volt műsoron – azért ott áll ám az Operaház mellvédjén a szobra neki is. Különösnek hat, de a leghíresebb cseh komponista slágeroperája még ugyanúgy soha nem ment nálunk (csak két vendégjáték-előadáson), ahogy a most szombaton bemutatandó prokofjevi opusz magnum, a Háború és béke. Nos, van tehát feladat: egyik közülük néhány órán belül teljesül. Természetesen kész vagyok néhány pontosítást tenni szovjetzene-ügyben, de ráfordulnék majd annak ürügyén valami másra is. Mert az, hogy szovjet, se nem érték, se nem hulladék. Hát lássuk. A balettzenéssel és a balettkoreográfiákkal sem foglalkoztam a múltkori levélben, hisz ha utóbbira tereljük a szót, akkor a manapság forgalomban lévő klasszikus sztoribalettek szinte kivétel nélkül orosz, vagy orosz-szovjet eredetűek. Marius Petipa, a teljes évszázadot átélő és tevékenykedő koreográfus szélesen zubogó alkotói vénájából ömlött ki mind, és a mai újraalkotók mind az ő jelenetezését, alapfiguráit pofozzgatják, szabják-varrják, variálják, fejlesztik tovább, satöbbi. (Kis kitérő a szóhasználat miatt: Istenem, volt idő 2002 és 2005 között, amikor televízióműsor címeiben – ti. „ARTéria” – hirdettem a vénás hasonlatok butaságát, hisz a véna lassan és oxigénszegényen csordogál, szemben a friss és gyors artériák véráramával, ráadásul benne a megnevezésben a latin gyök maga: akkor meg miért hasonlítjuk a vénához a művészetet, mikor az artéria

„véreben van benne’ igazán?!) No, de vissza Petipához, a francia törzsökű, de oroszán oroszabbá lett zsenihez. Ha csak a gyakori forgalomban lévő műveket nézzük, a három nagy Csajkovszkij-mesebalett (A diótörő, A hattyúk tava, Csipkerózsika) mellett a Raymonda, A bajadér, A kalóz, a Paquita és a Don Quijote is Petipát dicséri. És ahogy ő nem tehetett arról, hogy hosszú, csaknem egy évszázadig tartó élete a bolsevikok hatalomátvétele előtt befejeződött, úgy a XX. század nagy szovjet balett-zeneszerzői sem lehetnek vétkesek abban, hogy pályafutásuk a Lenin-fiúk uralma alatt létezett. Ludvig Minkusra ráadásul még ez is csak megszorításokkal igaz: Bécsben született, ott is halt meg, de apjának nyilvánvaló orosz származása és Moszkvában meg a Bolsóiban telt évtizedei dacára sem sorolható direkt szovjet szerzők közé, még akkor se, ha azután a náci kikaparták szegényt a döblingi temetőből, hogy meggyalázzák ezzel. Tőle nemcsak a Don Quijotét játszuk, de jön majd A bajadér is: nem zseni, de alkalmazott szerzőként helyt áll, a gálabalettek variábilis, rövid zenéit megbízhatóan hozza. Azután itt van Aszafjev. A zenetudósként ugyanúgy számon tartott Borisz Vlagyimirovics helyébe is nehéz képzelnünk magunkat, óriási ország nagy és kevert népének egy fia, akitől két világsikerű balett muzsikáját kölcsönözték eleink, jelesül épp Tóth Aladár igazgató, egy másik nagy zenetudós. A Párizs lángjai 1950-ben, A bahcsiszeráji szökőkút 1953-ban érkezett a Sztálin úti Operaház színpadára, tehát a legdurvább időkben, nyilvánvaló megrendelésre, kikövetelésre. De megint Tóth Aladár érdemeit dúsítja – és Aszafjev szerzői minőségére is rámutat –, hogy a Bahcsi erőteljes, nemcsak a nézőre, a hallgatóra is mély benyomást tévő balettmuzsika, a Párizs lángjai pedig hatásosan összefűzött forradalmi zenék-dominálta partitúra lett, csak a Futrinka utca főcímzenéjéül választott marimba-számot tudnánk feledni... Friss élmény mindkettő, hisz e műveket friss koreográfiával, új díszletekkel-jelmezekkel az elmúlt években vettük vissza a repertoárra – és látványos volt a körülpillantás, hány helyen mennek ezek a világban. És nem, nemcsak a volt Szovjetunió területén. Egy másik hírneves szerzője a sztálini diktatúrának Julij Szergejevics Mejtusz, akitől az OPERA csak Az ifjú gárda című kommunista dalművet játszott, nos, pedig az ő érdemei is számosak. Zsidó családba születvén aligha lett volna kötelessége a türkmén operajátszást megalapozni, ám életének egy szakaszában megtette, egy másik periódus miatt pedig az ukránok is nemzeti operájuk egyik első hírnökének tekintik. Ám ami számunkra még többet nyom a latban: míg a szocialista realizmus nyomása meg nem hajlította Mejtuszt, addig az ő modernizmusába belefért például a jazz és a folklorisztikus hang is – olvasom, hogy népdalgyűjtéseit a mi Bartók Bélánk is nagyra értékelte. Azért ez is a képhez tartozik, igaza van Nénémnek, ne legyünk elnagyoltak. És Aram Hacsaturján, az örmény? Bizony, őt is szovjetnek aposztrofálták. Vele szintén kitolt az élet – de az élet tolt ki, nem személyes választása volt –, hogy tinédzser korára esett a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, és az új kommunista államban élt és alkotott haláláig. Megbecsült szerzőként művei Nyugatra is jutottak, és még az is megesett vele, hogy a hidegháború kellős közepén, a „fiatal” Brezsnjev alatt egy szovjet komponista, szenvedélyes-szirupos, Csajkovszkijt idéző muzsikájára forgatta meg Peter Gilmore a szextánst egy szép scooter fedélzetén, tudniillik: az Onedin család főcímét ugyanaz a Spartacus adta 1971-től, amelyet Seregi László az Operaházban megalkotott. És vannak még neves szovjet zeneszerzők: Saposnyikov, Scsedrin, Kabalevszkij, Mjaszkovszkij. Az jelenleg még kibogozhatatlan, mégis majdnem biztos, hogy opuszait játszották a mi intézményünk muzsikusai, leginkább hangversenyen, a Budapesti Filharmóniai Társaság keretei között. Scsedrin Carmen-szvitje sokat ment Magyarországon, és Kabalevszkij virtuóz-vidám darabjait

sem csak a zongora szakok növendékei ismerik, de a szimfonikus közönség is kapott belőlük, de emlékszem, remek lemezem volt Wolfgang Sawallisch-sal is utóbbi szerző műveiből, a Bajor Rádió Zenekara élén. De a koncertekre tényleg kár kitérni, hisz a szláv muzsika ott Drvorák, Smetana, Janacek, Martinu vagy Moniusko és mások révén valóban jelen volt a kommunizmus alatt, az én célom kifejezetten a szűk operai termésre, a jól kivédett vagy eleve alacsony nyomás eredményére kívánt rámutatni. A balett is nagyon másik világ: angol és francia hagyomány is alapozza-színesíti, de szláv az, és leginkább orosz: természetes, hogy onnan erősebb felhozatal érkezett, s hogy ez ellen tenni aztán végképp senki sem akart. Ahogy nézem, negyven éven át eleink – kevés, tényleg kevés kivétellel – ugyanúgy jártak el, mint mi most: értéket választani, nem pedig politikai vagy történelmi igazságot tenni. Próbálni tenni... Szegény, szegény Prokofjev: ő, aki a Világból települt haza, és annyi megaláztatást és időszakos felemelést is megélt, még Marx, Lenin és Sztálin szövegeit is kénytelen volt zenébe önteni a Generalisszimusz 60. születésnapjára... Őelőtte is tiszteleg a Magyar Állami Operaház azzal, hogy a számára legfontosabbat, az elvárások közepette is autonómnak megmaradt művet most bemutatja idehaza. Nénémet pedig várom tehát a Prokofjev-főmű, a Háború és béke valamelyik hátralévő előadására, hisz tőle és onnan is indultunk el: a szerző még az életét végül kioltó agyvérzés küszöbén is ennek javításával-csiszolásával foglalatoskodott. Azután elhunyt – megnyomorítójával azonos dátumon, nem adatott meg tehát számára a sztálintalan élet egyetlen napja sem.

pp., miért (nem) kell annyiszor Bartók?

Mindez csak ráfordulás arra a – belső digitális iratainkban – csak BBB-programnak aposztrofált estre, amely most hétvégétől dominálja az OPERA műsorát. A három B három különös férfiú családnévnek kezdőbetűje, és egyikük nélkül sem ismerhette volna meg a világ a magyar kultúra két ékkövét, tudniillik A fából faragott királyfit és A kékszakállú herceg várát: Bartók, Balázs, Bánffy. Az 1917-es évről operai értelemben nem sokat árul el Bánffy Miklós naplója. Még mindig Magyarország egyik, ha nem a legnagyobb földbirtokkal bíró családjának sarja, a hadi- vagy inkább geopolitikai szerencse még nem fordult el végzetesen a magyaroktól, a polihisztor gróf pedig a frontról – könnyített szolgálat volt, majd Isztambulban tárgyalt – már előző év áprilisában visszatért posztjára, az állami színházak – Nemzeti, Opera – élére. És megrendezte Ferenc József halálát követően a koronázást... A Tisza-kormány bukásával pedig sikerült kormánybiztosi megbízását IV. Károly királlyal rendes főigazgatói kinevezésbe fordítani, így maradhatott az Operaház élén: és ezek már éppen A fából faragott királyfi ősbemutatója napjainak történései. A Balázs Béla misztérium-kötetében kihozott Kékszakállú-szöveget Bartók valóban láttató módon „zenésítette” meg, és a balettegyüttest akkoriban irányító Zöbisch Ottó feladata lett volna a táncosok instruálása. Ám a koreografálás terén meglehetősen passzív művész a türelmetlen Balázs Béla, sőt, az író naplója szerint Bánffy Miklós személyes segítségére is szorult. Azért, Néném, magam is igyekszem horizontális feladatként viselni az OPERA vezetésének terhét, de tánclépések vagy pantomimmozdulatok

kitalálására és előmutatására csak olyan szorongatott helyzetben lennék hajlandó, amelynek elképzelésére viszont a fantáziám csekély. Ők ketten mindenesetre megtették, pártatlan beszámoló nem lévén az esetről, csak úgy írjuk a jelentős férfiak számlájára, hogy feltételezzük a bemutató sokkoló közeledtét. Amikor három B-t használok, Bánffy szerepét nemcsak a kitűzői és tervezői tevékenysége alapozza meg, hanem saját tévedhetetlen erősségű hite Bartók zenéjében és a vastag pénztárcája: tényleg képes volt saját zsebből fizetni a plusz próbákat, amelyeket a zseniális zeneszerző újszerű kottaképe a hangszerjátékosoktól kikövetelt (elkeseredésükben és farral állásukban a feladathoz még trágár kottaszéli bejegyzésekre is ragadtatták magukat a tagok). Magán-próbafinanszírozás kapcsán em tudunk hasonló esetről: íme, egy érv, amelyre bár rendszer szerencsésen nem épülhet, kivételesen mégis megmutatja, egyebek mellett miért hasznos, ha az ország legnagyobb vagyonú családja ad főigazgatót az OPERA élére... A fából faragott királyfi sikert arat 1917. május 12-én, és figyelem: ez az első eset azon kevés alkalmak közül, amikor valóban, tényleg, igazán magyar világsiker indul útjára. Nézzük a hazai, az anyaszínházi játék számait! Bánffy utolsó évadaiban és még az ő meghirdetésében (1917-1919) 15 előadás. Az 1935/36-os Bartók-újralfedezés, ami még az épp elhunyt Radnai Miklós kései terveit mutatja csíráállapotban: 8 előadás. 1939-ben halvány visszfény: 3 előadás. Ezután viszont csodálatos széria következik, ami igazán méltó a Magyar Királyi/Állami Operaházhoz: 1941-től egészen 1989-ig nem volt olyan évad, amikor ne játszottuk volna Bartók először színre került színpadi művét, a Fából faragottat: 367 alkalommal! A rendszerváltás lám, e tekintetben is cezúra, hisz az azóta eltelt 32 évad alatt sporadikusan ment a darab, összesen 62 alkalommal. (Tehát 48 évad hatalmas előadásszáma áll szemben 32 szezon szerény összegével.) Itt a magam felelősségét is érzem: 2012-től lehetett befolyásom az OPERA műsorára, de a lerongyolódott klasszikus balettrepertoár építése négy évet elvett a forrásainkból, amikor pedig kijöttünk az új TáncTriptichonnal éppen a centenárium alkalmából (Fából, Mandarin, Táncszvit, 2017), nem egy évre zárt be az Operaház, ahogy pedig terveztük, hanem szinte ötre. Így a 2018-as felújítás nem valósulhatott meg, az Erkel Színház zenekari árkába pedig egész egyszerűen nem fért be a Bartók-balett zenekara – arról nem is beszélve, hogy ez az absztraktabb műv sem találkozott volna ott igazán saját közönségükkel. Ahogy az Ybl-palota újranyitható, a Kékszakállút máris műsorra vettük (azt az Erkelben is adtuk azért, elhelyezési kompromisszumokkal), és a megnyitó napján kihirdettük a következő évad programját is – az megy most. És épp most érünk oda, hogy új Fából faragott-produkciót készítettünk a Seregi-díjas Velekei Lászlóval, a Győri Balett vezetőjével együttesünk, a Magyar Nemzeti Balett számára. No, de mi a helyzet a Kékszakállúval, amelynek librettóját ugyancsak Balázs Béla szerzette, és két eötvösös jóbarátjának is felajánlotta megzenésítésre? Kodály habozott, Bartók lecsapott rá (hasonló esetben Leoncavallo igen megorrolt Puccinire a Bohémélet miatt, itt, egy igazi és mély barátság esetén erről szó sem lehetett). Így Bartók első színpadi műve – ha a hangok lejegyzésének idejét nézzük – opera lett, már amennyiben a darabra illenek az „opera” addig már háromszáz éves paraméterei. Pályázatra készült (Lipótvárosi Kaszinó), sőt a zeneszerző két hirdetemnyre is benevezte némi igazítás után, ám egyik sem vezetett előadáshoz. Ő maga még a végül Bánffy jóvoltából, a Fából faragott sikerére is alapozott Kékszakállú-sorozat után is hozzá-hozányúlt a partitúrához. Sőt, még Székely Mihály kedvéért is punktirozott a szólamon a harmincas évek közepi újralfedezés pillanataiban. És mit mutatnak a számok? A berobbanás idején 8-at adtak belőle, nyilván Bánffy lemondása – Károlyi Mihály hatalomra

kerülése után nem kívánta tovább irányítani az intézményt, ismerte jól az unokatestvérét – önkéntelenül is aláásta az egyik Bánffy-kedvencet, Bartók-projektek ügyét. A következő időszak operaházi vezetői, még a szenzációs tehetséggel működő Radnai Miklós számára sem volt központi kérdés a kevésbé népszerű, mert teljesen új és nehezebben érthető bartóki nyelvezet erőltetése, miközben a Trianon utáni sokkban sokkal kevesebből kellett működtetni a Házat, és rá kellett mennie a bevételre. Ugyanakkor Radnai zeneszerzés professzor volt, maga is komponált, és még ha nem is a bartóki vonalat vitte (azért Koessler János növendéke volt, aki pedig Bartókot, Kodályt, Dohnányit is tanította), pontosan tisztában kellett lennie géniuszával, és ugyan tíz év után, de kitűzte újra a Kékszakállút. A 43 esztendő Radnai azonban már nem érte meg az utóbb legendássá lett felújítást, amelyet Babits Mihály felesége, Török Sophie egy fura korabeli eljárással, a Rádió egyenes adásával összekapcsolt lemezvágóval tulajdonképpen hangrögzíteni tudott, így ma is meghallgatható. (Radnai szerénységére jellemző, hogy bár korábban sikeres balettet komponált az Operaház felkérésére – Az infánsnő születésnapja –, és azt épp a Kékszakállú előtt egy hónappal mutatta be még a Bánffy-adminisztráció, tízéves igazgatása alatt mégsem vette elő a produkciót: halála után újította fel utódja, Márkus László.) Igaza van Nénémnek, csapongok. Tehát vissza a Kékszakállú-számokhoz: az 1936-os felújítás után, tehát amikor Bartókot végre tízszer tapsolták vissza az Andrassy úti függöny elé, az egyfelvonásos 70 évadon át megszakítás nélkül ment az OPERA színházaiban (474 előadás), és bár 2006-ot követően lyukasabb lett a játszási tabló, azóta is 28 alkalommal futott, 2018-ban New Yorkban is több alkalommal előadtuk. A számok kapcsán nem szabad elfelejteni, hogy bár operaházi íróasztalom felett függ a három B szerződése arról, hogy az OPERÁ-é örökre a budapesti („székesfővárosi”) játszási jog, ezzel sose élünk, tehát a Zeneakadémián, a Müpában, a Vigadóban vagy bárhol máshol nyugodtan adhatják – és adják is – a Kékszakállút, tehát sokan játsszuk a művet, itt Pesten is, nincs tehát monopóliuma. Mi most a centenáriumba készített, de menni alig tudott verziót, Kasper Holten dán rendező, a londoni Royal Opera korábbi művészeti igazgatója adaptációját tesszük a Fából faragott-premier mellé, azzal a vállalt megjegyzéssel, hogy ha az én elképzelésem érvényesülhet a továbbiakban is, akkor a visszabővített zenekari árokkal, csodálatos, új akusztikával ékes Ybl-palotában minden évben játsszunk Bartókot, mégpedig az univerzális szerző arcait mutató rotációban. Most a BBB program fut, tehát az új Fából faragott és a Holten-féle Kékszakállú-rendezés, jövőre a Bartók-Táncríptichont építjük tovább új Mandarinnal és Táncszvittel, azután pedig a Galambos Péter rendezésében még az újrainyitott Erkel Színházba készült Kékszakállú jön megint, egy kiváló kortárssal, Vajda János Mario és a varázsló című egyfelvonásosával párosítva, sőt, termékeny egészé építve, tehát operaestként megélve a sorozatot. Néném, mára befejezem, csak a végére még kívánczik egy tanulságos érdekesség. Sem 1917-ben, sem 1918-ban nem volt magyar karmester, aki az Operaházban elvezényelte volna Bartók előadhatatlannak bélyegzett műveit. Ezért mindkettőt Egisto Tango dirigálta olasz léte, pedig akkor még főzeneigazgató sem volt minálunk ez a talján művész. Amikor pedig az 1936-os felújítás elkövetkezett, akkor sem akadt rá magyar: így jutott megint olasz maestrónak, Sergio Failoninak a pálcá. Ma más a helyzet, Bartók a szentünk lett, rájöttünk, hogy zenéje anyanyelvünk – csak még a magyarok szívéig kellene eljuttatnunk, hogy sokan értsék és szeressék, hisz minden hangjegye az évezredek homályába vésző magyar múltból, a paraszti zenéből táplálkozik. S hogy értsék, ahhoz, bizony, hallgatni kell. Ahhoz meg eljönni.

gg., miért kellene a külföldi rendezők? Pláne kétszer, mint BIEITO?

a világsztárok importálása idehaza van rajt sapka, nincs rajt sapka kérdéssé vált. A magyar színházi élet doyenjévé lett elődöm, Szinetár Miklós egyik „tanítása” a sztárságról szól, no meg a hazai sztáréhségről, amely olyasmi után vágyik, amit igazán maga sem ismer, miközben talán nincs is. Megkérdezi tehát valaki, sőt, egy Valaki az operai főigazgatót: „És mondja, mikor jönnek már a sztárok?” Szinetár válasza: „Jönnek, csak mondjon egyet is!” Nem szívesen lettem volna Valaki helyében, mert az ember – az igazgató – vagy nem tud hozni sztárt, vagy hoz, de nem ismerik. Nem rémlik, hogy pl. Anja Silja vagy Agnes Baltsa nagyon felkavarták volna a sztárra szomjazó magyar rajongók lelkét az új évezred első dekádjában. Igaz, karrierjük lehajoló szakaszára érkeztek ide (Silja esetében: vissza), és az operaéneklésben a hetedik évtized teljes (fizikai) antropológiai cezúra: aki nyíltan nem ismeri el, odabelül az is pontosan tudja. És még hallani is. Az meg mintha a kulturális antropológiához tartozó felismerés volna, hogy a sztárság fogalma mint egyfajta hosszú, leszakadt uszály jó tíz-tizenöt évvel követi a valóságot. Vagy mintha távoli galaxisokba tekintenénk: a messzi csillag azonos időben már egyáltalán nem az, mint amit érzékelésünk a lassan érkező fény nyomán lát. Akit mi sztárnak gondolunk a világban, tán már nemcsak a tünékeny, általában 25-30 éves pálya csúcán jár túl (hisz oda feljutni is komoly idő), hanem a visszavonulást fontolgatná, ha az valódi gyakorlat volna. Az az általában elsőhajtott mantra, amelyre Szinetár is utalt, kielégíthetetlen: vagy sztár nincs, vagy teljesítmény – vagy pénz. Kevesen tudják, legfeljebb sejtik, hogy egy-egy igazán nagy név ha nem is egy sarokház, de egy kisebb lakás árát elviszi, valójában nincs ma már, és mivel igen kevesen vannak igazán nagy sztárok, megtehetik, hogy válogatnak: ha nincs elég büdzséd, mennek máshova. Hovatovább egy opera-gigasztár estje ma nálunk akkor sem rentábilis, ha természetesen azonnali telt ház van, mert a durva árú jegyek kétszeresét kellene kérni ahhoz, bennem pedig felhorgadna a gondolat: tulajdonképpen Bécsből átránduló kultturisztoknak és hazai újjgazdagoknak játszunk-e, vagy adunk esélyt az opera valódi hazai barátainak is? (Erre a megoldást a nézőtér árszabásának még nagyobb kilengetése ad, a szolgáltatás-érték viszony szempontjából ezért is zseniális megoldás a szeparált harmadik emelet – pl. az Erkel Színházban vagy a direkt „ergonómiailag” is demokratikusra szabott Bánffy teremben (Eiffel) ezt nem lehet megtenni. Néném, volt ám itt világsztár a minap is, csak nehezen megy át: Calixto Bieito, a katalán rendező. Most úgy alakult, hogy két rendezését is játsszuk, ráadásul összeért a két sorozat a programban. Övé a Háború és béke és a Carmen is. A Háborúról ezúttal csak annyit, hogy a múlt héten oroszdicsoítás miatt ránk szállt Guardian végül csak’ lehozta a megkurtított levelem, amelyben népek és kultúrák megbélyegzése ellen emeltem fel a hangom. De a londoni lap, sajnos, még most sem akarja észrevenni a naptárban, hogy Prokofjev-év is volna, nemcsak ukrainai háború (van tehát más célja a mű kitűzésének), és így azt sem, hogy két, fegyvereket küldő ország nagyvárosának világélvonalba tartozó operacentruma is összefogott, és bemutatja ugyanazt a nagyszabású alkotást, amelyet mi. Annyira kíváncsi vagyok, hogy a Bajor Állami Opera (München, ők játsszák előbb, március 5-től) és majd a Líceu (Barcelona) ugyanazt a mércét kapja-e, hisz a partitúra ugyanaz, benne a szöveg és a zene is ugyanaz. Náluk két orosz művész a kulcsfigura: Dmitrij Csernyakov rendez, Vlagyimir Jurovskij vezényel. Ha mi az oroszokat éltettük, akkor ők is ezt fogják tenni. Valójában, persze, mi nem éltettünk senkit sem, a mi katalán – hahó, Barcelona! –

sztárrendezőnk, Bieito nagyon tisztességesen járt el, se 2021 őszén Genfben, se a koprodukció másik állomásán, a 2023-as januárban, Budapesten nem népekről beszélt, hanem egyetemes üzenetet fogalmazott naivitásról, tájékoztatlanságról, ostoba félelmekről, beszűkült és nagyképű történelemszemléletről, hamis biztonságérzetről, személyes bizonytalanságról, pusztító dekadenciáról, civilizációk múltékony voltáról – és arról, hogy a háború mindent szétdúl, kifordít és tönkretesz. Igaz, nem voltak ukrán zászlók sem az előadásban, sem a magyar főváros kormányzati épületein – ezt is kifogásolták –, de orosz se volt sehol. Elismerem, München és Barcelona ezt még teheti másképp, ám ők akkor politizálni és megbélyegezni fognak, nem operát előadni. Hát majd meglátjuk. Ugyanakkor Bieito itt marad nekünk a rendezéseiben. Nemcsak a Háború és békével – amelyet, ezúton spoilerезem, 2024 május-júniusában 7+1-es, tehát a mostaninál hosszabb sorozatban hozunk vissza az Operaház színpadára –, de a Carmennel is. Már kapom a jelzéseket, az Öné is megjött, drága néném, hogy mi ez a tömény testiség a színpadon, hol a szép díszlet, a délceg Sevilla, és persze, a sérülésmentes, kedélyes előadás, amelyben csak úgy melleleg, csinos ízléssel szűrnak szíven egy énekesnőt, aki úgy omlik el, hogy se magát meg ne üsse, se a mi nyugalmunkat ki ne mozgassa. Hát, ilyenre nem kell számítani. Megint, ezredszer is leírom: jegyvásárlás előtt ott a honlap a tájékozódásra: korhatár, stíluskategória, fényképgaléria, videóbejársások. Bieito 1999-ben operatörténelmet írt egyik első rendezésével, ezzel a pereladai fesztivál számára készült Carmennel. Én biztos nem tudom megmondani, merre játszották, de magam Oslóban láttam, ahol akkor már kapható volt a párizsi DVD. A betanító csapat nem tudott hamar jönni, mert ment vissza a darab Londonba, ismerek bostoni és Los Angeles-i előadásokat is belőle. Amikor a jogot megkatuk, Béccsel együtt álltunk sorba, tehát ma az a nagy helyzet – ilyen se volt még a 140 évnyi párhuzamos működés alatt sose –, hogy ugyanaz a Carmen megy a sógoroknál, mint az Andrassy úton. Bieito Carmen-rendezése elemelkedett az adaptáció-léttől, és kvázi önálló művészeti entitásként járja a maga útját huszonéve már. Ha tehát megbírálja bárki, ám tegye, de érdemes tudni a Carmenről, hogy ha ez az opera nem a személyes szexusról, a mindent elborító és eluralni képes vonzerőről szól, akkor nem tudom, mi. És azt se árt megjegyezni, hogy ennek a felszabadító erejű rendezésnek a világ minden pontján soha nem látott sikere volt. Attól még találkozhat nem tetszéssel, de értéktelennek mondani esztétikai struccság. De a legfontosabb talán az, hogy annyira azért mégisincs ám Prokofjev év, hisz halálának 70. évfordulója van, aminél kerekébb alkalmat is láttunk már, mégis elővette nemcsak a Müpa a maga Maratonjára, de a müncheni és a barcelonai operaház is műsorára tűzte Prokofjev műveit, no és mi is így tettünk. Márpedig ezek szerint az orosz-szovjet mester műve is megfellebezhetetlen érték, akkor pedig nem kell megtagadni őt a napi politika miatt se Londonban, se máshol. A másik pedig, hogy a mi Háború és békénk sztárrendezője újra itt volt Pesten, és Carmen-rendezése most már az Operaházban megy, aki tehát sztár-élményre vágyik, próbáljon meg legalább az állóhelyekre bejutni (amelyek valójában inkább támaszkodójegyek), hisz a zsöllye, a 62 páholy és a karzat már rég betelt. Jelentem, a szombati első előadás frenetikus volt, a magyar szólisták, énekkar, zenekar, gyermekkar akkor is világszínvonal itt, ha múltkor az Indexnek kellett cáfolnom, hogy mi ne járnánk a világban, vagy a világ ne járna nálunk. Szép hosszú listák voltak azok, és mindjárt indulunk a zenekarral is Portugáliába, de azért néha tényleg bánom, hogy minálunk mindig a szomszéd alpesi füve zöldebb.

rr., végül, de korántsem utolsó sorban: mikor is lesz világszínvonalú operánk?

Tényleg a remek kérdést hagytam a levélfolyamon belüli kéthónapos sorozatunk végére. Kivételesen egyszerű tézis-mondatokban felelek. Abban az értelemben világszínvonalú a Magyar Állami Operaház nem volt, nem az és nem is lesz az, ahogy a Milánó, New York, London, München vagy Bécs patinás színházai. És nemcsak a többszörös büdzsé hiánya miatt, hanem az eltérő hangsúlyok miatt. Van, ahol közülük a reprezentativitást (csak a legnagyobb sztárok szerződtetése), van, ahol a koncentrátságot (értsd: rövid, erős évad), van, ahol a széles spektrumot (van balettegyüttes is, régizene is szóba jön stb.) találjuk legfelül. De azt egyiküknél sem, ami nálunk a legfontosabb: nemcsak a nemzeti kultúrkincs beforgatására, de a nemzeti kultúrkincsként értendő nemzeti előadókra és az őket kinevelő nemzeti oktatásra támaszkodást. És a világ élvonala egyetlen színházra szereti fókuszálni erőit: ezek az internacionális házak valóban minden este a világ lehető legjobb szereposztásait szeretnék összeszedni az adott cím adott napi előadására. Ők világválogatottat fizetnek „a világ pénzéből” – mi nemzeti csapatot indítunk annak az összegnek a töredékéből (nyolcadából-tizedéből). Ilyen értelemben tehát világszínvonalú operajátszás nem várható, és ma már úgy gondolom, ez nemcsak történelmi-gazdasági szükségszerűség (ennyi pénze még nagyon sokáig nem lesz Magyarországnak), hanem a nemzeti kultúrát helyzetbe hozó és sarkalló körülmény is. Természetesen egyáltalán nem vagyok ellene a forrásbővülésnek, erről (is) szólt az elmúlt 11 évünk. Az európai első vonal a világszínvonal alatt van, Párizs, Berlin, Barcelona, Zürich, Moszva és Szentpétervár képviselik. És ma ugyanazt mondom, mint 2011-ben: az európai első vonalba tartozó Párizs pénzének ne a hatodából, hanem a harmadából működjünk. Onnantól három-öt évre itt lesz az európai értelmű első vonal minden áldott este Budapesten, a Magyar Állami Operaházban is. Ez kétszeres büdzsét jelentene a maihoz képest és indexálva, védve az értékcsökkenéstől. A színvonal tehát nemcsak pénz, hanem stratégia és adottságok kérdése is: mi tudnánk harmadából ugyanazt, csak a hatodából nem tudjuk.

ss., mecenatúra

Magyarországon az opera és balett műfajainak privát támogatása a két világháború közötti időkre nyúlik vissza. 1932-ben Gróf Apponyi Albert, Ugron Gábor, báró Fellner Alfréd és Zwack János külföldi mintára alapították meg a nagy gazdasági világválság következtében nehéz anyagi helyzetbe került Magyar Királyi Operaház megsegítésére a Magyar Operabarátok Egyesületét. Az Egyesület fővédnöke József királyi herceg, elnöke Dr. Kornis Gyula, alelnöke Fellner Alfréd volt. Az elnöki tanács tagjai között a kor kiválóságai, bankárok (Fleissig Sándor), jogászok (Baumgarten Nándor), közgazdászok (Kresz Károly), iparmágnások, művészetpártolók, híres műgyűjtők (gróf Andrássy Géza, Gregersen Endre, báró Hatvany Károly) vagy éppen tehetős nagybirtokosok (gróf Ugron János) és híres vállalatirányítók jótékonykodó feleségei (Stromszky Sándorné) találhatóak. A választmány tagjai között ott vannak az

Esterházyak, a Zichyk, vagy olyan jelentős mecénások, mint sipeki Balás Béla. Korabeli cikkek tanúsága szerint 2 év alatt 430 főt számlált a tagság, és 6 év leforgása alatt 330 000 pengőt gyűjtöttek művészi célokra, amelyből 50 000 pengőt a fiatal művésznemzedék ösztöndíjai számára folyósítottak. Ez, a korabeli büdzsé körülbelül 4 százalékát kitevő összeg, ma hozzávetőlegesen 6 év alatt közel 450 millió forint összegyűjtését jelentené. Emellett jegyvásárlásokkal és ajándékokkal támogatták az Operát, bővítették az emlékmúzeumot, támogatták a fiatal tehetségeket, társasági eseményeket, farsangi bálakat és vacsorákat szerveztek, és 7 reflektorra is beruháztak. 1947-ben a Magyar Operabarátok Egyesületét felváltotta a rövid életű Új Operabarátok egyesület, mely 1948-ban 16 operaénekes növendéket részesített ösztöndíjban, az ezt követő több mint fél évszázadon keresztül viszont a mecenatúra és a szponzoráció aránya drasztikusan lecsökkent. 2015-ben a privát szféra jóformán minden ágának képviselői (több mint 30 nagy presztízsű vállalat több mint 50 döntéshozója) Habsburg György fővédnökségével megalapították az OperaKlubot. Működésének 3 éve során (az Operaház bezárásáig) több mint 40 eseményt, fogadást, estélyt, kulisszabejárást és céges rendezvényt szerveztünk a Klubtagok számára. A Klub alapító között találjuk az OPERA két hosszútávú stratégiai partnerét, a BMW Magyarországot és a Herendi Porcelánmanufaktúrát. Az Operaház újra- és az Eiffel Műhelyház megnyitásával 2022 tavaszán megújítottuk támogatóink, szponzoraink körét és életre hívtuk az OperaKlubot, tehát az opera és a balett műfajai iránt elkötelezett cégek zártkörű társaságát, akik szponzorációs, mecénás, filantróp vagy CRM-tevékenységük részeként támogatni tudják az OPERA törekvéseit.

OperaKlub – 2022 tavasz-2023 tavasz

Az Operaház újrainvitására szponzorációs ajánlatot dolgoztunk ki. Felhívásunk hatására – a stratégiai partnereken felül – 10 cég összesen nettó 66 millió forinttal támogatta a dalszínház nagyszabású megnyitófesztiválját 2022 márciusában, köztük a beruházásban résztvevő konzorcium három vállalata is. Az Operaház újrainvitásával és az új támogatókkal friss lendületet vett a mecénások körének – az OperaKlubnak - bővülése. A Tagok részére a támogatás fejében lehetőséget biztosítunk a művészet kulisszáiba való betekintésbe, számukra olyan programokkal kedveskedünk, ami mások számára nem hozzáférhető, ugyanakkor az Operának semmibe nem kerül: jegyekkel kapcsolatos speciális lehetőségek (elővásárlás és last minute jegyvásárlás, személyes ügyfélkezelés), meghívások premierekre és különleges eseményekre, networking, kiemelt szponzori felületek és csapatépítő program-lehetőség is szerepel a lehetőségek között (bővebb információ: <https://opera.hu/hu/operaklub/>). 2023 tavaszára immár 22 vállalatot foglal magába az OperaKlub. A támogatások kreatív szponzori együttműködések, terméktámogatások és mecenatúra keretében valósultak meg. Egy év alatt nagyságrendileg összesen nettó 250 millió forint privát forrást sikerült összegyűjtenünk támogatóink segítségével. Ez többnyire pénzbeli támogatás, termék- és szolgáltatástámogatás (fodrásztermékek, beton, az Opera részére adományozott, a támogatók által megvásárolt szolgáltatások), valamint PR-támogatás keretein belül valósult meg.

A Magyar Állami Operaház támogatói 2022-ben:

Partner neve	Támogatás értéke (év)	KP támogatás (év)	terméktámogatás értéke	marketing támogatás értéke
BMW Magyarország	40 000 000 Ft	8 888 888 Ft	30 000 000 Ft	
MVM Zrt.	20 000 000 Ft	20 000 000 Ft		
MTVA		0 Ft		
Herendi Porcelánmanufaktúra	3 200 000 Ft	0 Ft	1 700 000 Ft	1 500 000 Ft
Laki Zrt.	10 000 000 Ft	10 000 000 Ft		
ÉPKAR Zrt.	10 000 000 Ft	10 000 000 Ft		
WHB Kft.	10 000 000 Ft	10 000 000 Ft		
Robert Bosch & Bosch Rexroth	10 000 000 Ft	10 000 000 Ft		
77 Elektronika Kft.	10 000 000 Ft	10 000 000 Ft		
Molnárbeton Kft.	11 886 200 Ft	5 000 000 Ft	6 886 200 Ft	
Szerencsejáték Zrt.	20 000 000 Ft	20 000 000 Ft		
Unilever / TRESemmé	33 500 000 Ft	0 Ft	17 000 000 Ft	16 500 000 Ft
K&H	10 000 000 Ft	10 000 000 Ft		
Fiege Kft.	5 000 000 Ft	5 000 000 Ft		
Nyúl Erika	1 000 000 Ft	1 000 000 Ft		
FŐBER Zrt.	1 000 000 Ft	1 000 000 Ft		
Kemenes Cukrász Manufaktúra Kft.	1 500 000 Ft	1 000 000 Ft	500 000 Ft	
Vabeko Kft.	1 000 000 Ft	1 000 000 Ft		
Blue Kolibri	4 000 000 Ft	0 Ft	4 000 000 Ft	
Magánszemély	10 000 000 Ft		10 000 000 Ft	
Axiál	20 000 000 Ft	20 000 000 Ft		
Béres Gyógyszergyár	5 500 000 Ft		5 500 000 Ft	
Libri	4 000 000 Ft		4 000 000 Ft	
Papírtáska	200 000 Ft		200 000 Ft	
Tesco	400 000 Ft		400 000 Ft	
Francia Intézet	300 000 Ft		300 000 Ft	
anonim magánszemély	100 000 Ft		100 000 Ft	
Ghraoui Csokoládé Manufaktúra	700 000 Ft		700 000 Ft	

Szinva Net	3 600 000 Ft		3 600 000 Ft	
Összesen:	246 886 200 Ft	142 888 888 Ft	84 886 200 Ft	18 000 000 Ft

Mivel egyre nagyobb jelentőséget kap a magán mecénatúra, a szervezetfejlesztés terén is szükséges, hogy teret kapjon ez az új funkció, amit előzőleg a marketing, majd a protokoll terület gondozott. A támogatók felkutatására és a meglévő támogatókkal való kapcsolattartásra 2023. februárjától új munkakör létesült. Egy kolléga kizárólag ezzel a feladattal foglalkozik, a feladat volumenének növekedése magával hozhatja egy önálló szervezeti egység létrehozását a Főigazgató közvetlen alárendeltségében kialakítva. Folyamatosan dolgozunk különféle támogatási ajánlatok kidolgozásán és a támogatók körének növelésén, ennek keretében az intézmény honlapján külön aloldalon érhetőek el a támogatói csomagok, ajánlatok és a támogatók jegyzéke is.

tt., Napelem park

A Magyar Állami Operaház hároméves kivitelezési időszak után, 2020 február végén kapta meg az Eiffel Műhelyház és Próbacentrum használatbavételi engedélyét. Az ország legnagyobb ipari műemlékében kialakított kulturális és gyártó központ nem csak hazai, hanem nemzetközi viszonylatban is egyedülálló beruházást jelent, funkciójában és az ipari területek rehabilitációjának tekintetében is. Az egykori Északi Járműjavító területén található, monumentális méretekkel rendelkező Eiffel csarnok és három kiszolgáló épülete, illetve 6 hektáros parkja kiválóan biztosítja az Operaházból 2017-ben kiköltözött műhely funkciókat: itt található az Opera scenikai és jelmezgyártó műhelyei, illetve a ház logisztikai központja is, amely közel 200 db konténert, 1800 folyóméternyi jelmezt, illetve felbecsülhetetlen értékű, lámpa-, hang- és kellékállományt jelent. Nap mint nap itt gyakorol az ország legnagyobb szimfonikus zenekara, énekkara, illetve az ország egyetlen klasszikus balett együttese, gyermekkarunk tagjai és balettintézeti növendékeink is. Az egykori Északi Járműjavító területén az Eiffel Műhelyház és a Közlekedési Múzeum területe mellett van még egy, az Eiffellel szomszédos kb. 5 hektáros telek (jelenleg hrsz 38920/5, de telekalakítás folyamatban), számos meglévő, felújításra szoruló épülettel. Erre a területre a Magyar Állami Operaház az *Opera Campus* elnevezésű oktatási központ megvalósítását tervezi. Az Eiffel Műhelyházzal kiegészült Magyar Állami Operaház méret és intenzitás tekintetében a világ első operaintézményei között van, ugyanakkor működésének háttere – különösen emberi erőforrás tekintetében – még nem biztosított. A hazai balettművészek képzése éppúgy támogatandó, ahogy a fiatal operaénekesek pályára segítése, a stabil gyermekkar kialakításának igénye, vagy akár a színházi kézműves szakmák oktatása, tovább örökítése. Az Opera Campus területén található ún. Forgóváz csarnok 12 000 m²-es tetőfelületére és annak fejpületére, a leendő Opera Művészeti Iskola tetejére, a megújuló energiaellátás jegyében napelemek telepítését tervezi az Opera. Kifejezett látványosság is volna ez: egy, akár a levegőből, az összes fel- és leszálló gépből szemlélhető napelempark Budapest mértani

közepén, a légifolyosó alatt. Az Opera Campus bázisiskolájának lépcsőháza is felfutna a tetőre, így, szolid magasságból rátekintve az Eiffel Műhelyházba látogató csoportok számára is igazi attrakció lenne ez a mintaprojekt: egy metropolisz közepén egy megújuló megoldás. A napelempark megtervezésére és megvalósítására az Opera az Innovációs és Technológiai Minisztériumtól kapott támogatást. Az előzetes kalkulációk alapján a két épületre összesen 320- 350 kWp napelem telepíthető (max 499 kW). Ez éves szinten max. $1100\text{kWh} / 1\text{kWp} = 368\ 500\ \text{kWh}$ maximális éves termelés, de a valóságban ettől várhatóan kevesebb lesz kb 15%- kal (dőlésszög, árnyékolás, elpiszkolódás inv. veszteség stb.), vagyis 313 225 kWh termelne meg. A napelem termelés kb.80-90 %-át fogja fedezni az Opera Eiffel Műhelyháza villamos energia felhasználásának. A kivitelezés folyamatban van. A naperőmű várhatóan ezév harmadik negyedében megkezdje az áramtermelést. Ez a napelempark, amellyel, hogy jelentős segítséget nyújt a jelentősen megemelkedett közüzemi díjak mellett az Eiffel Műhelyház üzemeltetéséhez, példamutató, iskolateremtő fejlesztés is, ami méltó módon egészíti ki ezt a nemzetközi szinten is szenzációnak számító beruházást.

külföldi beágyazottságunkról

Az Index néhány héttel ezelőtti cikkének tartalmával megmosolyogtató módon ellentétes a valóság: a Magyar Királyi/Állami Operaház közel 140 éves működésének messze legaktívabb évtizedét élte az elmúlt időben. Engedtessek meg, hogy legalább kollégáim védelmében tényekkel utasítsam vissza a méltatlan – és névtelen forrású „információra” alapuló – értékelést. Sokkoló számok és névsorok következnek, és hadd jegyezzem itt meg – hisz az indexes cikk állításként mutatta be –, hogy sem az OPERÁ-t fenntartó minisztérium, sem soha senki nem vonta eddig kétségbe az elmúlt bő évtizedben tett nemzetközi erőfeszítéseink sikerét. De közintézmény vagyunk, rendben, mutassuk be, mi is történt, ám akkor helyet kérünk, mert nem rövid a tényszerű lista sem – és mindezt a mintának mondható (mert szerkezetében, működési szisztémájában és játszóhelyeit, létszámát és feladatát tekintve is hasonló) párizsi Opera működési költségének 1/6-ából vittük végbe művészeinkkel és munkatársainkkal.

2011 nyara és 2023 nyara között a Magyar Állami Operaház művészeivel 3 kontinens 28 országának 63 városában jártunk-járunk, összesen 211 külföldi előadást, gálaestet és hangversenyt abszolválva. Volt, ahova háromszor is eljutottunk (Japán, Beregszász, Pozsony, Nagyvárad, Sepsiszentgyörgy), volt, ahova kétszer (pl. New York, Bécs). Legalább 60 féle produkciót vittünk a 47 útra. Leggyakrabban 100-as létszámban utaztunk, de 300-as, sőt 400-as turnéra is volt példa: az OPERA New York-i második vendégjátéka és a teljes mai magyar határt kívülről körbejáró Kárpát-Haza Operatúra a magyar kultúra valaha volt legnagyobb szabású kitelepülései voltak, az Operaház bezárását követő nehezebb évekre időzítve. (Két további országba díszleteket gyártottunk és vittünk.) Fontosnak tartom leszögezni, hogy három nagy turné és két vendégszereplés külön állami támogatással valósult meg, ám a többi negyven esetben mindig a külföldi partner fizette a horribilis költségeket.

A Kis-Magyarországon belüli aktivitás ugyanúgy rekord: hazánk 30 településén 70 este vendégszerepeltünk, minden vármegyében, minden megyeszékhelyen, de más városokban, néha falvakban is, döntően itt is a 4 évre bezárt Ybl palota miatt felszabadult kapacitásokra építve. Budapesten 9 saját helyszínünkön léptünk fel kb. 3600 alkalommal (ezek a rendes évadaink), de színházaink terein kívül 11 egyéb fővárosi játszóhelyre is kértek minket, összesen 90-100 estén. Összességében tehát elmondható, hogy 12 évad alatt az OPERA saját épületein kívül több mint 300 fellépést tartottunk a világ és Magyarország közel 100 városában, százezrek előtt – ez színházi értelemben egy olyan 13. évadot jelent, amelyet a napi feladataink mellett bonyolítottunk le.

A Magyar Állami Operaház előadásairól szóló külföldi kritikákat, cikkeket 2014 óta gyűjtjük szisztematikusan. Azóta 400-nál több írás született 30 ország 120 orgánumban rólunk (főként Európa, de Kanada, az USA, Mexikó, Argentína, Japán, Kína, Korea, India újságjaiban, illetve a Közel-Kelet államainak lapjaiban is). Az operaházak európai szervezete (Opera Europa) 2022

őszén Budapesten rendezte éves nagy konferenciáját, a szövetség EU által támogatott digitális platformján (Opera Vision) a magyar operafilmek az 5. legnézettebb alkotásig jutottak el. Az egyik nagy londoni szakportál (Bachtrack) 2016-ban az OPERA énekkarát a világ legjobb operakórusának választotta, ennek nyomán a főváros Budapestért Díjat adományozott kórusunknak, az indoklás szerint Európa-szerte elismert tevékenysége nyomán. Zenekarunk, amely 220 tagjával egyike a világ legnagyobb hangszeres együtteseinek, több önálló meghívást is teljesített, pl. a berlini Waldbühnén, a Berlini Filharmonikusok nyári rezidenciáján a világ elsőszámú szopránja, Anna Netrebko – a budapesti többszörös tapasztalat nyomán – az OPERA zenekarával lépett fel, később Bécsbe is minket kért, de japáni vagy portugál koncertutak is szerepeltek zsúfolt naptárunkban. Táncegyüttesünkről, a Magyar Nemzeti Balettről most legyen elég annyi, hogy Közép-Európa legjelentősebb klasszikus társulatává vált, München és Moszkva között mi vagyunk a legjobbak, legnagyobbak, legaktívabbak. Egyetlen meghirdetett álláshelyre több kontinensről ezer feletti számú pályázat érkezik, és a világ 90 országának 50 millió nézője hallhatta, hogy az idei bécsi újrakiadás nyáron felvett betétfilmjének primabalerinája, Maria Jakovleva, bizony, azóta már a budapesti Operaházban táncol...

Solymosi Tamás balettigazgató számos külföldi verseny zsűritagja, nekem magamnak pedig – Marton Éva budapesti nemzetközi versenye mellett – módomban volt a legnagyobb külföldi operaversenyen, Placido Domingo Operaliáján részt vennem a zsűri munkájában. Másik két művész-igazgatónk az egyetemi szférában is jelen van: Kocsár Balázs habilitált professzorként oktat a pécsi egyetemen, Almási-Tóth András művészeti igazgató a Zeneakadémián vezeti az operai képzést.

OPERA Trezor néven létrehoztuk az intézmény lemez- és könyvkiadóját, 2011 óta több mint 100 CD-nyi anyagot jelentettünk meg először korongon, azután pendrive-on, de manapság már a nemzetközi streaming platformokat használva. Azokon jelenleg 15 cím érhető el a világ bármely pontjáról, kizárólag magyar operák felvételei (a feltöltés folyamatos, ám pénzfüggő).

Természetesen nemcsak a mi külföldi aktivitásunk és recepciónk mutatja a beágyazottságot, hanem az is, kik jönnek ide, hozzánk. Fellépni hívtuk őket nálunk, vagy hívták őket mások, és hívtak minket is mint együttműködő partnereket velük fellépni. Először a legnépesebb gárdát szemléljük, hisz permanens tenorhiány van kb. száz éve, íme, hát azok a valóban nemzetközi operacsillag énekesek, akiket bármelyik első osztályú ház szívesen szerződtet (azok is tehát, akik a mi költségvetésünk sokszorosából dolgoznak).

Tenorok, akik nálunk felléptek, akikkel partnereink lévén együtt munkálkodhattunk (41):

Frank van AKEN

Roberto ALAGNA

Marcelo ALVAREZ

Aleksandr ANTONENKO

René BARBERA

Piotr BECZALA
Kristjan BENEDIKT
Andrea BOCELLI
Johann BOTHA (+)
Lawrence BROWNLEE
Javier CAMARENA
Andrea CARÉ
José CARRÉRAS
Charles CASTRONOVO
Arturo CHACÓN-CRUZ
Kamen CHANEV (+)
José CURA
Placido DOMINGO
Yusif EYVAZOV
Juan Diego FLOREZ
Walter FRACCARO
Marcello GIORDANI (+)
Vittorio GRIGOLO
Teodor ILINCAI
Jonas KAUFMANN
Dmitry KORCHAK
Gregory KUNDE
Ivan MAGRI
Francesco MELI
Stuart NEILL
Gaston RIVERO
Rafael ROJAS (+)
Arnold RUTKOWSKI
Jürgen SACHER

Fabio SARTORI

Gerhard SIEGEL

Robert Dean SMITH

Rainer TROST

Ramón VARGAS

Carlo VENTRE

Rolando VILLAZÓN

(+): sajnós, négy művész budapesti fellépése óta már elhunyt

Neves külföldi énekesnők, akik jártak nálunk, játszottak velünk (35):

Daniela BARCELLONA

Grace BUMBRY

Renée FLEMING

Barbara FRITTOLI

Elina GARANCA

Aida GARIFULLINA

Angela GHEORGHIU

Venera GIMADIEVA

Elena GORSHUNOVA

Edita GRUBEROVA (+)

Evelyn HERLITZIUS

Anja KAMPE

Vesselina KASAROVA

Aleksandra KURZAK

Julia LEZSNYEVA

Eleanor LYONS

Nino MACHAIDZE

Waltraud MEIER

Laure MELOY
Elena MOSUC
Anna NETREBKO
Angela NISI
Julia NOVIKOVA
Olga PERETYATKO
Patricia PETIBON
Anna Maria SCHIAVO
Anna SHAPOVALOVA
Nadine SIERRA
Nina STEMME
Irène THEORIN
Manuela UHL
Tetiana ZHURAVEL
Linda WATSON
Pretty YENDE
Sonia YONCHEVA

A lista annyiban nem teljes, hogy csak a legfontosabb, igazán nagy kaliberű hölgyeket soroltam itt fel, és a magyar énekkultúra szopránban és mezzóban ma is gazdag, erős. Őket elhalványítani nemhogy nem cél, de ezeket a külföldi csillagokat éppen azért hívjuk, hogy inspiráljuk a magyar művészeket, akik közül a legjobbaknak “bérelt” helyük van és kell is legyen a Magyar Állami Operaházban. És még egy aspektus: természetesen dolgunk, sőt, alapító okiratba foglalt kötelességünk időről időre idehaza is megmutatni a közönségnek a világ külföldi legjobbjait.

Külföldi baritonok, basszusok, akik az elmúlt 12 évben nálunk vagy velünk léptek fel (32):

Ildar ABDRAZAKOV
Ildebrando D'ARCANGELO
Placido DOMINGO

Adrian ERŐD
Ferruccio FURLANETTO
Luciano GANCI
Paolo GAVANELLI
Tommi HAKALA
Eric HALFVARSON
Samuel HASSELHORN
Marcus JUPITHER
Simon KEENLYSIDE
Tomasz MONIECZNY
Morten Frank LARSEN
Ambrogio MAESTRI
Renatus MÉSZÁR
Alfred MUFF
Leo NUCCI
Jevgenyij NYESZTYERENKO (+)
René PAPE
Albert PESENDORFER
Simone PIAZZOLA
Johan REUTER
Kurt RYDL
Matti SALMINEN
Roberto SCANDIUZZI
Erwin SCHROTT
Egils SILINS
Roberto TAGLIAVINI
Sir Bryn TERFEL
Tómas TÓMASSON
Sir Willard WHITE

Az alábbi 50 külföldi karmester csak a félszáz legjobb (nevű) a sorban, ennél többen vendégeskedtek az OPERA előadásaiban, koncertjein. A messzi földről jött dirigens felüdülés vagy éppen tanulság a zenekar, az énekkar, a vokális szólista vagy épp a balett társulat számára is, de mindenképpen friss vér, amelyet időnként áramoltatni éppúgy üdvös kötelesség, ahogy magyar operakarmestereink is jó, ha máshol is vendégszerepelnek. A zene végső soron a kreativitásról és az alkalmazkodásról egyszerre szól.

Jonas ALBERT

Antonello ALLEMANDI

Moshe ATZMON

Philippe AUGUIN

John AXELROD

Christian BADEA

Maurizio BENINI

Marcus BOSCH

Michael BODER

Daniele CALLEGARI

Paulo CARIGNANI

Fabrizio Maria CARMINATI

Frederic CHASLIN

David COLEMAN

Marco COMIN

Paul CONNELLY

Oliver von DOHNÁNYI

Arthur FAGEN

Paul GOODWIN

Eugene KOHN

Gerard KORSTEN

Francesco LANZILOTTA

Marco LETONJA

Ion MARIN

Jun MAERKL
Wayne MARSHALL
Michelangelo MAZZA
Carlo MONTANARO
Pier Giorgio MORANDI
Günther NEUHOLD
Eric NIELSEN
Renato PALUMBO
Michel PLASSON
Jochen RIEDER
Daniele RUSTIONI
Giacomo SAGRIPANTI
Michael SCHOENWANDT
Gerard SCHWARTZ
Leif SEGERSTAM
Stefan SOLTESZ (+)
Pavel SOROKIN
Pinchas STEINBERG
Marcus STENZ
Jurij SZIMONOV
Mladen TARBUK
Juraj VALCUHA
Alberto VERONESI
Ralf WEIKERT
Antoni WIT
Andriy YURKEVYCH
Lothar ZAGROSEK

Külföldi rendezők, akik nálunk dolgoztak, alkotásaikat játszottuk (20):

Vaszilij BARKATOV (orosz)

Sven-Eric BECHTOLF (német)

Arnaud BERNARD (francia)

Calixto BIEITO (katalán) 2 rendezés

Fabio CERESA (olasz) 2 rendezés

Gianfranco DE BOSIO (olasz)

Georges DELNON (svájci)

Frank HILBRICH (német)

Kasper HOLTEN (dán)

HOTEL PRO FORMA (holland alkotócsapat)

Vilppu KILJUNEN (finn)

Damiano MICHIELETTO (olasz)

Jiri MENZEL (cseh)

Jean-Pierre PONNELLE (francia, op. posthumus)

Ivan STEFANUTTI (olasz)

Kirill SZEREBRENNYIKOV (orosz)

Rafael R. VILLALOBOS (spanyol)

Stefano PODA (olasz)

Silviu PURCARETE (román)

Michal ZNANIECKI (lengyel) 2 rendezés

Ugyan a balettfejezetben is lehetne a helye, de nézzük ide csoportosítva, miként egészíti ki a külföldi beágyazottság a magyar értékeket. Ha ugyanis összegezni szeretném az OPERA utóbbi 12 évét, fényesen ragyog abban az ab ovo tőlem tán legtávolabbi terület, amelyet viszont olyannyira megkedveltem: a balett világa. Felépítettünk egy szinte új klasszikus repertoárt, amely a régi kínálat csúcsaiból növekedett, azzal lélegző kapcsolatot tart. És kiépült egy gyakorlatilag teljesen új, a legmenőbb sztárkoreográfusok által dominált kortárs egyfelvonásos univerzumunk is. Mindebben természetesen rengeteg munka van, de hatalmas energiákat mozgatott meg a társulat, a Magyar Nemzeti Balett frissítése és bővítése, fejlesztése is. Íme, egy listát a bemutatott művekről és a játszott, repertoárban kapott

darabokból is. Roppant adag, 57 darab: az elmúlt 12 évadban igazán elkényeztettük a magyar közönséget a balettválasztékkal is, amelyek túlnyomó része még mindig külföldi alkotók opusza, a magyar balettművészet kései indulásának történelmi okai miatt.

Új egész estés balettek, amelyek külföldiek produkciói (15):

A HATTYÚK TAVA (van Dantzig)

CSIPKERÓZSIKA (Wright)

A DIÓTÖRŐ (felújítás, Eagling, Solymosi)

A VÍG ÖZVEGY (Hynd)

A KALÓZ (Holmes, Solymosi)

MANON (MacMillan)

ANYEGIN (Cranko)

MAYERLING (MacMillan)

ARANYECSET (Pártay)

PÁRIZS LÁNGJAI (Messerer)

GISELLE (Lavrovskij)

A VÁGY (Venekei)

DON QUIJOTE (Messerer)

LAURENCIA (Messerer)

A PYGMALION EFFEKTUS (Eifmann)

Egész estés balettek a korábbi repertoárból (11):

SPARTACUS (Seregi)

A MAKRANCOS KATA (Seregi)

A SZENTIVÁNÉJI ÁLOM (Seregi)

RÓMEÓ ÉS JÚLIA (Seregi)

SYLVIA (Seregi)

ANNA KARENYINA (Pártay)

ELFÚJTA A SZÉL (Pártay)

DON QUIJOTE (ifj. Harangozó, Pongor)

COPPÉLIA (Harangozó)

A KARAMAZOV TESTVÉREK (Eifmann)

HÓFEHÉRKE ÉS A 7 TÖRPE (ifj. Harangozó)

Új egyfelvonásosok (26):

A FÁBÓL FARAGOTT KIRÁLYFI (Frenák)

A FÁBÓL FARAGOTT KIRÁLYFI (Velekei)

A CSODÁLATOS MANDARIN (Venekei)

PAQUITA (Mirzoyan, Solymosi, Prokofjeva)

A SZILFID (Gielgud)

TÁNCSZVIT (Juhász)

PETITE MORT (Kyliau)

FALLING ANGELS (Kyliau)

SARABANDE (Kyliau)

CACTI (Ekman)

EPISODE 31 (Ekman)

BEDROOM FOLK (Eyal-Behar)

DON JUAN (Malandain)

TROY GAMES (North)

TROY GAMES FOR AMAZONS

WALKING MAD (Inger)

RAIN DOGS (Inger)

SAD CASE (Lightfoot)

ETŰDÖK (Lander)

A TÖKÉLETESSÉG SZÉDÍTŐ EREJE (Forthsyte)

TÉMA ÉS VARIÁCIÓK (Balanchine)

SYLVIA PAS-DE-DEUX (Balanchine)

THE BEATLECRACKER (Venekei)

TŰZMADARAK (Venekei)

MEGBOLYDULT BOLYGÓ (Barta)

MARSBÉLI KRÓNIKÁK (Földi)

Egyfelvonásosok a korábbi repertoárból (5):

ÖRVÉNY (Lukács)

HAT TÁNC (Kylián)

A CSODÁLATOS MANDARIN (Seregi)

A NAPFÉNY TERMÉSZETE (Dawson)

DUETT (Eagling)

A világ balettművészei kevés kivétellel társulatokban dolgoznak a napi munka jellege miatt, így meghívásuk nem is annyira szükséges és nem is annyira lehetséges, mint a döntően magánzó és utazó énekes szólisták esetében.

A következő művészek – gálákon, ritkábban előadáson – vendégeskedtek a periódusban (19):

Yonah ACOSTA

Maria ALEXANDROVA

Yoel CARRENO

Denys CHEREVYCHKO

Yuhui CHOE

Igone DE JONGH

Kimin KIM

Daria KLIMENTOVÁ

Liudmila KONOVALOVA

Mikhail LOBUKHIN

Vadim MUNTAGIROV

Olesya NOVIKOVA

Evgenia OBRAZTSOVA

Leonid SARAFANOV

Polina SEMIONOVA

Anna TIKHOMIROVA

Igor TSVIRKO

Alexander VOLCHKOV

Angelina VORONTSOVA

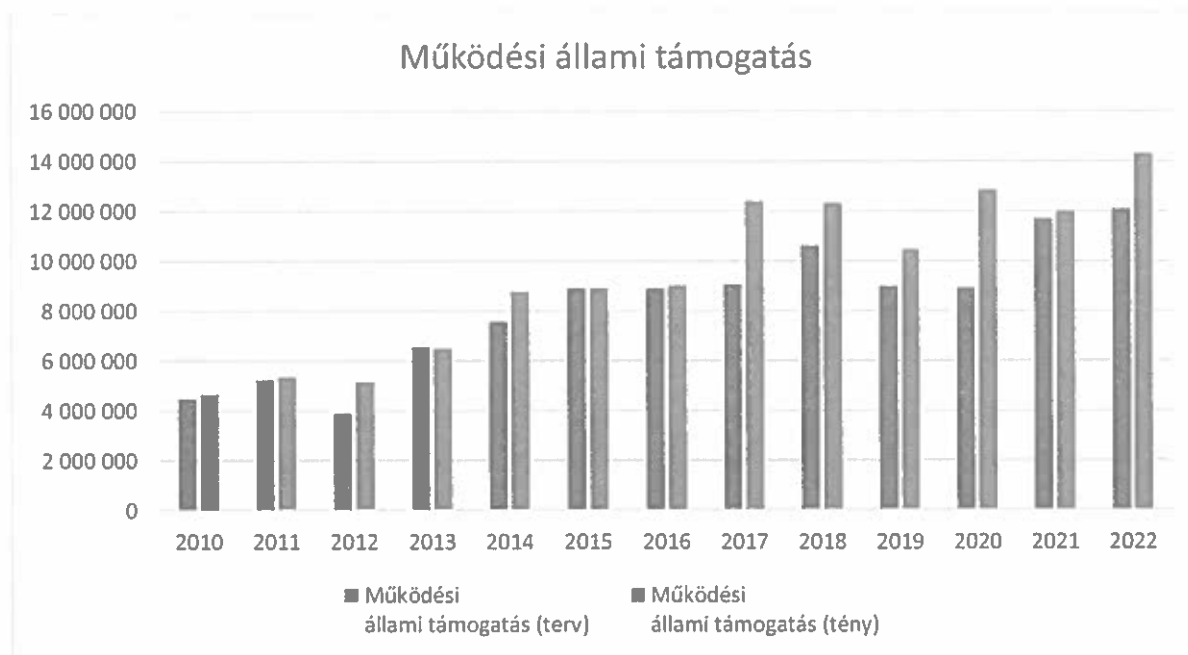
Nos, ha a Kedves Olvasó a teljes írás végére ért, nyilván elfáradt. Olvashatta több mint 200 külföldön lejátszott este adatait, láthatta több mint 200 külföldi előadó- és alkotóművész nevét (és a tervezőket már fel se soroltam, elnézést miatta). De hát mit tegyünk, ha az elmúlt 12 esztendőben tényleg nagyon odafigyeltünk arra, hogy a világban odakint látszódjunk, és arra is, hogy a világot idehaza mi is lássuk? Úgy látszik, ahhoz, hogy ez a száraz ténytár publikálható legyen, a múlt heti valótlan vádat szemlélő írásnak is meg kellett születnie. Mindennek van valami értelme, nem csak oka.

Mi mindenesetre ebben az egyszerre világra nyitott, mégis patrióta szellemben készülünk a vezetőtársakkal következő ötéves ciklusunkra is.

alapadatok

Működési támogatás + bevétel

	Működési állami támogatás (terv)	Működési állami támogatás (tény)	Bevételek összesen (terv)	ebből		ebből		
				Intézményi Működési bevétel összesen (terv)	Bevételek összesen (tény)	Intézményi Működési bevétel összesen (tény)	TAO bevétel (tény)	egyéb bevétel (pl. adó 1%, pályázati támogatások, mecenatúra, stb.)
2010	4 466 323	4 644 639	1 500 000	1 500 000	2 542 658	2 518 892	758 000	23 766
2011	5 239 300	5 324 791	2 200 000	1 700 000	2 781 621	1 703 582	361 895	716 144
2012	3 881 500	5 148 025	1 950 000	1 600 000	3 067 151	1 684 681	694 820	687 650
2013	6 560 300	6 474 218	2 250 000	1 900 000	3 956 540	2 739 761	554 741	662 038
2014	7 549 800	8 760 864	2 650 000	2 100 000	3 739 256	2 532 765	1 170 325	36 166
2015	8 881 600	8 893 030	2 910 000	2 360 000	4 254 718	2 840 669	1 126 000	288 049
2016	8 881 600	8 994 567	3 390 000	2 590 000	5 184 930	3 493 453	1 541 054	150 423
2017	9 031 600	12 371 082	2 730 000	1 930 000	4 565 262	3 110 320	1 451 730	3 212
2018	10 602 278	12 308 389	4 460 000	3 360 000	4 757 548	2 748 249	1 102 149	907 150
2019	8 975 052	10 454 004	4 460 000	3 360 000	2 493 964	2 493 492	0	472
2020	8 913 970	12 849 471	1 871 000	1 871 000	1 355 701	1 349 965	0	5 736
2021	11 689 738	11 969 718	1 891 000	1 891 000	1 577 293	1 576 361	0	932
2022	12 075 335	14 294 975	2 836 400	2 836 400	4 579 056	4 229 232	0	349 824

Az állami támogatás adatainak elemzésekor azt látjuk, hogy az elmúlt 10 év során ütemesen emelkedett az intézmény támogatása a 2010-es szintről a mai napig, nagyságrendileg a háromszorosára. Ha ugyanakkor azt nézzük, hogy a támogatás emelése éppen arányos a nettó minimálbér emelkedésével, azt állapíthatjuk meg, hogy ez az arány nem alkalmas a működési nívó emelésére.

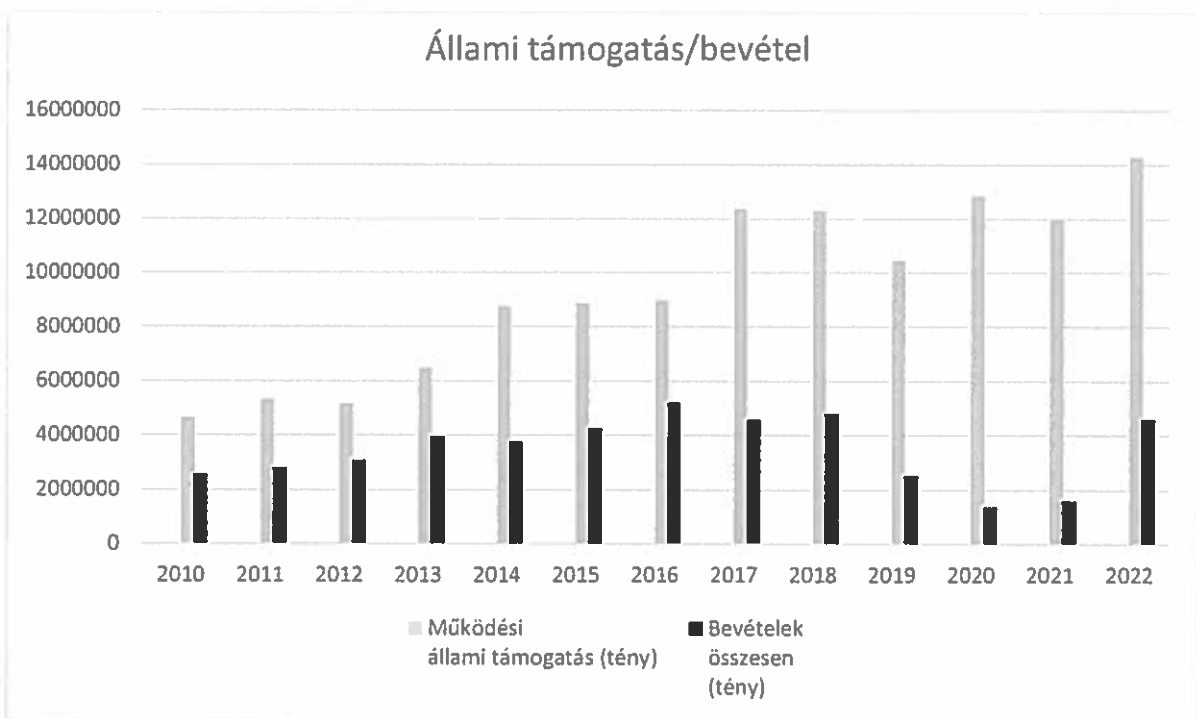
A tanulmány egy másik pontján a 2002-es támogatási terv-adat (6.4 mrd Ft, egészében sosem valósult meg) hivatalos inflációs adattal kumulált mai értéke mintegy 10%-kal magasabb a 2023-ra a módosított költségvetésbe vezetett adatnál – amely év eleje óta 680 mFt-tal már tovább is csökkent. Megállapítható tehát, hogy a Magyar Állami Operaház központi költségvetési támogatásának csak a nominális értéke növekedett jelentősen, reálértéke szerény mértékben bár, de csökken az elmúlt 20 esztendőben.

Nagyobb támogatási ugrást mutat a 2013 -2014-2015-ös év, ami az Erkel Színház újrainyításának ütemezett többletfinanszírozásából és az Operaház működésének többlettámogatásából származik (700 millió/1,1 mrd/1,8 mrd). Kiugró továbbá a 2017-2018-as adat, amikor a kormányzat az Operaház zárva tartása miatt két részletben 1.6 mrd Ft eseti támogatást nyújtott a társulat nagyszabású határon túli, illetve New York-i turnéjának megszervezésére.

2019-től a TÁO megszűnését követően ennek pótlására 1,45 mrd Ft összegű, később beépülő többlettámogatást kapott az intézmény, amely azonban nem teljesen pótolta vissza a kieső TÁÓ-t, hisz az OPERA jogszabályi üvegplafonba ütközött ugyan, de anélkül 2 mrd Ft nagyságrendben ért volna el TAO-eredményt, kiváló látogatottsági adatainak hála.

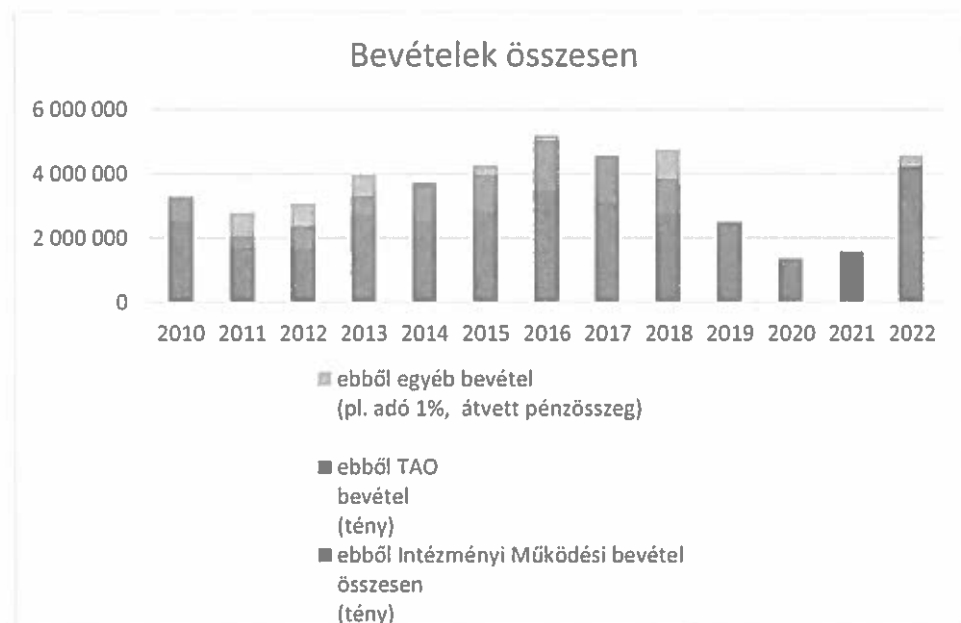
A 2021-es évben a támogatás ismét jelentősen emelkedett az Eiffel Műhelyház üzemeltetési többletforrásával (1,373 mrd Ft). Majd 2022-től az NKT által meghatározott, szintén később beépülő 1,45 mrd összeggel. A támogatás terv és tény számai közötti eltérés mutatja, hogy alkalmanként év közben is jutott többletforráshoz az intézmény, ugyanakkor évközi elvonások is rendszeresen történtek.

Az adatsorok és a diagrammok jól mutatják, hogy az Operaház bezárása és a tervekkel ellentétben zárva maradása évről évre növekvő mértékben ásta alá az intézmény addig felépített eredményeit, és ezt a meggyengült pozíciót a lehető legrosszabbkor sodorta el a vírus, az abból fakadó turisztikai katasztrófa, és a nagyberuházások elhúzódása. A 2021-es újrainvitásokkal egyidejűleg begyűrűző inflációs nyomás és az Operaház átadása előtt három héttel kitört háború, valamint az ebből szinte azonnal kinövő közműdíj-válság fékezi az intézményi újraépülés lendületét, de az így is látványos, ugyanakkor a rezsidrágulás kompenzálása és az OPERA alkalmazottainak és szerződéses művészeinek juttatásait elmosó, immár 30% körüli értékvesztés visszapótlása nélkül nem lesz tartható.

Elmondható, hogy a tényleges és kifejezetten működésre fordított állami támogatáshoz képest a saját bevétel a 2016-os rekordévben 58%-os szinten állt (ebben az évben még végig nyitva tartott az Operaház, és már sikerült bejárnatni az Erkel Színházat is), ami a teljes éves költségvetéshez viszonyítva pedig 37%-os mutatót jelent. Általánosságban elvárható cél, hogy az OPERA bevétele érje el teljes évi költségvetésének egyharmadát. (Ez a sokkal fizetőképesebb és a magánmecenatúrára is jelentősen építeni képes Párizsi Opera esetében már az 50%-ot is meghaladja.)

Alább a bevételek megoszlása látható a 2010-től 2022-ig terjedő időszakban:

A fenti adatokból látható, hogy az intézmény működési bevételei a 2011-2012-es stagnáló tendencia után közel egyenletesen emelkedtek. Az Erkel Színház megnyitása eredményeképpen a jegybevétel számai mérsékelten nőttek, míg az intézményi aktivitásnak, szélesebb közönségrétegek felé történő nyitásnak köszönhetően az egyéb bevételek radikálisan emelkedtek. A 2016-os év pedig az előző évekhez képest is kiemelkedő eredményt mutat, ezzel lényegesen módosítva a teljes költségvetésen belül az állami támogatás és a saját bevétel arányát. Az Operaház 2017 nyári bezárásával megkezdődött a saját bevétel lépcsőzetes csökkenése, a 2018 és 2019-es években az Operaházból származó jegy- és bérletbevétel, az Operavisit valamint az épület egyéb hasznosításából eredő bevételek fokozatos kiesése mutatkozik. A 2019-es további csökkenést a TÁO támogatás lehetőségének megszűnése okozta, ami ugyanakkor támogatási oldalról részben visszapótlásra került. A 2020-as és a 2021-es évek jegy- és bérletbevételeit lényegében elvitte a Covid-19 járvány, ami a saját bevételek további drasztikus eséséhez vezetett. 2020-ban 2 és fél hónapot, 2021-ben 4 hónapot tudtunk játszani (2021-ben már az Erkelben és Eiffel Műhelyház Bánffy termében párhuzamosan folytak előadások).

Fontos változás mutatja magát 2022-ben: a TAO megszűnése után immár nem a működési bevételekhez könyvelendő a TAO pótlás, így az a tény, hogy 2022-re nagyságrendileg a saját bevételek érték a 2017-os évet, nem mást mutat, mint azt, hogy másfél milliárdos jegybevételi bővülés történt az az utóbbi egy évben, ami az inflációs nyomás és a rezsisválság ellenére, valamint a covid utóhatásai közepette igazi bravúr.

Kiadások megoszlása

év	produkción	üzemeltetés	személyi juttatások (bér, járulék, egyéb)	összes működési kiadás
2016	3 837 500	1 471 700	9 182 792	14 491 992
2017	4 292 600	1 729 000	9 544 575	15 566 175
2018	3 557 800	2 240 400	9 723 141	15 521 341
2019	2 802 800	3 061 900	10 477 536	16 342 236
2020	221 635	282 505	11 948 221	12 452 361
2021	2 091 287	3 562 623	11 404 782	17 058 692
2022	1 539 920	4 110 079	15 452 899	21 102 898

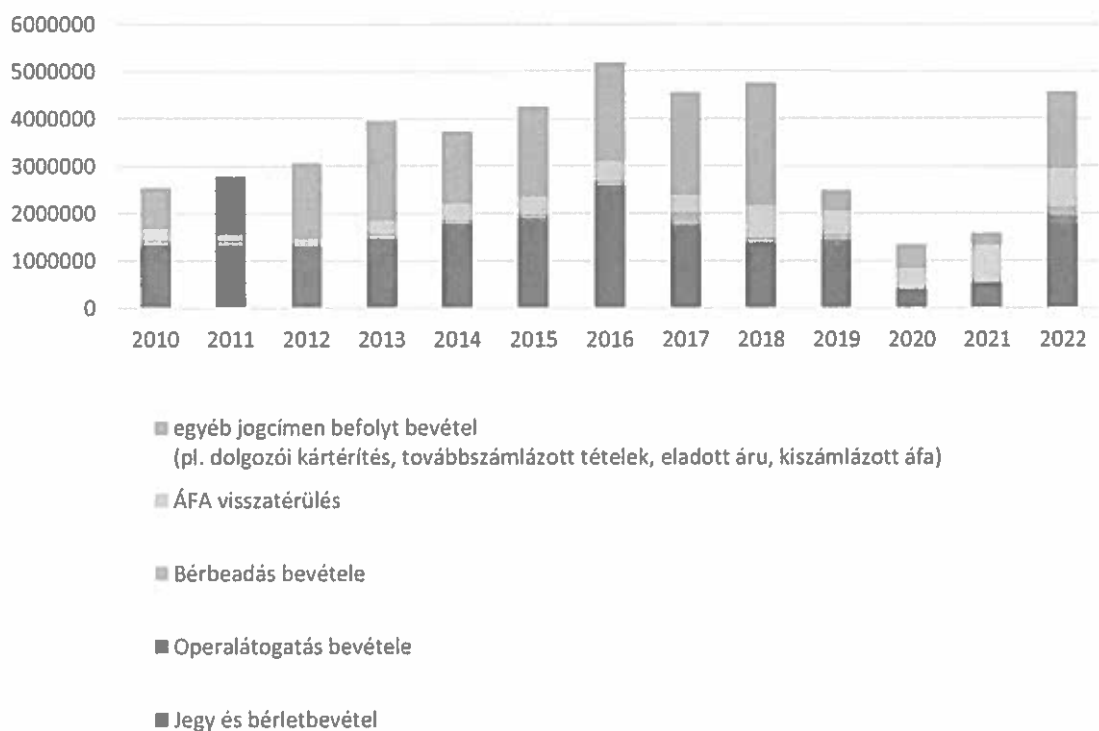

A produkciós és üzemelteti kiadások az elmúlt években a működési intenzitáshoz kötötten alakultak, míg a személyi kiadások folyamatosan emelkedtek. Jól látható, hogy a személyi költségek 2019-ben, illetve 2020-ban is jelentősen megemelkedtek az intézmény által végrehajtott bérrendezések, illetve a kormányzati béremelés következtében. A költségek arányából jól látható, hogy a működésre fordítható állami támogatást lényegében meghaladja a személyi kiadás és az üzemeltetés költsége. A bevételekből kerülhet közvetlen finanszírozásra a produkciós tevékenység, ugyanakkor a jelen inflációs helyzetben, az üzemeltetési költségek ugrásszerű emelkedése mellett, a jelen finanszírozási szinten egyre csökkenő intenzitású működés biztosítható.

Jegy- és bérletbevétel + egyéb intézményi bevételek (ezer forint)

év	Intézményi Működési bevétel összesen (terv)	Intézményi Működési bevétel összesen (tény)	ebből				
			Jegy és bérletbevétel	Operalátogatás bevétele	Bérbeadás bevétele	ÁFA visszatérülés	egyéb jogcímen befolyt bevétel (pl. dolgozói kártérítés, továbbszámlázott tételek, eladott áru, kiszámlázott áfa)
2010	1 500 000	2 542 658	1 266 411	65 013	100 354	234 758	876 122
2011	1 700 000	2 781 621	1 248 618	74 494	109 892	115 565	1 233 052
2012	1 600 000	3 067 151	1 235 937	63 500	75 726	91 719	1 600 269
2013	1 900 000	3 956 540	1 382 044	77 992	111 939	274 819	2 109 746
2014	2 100 000	3 739 256	1 698 791	81 961	85 740	342 433	1 530 331
2015	2 360 000	4 254 718	1 813 324	76 592	92 375	380 657	1 891 770
2016	2 590 000	5 184 930	2 510 451	73 849	117 512	410 303	2 072 815
2017	1 930 000	4 565 262	1 682 970	80 971	265 177	360 727	2 175 417
2018	3 360 000	4 757 548	1 358 031	31 981	100 074	681 980	2 585 482
2019	3 360 000	2 493 964	1 343 116	94 154	123 506	497 670	435 518
2020	1 871 000	1 355 701	375 764	26 670	41 745	392 478	519 044
2021	1 891 000	1 577 293	521 261	514	53 159	766 537	235 822
2022	2 836 400	4 579 056	1 779 478	177 923	192 851	800 772	1 628 032

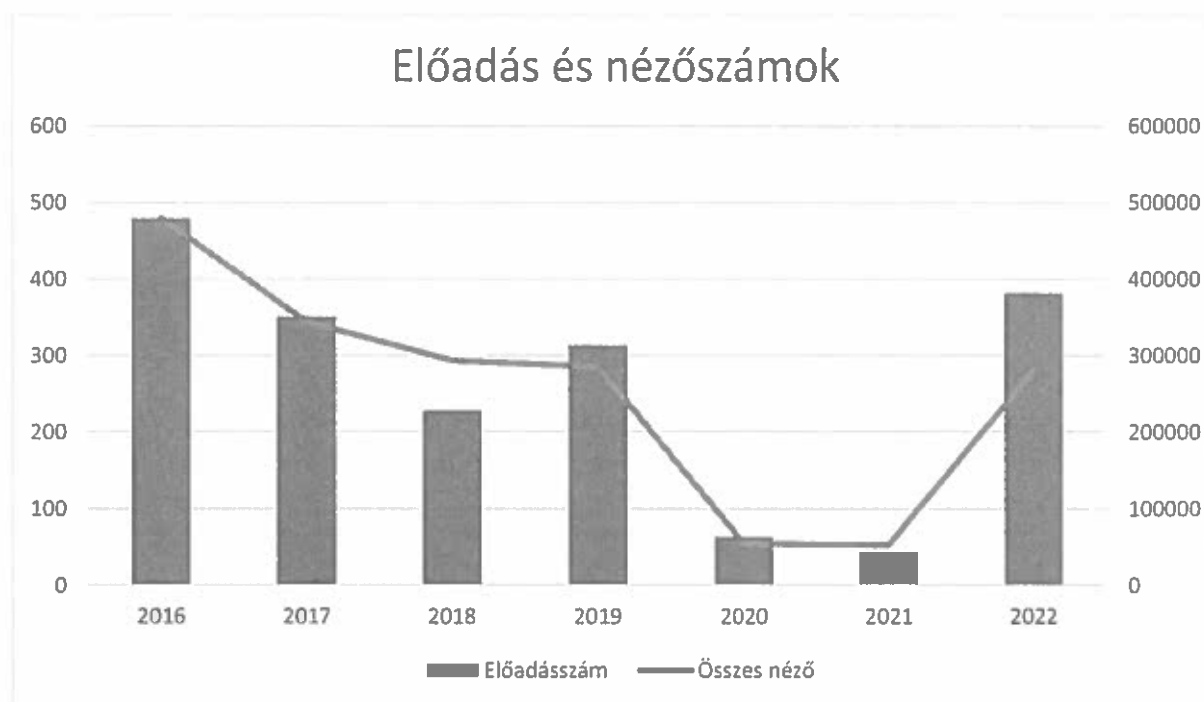
Működési bevételek megoszlása

A fenti adatok szemlézik az egyéb működési bevételek egyes kiemelet tételeinek alakulását. A jegybevétel 2012-es visszaesése a forráshiányból következő alacsony premierszámmal (ekkor zajlott a csoportos létszámleépítés is), a 2015-ös pedig az Operaház jegyáremelése miatti Erkel irányú nézői átvándorlással magyarázható. Ehhez képest a 2016-os csúcst a két színház teljes intenzitású működtetésével, rekord előadás (755) és nézőszámával (579467) értük el. Az Operaház 2017-ben a tavaszi szezonban még üzemelt, ezért itt még csak fél évnyi bevételkiesést jelentkezett, míg 2018-ban már a teljes évi operaházi bevétel elmaradt, ami a 2018-as számokban köszön vissza. Jól látható, hogy az intézmény valamennyi saját bevétele közel párhuzamos tendenciával változik és elsősorban a működési intenzitással, az előadásszámmal és a működő játszóhelyekkel van közvetlen összefüggésben. A 2017 és 2019 közötti időszakban ez a párhuzamosság megtörik, ami elsősorban annak köszönhető, hogy az Operaház 2017-es nyári bezárása az előadások tartását már nem tette lehetővé, ugyanakkor az ingatlan részben még látogatható (Operavisit) és hasznosítható volt (filmforgatások). A 2020-as Covid-év mélypontja után pedig szintén látszik, hogy az egyéb bevételek gyorsabb ütemben kezdtek emelkedni a jegy- és bérletbevételeknél. Ez egyrészt annak a munkának is köszönhető, hogy az intézmény nagyobb hangsúlyt helyez a vagyonhasznosításra. Erre lehetőséget ad az Operaház épületének megnyitása és az Eiffel Műhelyház rendezvényszervezési szempontól kiemelten jó adottsága. Ezt az irányvonalat erősíti a jövőben a rendezvények befogadásán túl az operai műhelyek külső megrendelésre történő való felkészítése (gyártás), illetve az Eiffelben található hangstúdió piaci hasznosításának beindítása, a mozi terem kihasználása is.

Premierszám + egész estés nagytermi premierteher, előadás és nézőszám

Minden játszóhelyen összesen	Előadásszám	Jeggyel látogatók száma	Bérlettel látogatók száma	Összes program nézői	Premierek száma	Premier teher
2016	479	340151	127301	479467	21	15
2017	351	239865	97888	344753	16	12
2018	228	216076	77345	293421	20	10
2019	313	224977	57352	285329	11	8
2020	63	27038	16608	53646	10	8
2021	43	44914	374	52288	17	13
2022	381	266514	13478	279992	12	10
2023	351	---	---	---	8	6

Az előadás és nézőszámok az alábbi tételekből állnak össze:

- valamennyi fizető néző (benne: Zeneakadémia, Gödöllői Kastélyszínház, Gördülő Opera, Japán turnék, Kárpát-Haza Operatúra, OperaKaland ifjúsági sorozatok, Királyi Lépcső gyermekprogramjai, beavató programok stb.)
- valamennyi nem fizető néző (benne: szabadtéri rendezvények: Andrassy út, Szfinterasz, Sziget Fesztivál, Bazilika, Opera Füred, Taviopera, Opera nagyköveti előadások stb.; Beregszász; Gördülő Opera; Kárpát-Haza Operatúra)
- valamennyi nagytermi előadás (Szfinx, Andrassy út, Japán, Kárpát-Haza Operatúra, OperaKaland, Gördülő Opera is)
- kamaraelőadások (Zeneakadémia, Gödöllői Királyi Kastély, Királyi Lépcső gyermekprogramjai; Eiffel Műhelyház stb.)
- hangversenyek (zenekari koncertek, kamarakoncertek, dalestek)

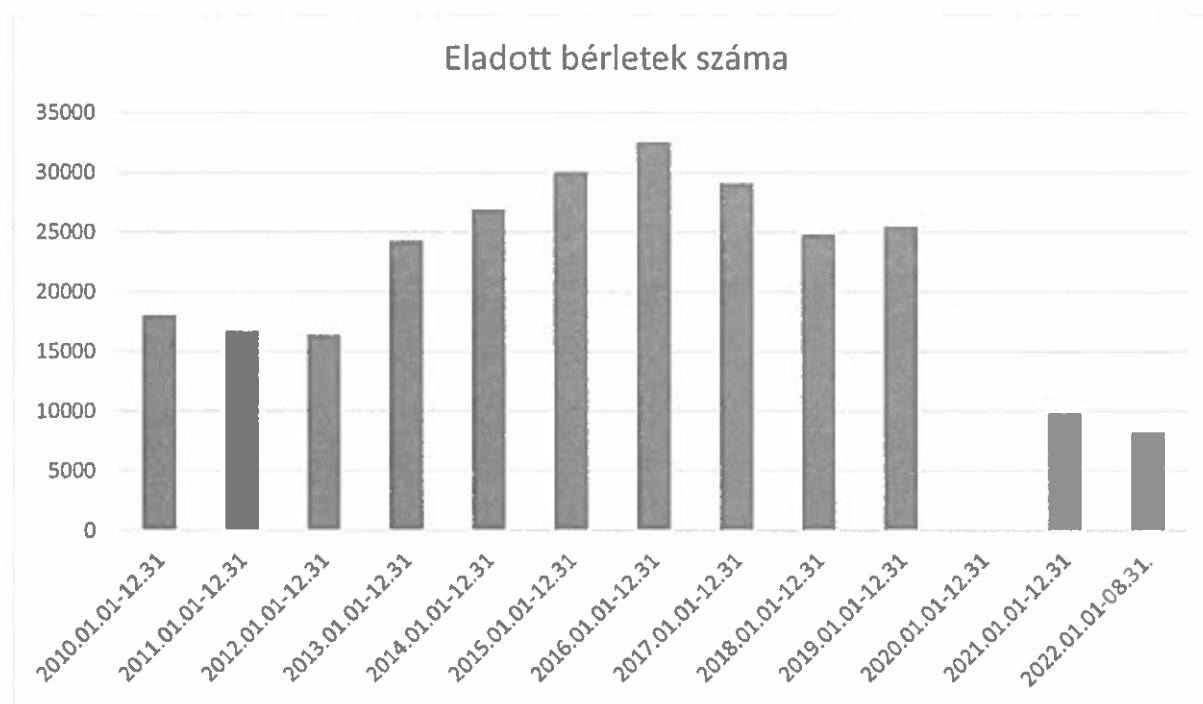
A premierok száma valamennyi premiért magában foglalja. A premiertehe, pedig azt jelenti, hogy hány teljes estés, nagytermi produkció kiállításával ér fel a tényleges munkateher (gyártás, betanulás, jogok stb. ebben az aspektusban pl. két teljes kamaraeste ér egy nagytermet). A 2016-os évben a csökkenő előadás és premierszám mellett a nézőszám az elmúlt 10 év csúcását hozta, ezzel beállítva az elmúlt ciklus néző és bevételi rekordját. A 2017-es és a 2018-as év ehhez képest az Operaház bezárása miatti csökkenő előadásszám mellett, csökkenő nézőszámot mutat. Ez a tendencia érzékelhetően erősebben érvényesült annál, amit az előadásszám csökkenése indokolt volna, hiszen az Operaház bezárásával az intézmény a rendelkezésre álló férőhelyeknek mindösszesen 40%-át veszítette el. Ez valójában annak köszönhető, hogy lényegében a két színház közönsége nem átjárható. Komoly marketing és közönségszervezési erőforrást összpontosítottunk arra, hogy az Erkelbe áthívjuk az operaházi

nézőket, de nem járt eredménnyel. Sem a turisták, sem az Ybl palota egyedi atmoszféráját kedvelő nézők nem voltak átcsábíthatók a kedvezőbb jegyárak ellenére sem az Erkel Színházba. A 2019-es év emelkedő néző és előadászámot mutatott stagnáló bevétel mellett (ez utóbbi az Erkel Színház alacsonyabb árainak köszönhető).

Fontos ugyanakkor említést tenni arról, hogy a Covid időszak a nézői szokásokat jelentősen megváltoztatta. Az online kultúra fogyasztás ugyan nem képes kiváltani a valódi színházi élményt, de a közönség sokkal óvatosabb, nem vásárol előre (ez alább a bérletadatoknál látszik majd), sokkal nagyobb súllyal értékeli az egészségügyi és anyagi kockázatokat, mint a járvány előtt. 2022-ben fontos cél volt az új és a felújítás alatt szem elől tévesztett operaházi nézőközönség megszólítása. Az Ybl palota 2022 tavaszi újrainyitása óta az előadások látogatottsága és a realizált bevétel is kiemelkedő. A 2022-es nézőszám hajszálra megközelíti a 2019-es Erkel színházi adatot, a jelentősen magasabb operaházi árak és a nyolcszázzal kevesebb férőhely ellenére. A jegy és bérletbevétel pedig közel 500 millió forinttal haladja meg a 2019-es jegy bevétel összegét, majd azonos nézőszám mellett. A jelen háborús vész helyzetben az intézmény legfontosabb feladata, hogy az Erkel Színház és az Eiffel műhelyház előadásainak teljes felfüggesztése, illetve csökkentése (az Eiffelben csak gyerek és családi programok vannak) mellett az előadások költségeit kitermelni képes Operaház előadásait minél nagyobb látogatottsággal értékesítse, és a jegy- és bérletbevételi terveit maximálisan teljesítse, az emelt helyárak és az Operaház csökkent (a felújítás alatt 200 férőhellyel csökkentett) ülőhely kapacitása mellett.

Bérletesek

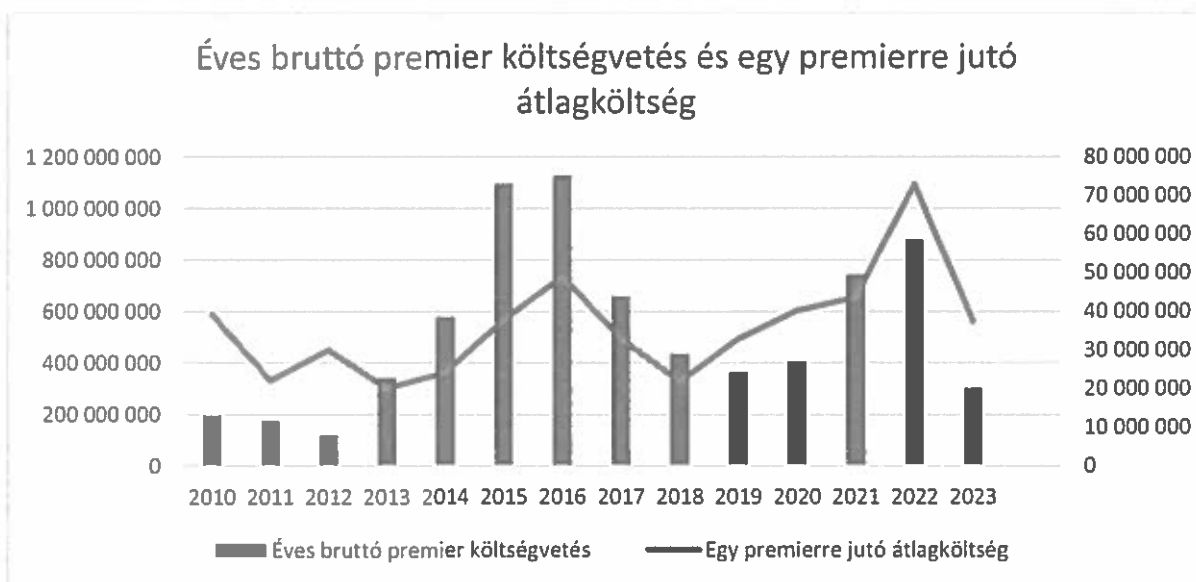
Intervallum	Eladott bérletek száma
2010.01.01-12.31	18015
2011.01.01-12.31	16681
2012.01.01-12.31	16372
2013.01.01-12.31	24251
2014.01.01-12.31	26848
2015.01.01-12.31	30034
2016.01.01-12.31	32539
2017.01.01-12.31	29096
2018.01.01-12.31	24795
2019.01.01-12.31	25497
2020.01.01-12.31	0
2021.01.01-12.31	9795
2022.01.01-08.31.	8206

A bérletesek száma is hűen tükrözi a nézőszámmal egybecsengő tendenciát. Pontosan követhető az előadásszámok, illetve a játszóhelyek változása. Az Erkel nyitásával 2013 és 2017 között egy egyenletes felívelés majd 2018- ra az Operaház zárásával egy több mint tízezres nagyságrendű zuhanás, majd a Covid járványig tartó enyhe emelkedés után egy totális mélyrepülés. Ahhoz képest, hogy 2012-ben az intézmény szintén csak az Operaházi előadásokra értékesített bérleteket ugyanúgy mint 2022-ben, 10 évvel ezelőtt 16 ezret meghaladta a bérletesek száma, addig 2022-ben ugyanez az adat nagyságrendileg a fele. A bérletvásárlási hajlandóság csökkenésével ugyanakkor a napi jegyek vásárlási aránya jelentősen emelkedett és mivel a bérletes értékesítés mindig kedvezményes áron történik a napi jegyértékesítéshez képest ez a tendencia magasabb bevételt eredményez.

Produkcós költség

Minden játszóhelyen összesen	Éves bruttó premier költségvetés	Egy premierre jutó átlagköltség	Premierek száma	Premier teher
2010	195 313 516	39 062 703	5	3
2011	176 547 113	22 068 389	8	6
2012	119 487 991	29 871 998	4	3
2013	339 921 814	19 995 401	17	8
2014	577 606 165	24 066 923	24	12
2015	1 095 761 136	37 784 867	29	18
2016	1 127 936 877	49 040 734	21	15
2017	658 070 527	32 903 526	16	12
2018	435 034 938	21 751 747	20	10
2019	360 706 049	32 791 459	11	8
2020	402 062 668	40 206 267	10	8
2021	742 065 997	43 650 941	17	13
2022	875 494 551	72 957 879	12	10
2023	298 556 068	37 319 509	8	6

Azt gondolnánk, hogy az intézmény premierköltségvetése egyenesen arányos a premierek számával, ugyanakkor a premier teher és a premierszám eltérése miatt ez teljesen hektikus. A hatékonyság mutatója lehetne az egy előadásra eső premier költség, ami viszont a darabválasztástól erősen függ. Általánosan ugyanakkor elmondható, hogy a működési intenzitás a premierköltségvetés emelkedését hozta. Az egy premierre jutó költség 2013 és 2016 közötti emelkedési hullámát közel azonos módon ismétli meg a 2018-2021 közötti

időszak, ami a tavalyi évben éles emelkedésnek indult. Ez utóbbi tendencia a járványhelyzet, majd a háború miatti fokozottan kedvezőtlen gazdasági környezet velejárója. Az inflációs áremelkedés (anyagbeszerzések) és az árfolyam változás (jogdíjak, külföldi alkotók, beszerzési igények) rendkívül megdrágítják a premierek létrehozását, miközben a következő 2 év gazdasági előrejelzései szerint egyelőre nincs és nem is lesz lehetőség a produkciós költségek szinten tartására sem. Tehát a premierek számának radikális csökkentése, illetve kisebb igényű darabok választása lesz szükségszerű, amit már a 2023-as tervezés is mutat.

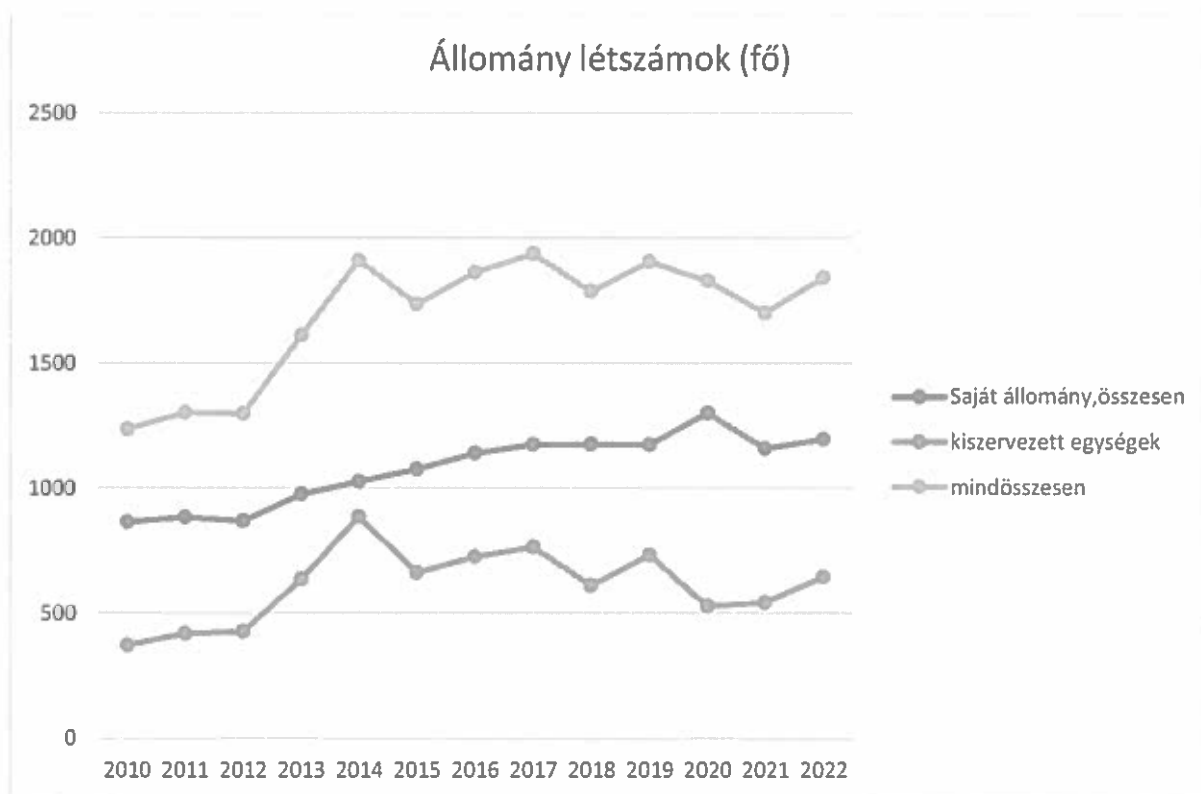
Elmondható, hogy 2018-ra – a pályázati célként kitűzött repertoárcserét elvégezte az intézmény. Ezt követően a nagyságrendileg 20 fölötti premierszám tízes nagyságrendűre csökkent. A 2021-es év magasabb száma a Covid miatt halasztott premierek pótlásának volt köszönhető.

Létszámok

MUNKAVÁLLALÓK	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
zenekar	175	173	169	195	203	199	210	205	205	205	215	199	208
énekkar	119	120	116	146	147	148	147	155	155	155	170	153	154
balettművészek	110	113	114	117	118	127	124	123	123	123	125	117	120
színpadi táruk	142	140	136	200	202	206	233	247	247	247	270	233	238
díszlet és jelmezgyártás	84	83	79	80	90	108	116	126	126	126	140	105	113
épületüzemeltetés	18	40	39	56	60	60	59	60	60	60	100	89	86
marketing és kommunikáció	11	14	15	7	8	9	12	13	13	13	15	12	5
értékesítés	12	14	13	16	13	16	19	19	19	19	25	14	17
adminisztráció	74	79	76	80	98	111	119	125	128	125	130	132	145
művészeti táruk	93	87	90	49	54	55	62	62	62	62	70	61	62
egyéb	26	21	22	29	33	35	37	38	38	38	40	44	47
Saját állomány, összesen	864	884	869	975	1026	1074	1138	1173	1176	1173	1300	1159	1195
egyéb jogviszonyban foglalkoztatottak	372	418	427	635	886	661	725	763	609	732	529	541	645
mindösszesen	1236	1302	1296	1610	1912	1735	1863	1936	1785	1905	1829	1700	1840

EGYÉB JOGVISZONYBAN FOGLALKOZTATOTTAK	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
gyerekkar	87	89	90	91	100	104	137	137	165	159	150	147	160
biztonsági szolgálat	5	5	10	10	10	10	10	10	11	11	11	11	15
nézőtéri felügyelet	30	30	30	56	56	56	56	30	100	184	112	118	112
épület üzemeltetés (mesterek, karbantartók, takarítók)	20	20	20	27	27	27	27	27	18	3	9	15	28
tűz és munkavédelmi felelős	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0
balettnövendékek	100	100	100	100	100	100	100	100	115	110	110	110	100
zenekari kíségetők	0	44	47	23	10	53	170	150	110	95	96	108	134
énekkari kíségetők	0	0	0	207	440	160	74	166	36	90	0	0	10
zenekari akadémisták	0	0	0	0	0	8	16	13	4	4	0	0	0
opera betétek külsős táncosai	40	40	40	40	40	40	40	40	4	30	0	8	11
büfé	10	10	10	1	15	15	15	10	15	15	10	15	25
visit	70	70	70	70	70	70	70	70	21	21	21	0	41
szállítás	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Összesen:	372	418	427	635	878	653	725	763	609	732	529	541	645

(A létszámadatok az egyes naptári évek december 31. napi statisztikáját mutatják.)

Szintén a működési intenzitás mutatója a létszámok alakulása. Az Operában a közalkalmazotti létszám mellett jelentős a kiszervezettként, de mégis az intézménynek dolgozók száma. A kiszervezések részben a távoli múltban gyökerező döntések, részben a 2012-es átszervezés eredményeként jöttek létre. Az opera látogatás és a nézőtéri személyzet „visszaszervezése” 2018 /2019-ben megtörtént, de nem munkavállalók, hanem diákok látják el a feladatot, ezért látható a táblában változatlanul „kiszervezett” létszám. Folyamatban van emellett a takarítás és a biztonsági szolgálat „visszaszervezése” is a hatékonyabb és költségtakarékosabb ellátás érdekében.

Az Erkel 2013-as megnyitása, az Eiffel Műhelyház 2020-as tervezett megnyitása és a az Operaház 2022-es újrainyitása (az ugyanekkorra tervezett Eiffel Bázis megnyitással együttesen) az a három dátum, ami a létszámot radikálisan érintette. Kiemelten fontos a munkahelyteremtő lehetőség is egy állami finanszírozású intézménynél. Ugyanakkor a járványhelyzet miatti leállás és a jelen szituációban szükséges működési intenzitás csökkentés szintén jelentős befolyással van a humán erőforrás felhasználására. Fontos, hogy a válságkezeléssel párhuzamosan közép és hosszútávú igényeket és érdekeket is figyelembe vegyünk a humánpolitikai döntések meghozatalánál. Fontosnak tartom a társulat és dolgozók megtartását, ahogy a Covidban, úgy a jelen helyzetben is munkahelyek megtartása érdekében értelmes munkával kell ellátnunk a kollégákat az előadásszám csökkenése ellenére. A létszámcsökkentés egyrészt aktuálisan rendkívül költséges, másrészt a rendkívül nehéz 2-3 év elteltével feltölteni az üres álláshelyeket, különös tekintettel a speciális tudást igénylő színházi szakmákra, művészi és művészeti munkakörökre.

csapat

Dr. Főző Virág, főigazgató-helyettes

Jogász, ügyvéd, két gyermek édesanyja. 2002 tavaszán lépett az OPERA kötelékébe vezető jogtanácsosként. 2011-től a főigazgató kabinetfőnöke, 2016-tól főigazgató-helyettes. A Magyar Állami Operaház operatív működésének irányítója. Húsz évnyi vezetői tapasztalat, éles memória, kiemelkedő helyzetfelismerési képesség, elsőrangú döntési kompetencia és az intézményi érdek mindenek fölé sorolása jellemzi. A Magyar Arany Érdemkereszt tulajdonosa.

Kocsár Balázs DLA, habil., főzeneigazgató

Karmester, két gyermek édesapja. 1991 óta vezényel rendszeresen az OPERÁ-ban. 2016 tavasza óta főzeneigazgató, ezzel az elmúlt 40 esztendő – a Ferencsik János halála óta eltelt évtizedek – legstabilabban működő zenei vezetése kötődik a nevéhez. Hatalmas repertoár, szimfonikus és operai jártasság, megoldásra törekvő személyiség, zenei mindenevés jellemzi, figyelme teljesen a rábízott együttesek (a legnagyobb operai táruk) felé fordul. A legtöbb operaelőadást vezényelt magyar dirigens, Liszt-díjas, Érdemes és Kiváló Művész.

Almási Tóth András DLA, művészeti igazgató

Rendező, dramaturg, egyetemi docens. 2010 óta a Zeneakadémia opera tanszakának rendező tanára. Első produkcióját 2013-ban mutatta be az OPERA, azóta egytucat előadás alkotója a színház különböző tereiben. Töretlen kíváncsiságú, rendkívül alapos, rugalmas, az előadókra építő, nagy kitekintéssel bíró művész, akinek célja az opera műfajának folyamatos újítása, az egyetemi hallgatók felkészítése és bevezetése az operaszínpadra. 2018 tavasza óta a Magyar Állami Operaház művészeti igazgatója, a Magyar Érdemrend lovagkeresztjének birtokosa.

Solymosi Tamás, balettigazgató

Balettművész, koreográfus, nemzetközi étoile, Érdemes és Kiváló Művész. Két gyermek édesapja. 2011 ősze óta a Magyar Nemzeti Balett művészeti igazgatója, az OPERA balettigazgatója. Kiemelkedő munkabírási művész és igazgató, a világ balett társadalmának elismert tagja, korábban a HET Ballet, az English National Ballet és az American Ballet Theater, valamint a Bécsi Állami Opera balettegyüttesének szólistája. DLA fokozatszerzése folyamatban.

Várda Gergely

Mérnök, a Magyar Állami Operaház elsőként kinevezett színpadi műszaki igazgatója. Korábban a díszlettár vezetőjeként dolgozott, több színházban is szerzett tapasztalatot. Nagy munkabírású, intelligens, nyelveket beszélő kolléga, aki 2014-es OPERÁ-ba szerződésével a létra legalsó fokáról, díszítőként kezdte újra, így az öt színpadi tár működését minden nézőpontból ismeri.

Józsa Anna PhD

Építészmérnök, PhD dolgozatát „Színházépítészet Magyarországon – Építészeti hatások, hagyományok és térformálás a XVIII. századtól a modern színházépítészet elveinek megjelenéséig” címmel írta meg. Fiatal kora dacára immár tíz éve dolgozik az OPERA főépítészeként, végigkísérte az Erkel Színház, az Eiffel Műhelyház, az Operaház és a Simándy épület projektjeit is. Az intézmény elsőként kinevezett üzemeltetési műszaki igazgatója, széles látókörű, nemzetközi kitekintéssel bíró kolléganő.

Dér Orsolya

Közgazdász, hat éve dolgozik a Magyar Állami Operaházban. 2018-ban egy hirtelen üresedés folytán került a gazdasági igazgatói székbe, és ott bizonyított. Erőssége saját csapatának vezetése, a könyvelési és számviteli feladatok szabályos elvégzése. Együttműködik az intézmény felügyeletére rendelt költségvetési felügyelővel, adatokat szolgáltat a főigazgató-helyettes napi munkájához.

évadok

Sosem adnám ki a kezemből a szezonok tervezését. Az elmúlt évek legnagyobb szellemi izgalmát akkor érzem, amikor egy borzalmasan sokrovatos, titkos táblában egyben láthatom és formázhatom 10-15 évad alakját. Akkor is operai korszakot kell terveznünk, ha végül az útókor majd netán nem látja annak: a közbenső kétségek ne önbizalomhiányhoz és irány(tű)vesztéshez vezessenek, hanem annak felismeréséhez, hogy minden egészséges álmódásban kell lennie önkritikának, s hogyha a döntést a végén úgylis egyvalakinek kell meghoznia, attól még néhány fontos referenciaponton engednie kell mások javaslatának – de legalább véleményük artikulálási szándékának. De tervnek, távlatos és részletes programnak mindig lennie kell.

tematika

Az a határozott véleményem, hogy egyik év ne legyen olyan, mint a másik. A nagy repertoár-operaházak élete némiképp így is egyhangú, hisz a népszerű címeket játszani kell, és a melléjük rendre rendelt egy-egy különlegesség is okozhat monotóniát. Elunhatjuk, amit csinálunk – és ami még sokkal rosszabb, kiismerhet minket a közönség, márpedig a XXI. század embere sokszor végtelenül gyermekded, és a kíváncsiság élteti. A másik komoly ok a tematikus évadok bevezetésére: a gazdagság. Semmi felesleges magasságba elemelkedettet nem szabad érteni ezen, mindössze arról van szó, hogy az operairodalom hihetetlenül sok műből áll, és az a lista is kellően hosszú, amely a történelem rostáján okkal-joggal fennmaradt műveket jelenti, és közülük is azokat, amiket időhiány miatt nem lehetett addig eljátszani. A harmadik pedig a kontextus. Vannak egymást erősítő művek, utalások, előzmények, de tagadások is. Ezek felsorakoztatása, az ívek kirajzolása nemcsak intellektuális teljesítmény, hanem az opuszokba foglalt szépség, jelentőség mélyebb kiaknázása is. A tematikus évadokkal – amelyek új trendjét a nyomunkba lépett más színházak és zenekarok gyakorlata is visszaigazolja – különböző fénytörésbe kerülnek az emberiség szellemi csúcsteljesítményei: szerveztünk szezont zeneszerző, két komponista, irodalmi eposz, földrajzi érintettség, adaptációs forrás, nemzet, világnézet, nyelvterület, történelmi homály, operatéma, mesemitológia, egy zenemű inspirációja és következményei vagy éppen nyelvterület köré is.

20 év tervezett tematikus évadainak listája:

„Átmeneti évad” (2011/12)

Verdi/Wagner200 (2012/13)

Strauss150 (2013/14)

Faust225 (2014/15)

Shakespeare400+ (2015/16)

Magyar Évad – Magyar Opera200 (2016/17)

A Ring gyűrűi (2017/18)

Puccini Itáliája (2018/19)

Keresztény Évad (2019/20)

Francia múzsa szezonja (2020/21)

Újranyitó évad (2021/22)

Mítosz & történelem (2022/23)

Szláv szezon (2023/24)

Angol100 (2024/25)

Keleti éj (2025/26)

Háry100 (2026/27)

A végzet hatalma (2027/28)

Spanyolos (2028/29)

Északi éjszaka (2029/30)

Mozart275 (2030/31)

évadok fénypontjai

A tematika érvényesülését elsősorban a premierek, a különleges események és a szezonvégi tematikus fesztivál biztosítja, amelybe a megfelelő repertoárdarabokat is sűríteni szoktuk. Az 1.0-ás verzió itt is természetesen az enyém, a mindenkori főigazgatónak illik adni az első impulzusokat. Később a három művész-igazgató előtt is felfedem az alap-tervet, ők ehhez hozzászólnak, javaslatokat tesznek. A művészeti igazgatóval külön sokat töprengünk azon, hogy a kialakult címek mellé milyen alkotókat rendeljünk?

a gondolkodás alapvető elvei:

- frissüljön a szemlélet, új kifejezésmódokban jártas művész is kapjon lehetőséget
- magyar és külföldi alkotócsapatnak is lennie kell, egyik sem maradhat ki, vagy lehet kizárólagos a teljes szezont tekintve
- történetmesélős és absztraktabb rendezéseknek is keletkezniük kell minden évben, arányuk nagyjából kiegyensúlyozott legyen
- minden évben legyen premiermű a mostohább operakorokból is: kortárs és/vagy XX. századi darab, illetve preklasszikus, az érett Mozart-mesteroperák előtti korszakból származó alkotás, értő kezekben
- a művészeti igazgató minden évben legfeljebb kettőt rendezzen, hogy fel ne egye a saját igazgatási idejét a feladat, s hogy ne dominálja túl a sokszínűnek megőrizni kívánt repertoárt (ezért is rendez mindig egy törzsdarab után különlegességet)
- minden évadban rendezzen vagy újítsa fel Szabó Máté valamit, mert őt látjuk a jövő egyik igazán sikeres magyar operarendezőjének, majdani operai művészeti igazgatójának
- rendszeresen adjunk feladatot fiatal karmestereknek is, különösen a színpad irányt érzékeny és feltűnően gazdag zeneiségű művészeknek, mint Rajna Martin vagy Török Levente;
- folyamatosan keressük a balettkarmesterség nyitját, az igényes, ám rugalmas művészeket, akik a két megtalált idős amerikai mestertől (Paul Connelly, David Coleman) elleshetik ezt a speciális tudást;
- rendszeresen adjunk feladatot az egyfelvonásos SZFE-projektekben (LateNight-sorozat) feltűnt tehetségeknek (ezen jelenleg Székely Krisztát értjük)

- egész estés balettpremierek esetén fontos, hogy a törzsanyag minél szebb kiállítású műveit vásároljuk meg vagy adaptáljuk
- kamarabaletteknél, kortárs egyfelvonásosoknál a merészség, az újdonság és a sikeresség egyaránt számít, a kitekintéssel együtt
- minden évadban ősbemutassunk új magyar operát
- minden évadban táncoljunk legalább egy Seregi-koreográfiát, és tartsunk repertoáron id. Harangozó-műveket (elsőnek a Coppeliát kell felújítani)

köröztetés

Amikor a mátrix naptári alapja elkészül, és a titkos táblából átvezetem a tematika mentén játszandó operabemutatókat és repertoárdarabokat, a táblázat köröztetésre kerül. A balettigazgató az üresen hagyott ütemekre tesz javaslatot (milyen premier legyen), a művészeti igazgató területe az énekesek szereposztására gyárt első verziót, a főzeneigazgató a zenekar és a kórus kapacitását, szólam- és produkciósmereti adottságait ütközteti. A műszaki igazgató a gyártási lehetőségeket és a bontási-építési specifikációkat veszi számba, a gazdasági igazgató a célul kitűzött előadás- és premierszám nyomán adódó költségeket mérlegeli, a kommunikációs csapat pedig ütemtervet készít mindezen programtömeg különféle felületeken történő artikulálására. A főigazgató-helyettes saját hatáskörében a produkciós költségért is felel, és a többi felsővezető aprómunkáját is összefogja: hol hosszabb, hol rövidebb változtatási javaslatlista nyomán kell arról döntést hoznom, milyen legyen a végleges évadterv.

minőségbiztosítás, avagy a monitor csoport

Egy komplex előadásfigyelő és -értékelő rendszer kialakításának gondolata 2013-ban született meg, amikor a fizika határai végérvényesen gátolni kezdték, hogy az újranyitott Erkel Színház és a folyamatosan tovább üzemelő Operaház egyidejű előadásait egy ember, egy-egy igazgató követni legyen képes. Úgy gondoltam, hogy az Operaház és az Erkel Színház összes előadásának megfigyelésére vegyes, kifelé anonim csapatot kell kialakítani: legyen benne már nem aktív, kiváló énekes, balettművész, de kritikus és zenetudós is, esetleg a színház művészi támogató területeiről és tanácsadóim közül is el tudtam képzelni a gárdát. A felkért

megfigyelők előre szerkesztett adatlapon, illetve szövegesen értékelnek, fontos az összehasonlíthatóság és a statisztikai összegzés, de természetesen az árnyaltság lehetősége is. A monitor csapat végül 2013 őszén kezdett dolgozni, próbaidőszakuk 2013. december 31-ig tartott. Az első hónapok értékelésére Kesselyák Gergely akkori szerződéses karmesterünket (mai első karmesterünket) kértük fel, és összegzéséből egy hiánypótló team hasznos munkája bontakozott ki. 2015-től főállásban lett a csapat tagja, vezetője, beosztója és összegzője, elemzője az Opera korábbi művészeti főtitkára és műsorigazgatója, Kákay István. (Már többször taglaltam e tanulmányban, hogy mivel sem korábban, sem jelenleg egyetlen operai közalkalmazott sem képes az előadások külső kontrolljára – a beosztott játékmesterek fizikai helyének kialakítása folyamatban –, különösen felértékelődött a nézőtéren ülő monitorozó jelentésének fontossága.) A monitor csapat minden tagja heti rendszerességgel vállal egy-két előadást úgy, hogy megfigyelő nélkül ne maradjon egyetlen este se. Előadásonként egy megfigyelő van jelen, aki értékelését az előadást követő másnap reggel 10 óráig köteles elküldeni az monitor csapat vezetőjéhez, aki pedig havi rendszerességgel kiértékeli a beérkezett adatlapokat. Az éves nagyívű jelentés komoly elemzést is tartalmaz, ezt a csoport vezetője a főigazgatónak nyújtja be, majd a szereposztások kialakulásánál segítséget jelent.

szerelosztás

Fontos, hogy ezután készül el a végleges szerelosztás: nem engedjük azt a fordított rendszert visszatérni, amikor egy-egy énekes vagy karmester (esetleg rendező) szeszélyesen változó naptárához kellett igazítani egy (a zenekari termi próbákkal együtt) alsó hangon 2000 bejegyzéses mátrix szövetét. A szerelosztásoknál természetesen felhasználjuk a Monitor Csoport összesítőit, statisztikáit, az elemzésből fakadó konklúziókat. A szerelosztás változó jegyeiből önmagában doktorálni lehetne, ha valaki dokumentálná mondjuk, az 1884 óta érvényesült listákat, és abból kitűnne, miként változott az első évad 34 énekesének 200 előadáshoz való viszonya máig, amikor 150 művész énekel el 300-at? Az erősödő specializálódás és a gyengülő terhelhetőség egyszerre van összefüggésben a minőség emelkedésével: elmélyültebb szereptudás, nagyobb próbaszám, az elektronikus médiumok betörésével egyre feljebb jutó színvonal-kényszer eredménye mindez. Ráadásul az operák elsőprő többsége sok férfiszólamból és kevés női szerepből áll: bizonyos életkori és hangmenzúra mentén kialakult sztereotípiák révén általában egy szoprán női főszólam mellett egyetlen mezzoszopránt találunk, szolgálói vagy rivális-szerepben, míg a férfiak legalább 4-5 sort kapnak a partitúrában, a 2-3 fő- és középszerepük mellett szinte minden mellékszólam az övék. Nyilván ennek oka a férfiak és nők alapvetően különböző társadalmi szerepvállalásában kereshető, legalábbis az opera mai törzsanyagát jelentő régi művek irodalmi alapjaiban, librettóiban, de még a mitológiákban is. A másik, az egyenletest szerelosztást lehetetlenné tévő folyamat az énektanulásban jelentkezik. Mindig több lányt érdekelt ez a pálya, mint fiút, akik viszont sokkal lassabban értek meg az éneklésre: egy basszus 35-40 éve kora előtt hitelesen nem képes megszólaltatni a döntően idősebb figurákra komponált szólamot, míg

egy koloratúrszoprán pályája ekkorra már simán leszállóágba kerülhet. Az pedig az összes komponenst átszínező fiziológiai tény, hogy a nők általában szopránnak születnek, a férfiak pedig baritonnak. Mindezekből következően előáll egy döntően sok, jól képzett szopránból és kevés, érésben lévő férfiből álló énekescsapat, ahol a sok szopránnak jóval kevesebb számú, ugyanakkor extrém nehéz szerepet kell megoldania, mint a gyér létszámú, énekelni technikailag sokkal kevésbé tudó férfiszakasznak, ahol a közép- és kisszerepekben már a vokális feladat sem akkora. Így ma már ha egy szopránnak évi 20 főszerepes előadás jut, az a pálya csúcsát jelenti (negyven-ötven éve ez 40-50 volt még), míg férfiaknál az sem ritka, ha egy karaktertenornak vagy -baritonnak 40 vagy még több előadás jut. Ennek a problémahalmaznak az egyszerre minőségi, tisztességes és költséghatékony megoldása hatalmas feladat, és akkor még a belejátszó egyéni művészi elgondolásokat (szerepkérés, -visszaadás, ütközések, várandósság, betegségek, személyi ellentétek stb.) mélységében nem is említettem. Mindezt a művészeti igazgató alá tartozó művészeti főtitkár koordinálja. Amikor pedig a folyamatok végén kiderül, hogy mit – általában sokféle tenor- illetve kétféle drámai szoprán-szerepkört – nem tudunk megoldani hazai művészekkel (akik azonos minőség esetén természetesen előnyt élveznek), a külföldi ügynökökhöz fordulunk, akikkel a kapcsolattartást az egyik személyes tanácsadóm, Bátor Tamás segíti. A szereposztás sokkörös folyamat, abba a főzeneigazgató is bekapcsolódik, és általában több hónap után véglegesíthető – hogy aztán folyamatosan változzon mindaddig, míg megfelelő anyagiak hiányában nem tudunk korábban, nagyobb értékű, s így erősebb szerződéseket kötni.

2023/24 – szláv szezon

Az elmúlt 12 esztendő tematikus évadai alkalmat adtak az operairodalom, és a balettkincs szisztematikus tallózására is, ennek örvén pedig a páratlanul gazdag intézményi repertoár további fejlesztésére. Ha csak a nemzeti metszetet vesszük, a német és az olasz kultúra kapott igen komoly hangsúlyokat a maga szezonjaiban, természetesen a magyar évadnak még különösebb jelentősége volt számunkra. Ám az univerzális palettán egy nagy és a többitől minden ízében különböző opera- és balettkultúra még ne mutatta meg értékéhez mértén magát. Régi adósságunk, hogy a bevezetni is elfelejtett francia operakultúra felragyogtatása mellett/mögött újra rátaláljunk a kommunizmus évtizedeiben már egyszer megmutatott, azután viszont szinte elveszített szláv világ, a szláv opera szépségeire. (Nem sok járulékos haszna volt annak a negyven évnek, de Muszorgszkij, Rimszkij-Korszakov, Sosztakovics és mások műveit kissé közelebb hozta, és nagy számban a baletteket, a balettkisjátékokat – más kérdés, hogy a partitúrák ugyan megszólalhattak, de a színpadkép és a műértelmezés már természetesen elszenvedte az ideológia szorítását.) Az OPERA jelen állapotában, 2023 elején még igen kevés szláv produkciót tart repertoáron (túlnyomó részük balett), ezeket természetesen el kell játszani ebben a gyűjteményes szezonban, illetve annak tematikus fesztiválján.

Szláv szezonunkban a következő, minimum 40 érintett művet fedezhetik fel:

Prokofjev: *Háború és béke* (közös projekt a Genfi Operával)

Muszorgszkij: *Borisz Godunov* (premier, Operaház)

Dvorak: *Rusalka* (premier, Operaház)

Csajkovszkij: *A pikk dáma* (repertoár, Operaház)

Messerer/Aszafjev: *Párizs lángjai* (repertoár, Operaház)

Eifmann: *Pygmalion* (repertoár, Operaház)

Csajkovszkij: *A diótörő* (repertoár, Operaház)

Mester/Tolsztoj: *Aranykulcsocska* (premier, Bánffy terem)

Hubay: *Anna Karenina* (koncertszerű + lemez)

Moniusko: *Halka* (hangversenyszerű részlet, Operaház)

Olga Peretyatko estje

Piotr Beczala estje

Erkel: *Brankovics György* (részben szerb téma)

Glass: *Veszedelmes éden* (a zeneszerző családjában van litván szál, szláv nyelvcsalád)

Glinka: *Ruszlán és Ludmilla* (nyitány)

Kodály: *Székely fonó* (lengyel rendező és tervezők produkciója)

Mozart: *Don Giovanni* (a cseh főváros rendelte, ott volt ősbemutatója)

Szymanowski: *Roger király* (lengyel szerzők operája, lengyelül hangzik fel)

Strauss: *Arabella* (a férfi főszereplő horvát)

Strauss: *A denevér* (orosz főherceg szerepel benne)

Suchon: *Hegyi szvit* (szlovák szerző, koncert)

Vajda: *A képzelt beteg, avagy őfelsége komédiása* (részben orosz regény az alapja)

Zajc: *Zrínyi* (horvát szerzők és részben horvát a téma, horvátul hangzik el, koncertrészlet)

Holmes/Solymosi/Petipa – Adam: *A kalóz* (szentpétervári koreográfia az alapja)

Seregi – Hacsaturján: *Spartacus* (a zeneszerző Moszkvában élt)

Cranko – Csajkovszkij: *Anyegin* (orosz verses regény, orosz zeneszerző)

Petipa/Mirzojan/Solymosi/Prokofjeva – Minkus: *Paquita* (részben orosz alkotók)

Kylian – Mozart: *Petite Mort* (cseh koreográfus)

Kylian – Mozart: *Hat tánc* (cseh koreográfus)

Lander – Czerny: *Etűdök* (cseh zeneszerző)

Messerer – Minkusz: *Don Quijote* (oros zeneszerző és orosz koreográfus)

van Dantzig/Petipa – Csajkovszkij: *A hattyúk tava* (részben orosz szerzők)

Dace/Petipa – Csajkovszkij: *Kishattyúk tava* (oros zeneszerző)

Dace/Petipa – Adam: *Kiskalóz* (szentpétervári koreográfia az alapja)

Dace/Petipa – Csajkovszkij: *Kiscsipke* (oros zeneszerző)

Smetana: *Az eladott menyasszony* (nyitány)

Rachmanyinov: *II. zongoraverseny*

Csajkovszkij: *V. szimfónia*

Csajkovszkij: *1812-es ünnepi nyitány*

Dvorak: *9. szimfónia – Az Újvilágból*

Mahler: *8. szimfónia – Ezrek szimfóniája* (Csehországban született szerző)

2024/25 – angol100 szezon

Játékos évadnév ez, arra utal, hogy a kilenc hónapos játékidő alatt, szeptember végétől június elejéig szervezzünk a normál szezonban 100 olyan estét, programot, amelyben az angolszáz kultúrának a valóban értékes részét mutatjuk meg. Nem egyszerű a helyzet, hisz a brit szigetek sajátos geopolitikai helyzete, s ebből fakadó történelmi determináltsága, kultúr-antropológiai folyamatai azt eredményezték, hogy *Dowland* és *Purcell*, valamint *Britten* és *Holst* között háromszáz éven át nem volt jelentős zeneszerző – már ha természetesen a „német import” *Händelt* és *Haydnt* nem számítjuk. (Természetesen jelentős az angol baletthagyomány, amely a maga módján folyamatosan jelen volt, iskolát is teremtett, még ha nem is a franciához vagy oroszhoz mérhető módon.) De száz év még így is megáll: és épp azon száz esztendő, a hosszú XIX. század alatt olaszok, franciák, szlávok és elsősorban németek telezenélték a kontinenst. Időnként a brit királyi házak történetét is ideértjük (*Donizetti*-művek), de kitekintünk Amerikára is, megpróbáljuk ennek a különben nézetem szerint is nagy, csak különös kultúrának operai-baletti értékgyűjteményét adni. (A tematikus évad mellett zajlik a törzsrepertoár játéka is, nem felejtünk el megemlékezni *Schönberg* halálának századik évfordulójáról a grandiózus *Gurre-dalok* koncertrepertoárra vételével, és *Puccini* halálának – és így a *Turandot* születésének – centenáriumáról sem,)

Angolszász érintettségű művek a tervekben:

Purcell: *A tündérkirálynő* (Almási-Tóth, Bánffy terem)

Purcell: *Dido és Aeneas* (Barta, Bánffy terem)

magyar szerző: *Aeneas és Belinda* (premier)

Britten: *A szentivánéji álom* (Szabó Máté, Bánffy terem)

Händel/Mozart: *Messiás* (hangverseny, Operaház)

Verdi: *Otello* (Poda, Operaház)

Verdi: *Falstaff* (Bernard, Operaház)

Verdi: *Macbeth* (premier, Operaház)

Adés: *A vihar* (Engels, Operaház)

Gershwin: *Porgy és Bess* (Almási-Tóth, Operaház)

Heggie: *Ments meg, Uram!* (Almási-Tóth, Bánffy terem)

Seregi/Shakespeare/Goldmark: *A makrancos Kata* (Operaház)

Puccini: *A Nyugat lánya* (Barkatov, Operaház)

Puccini: *Manon Lescaut* (Szabó Máté, Operaház)

Kesselyák: *Hazatérés* (premier, Bánffy terem)

Bernstein: *West Side Story* (koncertszerű, Eiffel, Mozdonycsarnok)

Bernstein: *Nagy zűr kis Tahitin* (premier, Bánffy terem)

Donizetti: *Stuart Mária* (premier, Operaház)

Sztravinszkij: *A kéjenc útja* (Anger, Bánffy terem)

Adams: *Nixon Kínában* (premier, Bánffy terem)

Hynd/Lehár: *A víg özvegy* (balett, Operaház)

MacMillan: *Manon* (balett, Operaház)

Ashton-Héroid: *A rosszul őrzött lány* (balett, Erkel Színház)

Venekei-Dés: *A vágy villamosa* (balett, Bánffy terem)

Cranko-Bizet: *Carmen* (premier, Operaház)

Dawson: *The Nature of Daylight* (balett, Bánffy terem)

Eagling: *Duet* (balett, Bánffy terem)

Forsythe: *A tökéletesség szédítő ereje* (balett, Bánffy terem)

Cranko-Csajkovszkij:

Holst- és Elgar-művek (hangverseny)

2025/26 – keleti éj

A Kelet csodás világát sem szeretnénk kihagyni, annyit álmodoztak zeneszerzők és koreográfusok annak hangulatáról, s ha már megtehették, annyian táplálkoztak élményeiből valóságosan is. Akárki ír a kanonizált, tehát szinte egytől egyig a keresztény kultúrkörön belül nevelkedett szerzők közül a közeli vagy távoli Kelet világról, sajátos hangja sajátos „keletivé” változik, a „kelet” az elvágyódás, a borzongató, szinte irracionális félelmek kíváncsisággal teli világa. Varázslatos, igazán különleges, egyszeri évad ígérkezik e szellemben. Nem kell túl sokat tenni bele a tematikából – hiszen folyamatosan biztosítani kell az előző évek, sőt a teljes másfél évtized produkciónak kijátszását is –, de itt a lehetőség a különleges orientalista és titokzatos művek közül legalább a legfontosabbak színre vitelének, illetve a már bemutatottak ide csoportosításának. (Ez az évad, ez a tematika arra is módot ad, hogy a német romantika egyfelvonásos vígoperáinak magyar nyelvű változatai révén frissítsünk a diáksorozatok programján.)

a szóba jövő tematika szerinti alkotások:

Puccini: *Turandot* (repertoár, Operaház)

Déliibes: *Lakmé* (premier, Bánffy terem)

Strauss: *Az árnyék nélküli asszony* (Szikora, Operaház)

Mozart: *Szöktetés a szerájból* (Vecsey H, Bánffy terem)

Verdi: *Otello* (Poda, Operaház)

Puccini: *Pillangókisasszony* (premier, Operaház)

Liszt: *Sardanapalo* (premier, Operaház)

Spoehr: *Jessonda* (premier, Bánffy terem)

Cornelius: *A bagdadi borbély* (premier, Bánffy terem)

Gluck: *A rászedett kádi* (premier, Bánffy terem)

Farkas: *A bűvös szekrény* (premier, Bánffy terem)

Verdi: *Aida* (Mohácsi, Operaház)

Verdi: *Nabucco* (Kesselyák, Operaház)

Goldmark: *Sába királynője* (Káel, Operaház)

Händel: *Xerxes* (Kovalik, Bánffy terem)

Zaharov/Aszafjev: *A bahcsiszeráji szökőkút* (balett, Erkel Színház)

Adams: *Nixon Kínában* (repertoár, Bánffy terem)

Weber: *Abu Hasszán* (premier, Bánffy terem)

Bizet: *A gyöngyhalászok* (premier, Operaház)

Kovács Zoltán: *A királynő komornája* (premier, Bánffy terem)

2026/27 – a végzet hatalma

Írtam már az Évadtervezés címszó alatt, mekkora szellemi izgalom a rajzasztal mellett, és ha nem tévedek, a nézőtéren, az évadot végigkísérve is egy-egy téma, szerző, kor, nemzet, vallás vagy más formáns hívószó köré csoportosítani a végtelennek tetsző, de még törzsanyagában-első perifériáján is százötven darabos irodalom alkotásait. A mostani szezon kivételes, hisz a végzetet, az el nem hárítható, a szükségképpen ránk, gyöngé emberekre tekeredő sors opuszait kívánja megtalálni, kigyűjteni. Afelől egyáltalán nincs kétségem, hogy a legnépszerűbb évadok egyike lehet belőle – a művek száma véges, de végtelennek érzik, főleg végzetes hősnőből/címszerepből van bőven, de nem baj, ha a premierekkel itt is csínján bánunk. A „címadó” produkció képében az a Verdi-opera tér vissza a repertoárra, amely a 25 Verdi-alapdarab legnépszerűbbjei közül a legrégebb óta, egyedüliként volt távol. Az évad végén a pár-mű, a másik végzetes Verdi-opusz érkezik, amellyel 2016-ban emlékezetes kudarcot vallottunk: itt az idő egy új bemutatóval kiköszörülni a csorbát.

Nézzük a szóba jöhető műveket:

Verdi: *A végzet hatalma* (premier, Operaház)

Verdi: *A trubadúr* (premier, Erkel Színház)

Berg: *Lulu* (premier, Bánffy terem)

Wagner: *Trisztán és Izolda* (repertoár, Operaház)

Eötvös: *A szerelemről és más démonokról* (repertoár, Operaház)

Strauss: *Salome* (repertoár, Operaház)

Puccini: *Pillangókisasszony* (repertoár, Operaház)

Erkel: *Hunyadi László* (repertoár, Operaház)

Mozart: *Don Giovanni* (repertoár, Operaház)

Verdi: *Traviata* (repertoár, Operaház)

Neumeier/Chopin: *A kaméliás hölgy* (repertoár, balett, Operaház)

Purcell: *Dido és Aeneas* (repertoár, Bánffy terem)

2027/28 háry100

Egyfajta újabb magyar évad, Kodály műveinek és másoknak is új gyűjtőhelye, a magyar történelem és a magyar mese, a tényekkel határos fikció ünnepe.

Amely műveket feltétlenül tartalmaznia kell:

Kodály: *Háry János* (premier, Erkel Színház)

Kodály: *Székely fonó* (Znaniecki, Operaház)

Kodály: *Czinka Panna* (premier, Bánffy terem)

Madarász: *Az ötödik pecsét* (premier, Bánffy terem)

Bartók: *A kékszakállú herceg vára* (Holten, Operaház)

Bartók: *A fából faragott királyfi* (balett, Operaház)

Vajda: *A képzelt beteg* (Szabó Máté, Bánffy terem)

id. Harangozó: *Coppelia* (balett, Erkel Színház)

ifj. Harangozó: *Hófehérke és a 7 törpe* (balett, Erkel Színház)

Seregi-Hidas: *A cédrus* (balett, Operaház)

Lukács-Glass: *Örvény* (balett, Bánffy terem)

Eötvös: *Valuska* (Varga Bence, Bánffy terem)

Dohnányi: *Simona néni* (Varga Bence, Bánffy terem)

Hubay: *A cremonai hegedűs* (Varga Bence, Bánffy terem)

Kenessey: *Az arany meg az asszony* (Káel, Bánffy terem)

Tóth: *Tóték* (Káel, Bánffy terem)

Selmeczi: *Artaban* (Ókovács, Bánffy terem)

Valójában sosem értettem, miért annyira fontos Sevilla városa, hogy lehetetlen sűrűséggel fordulnak ott elő slágeroperák! Ott játszódnak, onnan indulnak ki, néha a címben is szerepelnek, érthetetlen: *Sevillai borbély*, *Don Giovanni*, *Figaro házassága*, *Carmen*... Más példát is lehet mondani, persze, hisz Párizs is sok librettó varázsos helyszíne, de Sevilla sokkal kevésbé frekventált város. Persze, igaz ez a különös túlhangsúly az egész spanyolos zenére: dános vagy akár portugálos muzsikáról a távoli európai polgár mit sem tud, de a kasztanyetták, bikaviadalok, heves mozdulatok és piros szoknyák Spanyolországa mindenkinek legalább annyira ismerős sztereotípiá, mint az olaszok pizzás kapcsolása. Természetesen azért vannak válasz-kezdemények erre a kérdésre: a hispán félszigeten a mélyen hívő katolikus kultúra keveredett a mórral, nagyon közel Afrika, ott az óceán, a felfedezők világa, és a mediterrán táj titokzatos egzotikuma – Stockholm vagy Burgasz vonzásával azért ezt nehéz összevetni (bár utóbbi városból szökik meg Don Giovanni Elvira elől – és a nő éppen Sevillába követi onnan a lovag nyomát).

Évadba kerülésre/felújításra esélyes művek a törzsanyagon túl:

Verdi: *Don Carlos* (repertoár, Operaház)

Verdi: *A végzet hatalma* (repertoár, Operaház)

de Falla: *A rövid élet* (premier, Operaház)

Szokolay: *Vérnász* (előbemutató, Bánffy terem)

Rossini: *A sevillai borbély* (repertoár, Operaház)

Mozart/Rossini/Milhaud: *Figaro*³ (repertoár, Bánffy terem)

Bizet: *Carmen* (repertoár, Operaház)

Mozart: *Figaro házassága* (premier, Operaház)

Mozart: *Don Giovanni* (repertoár, Operaház)

Petipa: *Don Quijote* (repertoár, balett, Operaház)

Gomes: *Guarany* (premier, opera, Operaház)

Spohr: *Jessonda* (hangversenyszerű, Operaház)

2029/30 Északi éjszaka

A sorban ez a tematika a legkülönösebb. Az európai észak nem épp az opera és a balett világa, legalábbis közszájon nem forog, viszont ha közelebb megyünk a témához, ha nem is végtelen számban, de kinyerhetők belőle ritka értékek. (Nem felejtünk el megemlékezni a magyar zenei élet és operavilág korszakos egyéniségéről, *Petrovics Emil*ről: születésének 100. évfordulóján újra bemutatjuk a *C'est la guerre* c. darabját.)

Az alábbi lista produkcióit emelném a tematikába:

- Grieg: *Peer Gynt* (balett, Operaház)
- Sibelius: *Finlandia* (hangverseny, Operaház)
- Rautavaara: *A bánya* (Kiljunen, Bánffy terem)
- Buxtehude: *Esti muzsika* (hangverseny, Bánffy terem)
- Srinka: *Déli sark* (premier, Operaház)
- Eötvös: *Álmatlanság* (Bánffy terem)
- Wagner: *A nibelung gyűrűje* (tetralógia, M. Tóth Géza, Operaház)
- Wagner: *A bolygó hollandi* (Szikora, Operaház)
- Verdi: *Az álarcosbál* (eredeti verzió, Ceresa, Operaház)
- Banevics-Andersen: *A hókirálynő* (premier, Bánffy terem)
- Ránki-Andersen: *Pomádé király új ruhája* (premier, Operaház)
- Saariaho: *Ártatlanság* (premier, Bánffy terem)

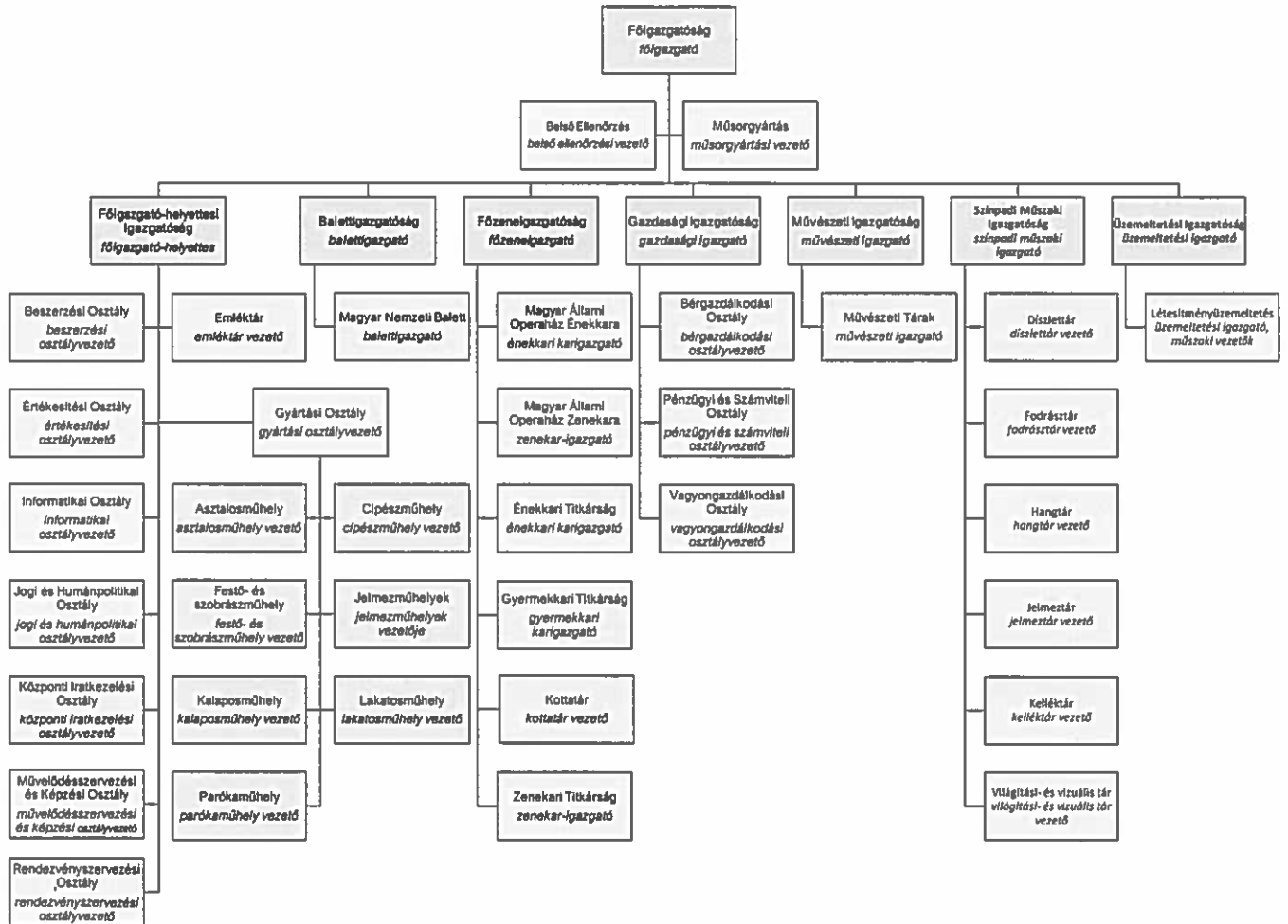
2030/31 Mozart275

Wolfgang Amadeus Mozart muzsikája, esztétikája, operáinak világa valóban kortalan, és adott korban is képes minden korosztály fantáziáját felgyújtani: mindenki számára képes valami kínálni ez a különös zseni, aki azon keveseknek – valójában csak néhányaknak – is egyike, akik valamennyi műfajban képesek voltak egyenszilárdságú kvalitáson alkotni. A világ legnépszerűbb klasszikus zeneszerzőjének öt mesteroperáját minden nagy operaintézmény számára kötelező repertoáron tartani, mindemellett Mozart és kora önmagában is érdekes, horizontális asszociációkra is alkalmas tematikát hordoz. Az évad végén komplett Mozart-fesztivál rendezhető azokból a produkciókból, amelyek szervezőelve csakis egyféle lehet: a különféleség, Mozart alkotásainak univerzális volta. (Emellett nem felejtünk el megemlékezni Szokolay Sándor születésének centenáriumáról a *Vérnász* bemutatójával.)

Tervezett és műsoron tartott produkciók:

- Mozart: *Don Giovanni* (Guth, Operaház)
- Mozart: *Figaro lakodalma* (premier, Bieito, Operaház)
- Mozart: *Szöktetés a szerájból* (Vecsey H., Bánffy terem)
- Mozart: *A varázsfuvola* (Szinetár, Erkel Színház)
- Mozart: *Così fan tutte* (Csernyakov, Operaház)
- Mozart: *Idomeneo, Kréta királya* (Almási-Tóth, Operaház)
- Mozart: *A kairói lúd* (Toronykőy, Bánffy terem)
- Mozart-Lackfi: *Parázsfuvolácska* (Toronykőy, Bánffy terem)
- Mozart-Novák: *Szökdelés a szerájból* (Novák János, Bánffy terem)
- Mozart: *Bastien és Bastienne* (premier, Bánffy terem)
- Mozart: *A színgazgató* (Szabó Máté, Bánffy terem)
- Rossini/Mozart/Milhaud-Dömötör: *Figaro3* (Dömötör, Bánffy terem)
- Kylian-Mozart: *Petite Mort & Hat tánc* (balett, Operaház)
- Barta-Mozart: *Le petit riens* (balett, Operaház)
- Mozart: *Requiem* (Opera Total, Eiffel Műhelyház)
- Haydn: *Élet a Holdon* (Toronykőy, Bánffy terem)
- Händel/Mozart: *Messiás* (hangverseny, Erkel Színház)
- Strauss: *A rózsalovag* (premier, Operaház)

organogram / portfolió

Ingatlan adatok						
	cím	megnevezés	helyrajzi szám	bérlemény(b)/operai vagyongkezelés (s)	ingatlan nyilvántartás szerinti alapterület [m ²]	tényleges alapterület [m ²]
1	Bp. VI. Andrásy út 22.	Operaház	29209	s	6078	26 574
2	Bp. VI. Hajós u. 11.	Opera-Üzemház	29082	s	892	4474
3	Bp. VIII. II. János Pál pápa tér 30.	Erkel Színház	34704	s	6246	13 863
5	Bp. VI. Hajós u. 13-15.	Kelléktár és világosító raktár (pince)	29083/0/A/71	s	181	nincs eltérés
			29083/0/A/73		111	
			29083/0/A/74		102	
		Volt lakatos üzem/jelenleg raktár	29083/0/A/79	b	156	159,1
		Garázs	29083/0/A/81	b	36	37,94
		Kellékraktár	29083/0/A/82	b	39	55
		Kellékraktár	29083/0/A/83	b	19	59,99
		Értékesítési centrum	29083/0/A/80	s	48	159
		Raktár	29083/0/A/84	b	18	nincs eltérés
Raktár	29083/a/A/85	b	22	nincs eltérés		
6	Bp. Gvadányi út 64. V. em. 31.	Szolgálati lakás	40370/2/A/31	s	58	nincs eltérés
7	Bp. Tihany u. 38-40 X. em. 259.	Szolgálati lakás	39470/80/A/259	s	46	nincs eltérés
8	Bp. József köz 2. V. em. 33.	Szolgálati lakás	152616/6/A/33	s	67	nincs eltérés
9		Horgásztanya	02/7	s	3260	nincs eltérés

	Balatonudvari Sirály utca 1.		02/8		780	
10	Balatonalmádi Balatonfüredi u. 2.	Üdülő	2658	használati	1230	nincs eltérés
			2659/1	jog	1312	
			2659/2	s	214	
11	Bp. XIV. Columbus u. 7.	Díszletraktár	32207	ingyenes használat	6355	közös használatú
12	Bp. VI. Révay u. 22.	Cipésműhely	29229/0/A/7	b	93	93,08
13	Bp. VI. Lázár u.20.	Kellékraktár	29198/0/A/5	b	53	57,43
		Kellékraktár	29198/0/A/6	b	4	
		Elektromos mérőhelyiség	29198/0/A/3	b	18	17,95
		Transzformátor helyiség	29198/0/A/4	b	41	40,72
14	Bp. XV. Székely Elek u. 13-15.	Díszletraktár	88850	b		1578
15	Bp. XVIII. Lakatos u. 65.	Díszletraktár	154450	b	32320	1084
16	Szigetszentmiklós Csepeli út 39.	Díszletraktár	0173/57	b		714
		Díszletraktár		b	6241	520
19	Bp. X. Kőbányai út 30.	Díszlet, kellék, világítás-és bútorrakt.Forg óváz csarnok(GANZ)	38920/5 (telekosztás folyamatban)	b	38717	jelenleg használt terület: 12000
		Vasúti Járműjavító telep(EIFFEL)	38920/6	s	4424	középület : 30000+két oldalcsarnok: 2X1400=2800
			38920/7		66657	
			38920/8		4393	

nemzetközi összehasonlító elemzés

A magyar opera- és balett játszás nemzetközi színterén való előrelépéséhez, az európai élvonalhoz történő csatlakozáshoz is nélkülözhetetlen a Magyar Állami Operaház támogatásának ütemes felzárkóztatása, amely immár tízéves célkitűzés, és amelyben a párizsi példához képest érdemben egyáltalán nem sikerült fejlődni (a játszóhelyek felújítása csak a szocialista kormányzat alatti negatív tartományból való kikerülésre, a nullpont újra beállítására volt elegendő, a támogatások többszöri felcsiszolása pedig a pénzromlást tudta eliminálni). Ennek hangsúlyozásaként ehelyütt is bemutatjuk az Opera forrásigényét, külföldi példákkal alátámasztva, mert hiszünk benne, hogy a jelen működési költség duplázása nélkül ez az ágazati struktúra messze nem tudja majd azt nyújtani, amit nyújthatna.

Egy megújított, célokkal, struktúrával és aktivitással ellátott magyar operarendszer újraindítása és működtetése lehetetlen a motor, a Magyar Állami Operaház tőkeinjekciója nélkül. Újra húzzuk alá: a jelenlegi állapot a nagyon hasonló szerkezetű és működésű Párizsi Opera forrásainak 1/6-ából él, míg az egyszínpados, balett társulatot fenn sem tartó New York-i Metropolitan Opera közel tizenkétszeresét költi egy-egy előadásra, mint a budapesti. A budapesti OPERÁ-val méret és aktivitás tekintetében egyedül a Párizsi Opera áll versenyben (rajta kívül még a moszkvai Bolsój és a szentpétervári Mariinszkij Színház működtet két-két teljes értékű operaszínházat és mellette kamaratermet), amely viszont támogatás, férőhelyek, nézőszám és infrastruktúra tekintetében áll kedvezőbb helyzetben.

Az alábbi táblázat azonos metodika szerint ábrázolja számokkal a budapesti és a párizsi Opera működését, jól látszik belőle a jelenlegi 6-szoros támogatási különbség, amely távolságot a Magyar Állami Operaház 1/3-ra szeretne közelíteni. (Ez a különbség azért is tarthatatlan, mert aligha van ma hazánkban olyan kereset vagy szolgáltatási ár, amely az uniós országokban tapasztalható azonos értéknek mindössze a 16%-át tenné ki.)

Az alábbi táblázat a Magyar Állami Operaház 2021/22-es számaint mutatja, mellette – ugyanilyen struktúrában – az Opera de Paris legutóbbi lezárt évének adatait gyűjtöttük össze (a legtöbb adat a párizsi ház 2019/2020 évadra vonatkozó hivatalos közléséből származik, az esetleges eltérés a „Megjegyzések” rovat jelzi).

	BUDAP EST 2021/2 022	PÁRIZS 2019/2 020	Megjegyzések
PRODUKCIÓK			
Nagytermi produkciók	76	35	
ebből opera	55	19	
ebből balett	21	13	
Teljes nagytermi előadás	432	366	Párizs: 2022/23-as adat
ebből operaelőadás	237	182	
ebből balett előadás	99	184	
ebből balettintézeti gyermekelőadás	5	11	
ebből hangverseny és gálaest	43	29	
Operakaland előadás (12-16 éves korosztály)	64	12	Párizs: 2017/18-as adat
ebből opera	62	5	Párizs: 2017/18-as adat
ebből balett	2	7	Párizs: 2017/18-as adat
Opera Stúdió előadás	10	67	
Vidéki, határon túli és külföldi turné előadás	1	11	Párizs: ebből 4 zenekari koncert + 5 balettelőadás, 9 koncert külföldön, 2 belföldön
KÖZÖNSÉG			
Teljes fizető nézőszám	53646	606760	Az OPERA nézőszáma 2022-ben 279992-re nőtt.
helyek kihasználtsága	69%	87%	Párizs: 2014/15-ös adat (Budapesten 2022-ben már 80% közelébe került, egyre nő
Vidéki, határon túli és külföldi turnék nézőszáma	3000	n.a.	
Turistalátogató az Eiffelben és az Operaházban	32506	850000	

Nézők a közszolgálati adókon	kb. 800000	2500000	Párizs: online nézők
AKADÉMISTÁK			
Zenekari tagok	0	174	
Énekkar tagok	0	112	
Gyermekkar tagok	148		Párizs: 650 fős kórusiskola látja el a párizsi opera előadásain a közreműködést, de más projektjeik is vannak
Szakiskolai ösztöndíjasok	12	n.a.	Párizs: 2021/22-ben felfüggesztették a programot
Balettintézet	100	87	
Hang- és képfelvételek előadásokról	54	23	
KÖLTSÉGVETÉS			
Millió euró teljes költségvetés	44	230	
Saját bevétel aránya	11%	56%	Az OPERA bevételi aránya 2022-re meghaladta a 20%-ot, 2023-ra 30% feletti összeget prognosztizálunk
Millió euró állami támogatás	36	95,3	
Dolgozók száma	1700	1895	
ebből munkavállaló	1159	1498	
SZPONZORÁCIÓ			
Millió euró szponzoráció	0,375	18,6	
Millió euró dologi kiadást kiváltó bartertámogatás	0,125	1	

Ugyanakkor a szükséges kontextust másképp, de ugyanolyan jól mutatja a közeli Bécs operaházának finanszírozása, és ennek egybevetése a V4-ek gyakorlatával: a kettő között kell megtalálni a magyar óriásintézmény központi támogatásának reális és egyben megnyugtató működést garantáló összegét.

Míg Prága, Varsó vagy Pozsony intézményeinek büdzsége a 8-22,5 mrd Ft közötti tartományban szór (viszont ehhez sokkal kisebb aktivitás, kevesebb előadás társul), addig Bécs Állami Operaháza évi 422 nagytermi előadását 39 milliárd Ft-os költséggel állítja elő. A magyar ráfordítási nívó jelenleg a bécsi 20-25%-a.

A világ operaházainak mutatói a budapestiétől nagyon eltérők, összességében viszont elmondható, hogy mind a magyar OPERA költségvetésének többszöröséből, gyakran sokszorosából működnek. Természetesen ennek része az is, hogy jóval fizetőképesebb keresletből jóval nagyobb bevételre tesznek szert (habár fizetőnéző-számban az OPERA megelőzi őket), azonban, ha csak állami/tartományi/önkormányzati támogatásukat nézzük, akkor is megáll a többszörös különbség.

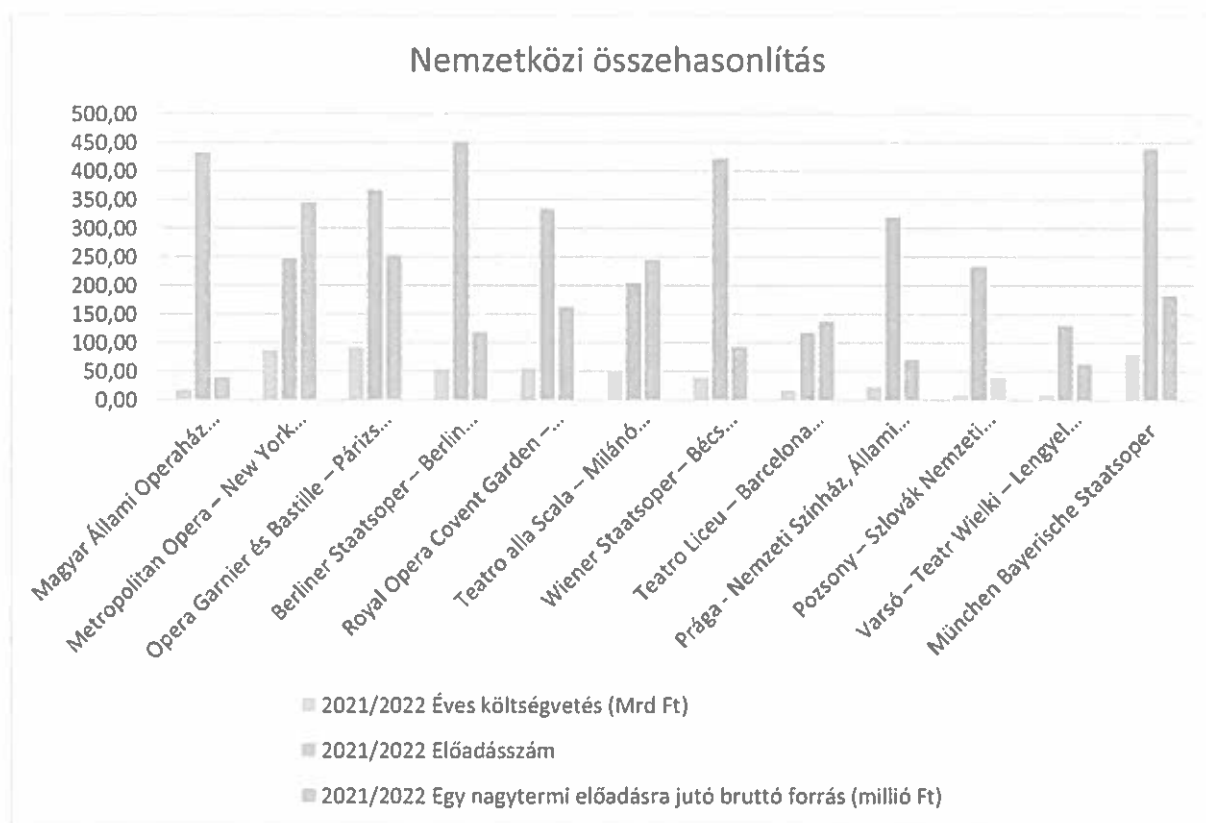
A világ kulturális életének legdrágább műfaja az opera – természetesen ideértve mindig a klasszikus balettet is. Hogy melyik ország melyik intézménye mennyit költ rá, sok mindentől függ. Összességében megállapítható, hogy még olyan kis országok, mint pl. az 1.3 millió lakossal bíró Észtország is két operaházat tartanak fenn plusz egy elsőosztályú nyári operafesztivált, de említhetnénk az EU legszegényebb országát, Bulgáriát hat (!) operaházzal.

Ennek oka a kultúraszervezésben rejlik. A kis népek identitását saját kultúrájuk adja, és ebbe a fogalomba az előadóművészet akkor is beletartozik, ha történetesen épp egy másik nemzet szülőlténeke darabját játsszák. Emellett a széttagoaltság nem tesz jót egy kicsi és szegény ország operaintézményi finanszírozásának, mert aránytalanul nagy terhek keletkeznek, vagy megfelelő forrás híján igen alacsonyra bukik a színvonal.

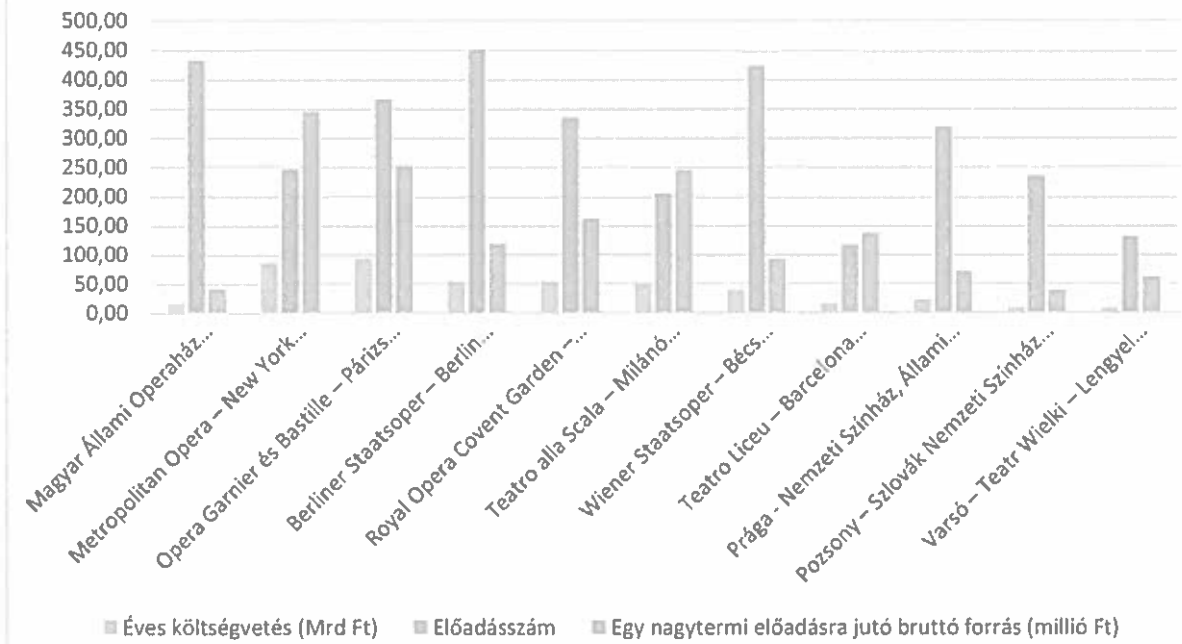
Az alábbi táblázat az egyes színházak tekintetében a legfrissebb nyilvános adatokat tartalmazza.

2021/2022			
Intézmény	Éves költségvetés (Mrd Ft)	Előadásszám	Egy nagytermi előadásra jutó bruttó forrás (millió Ft)
Magyar Állami Operaház Erkel Színház Magyarország egyedüli operaháza, két nagyszínházi játszóhellyel, számos kamarahelyszínnel	17,00	432	39,35
Metropolitan Opera – New York (az USA-ban 20, döntően projekt- alapú operaház működik, a MET-nek nincs balett társulata)	85,00	247	344,13
Opera Garnier és Bastille – Párizs két nagyszínházi játszóhellyel és egy kamaraszínházzal működik (Franciaországban 20 operát is játszó társulat működik)	92,00	366,00	251,37
Berliner Staatsoper – Berlin (Németországban 30 operaház és még legalább ugyanennyi operát rendszeresen játszó színház működik)	53,02	450,00	117,82
Royal Opera Covent Garden – London (Nagy-Britanniában 6 operaház működik)	54,00	334,00	161,68
Teatro alla Scala – Milánó (Olaszországban 13 operaház működik)	50,00	204,00	245,10
Wiener Staatsoper – Bécs (Ausztriában 5 operaház működik)	39,00	422,00	92,42

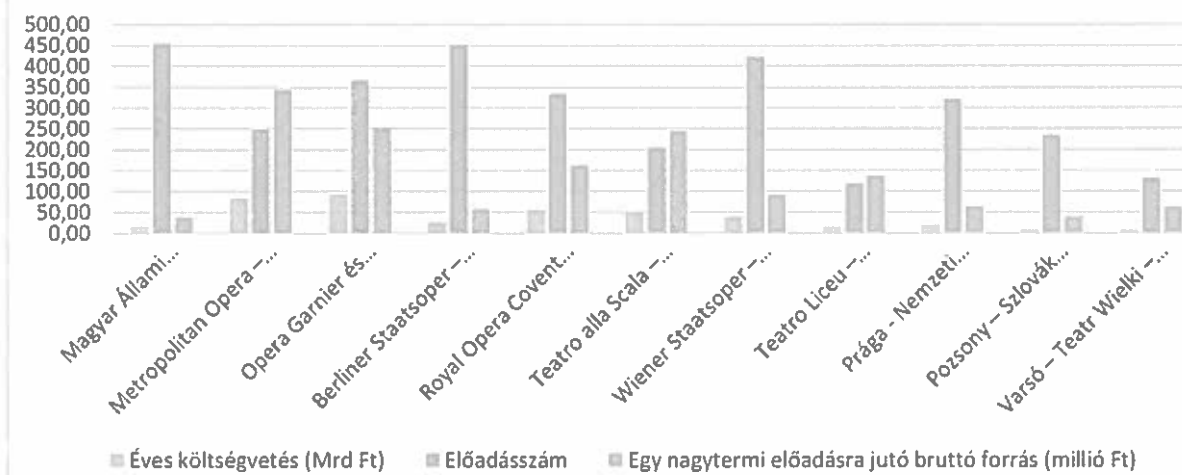
Teatro Liceu – Barcelona (Spanyolországban 5 operaház működik)	16,00	117,00	136,75
Prága - Nemzeti Színház, Állami Opera, Állami Színház (egységes vezetés és közös, integrált költségvetés vegyes repertoárral)	22,50	319,00	70,53
Pozsony – Szlovák Nemzeti Színház (két színházat üzemeltet vegyes – prózai, opera és balett repertoárral)	9,00	234	38,46
Varsó – Teatr Wielki – Lengyel Nemzeti Opera (Lengyelországban 10 opera működik)	8,00	130	61,54
München Bayerische Staatsoper	80,04	440	181,91

Nemzetközi összehasonlítás

Nemzetközi összehasonlítás

bécs: nagyrepertoár-ház a topon

A császárváros operajátszásával versenyezni lehetetlen, és ez a felismerés nem a mában gyökerezik. A hely, ahová már *Mozart* is úgy érkezik az 1780-as évekre, hogy annak már rég megszilárdult operaélete van – Magyarország ekkor még mindig épp, csak körülnéz a törökdúlta, szabadságharc-szelte romokon. A Ringen épült Operaház nem egyedül jelenti a bécsi operakultúrát, hanem együtt a Volksoperrel, sőt, néhány év óta újra a Theater an der Wiennel: a házzal, amely egykor a *Varázsfuvolát* bemutatta.

A *Bogdan Roscic* vezette mostani intendatúra félfordulatot tesz *Dominiq Meyer* évtizede után, aki viszont egyenes úton vitte tovább *Ioan Holender* 19 esztendejének irányát. A most futó évadban Roscic operaháza csak 6 premiert kínál, azok viszont mind egész estések, ilyen értelemben szinte megegyeznek a mi 2023/24-es terveinkkel. A Bécsi Állami Operaház, amely nemcsak Európa, hanem a világ 5 legmagasabb minőségű, ráadásul legaktívabb operaintézménye is, idén összesen 45 cím 220 operaelőadását kínálja (ez hihetetlenül magas szám egyetlen színház esetén, és mindössze 4 olyan este akad, amikor két egyfelvonásost adnak).

Operapremierek (2022/23 – 6 db)

A szerelmi halálról (10)

A nürnbergi mesterdalnokok (5)

Salome (9)

Figaro lakodalma (11)

Ulysses hazatérése (5)

A kármeliták párbeszédei (5)

Ezt a repertoár elképesztő tárháza toldja meg: 39 produkció 185 előadása:

Aida (4)

Andrea Chénier (4)

Ariadne Naxosban (4)

Cardillac (4)

Carmen (8)

Parasztbecsület (4)

A Rajna kincse (2)
A rózsalovag (3)
A denevér (6)
A walkür (2)
A varázsfuvola (9)
Don Giovanni (10)
Don Pasquale (4)
Elektra (3)
Anyegin (4)
Fidelio (4)
Az istenek alkonya (2)
A sevillai borbély (9)
Jenufa (5)
Bohémélet (5)
Hamupipőke (4)
A mcenszki járás Lady Macbeth-je (5)
Az ezred lánya (4)
A zsidó nő (5)
Traviata (9)
A szerelmi bájjital (8)
Lohengrin (3)
Orfeo (4)
Macbeth (4)
Pillangókisasszony (4)
Manon (5)
A bajazzók (4)
Parsifal (4)
Rigoletto (4)
Siegfried (2)

Tosca (10)

Trisztán és Izolda (3)

Werther (4)

Wozzeck (3)

A Bécsi Állami Balett terén erőteljes leépülés és irányváltás figyelhető meg: az új balettvezetés (*Martin Schlöpfer*) a kortárs tánc felé fordul, a legjobb primabalerinák ezért Budapestre, hozzánk igazoltak, az együttes mindössze 51 táncelőadást tart. Természetesen összegezve a két művészeti formát, a színház és a zenekar számára a 270 feletti opera-előadásszám fantasztikus, a paletta pedig 13 balettet (3 premier) és 51 balettelőadást tartalmaz.

Balettpremierek (3 cím, 19 előadás)

Csipkerózsika (10 előadás)

A Goldberg-variációk (kortárs est, 2 cím, 9 előadás)

Balettrepertoár (10 cím, 32 előadás)

Anyegin (7)

A rosszul őrzött lány (6)

A hetedik menyorszámban (kortárs est, 3 cím, 6 előadás)

Szerelmes dalok (kortárs est, 3 cím, 6 előadás)

Az évszakok (5)

Don Quixote (1)

tízmillió: csehek, írek, portugálok

Az Európai Unióban három olyan ország létezik rajtunk kívül, amely hasonló területen hasonló nagyságú népességgel rendelkezik, mint mi, magyarok: Csehország, Írország és Portugália. Vessünk operai gyakorlatukra egy-egy átható pillantást ahhoz, hogy magunkat is jobban el tudjuk helyezni!

prága, mozart városa

A cseheket most nem hozom ide hosszan, hisz nagyon hasonló kulturális beágyazottságuk és a jellemzően közép-európai társutasság révén ismerős méretű és intenzitású operajátszás tapasztalható náluk. Annyi különbséggel, hogy Brno történelmi adottságaival náluk egyetlen vidéki városban egyesül a magyar „öt kiemelt város” ellenpólusa, illetve, hogy prágai művészeti életüket egy erősen integrált, kissé mégis átláthatatlan, több színházból és egymást átfedő profilokból álló konglomerátummal oldják meg. A most futó évadban 30 féle operát játszanak, ami elismerésre méltó, európai kulturális fővároshoz illő teljesítmény, ugyanakkor az Állami Színház és a Nemzeti Opera egyaránt játssza a Ruszalkát, amely ebben a formában erőpocsékolásnak, felesleges párhuzamnak látszik ugyanazon intézményen és azonos időintervallumon belül. A példa azért is jó, mert szemléletesen mutatja: a csehekre lehet számítani az európai magaskultúra frontján, sokat, sokféléen, sokszor és sokaknak játszanak.

dupla nulla: Írország

Írország „nagyon brit”, mert a Szigeteken szokásos, gyökeresen más struktúrával dolgozik a kultúra és az előadóművészet területén is. Az Egyesült Királyság már nem is uniós tag, ugyanakkor művelődési gyakorlata mélyen mintaadó a Zöld Sziget egészén: nincsenek társulatok, csak befogadó színházak, amelyek projekteket futtatnak, vagy turnézó csapatok előadásaihoz bérelhetők a helyek. A nemzeti össztermék egy főre vetített értéke a magyar háromszorosa (112 – 37), ez nem sok jót ígérne nekünk, de tudjuk, a multinacionális vállalatok európai központjai mint adóparadicsomot használják Írországot. A tisztított index, a GNI már „csak” dupla fejlettséget mutat hozzánk képest (149 – 71), ám a kultúrában, és főleg opera terén ez a hatalmas előny döbbenetes, hogy ne írjam: felháborító helyzetre fut ki. Az Ír Nemzeti Opera nem Dublinban található, hanem onnan majd’ kétórás buszútra, egy helyes ősi viking kisvárosban, bizonyos Wexfordban. Itt ősszel rendeznek operafesztivált – volt

szerencsém ott járni –, vendégtársulatok mutogatnak be néhány darabot egyszer-egyszer. Amúgy viszont a színház egy magyar vármegyeszékhely kultúrházának intenzitásával sem működteti magát, opera- vagy balettkultúráról, szimfonikus szövegről, hagyományról nem is beszélhetünk. És: ennyi Írország! Európai adófizetőként, sokszor lesajnált kelet-európai, „felzárkóztatásra” szoruló állam polgáraként hadd kérjem ki valamennyiünk nevében, hogy a kontinens – úgy értem, Európa – egyik leggazdagabb országa az európai kultúrát ilyen hányaveti módon dobja sutba, és nemzeti jövedelmét Isten tudja mire költi, miközben fogalma sincs arról, hogy miként keltaságát is elfelejtette, az előadóművészet zárójelbe tétele szépen és gyorsan kikoptatja majd az összes többi ide szerveződő, ide felhordó szcénát: például a művészeti oktatást, például a sajtó színvonalát, a televíziós tartalmakat stb. Ennyit az írekről, ez is túl sok róluk. Jelenleg a Nemzeti Operaház honlapján egyetlen új operai hír szerepel: bemutatják Mozart *Così fan tutte* c. operáját, még hozzá 2023. május 19-én. Egyetlenegyszer – aztán felváltja a *Menopausa2* musical...

kényelem és tetszhalál: lisszabon

A Portugál Nemzeti Opera dicséretesen korai létesítmény, mármint a miénkhez képest. 1793-ban nyílt, gyakorlatilag Mozart halála után épült, míg a miénk csak Wagner halála után – ez hatalmas különbség volna, ha a mi őseink között akkor, 1884-ben nincs egy addig már 5000 este operát vezényelt zeneszerző-zongorista fazon, akinek ráadásul tehetséges fiai is voltak, bizonyos Erkelek. És négy évvel később már itt pörgött Mahler, és mire Puccini és Mascagni ideértek, elmondható volt: 25 év alatt pótoltuk 250 év elmaradottságát, mondjuk, Münchenhez képest. Színvonalban igen – beágyazottságban nem.

És ez Lisszabonra is igaz, mert ott meg ugyan száz évvel korábbi az épületavató, de sosem vittek nagy repertoárt, az opera- és balettjáték megmaradt ünnepi eseménynek – nálunk meg szinte minden nap ünneppé vált, de finanszírozása örök parlamenti téma maradt, amolyan „amore fragile”. Ezek szerint létezik másik út, úgy is van operajátszás, ha szinte nincs. Nem lenne nagy kedvem hozzá, de eltagadhatatlanul létezik.

Kérdések az alapos összevetéshez: mekkora is ez a Portugália? Mint Magyarország. Hányan lakják? Ahányan mi vagyunk. Anyagi helyzet? Se jó, se rossz, mint idehaza, bár ők már évek óta stagnálnak ebben a bizonyos nemzeti összterméki összevetésben. Nálunk a háború és a kommunizmus nagyobbat harapott, náluk Salazar rendszere meg jópár év katonai junta... De régóta fennáll-e maga az ország? Hagyományai, kiforrott kultúrája? Ibérek és luzitánok... többezer év itt is, de ott is, az utóbbi sokszáz esztendő ugyanúgy keresztény alapokon. Nemzetállam-e? Az bizony. Uniós tagország? Régebben, mint mi. A főváros neves, szép hely volna? Láthatatlanban mondom, hogy Budapest mindent visz, de a képek alapján Lisszabon se kutya, rengeteg vízzel, sok történelemmel. Hányan laknak a városban? Ugyan a szorosán vett city csak félmillió, de agglomerációja kétmilliót rádob még erre, valójában minden negyedik portugál a fővárosban vagy annak szélén él: pont’ mint a mi kismagyar valóságunk. Van-e ott

operaház s „földje” jó? A ház szűk 900-as, ötemeletes gyönyörű ékszerdoboz, majdnem, mint az Ybl-palota. Művészeti élete „kövér”? A walesi bárdokosos kérdésre már nehéz válaszolni. Saramago ugyan híres és Nobel-díjas, de a zenei élet minden spanyolos nevű sztárjáról kiderül, hogy vagy valóban spanyol (baszk, katalán), vagy dél-amerikai. De ezt a differenciát még ne bontsuk mélyebbre. (És persze, Cristiano Ronaldo.)

Amit eddig kiderítettünk, nem alma-körte összehasonlítás képét mutatja: a lisszaboni Opera és a budapesti alaphelyzete ugyanaz. Egy „ősi” nemzet lakóhelye Portugália, egy európai közepes nagyságú ország, amely ráadásul éppúgy megadja az állampolgárságot a portugálul beszélő braziloknak, ahogy mi határon túli magyar testvéreinknek. És egyetlen operaháza, amely adottságaiban a miénkhez hasonló, a szezonban 6 operacím 28 előadását játssza majd, másfél tucat szimfonikus hangversenyt mellé, és befogad néhány tánc-vendégelőadást. Ez mindössze 50 este egy évad alatt...

Természetesen nincs saját balettegyüttes (ugyanakkor van Portugál Nemzeti Balett, 54 tagja van, szemben a mi 120 tagú Magyar Nemzeti Balettünkkel). És nincs saját zenekara sem, minek is, hisz évi 50 fellépésre sehol nem alapítanának komoly operazenekart. A Portugál Szimfonikus Zenekar ül árokban és színpadon, mert ez a ház a főváros koncertterme is egyben – van még egy egyetemi nagyterem, amolyan Erkel Színház zsinórpaddal, ott vendégeskedtünk néhány hete az OPERA zenekarával. 99 hangszeres muzsikos és 58 énekkari művész alkotja a művészgárdát, előbbieik között két magyar hegedűs hölgyet is felfedeztem – talán a néhai Peskó Zoltán páréves zeneigazgatása táján kerültek oda? –, utóbbiak a lisszaboni San Carlo Operaház kórusának tagjai. (Nálunk 220 zenekari és 160 énekkari művész szolgál.)

magyar rémálom?

És akkor most veszek egy nagy levegőt. Joggal kérdezheti ezek után bárki, aki itthon nem az OPERA eredményeitől kap szélütést (azokra nem kíváncsi), hanem az állami támogatás mértékétől: tessék mondani, miért nem a portugál módon visszük az opera és a balett ügyét, ezt az úri huncutságot? Ezt a ránk hagyományozódott, soha meg nem értett taplót a populáris kulturálódás törzsökén? Ez a portugálos tessék-lássék mit is jelentene minálunk? Mondom máris számokban, úgy a legegyszerűbb, aztán ha egyszer oda ténylegesen is eljutunk, az érzetek szintjén a bőrünkön lesz majd.

Tehát a „portugál modell” szerint 1200 közalkalmazottunkból 1000 azonnal elbocsátható. A maradék 200 kolléga viszi az Operaház épületét, irányít, szervez, reklámoz – nagyjából úgy, mint a mai Müpa, amelynek nincsenek saját együttese. (Nagyságrendileg ennyien is vannak a Duna-parti szomszédvárban, habár ott az épületet magát egy másik vállalat, egy magáncég működteti a 2005-ös PPP-konstrukció „nagy vívmányaként”, amely borzadály nálam a 2008-as, bő egymilliárdból készült Kis Vuk-rajzfilmrettenet mellett van a polcon.) A Budapesten működő 5 nagy állami zenekar – Budapesti Fesztiválzenekar, Nemzeti Filharmonikus Zenekar, MR Szimfonikusok, Concerto Budapest és MÁV Zenekar – szépen felosztja az évadot, mindegyik vállal egy-egy opera- vagy koncertsorozatot, az énekkari munkát hasonló elven a Nemzeti Énekkar és az MR Énekkar látja el, együtt akár 120-an is vannak, a legnagyobb orosz opuszokra is elegendően. Senki nem fog elpusztulni, hangversenyekkel együtt is évi 10 fellépési többlet igazán bele kell férjen, pláne némi pluszpénzért, pláne a mostani telítettségek mellett.

Az OPERA zenekara és énekkara után balettegyüttesünket, a Magyar Nemzeti Balettet is meg kell szüntetni ez esetben, mert néhány előadásért amúgy sem lehet és nem is érdemes fenntartani (szó szerint: feltartani a táncosokat, hogy megrekedjen a karrierjük). Természetesen a Győri Balettet, a Pécsi Balettet és a Szegedi Kortárs Balettet időnként meg kell hívni egy-egy produkcióval, hogy Budapest is lásson valami táncot, de ne ragaszkodjunk élő zenekaros műhöz, a hangfelvételi playback olcsóbb. Ha meg kitör az egyik évszakos fővárosi fesztivál, azok komolyan támogatott rendezvénysorozatok, el lehet hívni a szomszédos erősebb és kultúrában is combosabb országok állami balettjeit, Pozsony, Prága, Varsó, de akár Maribor vagy – majd békeidőben – Lemberg is szívesen átportyázik oda, ahol lefedetlen terület nyílt... (Jó, egyik sem a világ élvonala, de ennyiért mit akarunk?)

Az Erkel Színház „természetesen” újra és teljesen bezár, így viszont költeni sem szükséges rá (pár évig még), át kell adni pl. a musicaliparnak, ahol hatalmas nézőtérrel sok pénzt keres majd vele valaki: de az állam meg bérleti díjat húzhat belőle, talán még 500 milliót meghaladót is, de akár multilevel cégek is itt örülhetnek egymásnak és a hónap értékesítőjének, láttunk már ilyet a 2000-es évek elején az Erkelben. A bérleti díjból kijöhet az esetleges premierok gyártási költsége, amely feladatot természetesen külső vállalkozás végez majd, akár a frissen felépített

és megnyitott Eiffel Műhelyház vadonatúj gyártóegységeinek bérbe vételével, és akkor a gyártási ár is barátságosabb lehet...

Mi az igazán durva ebben a büntet(end)ő gondolat kísérletben? Hogy Magyarország legrégebbi, legnagyobb és legtöbbet muzsikáló zenekarát szüntetjük meg, amely 1837 óta működött? Vagy a legnagyobb énekkart, amely szintúgy csaknem 200 esztendő, két éve pedig a világ legjobb operakórusának szavazták meg? (Bachtrack.com, London) Vagy hogy Közép-Európa legnagyobb és megnívósabb balettegyüttese oszlik fel? Vagy hogy gyártó- és a színpadi műszakunkat, az ország első gárdáját is szélnek kell eresztetni? Persze, ez gond: de mivel a magánénekes se fényevő, hanem előadásokból él(ne), nagyon sok jó szólistával is erősítjük majd Európa más országait, bár nem pontosan erre a kül(det)ésre szerződünk...

A legnagyobb és hosszan kiható problémája mégis az lenne a portugál modellnek, hogy 600 ezer helyett már csak 50 ezer nézőért „létezik” majd az intézmény, s hogy se valamennyi magyar gyerek szülőágyához (Útravaló Program), se az összes városi könyvtárba (Magyar Opera200) nem jutunk el ezután, de Magyarország 300 középiskolájából se jöhetnek többé hozzánk (OperKaland). És hogy nem lesz érdemes a művészeti felsőoktatásban egy csomó szakon végezni, hisz mi adtuk a legtöbb állást, szerződést és munkát eddig. És hogy így veszítjük el a kultúrának azt a jövőbeli síkját, amely pedig arra volna hivatott, hogy (eddig) önmagunkhoz hasonlóan színpadra tegye az „ősmagyar” zenét (Erkel-operák, Bartók, Kodály), esélyt adjon kortárs alkotóknak, létével kiművelje a két nagy klasszikus összművészeti műfajunk iránt érdeklődőket. Mert az Operaházzal szemben azonnal kinyitó luxushotel és a pesti felső párezer gond nélkül meg fogja tölteni a zenei Halászbástya, az Ybl-palota 1.000-re csökkent férőhelyét – viszont lesz 6-7 szabad milliárdja a magyar kultúrának, és a TAO-kalapban is ott marad egy további milliárd. (Ja, hogy viszont majd a vendéglősök, a taxisok, a butikosok megérik ezt, és onnan meg nem megy adójövedelem a költségvetésbe? Az állami ráfordítás és a másodlagos bevételek közel egyenlegét – hiába támasztottuk alá független tanulmánnyal – még sose hitte el nekünk senki...)

Ennyi elég a szinte totális pusztulásból (habár Norvégiában pl. egyáltalán nincs orvosképzés, az aztán totális döntés volt anno!), évi 50 előadással karok-lábak nélkül működő Magyar Állami Operaház nem lehet érdeke senkinek. Tudom, illetve inkább remélem, hogy a portugál utat komoly ember járni nem akarja nálunk, de ha nem akarunk mégis a lisszaboni energiaszintre, a tetszhalál állapotába kerülni, a jószándék – és az infrastruktúra tényleges fejlesztése – mellett muszáj lesz a működési támogatást is a nagy európai házak legalább harmadáig felhozni a mostani hatodról. Az OPERA mindenhol csúcsintézmény, a művészeti élet és képzés kovásza, olyan hely, amelyet csak nagyvonalúan kiállításban szabad vinni, a szegényházi lét ellentétes az elvárásokkal és a helyárrakkal is. Vagy hogy mást mondjak: egy európai középhatalom kötelező reprezentatív kelléke is. Legyünk rajta mindig, hogy ne csak utóbbi cél, a portugál modell teljesüljön. Mindenkinek mondom, a bármilyen irányból hüledezőknek, ceterum censeo.

Ne ily halált adj opera- és balettkultúránknak, Uram!

zárszó

12 esztendeje ér a megtiszteltetés és bizalom, hogy Magyarország, szülőhazám egyik művészeti csúcshintézményét vezethetem. A szükséges zenei, hangszeres és vokális előtanulmányokat 7-27 éves korom között folytattam, végzettségeket, tudományos fokozatot szereztem, éneklést, rendezést, produceri-dramaturgi munkát kipróbáltam, zenei tárgyú cikkeket, könyveket írtam. 2001-től négy éven át igazgatósági tagként, közelről figyeltem a Magyar Állami Operaház működését. A közéletben szükséges jártasságra szert tettem, a média világát pedig nemcsak szereplőként, de televíziós vállalat főmunkatársaként, majd vezérigazgatóként ismertem meg. 2011 óta három színházat tettünk működőképessé kollégáimmal, a kormányzattal karöltve, számos más épületet felújíthattunk, funkciókat és struktúrákat alakítottunk át. Épület- és ingóságportfoliónk értéke mára meghaladja a 300 milliárd forintot. Kicseréltük a teljes opera- és balettrepertoárt, megfiatalítottuk a teljes humán infrastruktúrát ugyanúgy, eközben a magyar kultúra fókuszát soha el nem veszítettük, operaénekesek, karmesterek hazai bázisát megtartottuk, balettintézetet alapítottunk a visszalendítés miatt. Évadterveink tematika szerinti izgalmasakat, fesztiválokat hordoztak, minden határon túli magyar közösséget operával-balettel látogattunk, ahogy minden kismagyar vármegyét is. Zöld gondolkodásba, digitalitásba vezettük az intézményt, teljes marketingjét, társadalmi szerepét megújítva. Külföldi aktivitásunk 3 kontinens 28 országában csak az előttünk telt 120 intézményi év összegével mérhető, a hozzánk látogató sztárok, világhíres produkciók száma ugyanúgy. Lemez- és könyvkiadót indítottunk, lapot és appot is, létrehoztuk a világ legnagyobb ingyenes operaházi digitárát: immár nemcsak a hazai színházi élet, de a kulturális archiválás terén is minden kategóriát vezetünk. Míg e sorokat írom, a virtuális közösségi oldalakon is átvesszük a vezetést könnyebb műfajokban utazó riválisainktól.

Miközben a támogatás összege reálértékben csökkent a 2002-es 6.4 milliárd óta (ma ugyanez a KSH szerint 16 mrd Ft-ot jelentene, szemben a rendelkezésünkre álló valós központi forrás 13.8 mrd Ft-jával), ugyanakkor a 2023-ban 5 milliárdig is felkúszható saját intézményi bevétel esélyt ad a talpon maradásra megtízszereződött energiaárak mellett is. Tömören: míg az állami támogatás – fizetésemelések nélkül is – csak az alkalmazotti járandóságra és járulékra elég, a teljes rezsit, honoráriumkasszát, gyártási költséget, egyéb beruházást, állagmegóvást saját bevételből kell kigazdálkodni. Az OPERA mégis zökkenő nélkül működik: ezért és ennek ellenére 12 havi programszolgáltatásra állva át. Nagyobb eredményt ma lehetetlen idehaza felmutatni: a csökkenő költségvetési támogatási érték és a 2020-as béremelés utáni sovány inflációs idők szorításában a minőségi működés zavar- és csődmentességét, bevételi csúcsát ígérjük és hozzuk úgy, hogy megkezdett beruházásaink saját erejű türelmes befejezésére nyílik esély. Felkészült improvizátorok vagyunk, nem vírus, rezsi, infláció vagy háborús problémáknál kezdtük a válságmenedzselést.

Akárhonnán nézzük, az OPERA elmúlt 12 éve folyamatos válságmenedzselés, mégis igazi sikertörténet: ahogy a feladatszabás szól: út a V4-ek felett, Bécs alá. (Balettben immár Bécs felett is.) És ugyanebben a szellemben a tervek 2031-ig készen állnak. Folytatása következik...

dokumentumok